

UNIVERZA EDVARDA KARDELJA
V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA ZGODOVINO

D 1590

POL STOLETJA
DRUŠTVA "PRAVNIK"

SPOMINSKA KNJIGA

POL STOLETJA
DRUŠTVA „PRAVNIK“

SPOMINSKA KNJIGA

UREDIL

DR. RUDOLF SAJOVIC

DRUŠTVO „PRAVNIK“ V LJUBLJANI

1939

OHK - Zgodovina

D 1590

061.25(497.4 Ljubljana):34(091)

43000003900

UNIVERZA V LJUBLJANI - FF

COBISS

D 1590

TISKALI J. BLASNIKA NASL.,
UNIVERZITETNA TISKARNA IN LITOGRAFIJA D. D. V LJUBLJANI
ODGOVOREN L. MIKUŠ

Uvodna beseda.

Pravi obraz narodne kulture se ne da zamisliti brez upoštevanja narodne pravne kulture. Res je mogoče, kakor pravi Savigny, pravcato pravo naroda prav tako malo zajeti v ustaljene pojme kakor njegovo govorico, saj je njegova bit vprav v neprestanem presnavljanju in razvoju. Toda prav tako ustreza to presnavljanje in razvijanje vsakodobni narodni kulturi, obča narodna in posebna pravna kultura sta pač dva nerazdružljiva pojma.

Slovenci smo imeli svoje narodno pravo za časa, ko smo živeli v svoji državi pred več ko tisoč leti. Bilo je to sicer le nezapisano, običajno pravo. Obredi ustoličenja na gosposvet-skem polju pričajo o tem dovolj zgovorno. Obdržali smo to pravo tudi poslej po zmagi Bavarcev nad Slovenci, za dobe, o kateri je zapel naš Prešeren: „Na tleh leže Slovenstva stebri stari, v domačih šegah vtrjene postave“ pesniško krasno, pa tudi zgodovinsko resnično. Ne samo ta obred, tudi ljudsko sodstvo je ostalo, narod se ga je krčevito oklepjal. Vsa oblast nad slovenskim narodom se je strnila v tujih rokah, le narodno pravo je živelo dalje, se je uveljavljalo kot narodna pravna zavest na tipičnih zborovanjih več in vinogorskih zborov — prav do kraja osemnajstega stoletja. Ni ga skoraj naroda, ki bi ne bil prej podlegel sojenju v svojih pravnih po učenih sodnikih. Šele po silnem preobratu, ki ga je prinesla francoska revolucija, izginejo ljudska sodišča Slovencev popolnoma, tako da se urejajo njih življenjski odnosi samo po zapisanem tujem pravu.

Ali tudi pozneje Slovenci niso stali čisto ob strani, kakor da bi se jih narodna pravna kultura kar nič ne tikala. Namesto ljudstva kot pravnega tvorca stopijo poedini Slovenci, sami že izučeni pravniki, ki tolmačijo bodisi zavestno bodisi nezavestno pravne potrebe slovenskega naroda po razmerah, iz katerih so izšli. Po njih delih se presoja odslej slovenska pravna kultura.

Društvo „Pravnik“ je oskrbelo že nedavno opis o delanju in nehanju enega zelo važnega dela slovenskega pravištva in to v posebni prilogi k društvenemu glasilu iz peresa dr. Frana Skaberneta: „Slovenski advokati in javni notarji v književnosti, znanosti in politiki“. V pričujoči spominski knjigi se nadaljujejo prikazi o delovanju slovenskih sodnikov, upravnih pravnikov in pravnih znanstvenikov.

Kakor je uporabljal slavni slikar Segantini posebno metodo in prenašal s palete na platno prvotne barvne točke, ki so se v primerni razdalji spajale samotvorno v gledalčevem očesu v barvo, ustrezajočo naravi in tako ustvarjale čudovito pristno sliko, tako naj vsakdo, prebirajoč te krajše ali daljše črtice o naših pravnikih najrazličnejših strok, dobi — v primerni razdalji od posameznih osebnosti — iz vsega njihovega delovanja samotvorno pravo sliko celotne pravne kulture pri Slovencih.

To bodi surha teh spominov ob društveni petdesetletnici, vsem tem pravnikom tvorcem in predstavnikom slovenske pravne kulture pa naj bo ta knjiga oddolžitev sodobnih slovenskih pravnikov za njihovo častno delo.

Ostala vsebina te spominske knjige — to se razume samo po sebi — pomenja pregled in oceno tistega dela, ki so ga opravili naši pravniki, združeni v društvu „Pravnik“. Lastnemu opisu pridružujemo še glasove drugih, ki se niso obotavljali, priznati pomen društva za našo občnost. Srčna potreba pa nam je bila, da se ozremo prav v tej knjigi tudi po pravnem delovanju naših Primorcev, saj smo z njimi duhovno nerazdružljivi.

Odbor Društva „Pravnik“.

Dr. Rudolf Sajovic:

„Pravnik“ v zadnjih desetih letih.

Ob štiridesetletnici je predstavljalo društvo „Pravnik“ močno organizacijo, ki je vzbujala spoštovanje in ponos zbog izvršenega dela. Bilo je kakor mogočno drevo, ki korenini globoko v domačih tleh in donaša bogate sadove. Plodonosno je bilo tudi v naslednjih desetih letih, njegovo deblo je bilo prepolno rodovitnih sokov, ki so dajali in zoreli v obilen sad. Društvo „Pravnik“ v petem desetletju svojega delovanja ni ostalo samo zvesto onim idejam, ki so ga poklicale v življenje, marveč je, delujoč krepko v začrtani smeri, skušalo poglobiti svoje delo zlasti na znotraj.

*

Ustanovljeno svoj čas predvsem, da izdaja strokovni časopis in goji trajno pravno znanost, je posvečalo društvo pozornost v prvi vrsti Slovenskemu Pravniku in ga smatralo prej ko slej za najbolj vidni znak svojega delovanja. Prejšnjim letnikom je pridružilo deset novih knjig, zvišalo število letnikov do zavidnega števila LIII, nudečih verno sliko slovenskega pravniškega uveljavljanja.

Ta leta pomenjajo v naši domači pravni zgodovini dobo najbolj vsestranskega presnavljanja. Država si ustanavlja tačas novo podlago, ruši in odstranjuje raznolike pokrajinske zakone, zenačuje z novimi zakoni tako svojo ureditev kakor skuša na novo uravnati tudi razmerja svojih državljanov. In najsi ti zakoni ne uvajajo povsem novin, ampak navezujejo prečesto na tuje vzorce, prevzemajo pogosto tudi staro pokrajinsko zakonodajo, značijo vendarle nekak prelom s prejšnjo dobo, uravnavajo tok pravnega življenja v drugačno strugo. To že zaradi tega, ker vstopajo v določeno pravno območje tudi drugi deli države, ustvarjajo obenem razširjeno pravno občestvo in prinašajo vanj drugačne in svojevrstne vidike na to starejšo pravno ureditev. V teh desetih letih najbujnejšega pravnega preobraževanja se je ustvarjalo v obilni meri novo jugoslovansko pravo.

To vsebinsko bogato dogajanje je spremljal vseskozi pozorno tudi Slovenski Pravnik. Ni ga pa samo sprejemal,

tudi preskušal in ocenjeval je nastajajoče pravo tako z domačega kakor z obče človeškega vidika. K vsakemu problemu, ki je kakor koli odjeknil pri nas, je zavzel svoje stališče. S tem je nadaljeval na očiten način sporočilo prvega desetletja po prevratu in izpopolnjeval občepravniško nalogo slovenskih pravnikov, poklicanih, da sodelujejo pri ustvarjanju novega prava. To je bilo vidno ob začetku desetletja, ko se je uvajalo novo kazensko pravo, zlasti poglobljeno pa je bilo to delo v zadnjih treh letih, ko je prinašal Slovenski Pravniki mnenja slovenskih pravnikov in sodišč o predhodnem načrtu novega občega državljanskega zakonika v posebni prilogi.

Nič manj bogata ni ostala vsebina Slovenskega Pravnika. Štiri in devetdeset avtorjev, med temi nekaj tudi izven mej naše ožje domovine, je sodelovalo v tem obdobju pri njem in ga zalagalo s teoretičnimi r a z p r a v a m i in praktičnimi čl a n k i iz vseh panog prava, priobčevalo v njem v t i s e o domačih in tujih pravnih pokretil, seznanjalo čitatelje z vsebino novih pravniških del, izdanih v domačem jeziku kakor tudi v glavnih evropskih jezikih, dajalo v priobčitev zanimive in tehtne p r i m e r e iz juridične prakse. Delu starejših so se pridruževale složno mlajše moči. Za zadnje je pomenjal sprejem v priznani krog piscev Slovenskega Pravnika več kakor golo sodelovanje, njih tekmovanje s starejšimi znači že odlikovanje njih dela.

Kot edini periodični časopis slovenski, ki mora zadovoljevati različne potrebe, je moral Slovenski Pravniki na zunaj še bolj kot poprej deliti svoj obseg. Poleg dveh trajnih p r i l o g , prinašajočih civilne in kazenske odločbe kasacijskega sodišča, ki predstavljajo že več kot tri zaključene knjige in ki so vzbujale zunaj pozornost in žele opravičeno priznavanje, je pričela izhajati s podporo ljubljanske odvetniške zbornice še tretja stalna priloga, odločbe v upravnih stvareh. Poleg tega so bila izdana nekatera večja dela kot posebne priloge časopisa in sicer: l. 1932. Voršičeva razprava „O pravni naravi ozračja“, l. 1933. trije referati za prvi shod pravnikov slovanskih držav v Bratislavi in to: Dolenčev „Odgovornost za kaznivo dejanje, izvršeno na zapoved predpostavljenca“, Lapajnetov „Izenačenje mednarodnega privatnega in procesnega prava v slovanskih državah“ in Pirkmajerjev „Enotna načela o pridobivanju državljanstva in domovinstva v slovanskih državah“, nadalje prav tako še v letu 1933. „Sistematičen pregled pritožb v sodnem kazenskem postopniku“, ki sta ga spisala Pajnič in Munda. L. 1936. je bila priložena 3.—4. številki Skaberne-tova kulturno-zgodovinska črtica „Slovenski advokati in javni notarji v književnosti, znanosti in politiki“. Razen tega so izhajali v l. 1936 do 1938 kot priloga Slovenskega

Pravnika že omenjena mnenja o predhodnem načrtu jugoslovanskega občega državljskega zakonika, ki obsegajo skupaj 29 pol. Vse te priloge večajo znatno obseg Slovenskega Pravnika in mu dajejo veljavo, ki presega ono zgolj periodičnega časopisa. Izmed ostale vsebine Slovenskega Pravnika je izšel l. 1938. ponatis Dolenceve razprave „Simbolična pravna dejanja in izražanja med Slovenci“. Odbor je izdal to delo kot prvi zvezek na novo osnovane knjižnice, v kateri naj bi bila ponatisnjena dela, ki ne zanimajo le ozkega kroga pravnikov, ampak seznanjajo o tehtnih in obče važnih problemih tudi širše občinstvo.

Kot obče pravniško glasilo skuša dati Slovenski Pravnik tudi poseben poudarek ob izrednih dogodkih in pokazati tako zanimanje pravniškega sveta ob raznih gibanjih. Nekatero številke so izšle ob slavnostnih prilikah kot posebne z izbrano vsebino in v pomnoženem obsegu. Tako je praznoval štiridesetletnico „Pravnika“ s slavnostno številko, ki je izšla 20. marca 1929. in je obsegala na 176 straneh zanimivo pravniško gradivo, zlasti pa dragocene spomine društvenih ustanoviteljev iz prve dobe društva in začetkov njegovega delovanja. Ta številka je znova pokazala na težavne razmere, v katerih je društvo pričelo delovati, prikazala pa tudi v jarki luči idealizem takratnih društvnikov, ki je pripeljal do končne zmage. L. 1933. je izšla slavnostna številka v počastitev Prvega shoda pravnikov slovanskih držav v Bratislavi z že omenjenimi tremi prilogami, l. 1934. pa v spomin stoletnice rojstva velikega češkega pravnika Antona Rande, čigar pomen za pravo sploh, še posebej pa za češko pravno vedo je bil vsestransko osvetljen. Dve posebni številki s prispevki mlajše generacije je priredil Slovenski Pravnik svojim odličnim sodelavcem kot oddolžitev za njihovo delovanje, prispevanje in množitev slovenske pravne kulture in sicer v decembru 1936. profesorjem Kreku, Kušju, Škerlju in Dolencu, v juniju 1938. pa profesorju Lapajnetu. Ti številki kažeta, da ima Slovenski Pravnik, z njim pa tudi društvo že svojo tradicijo, na katero more s ponosom kazati.

Urejevanje časopisa je bilo v vseh teh letih v rokah prejšnjega urednika dr. R. Sajovica. V priznanje njegovega dela mu je priredilo društvo, ko je preteklo petnajst let, odkar je vodil časopis, dne 18. decembra 1937., častni večer, ki so se ga udeležili poleg najodličnejših predstavnikov pravniškega življenja starešine naših oblastev in odposlanci pravniških korporacij. Pri urejevanju je pomagal kakor prej do svoje smrti dvorni svetnik Bežek, ki je oskrboval do istega časa tudi prilogo civilnih odločb, dočim je opravljal enako delo pri kazenskih odločbah kassacijski predsednik Okretič. Po smrti obeh je prevzel tudi

oskrbovanje odločb urednik sam. Pri tem mu pomagajo mnogi imenovani in neimenovani, pri kazenskih zlasti kasacijski sodnik dr. Munda. Upravne odločbe ureja upravni sodnik dr. A. Kržišnik.

Slovenski Pravniki se zamenjava z jugoslovanskimi pravnimi časopisi in z nekaterimi drugimi domačimi in tujimi revijami (36 po številu). Prejete časopise odstopa društvo profesorski knjižnici in znanstvenim ustanovam ljubljanske pravne fakultete.

* * *

Izdajanje pravnškega glasila je izvrševanje obče društvene naloge, na tem delu je udeleženo vse društveno članstvo. Druga društvena naloga, razpravljanje o teoretičnih in sodobnih pravnih vprašanjih s predavanji, je omejena na dokaj ožji krog. Kolikor pa je to, toliko so intimnejši in neposrednejši stiki, ki vežejo nanje prihajajoče članstvo. V zadnjih desetih letih je priredilo društvo v Ljubljani 76 predavanj. Od teh jih je bilo 16 iz civilnega (materialnega in pravnega) prava, 29 iz kazenskega vštveši sodno medicino, 8 iz trgovinskega in združnega prava, 13 iz narodnega gospodarstva in 10 iz drugih strok. Kot predavatelji so nastopili gg.: Bajič (sedemkrat), Basaj (dvakrat), Bilimovič (petkrat), Böhm (petkrat), Dolenc (enajstkrat), Göstl, Jančič, Juhart, Kukman (dvakrat), prof. Lapajne, Maklecov (šestkrat), Munda (sedemkrat), Murko, Pajnič (petkrat), Pretner (dvakrat), Ravnihar, Skaberne (trikrat), Spektorski (dvakrat), Stuhec, Šerko, Škerlj (šestkrat), Štempihar (dvakrat), Tuma, Voršič in Žontar. Vsem tem predavateljem, ki opravljajo na ta način Pravnikovo nalogo, dolguje društvo še posebno zahvalo. Za ta predavanja si je pridobilo društvo sčasoma vnetih poslušalcev, ki jih ne plaši globoka znanstvena zasnova izbranih predavanj. Po predavanjih se je vršila redno diskusija, ki jo je zaključil predavatelj s končnimi pojasnili.

Neodvisno od predavanj in vzporedno z njimi so se vršili od novembra 1936. dalje do poletja 1938. redni tedenski diskusijski sestanki o predhodnem načrtu novega državlanskega zakonika. Te diskusije so bile namenjene predvsem praktičnim juristom. Ti naj bi iz svojih bogatih, iz neposrednega dotika z narodom črpanih izkušenj povedali svoje mnenje o načrtu in predlagali potrebne spremembe. Odziv je bil kaj časten. Diskusijskih sestankov, ki so bili prekinjeni samo z velikimi počitnicami v l. 1937., je bilo vsega skupaj 45.

Diskusije so se vodile na podlagi tiskanih mnenj, ki so izhajali v Slovenskem Pravniku in sicer od paragrafa do paragrafa predhodnega načrta. Predsedovala sta izmenoma

gg. Pajnič in Sajovic, referat je imel g. prof. Lapajne, zapisnik sta vodila gg. Štampihar in Rupnik. Diskusije so bile mestoma zelo živahne, namen debatantov pa ni bil samo, dobiti pravo misel za normo samo, temveč najti za predlagano normo tudi ustrezní besedni izraz. Na ta način je bila predelana tvarina predhodnega načrta do dednega prava, izmed poznejših partij pa poglavji o skupnosti lastnine in drugih stvarnih pravic ter o ženitnem imovinskem pravu. Rezultati diskusij so bili predloženi ministrstvu pravde.

Iz širšega kroga članov je skušalo dobiti društvo podlago tudi za mnenje, kako naj bi se zasnoval zakon o prekrških. Konec decembra 1932. je zaprosilo okrog petdeset slovenskih pravnikov, naj se izjavijo o tem, kako naj se uredi zakon o prekrških za kraljevino Jugoslavijo. Odgovorov je došlo 22. Na podlagi teh je sprejelo društvo na občnem zboru dne 28. januarja 1934. posebno resolucijo o ureditvi zakona in jo poslalo na pristojno mesto.

Vse to znanstveno delovanje je bilo opravljeno naravnost pod „Pravnikovim“ imenom. Posredno ima društvo zasluge tudi pri organizaciji pravniških shodov, kjer vneto zasleduje tradicijo, ki je vodilo društvo svoj čas, da je prodrlo s programom takšnih zborov pri nas. Društvo je organiziralo udeležnike in preskrbelo slovenske referente ter načelnike sekcij za shode jugoslovanskih pravnikov, ki so se vršili l. 1931. v Skoplju, l. 1932. v Dubrovniku, l. 1934. v Zagrebu, l. 1935. v Beogradu in l. 1938. v Novem Sadu. Povsod in v vseh ozirih je bila slovenska udeležba na kongresih odlična, tako v pogledu referentov kakor tudi glede števila drugih udeležencev. Podobno je pomagalo društvo pri pripravah za prvi shod pravnikov slovanskih držav l. 1933. v Bratislavi in je natisnilo slovenske referate za ta kongres v Slovenskem Pravniku ob lastnih stroških.

Pred desetimi leti smo menili, da društvu ne bo treba skrbeti več za izdajanje zakonov, češ da je dovolj založnikov, ki se bodo pobrigali zato. Pokazalo se je vendar, da je treba za izdajanje zakonov, ki naj ustrezajo tako znanstvenim zahtevam kakor zadovolje praktične potrebe, smotrnega načrta. Upošteva je posebne domače razmere, oziraje se zlasti na število sposobnih prirediteljev in na kupno moč našega pravništva, se je moralo delo razdeliti in predvideti za več let vnaprej. Tu je bilo zopet društvo „Pravnik“ kot edino poklicano, da vzame stvar v roke in jo tudi izvede. Samo sicer ni moglo prevzeti založbe, obdržalo pa je izdajo in s tem iniciativo. Tako sta izšli doslej dve potrebni knjigi in sicer l. 1938. sodni kazenski postopnik v priredbi prof. Dolenca in Maklecova, začetek

letošnjega leta pa civilni pravdni postopnik, ki ga je priredil prof. Sajovic. Za nadaljnji dve knjigi, ki naj izideta tudi še v teku letošnjega leta, je že poskrbljeno.

* * *

V nekaki rahli zvezi z vsem tem naj se omenijo še naslednje podrobnosti.

Že par let razpisuje društvo posebne nagrade za svetosavske naloge. Društvo določi vsako leto posebno temo, ki naj jo obdelajo slušatelji ljubljanske pravne fakultete. Predloženo nalogo odobri fakultetni svet in se podeli nagrada na njegov predlog. Škoda je samo, da se slušatelji ne udeležujejo vsako leto tekme, v kateri se poskusijo prvič v znanstvenem delu.

L. 1935. je uvedlo društvo posebno akcijo, ki je imela ta uspeh, da je bila knjižnica stola sedmorice odd. B izpopolnjena z nekaterimi izbranimi knjigami, ki so ji bile najbolj potrebne.

L. 1937. se je udeležilo društvo odkritja spomenika dr. Ivanu Tavčarju v Poljanah nad Škofjo Loko. S tem je poudarilo veliko vlogo in pomen pokojnega pisatelja za pravoznanstvo med Slovenci, za tisti del njegovega dela, ki je postalo danes širšim plastem naroda skoro neznano.

L. 1938. je sprejelo društvo na skupščini posebno resolucijo, s katero opozarja odločujoče činitelje na razmere na ljubljanski pravni fakulteti in jih prosi, naj priskočijo njenim ustanovam s potrebno denarno podporo na pomoč. Z novo fakultetno uredbo so ti cilji v načelu sicer že doseženi, ni pa še gmotnih sredstev, ki bi zagotovila res nemoteno in plodonosno delovanje teh ustanov.

Za razstavo „Slovenska Knjiga 1918—1938“, ki jo je priredilo društvo slovenskih književnikov meseca oktobra 1938., je določilo društvo svojega odposlanca (dr. Sajovica), ki je uredil pravoslovni oddelek razstave.

* * *

Društvenih izletov, ki so bili v prvih letih društvenega obstoja mal narodni dogodek za dotični kraj, v prvem desetletju delovanja v narodni državi ni bilo dokaj. Pač pa je prevzel odbor v preteklem desetletju znova to zamisel in skušal dati izletom zopet pomembnejši značaj. Izletov naj bi se udeležilo čim več društvenikov z njih družinami in iz več krajev. Splošnih društvenih sestankov iz vse Slovenije sicer ni bilo mogoče organizirati, zato pa se jih udeležujejo v vedno večjem številu iz različnih okrajev. V zadnjih desetih letih so se vršili takšni društveni pomladanski izleti: 1. preko Straže in Rašice v Domžale dne 9. junija 1929., 2. iz Tržiča v Begunje (z ogle-

dom ženske kaznilnice) in v Lesce dne 1. junija 1930., 3. iz Višnje gore čez Obolno in Javorje v Šmartno pri Litiji dne 17. maja 1931., 4. iz Vrhniko preko Zaplane v Logatec dne 29. maja 1932., 5. iz Laškega na Tost in v Celje dne 11. junija 1933., 6. iz Borovnice skozi Pikel v Cerknico dne 21. maja 1934., 7. iz Brega pri Zidanem mostu na Lisco in od tam v Sevnico dne 19. maja 1935., 8. iz Škofje Loke mimo Crngroba k Sv. Joštu in v Kranj dne 7. junija 1936., 9. iz Zidanega mosta skozi Širje v Rimske Toplice dne 6. junija 1937. in 10. iz Velikih Lašč k Sv. Gregorju v Sodražico in Ribnico dne 15. maja 1938. Ti pomladanski izleti so postali v zadnjih letih privlačna točka, na vseh sta vladali veselo razpoloženje in neprisiljena družabnost, učvrščali so se neposredni stiki med članstvom. Zlasti zadnjih izletov se je udeleževal najmlajši pravniški rod v vedno večjem številu, jim dajal s prešernim veseljem posebno obeležje, se pa pridobival tudi za društvo. Povsod so prišli pravniki tudi v stik s tamošnjim prebivalstvom, ki jih je prijazno, ponekod celo slavnostno sprejemalo.

* * *

Vse desetletje je bilo usmerjeno društveno delovanje tudi na to, kako bi moglo razširiti glasilo in s tem svoje delovanje. Zato bi bilo neobhodno potrebno, da se zviša število članov in naročnikov, ker bi se samo s tem pridobil nov in zadosten vir dohodkov. V to svrhu je društvo večkrat razmotrivalo, končno pa se le odločilo, da je predlagalo spremembo pravil v tem smislu, da se poviša število odbornikov od 12 na 14 in se da možnost, poklicati v odbor še zastopnike onih pravnih strok, ki stoje še vedno nekako ob strani. To se je zgodilo l. 1938., obenem pa se tudi na novo določilo, da se sme sklicati glavna skupščina namesto samo v januarju tudi še meseca februarja.

V samem odboru ni bilo mnogo in pomenljivih sprememb. V začetku desetletja je upravljal društvo stari odbor s preskušanim in zaslužnim predsednikom dr. Majaronom na čelu. Po njegovi smrti (1931) je izvolila skupščina za načelnika prof. dr. Dolenca, podpredsedniško mesto je zavzel dr. Sajovic, tajniško dr. H. Lučovnik. Po Lučovnikovem odhodu iz Ljubljane je postal tajnik Fr. Orožen (l. 1937.), ki vodi te posle še danes. Blagajnik je bil do l. 1932. dr. Rutar, njegovo mesto je zavzel dr. Urbanc. Zunaj Ljubljane živeči odborniki so ostali ves čas isti, namesto umrlega preglednika dr. Tekavčiča, ki je opravljal to funkcijo nepretrgoma skozi eno in dvajset let, je izbrala skupščina dr. Žužka. Od odbornikov sta umrla A. Hudovernik in B. Bežek, izstopil pa po šestnajstletni funkciji dr. H. Souvan. Namesto teh so bili izvoljeni dr. J. Krevl

(l. 1932.), J. Janša (1936—1937), dr. J. Vidmar (l. 1937.) in l. 1938. dr. J. Köstl, dr. L. Kravina in dr. Vl. Kukman, ti deloma na novo ustanovljena mesta.

V začetku l. 1929. je štelu društvo 650 članov. To število se je polagoma višalo, ne znatno, deloma skoraj neopazno in doseglo l. 1938. novo stotico, bilo jih je konec leta 1938. — 841. Od teh je po stanovih 292 odvetnikov, 258 sodnikov in državnih tožilcev, upravnih (samoupravnih, finančnih) juristov 75, javnih notarjev 49, univerzitetnih profesorjev 24 in drugih 143.

Kakor znači gornja zadnja številka že lep uspeh, vendar še daleč ne predstavlja pravega števila slovenskega pravnštva. To cenimo na najmanj še enkrat tolikšno, saj zapušča lepo število pravnikov absolventov vsako leto ljubljansko univerzo.

V tem številu so všteti tudi društveni častni člani. Kot prvi takšni so bili izvoljeni ob štiridesetletnici za društvo posebni zaslužni gg. dr. J. Hrašovec, A. Hudovernik in I. Okretič. Pozneje je izvolila skupščina l. 1935. zvestega in neumornega delavca in sourednika B. Bežka za častnega člana.

Prav pridno je v tem desetletju kosila smrt med odličnejšimi društveniki. Dan po slavnostni proslavi društvene štiridesetletnice je zatisnil oči prvi društveni predsednik, sivolasi nestor slovenskih pravnikov, dr. Fr. Papež. Njemu so sledili l. 1929. ustanovitelj dr. Firbas, l. 1930. dr. Brumen in Drukar, l. 1931. dr. Majaron, Hudovernik in Krisper, l. 1932. Okretič, l. 1935. dr. Tuma in zvesta delavca Bežek in dr. Böhm, potem zopet ustanovitelja dr. Tekavčič (l. 1936.) in Pleiweis (l. 1938.). Vsem tem možem, ki so bili vzgled nesebične požrtvovalnosti, bo ohranilo pravnštvo časten spomin, dolžnost mladega pravnškega rodu pa je, da s svojim delom nadomesti po njih smrti nastalo vrzel. Spominu pravnškega pisatelja pok. dr. E. Volčiča se je oddolžilo društvo vnovič s tem, da je prispevalo k stroškom za prenos njegovih zemeljskih ostankov na novo novomeško pokopališče.

V vseh letih je ostala članarina ista, znaša letno 60 din. Z njo in s podporami krije društvo svoje izdatke, ki jih napravlja v glavnem izdajanje društvenega glasila z vsemi prilogami. Kot dobrotnike društva moramo imenovati ministrstvo pravde, dravsko banovino, mestni občini v Ljubljani in Mariboru, zlasti pa odvetniško zbornico ljubljansko, ki se spominja društva redno z lepimi zneski.

* * *

Ta kratek obris društvenega delovanja v zadnjem desetletju naj ne izpolnjuje le slike, ki smo jo podali v slav-

nostni številki Slovenskega Pravnika l. 1929. ob njegovi štiridesetletnici, ampak naj jo tudi dopolnjuje. Ko smo slavili štiridesetletnico, smo se spominjali zanosnih, a tudi težkih časov ustanovitve društva. Pred očmi so nam bile težave, ki jih je moralo brodit družvo skoro tja do svetovne vojne, ko so se mu tla nekako utrdila. Ta je lepo delo na mah prekinila, po končani vojni je bilo treba začeti skoro znova. Seveda je bilo to delo ob bistveno spremenjenih razmerah vse lažje, hitrejše in uspešnejše. Razmahnilo se je tedaj slovensko pravništvo in zavzelo položaje, od katerih so ga poprej odrivali. Pridobljene so bile za delo mnoge nove moči, v Ljubljani ustanovljena pravna fakulteta je postala krepka podpora društvenega delovanja.

V petdesetih letih obstoja ni bilo več začetniških težav, tudi niso grozile več prehodne krize in nepredvideni pripetljaji. Ugodnejše razmere so dopuščale, da je sledila dobi ustanovitve doba notranje poglobitve.

Ta se nam lepo zrcali v glavni panogi društvene dejavnosti, v njegovem glasilu. Vendar nas samo to ne zadovoljuje. Društvena naloga ni več, kakor je bila ob njegovi ustanovitvi, da nam kaže v svojih izdanih zmožnost slovenskega jezika za notranje in zunanje uradovanje. Tega v svobodni Jugoslaviji ni več treba. Prav tako ne, da bi Slovenski Pravniki samo obdeloval pravo, prinašal prispevke k pravni literaturi in jo množil. Vse to so samo izrazujoče komponente, ki označujejo več ali manj društveno delovanje, ki ga pa vendar ne obsegajo in tudi ne podajajo v celoti. Tej da resnično podlago le duh, ki preveva vse to delo.

Že po zamisli ustanoviteljev je bila med prvimi Pravnikovimi nalogami gojiti v prava in sicer prava kot takega, ne samo nekega konkretnega pravnega reda. Društvo bodi zato zveza in torišče onih, ki čutijo, da so pravniki. Vseh teh stvar je, da grade na pravnem redu, ki ureja naše življenje. Za to pa je treba, da se vzbudi v slovenskem pravniku zavest, da pravo ni samo zunanji red, marveč da so to tista pravila, ki žive v srcu vsakega naroda in ki si jih hoče dati prikrojene svojim posebnim potrebam. Je to del narodove osebnosti, del njegove celote, del njegovih kulturnih vrednot, ki skupaj z drugimi določa narodov značaj in osvetljuje njegovo individualnost. To so vedeli ustanovitelji društva, to so tudi poudarjali v svojih oklicih, čeprav so vse pojmovali bolj romantično kakor realno istinitost. Toda, ker ni bilo svobode in zato tudi ni bilo domačega prava, se je bistvo tega nekako zameglilo v duši slovenskega človeka. Zato mu je lebdelo pravo pred očmi le kot goli urejevalec njegovega zunanjega življenja, ki ga je vredno poznati.

V narodni državi pa mora postati resnična narava prava zopet jasna, njegova podoba se mora pokazati zopet v njegovi neskaljeni prvobitnosti. Pravo ne sme pomenjati samo nekaj zunanjega, vsak ga mora občutiti kot odraz svojega jaza. Zato se tisti, kdor se ukvarja s pravom, ne bavi samo mehanično z nekimi pravili, kdor proučuje pravne probleme, ne išče zgolj logične zveze med pravnimi mislimi, vsak izmed teh, pa čeprav uporablja le pravne stavke na konkretne primere, mora skušati, da se približa bistvu prava in da najde rešitev, ki je ustrezna njegovi najgloblji notranjosti.

Društvo „Pravnik“ se zaveda te značilnosti prava, ve tudi, kako je usmeriti del njegovega delovanja. Ni mu prikrito, da mora biti to intenzivnejše, če naj temu klicu sledi. To bo le zmoglo, če bo obseglo vse slovensko pravništvo. Pri majhnem narodu zato ne more biti prostora za take, ki stoje zunaj njegovega delovnega kroga, ki stopajo vanj samo, kadar in dokler vrše nek poklic, ki pa zopet izstopajo, čim mislijo, da jim to ne bo prinašalo več neposrednih koristi. Zgolj poklicnikom se ni odkrilo nikdar bistvo prava, ti niso bili nikoli zares podporniki Pravnikovega gibanja.

Že dosedanje delovanje podpira to naziranje, saj bi golo utilitaristično gledanje na pravo ne rodilo nikdar tistih uspehov, s kakršnimi se društvo danes ponaša. In kakor se je izkazala doslej ideja prava, ki vodi do trajnih uspehov, pa če gre prav le za majhne, trenutne potrebe, tako bo „Pravniku“ tudi poslej zvezda vodnica kot splošna, vse obsegajoča in ne samo posameznike oplajajoča. To pa kliče po še večji strnitvi slovenskih pravnikov v skupne vrste. Kakor Pravnikovo delovanje ni veljalo poedincem, ampak je bilo izvrševano občnosti v korist, tako ni bilo nikdar in ne more biti nikoli le delo posameznikov, njegovi napori so bili vedno izraz narodne skupnosti.

R. Kušej, rektor univerze v Ljubljani:

„Pravniku“ ob petdesetletnici.

Društvo „Pravnik“, ki letos praznuje svoj zlati jubilej, je vzbujalo naše živo zanimanje že za časa naših univerzitetnih študij. Civilnopravdni in izvršilni red, uzakonjena l. 1896., sta tvorila od l. 1898. dalje edino osnovo za predavanja iz procesnega in eksekucijskega prava na avstrijskih univerzah. Reforma dotedanjega zastarelega sodnega postopanja in po njej povzročena pomnožitev sodniških mest je privabila mnoge nadarjene slovenske abituriente v vrste pravnikov. Uvajanje novih procesnih načel v prakso je vodilo do zdravega tekmovanja med sodniki poedinih okrožij apelacijskih sodišč. V tem tekmovanju so si priborili sodniki graškega okrožja prvo mesto, kakor je bilo obče priznано. K temu slovesu pa so slovenski sodniki in slovenski advokatje prispevali velik delež, ki je bil tem dragocenejši, ker je izredno razvit pravni čut našega naroda skrbel vedno tudi za materialnopravno zanimive spore, ki so se pretresali in reševali v vseh instancah po novih predpisih. Brez težav so naši pravniki poslovenili nebroj novih pojmov in kot enega najidealnejših prevodov smemo imenovati Kavčnikov poslovenjeni izvršilni red.

Mislim, da je lahkota, s katero so se vživeli slovenski pravniki v povsem novo fazo pravnega življenja ob koncu prejšnjega stoletja, bila dokaj srečna in nepobitna utemeljitev zahteve, ki je iz njihovih krogov, združenih v „Pravniku“, vznikla koj v prvih letih dvajsetega stoletja, zahteve namreč po ustanovitvi slovenske pravne akademije v Ljubljani. Prepričanje, da je naš jezik sposoben, dati za vsak pravni pojem domač izraz, je bilo prodorno in je odgovarjalo stvarni istinitosti. Hvala za to gre predvsem slovenskim pravnikom, ki so bogatili naš pravniški jezik, ne da bi delali pri tem njegovi lepoti in priznani prožnosti najmanjšo silo. Iskali so pravih izrazov pri viru, pri narodu samem, ki se je od nekdaj znal zastavljati za pravo in pravico in katerega vsakdanje življenjske prilike so bile bogate na dejstvih, pojavih in primerih, ki so segali v najrazličnejše pravne panoge. Velika zasluga društvenega glasila „Slovenskega Pravnika“ je, da je nam v svojih letnikih bogato snov pravnega življenja našega na-

roda ohranilo in pri tem vedno v duhu naroda pravniško izrazoslovje izpopolnjevalo in bogatilo.

Klic po slovenski pravni akademiji je tako močno odjeknil na Dunaju, da je vlada dala v prvem desetletju tekočega stoletja talentiranim, takrat že v različnih službah nastavljenim mladim slovenskim juristom potovalne štipendije in plačane študijske dopuste na razpolago, da so se šli strokovno izpopolnjevati k slovitim znanstvenikom na nemških univerzah. Pač nikdo ni mislil, da bo seme, takrat le redko sejano v tuji zemlji, po manj kot poldrugem desetletju pognalo bogato klasje na pravni fakulteti prestolnice osvobojene Slovenije, naše bele Ljubljane. Da je do tega prišlo, je gotovo ne mala zasluga smotrnega stremjenja slovenskih pravnikov po osamosvojitvi in izgraditvi slovenske pravne kulture.

Ko je vzkliko po razsulu Avstrije med Slovenci novo življenje v zarji narodne svobode, je postala zahteva po slovenski pravni akademiji preskromna, preglasil jo je mogočen klic po popolni univerzi. In zopet je bil duša vsega gibanja, vseh priprav, glava vseh deputacij, ki so zasledovale ta visoki cilj, eden izmed takrat najbolj vidnih slovenskih pravnikov, predsednik društva „Pravnika“ in urednik glasila „Slovenski Pravniki“, naš nepozabni dr. Danilo Majaron. On je postal oče vse ljubljanske univerze, ne samo njene pravne fakultete. Da smo dobili Slovenci svoj lastni najvišji učni zavod, ni v najmanjši meri tudi zasluga slovenskih pravnikov.

Morda kaže v tej zvezi opozoriti še na dejstvo, da je po odločitvi rektorja-jurista prvič zaživela Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani kot društvo. On je imenoval v smislu pravil 8. decembra 1937. njene prve člane, ki so 11. decembra 1937. izvolili svoje prve funkcionarje. Konec avgusta 1938. je bila na podlagi te celice z uredbo z zakonsko močjo ustanovljena Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani kot javni zavod, med kojega štirimi razredi se nahaja tudi pravni.

Sistem učnih in znanstvenih zavodov med Slovenci je danes dograjen. Z deležem slovenskih pravnikov pri grajenju tega sistema se nočemo posebej ponašati, dasi se ga prav dobro zavedamo.

Naša pravna fakulteta je prinesla društvu „Pravniku“ novih moči. Pravna literatura je nanovo zaživela. Akademija bo skrbela za objavo tudi strogo znanstvenih del, ki praktike v njihovem vsakdanjem poslu manj zanimajo. S tem pa smo dosegli možnost razmaha pravne kulture med Slovenci, ki o njem prej nismo mogli niti sanjati. In to je po mojem mnenju najsvetlejši žarek na zlati jubilej, ki ga praznuje društvo „Pravniki“.

Dr. Štefan Sagadin, predsednik Državnega sveta:

Ob petdesetletnici društva „Pravnika“.

Ko se je pokazalo, da tudi četrti poskus, da pridemo do trajnega strokovnega pravniškega glasila, ne more obveljati zaradi prešibkih pleč poedincev za tako breme (prvi in drugi po dr. Razlagu l. 1862. odnosno 1870. do 1873. tretji po dr. Moschetu in dr. Tavčarju 1881. do 1883., četrti zopet po dr. Moschetu l. 1888. do 1889.), so se v začetku januarja 1889. sestali odlični pravniki in osnovali društvo „Pravnik“, da bi tako izdajanje slovenskega pravniškega glasila postavili na močnejše temelje, obenem pa tudi omogočili in pospešili izdajanje slovenskih pravniških knjig. Ti temelji so se pokazali dovoljno čvrste, kajti zgradba stoji še danes, močnejša kot kdaj prej, čeravno je stara že lepih 50 let.

Petdeset let delovanja društva „Pravnik“ in isto toliko let nepretrganega izdajanja „Slovenskega Pravnika“ znači pol stoletja afirmacije slovenskega naroda na pravniškem polju. Četudi se mora dati vse priznanje prizadevanjem, ki so predhodila društvu „Pravnik“, da pridejo Slovenci in slovenski jezik tudi v pravnem življenju do veljave, kakor slovenski prevod državlanskega zakona l. 1853., izdajanje državnega zakonika tudi v slovenskem jeziku od l. 1849., uradno izdanje juridičnopolitične terminologije l. 1853., „Slovenski Pravnik“ dr. Ivana Tavčarja l. 1883., da se omejimo samo na najvažnejše pojave, je vendar šele z ustanovitvijo društva „Pravnika“, ki je zagotovilo trajno izhajanje „Slovenskega Pravnika“, dalo pobude za pisanje in skrbelo za izdajanje slovenskih pravnih knjig, in se borilo za ravnopravnost slovenskega jezika, začela nova era; preko „Slovenskega Pravnika“ je trajno progovoril slovenski pravnik slovenskemu narodu, to je onim najširšim slojem slovenskih sodnikov, upravnih uradnikov, odvetnikov, notarjev in drugih, ki so v vsakodnevni tesni zvezi s pravnim življenjem Slovencev. Šele s tem je naš narod končno kot tak stopil v vrsto narodov, ki negujejo, razvijajo, izpopolnjujejo pravno življenje kot samostojne edince, četudi v tesnem naslonu na druge narode na istem pravnem področju. Z osigurano trajno pojavo „Slovenskega Pravnika“ je dobil naš narod neke vrste legitimacijo za

vstop v krog drugih, sosednih nam narodov na pravniškem zborovališču.

Če danes poskušamo premeriti pot, ki jo je društvo „Pravnik“ s svojim glasilom prehodilo v teh petdesetih letih, da bi dobili pravo razdaljo za pravilno ocenitev njegovega pomena, njegovih zaslug in s tem pomembnosti njegove petdesetletnice, moramo odvojiti poslednjih dvajset let, dobo od zedinjenja, od prejšnjih treh desetletij v stari državi. Slovenci v času, v katerega spada ustanovitev društva „Pravnik“ in vso dobo pod Avstrijo, nismo živeli svojega samostojnega pravnega življenja kot narodni kolektiv, niti nismo imeli kakšnega vpliva na ustvarjanje in razvoj pravnega reda, pod katerim smo živeli. Politično in sodnoupavno, da o drugih panogah javne uprave ne govorim, smo bili tako razdeljeni, da kot enota nikjer nismo prišli do izraza, a središča izven našega narodnega telesa, iz katerih se nam je upravljalo, so bila nemška in italijanska. Kaj je mogla pri takem stanju biti prva in najvažnejša naša skrb, nego da se borimo za jezikovno enakopravnost v upravi in sodstvu in da svoj jezik usposobimo za to enakopravnost, da izdelamo in izpopolnimo slovensko pravnopologijo za vse panoge uprave in sodstva? Vse drugo je moralo ostati začasno v ozadju. A na teh poljih si je društvo „Pravnik“ pridobilo neprecenljivih in nevenljivih zaslug. Težko si je zamisliti, kako bi se bili mi znašli v naši narodni državi glede pravnega poslovanja in kako bi mogli v tako kratkem času ostvariti naše težnje po slovenski univerzi, da ni skozi tri decenije temu utiralo pota društvo „Pravnik“.

V narodni državi — petdesetletnica društva „Pravnik“ je v tako lepem skladu z dvajsetletnico Jugoslavije — sta naloga in pomen društva „Pravnik“ postala bistveno druga. Na pravnopolitičnem polju so mu nove razmere in potrebe naložile vlogo treznega in preskušene svetovalca in sodelavca pri ogromnem delu pravilne in skladne izgraditve naše nove skupne državne zgradbe, posebno pa še pri težavnem, delikatnem in dolgotrajnem poslu ustvarjanja novega pravnega reda z zenačenjem tam, kjer je to potrebno in v stvarnih okoliščinah mogoče in koristno za celino ter brez škode za dele. Društvo „Pravnik“ je to nalogo vršilo z lepim razumevanjem. Njegovo delo na pravilnem tolmačenju in popularizaciji novih organizatornih in materialnopravnih idej in problemov preko svojega glasila „Slovenskega Pravnika“ je velike vrednosti. „Slovenski Pravnik“ je postal prepotrben posrednik med zakonodavcem in vsemi onimi mnogoštevilnimi pravniki v vseh panogah javnega delovanja, ki tvorijo neposredno zvezo med pravom in narodom. Prav tako pa so tudi mnogoštevilni pravni pro-

blemi, ki jih je življenje pod novim redom vrglo na površino, postali predmet znanstvenega proučevanja, ki so ga vršili in ga vrše pravniki pod vodstvom in na pobudo društva „Pravnika“, ki je tako postalo vsega spoštovanja vreden sotrudnik naše univerze na pravoznanstvenem polju. Njegove zveze preko „Slovenskega Pravnika“ z drugimi jugoslovanskimi pravniškimi društvi in revijami in vzajemno objavljanje razprav pa store, da se njegov vpliv ne prostira, kakor poprej, samo na ozki pokrajinski prostor, ampak se slovenske pravne razprave čitajo in cenijo na celem jugoslovanskem pravnem področju.

Ene in druge naloge, popularizacija zakonodajnih idej in dognanj pravoznanstva in znanstveno proučevanje pravnih problemov, ki jih je preko „Slovenskega Pravnika“ društvo „Pravnik“ v teku pol stoletja tako častno in uspešno izvrševalo, postajajo z vsakim dnevom večje, širše, važnejše. Četudi moramo civilno in kazenskopravno stran, — sodnijsko pravo — smatrati danes že za pravno usedlino, je še dela dovolj, ker največja in najvažnejša naloga, enotno državljansko pravo, še ni dovršena. Na javnopravnem terenu, zlasti v pravniškem obdelovanju upravnopravnih vprašanj, ki rasto v novi dobi z vse večjo močjo, pa smo šele v začetku. Veliko število odličnih pravnikov, zlasti mlajših moči, ki jih je društvo „Pravnik“ združilo okoli svojega glasila, „Slovenskega Pravnika“, opravičuje s pogledom na bodočnost najlepše nade. Z njimi bo društvo „Pravnik“ moglo širokosrčno pristopiti tudi k pravilnemu reševanju enega problema, ki ne bo šel mimo nas, medsebojnega zblížanja naše pravne terminologije, kakor so to že pred več kot osemdeset leti tako jasno izrazili slavni uredniki prve slovenske pravne terminologije, dr. Matej Dolenc, dr. Franc Miklošič in Matej Cigale, ko so se v predgovoru k slovenski izdaji opravičevali, da so obravnavali „vsa tri južnoslavjanska narečja, nekaj zato, da bi se s tem bližnja njih narodnost kazala, nekaj pa zato, da bi se tu nasvetovani pravnoslovni izrazi in izreki vzajemno podpirali, opravičevali in dopolnjevali.“

In tako nas morata ob petdesetletnici društva „Pravnika“ s pogledom nazaj navdajati samo čut zadovoljstva in zahvalnosti vsem, ki so s požrtvovanjem vršili veliko delo, a s pogledom na bodočnost zavest, da bo društvo „Pravnik“ svoje delo tudi nadalje vršilo z uspehom, pravoznanstvu v čast, narodu in državi v korist.

Dr. Josip Wilfan:

Društvo „Pravnik“ v Trstu in njegov „Pravni vestnik“.

Ob jubileju, ki ga praznuje slovensko pravniško občestvo, menim, da je umestno, da se oglasim s temi vrsticami „v opombo“ našega pravniškega društva v Trstu in njegovega časopisa. Oboje, organizacija in glasilo, je sicer ostalo zgolj epizoden pojav. Vendar pa je služilo takemu stremljenju in delu, ter je rodilo vsaj toliko sadov, da je vredno trajnega spomina.

Po razkosanju avstro-ogrske monarhije se nikjer na njenem nekdanjem ozemlju, najbrže niti na Južnem Tirolskem, ni izvršil tako oster in nagel prehod s prejšnjih na nove razmere kakor v prostoru na zapad od Snežnika in Julijskih Alp: v Julijski krajini. Takoj po premirju, novembra 1918., — čez noč, rekel bi — je tamkajšnje prebivalstvo bilo prestavljeno v čisto nov položaj. Ne govorimo o drugih, dejanskih premembah: skoraj vsak dan je prinašal nove zakone, nove uredbe in naredbe na vseh področjih javnega in zasebnega prava. Povrh se je kmalu pokazalo, v upravni in sodni praksi, drugačno, pretežni večini prebivalstva do tega časa neznano pojmovanje pravnih predpisov in njihove rabe, celo juridičnega izražanja samega. Kakor da bi bili prišli, če smem tako dejati, v povsem novo pravno podnebje. Taka prememba je občutna in se ne more prebroditi brez težave, — tudi če je na boljše. V posebni obliki in meri se je to moralo izkazati, v našem primeru, za slovenski in hrvatski del prebivalstva Julijske krajine, in to iz raznih organskih razlogov, zlasti pa zbog njegove narodnosti same, po kateri je on, v Italiji, le narodna manjšina v okviru velike drugorodne, pretežno enotne države, vse prešinjene od silovite nacionalne dinamičnosti.

Novi položaj je terjal od jugoslovanskega življa v Julijski krajini, kakor v marsikaterem odnosu, tako predvsem ravno na obsežnem pravnem področju preorientacije in preorganizacije. Razume se, da je glavni del te naloge padel na one, ki so po svoji strokovni izobrazbi in izkušenosti bili tudi v prvem redu k temu poklicani: na jugoslovanske pravnike v Italiji. Le-ti so prav kmalu morali spoznati, da

bi jim za ono občno nalogo kakor tudi za izvrševanje njihovega poklica v novih razmerah moglo dobro rabiti lastno glasilo. In sicer takšno, katero bi ne bilo samo strogo strokovno in stanovsko, temveč namenjeno tudi širšemu krogu izobražencev, udeleženih ali vsaj bliže interesiranih na urejanju življenja naše narodne manjšine po novem pravnem redu; list, ki naj bi širil pravno znanje, lajšal rojakom prehod v čisto premenjene, njim tuje pravne razmere, obenem pa budil in krepil njih pravno zavest. Spoznanje neodložljive potrebe takega lista je prišlo do izraza na občnem zboru „Pravnika“, ki se je vršil v Trstu februarja 1920. Odboru je bilo naloženo, naj izvrši vsa pripravljalna dela, da bi list začel čimprej izhajati. Odbor se je lotil stvari z veliko vnemo in kmalu so priprave toliko dozorele, da bi bila prva številka morala iziti že julija 1920. Toda prišel je 13. julij 1920. Zgorel je Narodni dom, v katerem je „Pravnik“ imel svoje prostore, zgorela je tudi lepa društvena knjižnica. V težkih okoliščinah je bilo treba pričeti vse delo znova. Navzlic vsemu je prva številka novega glasila izšla že januarja 1921. Njegov naslov je bil „Pravni vestnik, list za pravoslovje in pravosodje“, njegov prvi urednik pa dr. Teodor Stegù.

O vsebini lista naj sledi niže nekaj podatkov. Najprej pa hočem še omeniti organizacijsko preosnovo tržaškega „Pravnika“, ki je bil od začetka podružnica ljubljanskega „Pravnika“ in je torej, po novi politični razmejitvi, imel centralo v inozemstvu. Zbog tega je bilo treba pretvoriti tržaško podružnico v samostojno društvo. To se je izvršilo na občnem zboru julija 1921. Vnet in požrtvovalen predsednik tržaškega „Pravnika“ je bil dr. Matej P r e t n e r.

Čeprav je društvo posvečevalo glavno pažnjo izdajanju glasila in vložilo vanj večji del svojih naporov, moram vendar opozoriti še na nekaj drugih, nič manj važnih strani njegovega delanja. Naravno je, da so si jugoslovanski pravniki v Italiji, s svojim „Pravnikom“ na čelu, prizadevali za to, da bi se slovenščini in hrvaščini ohranila vsaj ona veljava, ki bi jima šla na upravnem in sodnem področju, v teritorialno in stvarno določenih mejah, kot jeziku narodne manjšine po obče sprejetih načelih in po še obstoječih zakonih. Ta akcija je bila legitimna in ne brez izgleda. Saj se naš jezik ni izključil naenkrat po kakem zakonodajnem aktu, marveč izrival le postopoma, via facti, n. pr. z ustrezno sestavo senatov, in s tem, da so stranke in pravne zastopnike vabili, naj ne vlagajo spisov v svojem narodnem jeziku in naj razpravljajo v italijanščini. V obrambo veljavnih jezikovnih predpisov je „Pravnik“ vložil mnogo spomenic, protestov in peticij na merodajnih mestih. Pri višjem

državnem pravdništvu in pri predsedništvu deželnega sodišča v Trstu je „Pravnik“ interveniral, da bi se spet omogočile razprave v slovenskem in hrvaškem jeziku. Protestiral je pri višjem deželnem sodišču v Trstu zaradi dejanske izključitve slovenskega in hrvaškega jezika pri raznih okrajnih sodiščih na deželi, in končno pri Generalnem civilnem komisariatu zaradi raznih dekretov, s katerimi so vojaška oblastva prepovedovala rabo slovenščine in hrvaščine. V svojem glasilu je „Pravnik“ objavljajal odločbe, pritožbe in odloke, ki so se nanašali na ta boj za pravilno jezikovno prakso. Brez dvoma se imamo tej složni akciji „Pravnika“ in posameznikov zahvaliti, da so pridobljene jezikovne pravice ostale še nekaj let v veljavi in da vsaj poskusi, odpraviti rabo našega narodnega jezika kar via facti, niso uspeli.

Vsebina „Pravnega vestnika“ je lep izraz naše narodne skupnosti: pravniki iz Jugoslavije so v njem sodelovali z našimi vstric in tako v odločilni meri pripomogli, da se je časopis vzdržal na primerni višini. O tem priča pestra in na vsa pravna področja segajoča vsebina, ki naj bo tu očrtana samo v glavnih obrisih. S področja pravne filozofije in splošne teorije prava omenjam na prvem mestu prof. dr. Metoda Dolenca z obsežnim člankom o „Kulturi in kazenskem pravu v luči pravne zgodovine“. Profesor dr. Boris Furlan, ki je urejeval zadnje letnike, je prispeval članke o „Pravu in etiki“, o „Pojmu prava“ itd. Nadalje je prof. Dolenca objavil mnogo razprav s področja kazenskega prava (Sokrivda pri samomoru in sličnih činih, Kazensko-pravna odgovornost odvetnikov glede zastopanja strank na sodnji, Osnovne ideje italijanskega prednačrta za kazenski zakonik, Mladinsko kazensko pravosodstvo, Problem pogojne obsodbe v sodobnem zakonodajstvu, Kolektivna odgovornost za kazniva dejanja pa naše narodno pravo, Problem kazenskopravne zaščite telesnega ploda, Doneski k pojmovanju krivde in kazni v poznem srednjem veku, Osnovne ideje načrta kazenskega zakonika za Nemčijo, O saradništvu lajičkog elementa u kaznenom pravosudju, Dve tri o kazenskopravni odgovornosti organov trgovskih podjetij pri bankrotu, Primerjalni prikaz splošnih načel jugoslovanskega načrta in čehoslovaškega prednačrta za bodoči kazenski zakonik, Slovenska knjiga o državi). Sodeloval je tudi pri anketi, ki jo je sprožilo društvo „Pravnik“ glede slovenskega prevoda italijanskega kazenskega zakonika s člankom „Smernice za prevajanje italijanskega kazenskega zakonika“. K tej anketi so prispevali tudi pok. dr. Henrik Tuma in Josip Jurca, ta le s člankom „Kakšen bodi naš prevod italijanskega kazenskega zakonika“. S področja

kazenskega prava naj omenim še prispevek dr. Hinka Lučovnika o „Sabotaži in njenem kazenskopravnem pomenu“. S področja mednarodnega zasebnega prava je „Pravni vestnik“ priobčil mnogo odličnih prispevkov iz peresa prof. dr. Stanka Lapajneteta (Haaški dogovor o varuštvu, Haaški procesni dogovor, Meddržavno zasebno pravo italijanskega „Codice Civile“, Črnogorsko mednarodno pravo v luči modernega, Haaški konvenciji o učinkih sklenitve mednarodnega zakona itd., Haaški dogovor o preklicu in sličnih skrbstvenih ureditvah). Z istega področja sta tudi prispevala predsednik tržaškega „Pravnika“, dr. Matej Pretner (O konferenci držav, nasledujočih Avstrijo), prof. dr. Boris Furlan (O izvršljivosti jugoslovanskih rozsodb v Italiji) in razni drugi. S področja prometnega prava moram tu posebej omeniti univ. prof. dr. Milana Škerlja z naslednjimi članki: Najvažnejše razlike med določbami avstr. občega meničnega reda in trgovinskega zakonika za kraljevino Italijo, Menično pravo po italijanskem osnutku trgovinskega zakonika iz leta 1925., Družba z omejeno zavezo po italijanskem osnutku trgovinskega zakonika iz leta 1925. Z istega področja so prispevali še pok. dr. Anton Verona iz Zagreba, odvetnik univ. docent dr. Julije Mogan ter razni drugi praktiki in teoretiki. Med svoje odlične sodelavce je štel „Pravni vestnik“ še dr. Josipa Abrama, dr. Evgena Bunca, dr. Franceta Goršiča (Ontogoneza u pravu, Greh po polu, Pravo, država in sojenje), prof. Albina Ogrisa, dr. Vladimira Orla, dr. Edvarda Pajniča (Padla vrednost denarja in sodne odločbe, Vsebina listine in načelo publicitete javne zemljiške knjige), prof. Filipa Perica, notarja Miroslava Premroua z raznimi pravnozgodovinskimi prispevki, dr. Joahima Ražma, dr. Edvarda Slavika, prof. dr. Antona Skumoviča, sodnika Rajka Šestana z mnogimi na aktualno sporno prakso nanašajočimi se članki, dr. Frana Tončiča, že imenovanega pok. dr. Tumo (Prispevki k slovenski sodni terminologiji, Prispevki h kazenski terminologiji, Kolektivna pogodba, O dokazovanju in razlogovanju, Primer motenja posesti in §§ 311 in 1151 o. d. z.), Vlada Valenčiča, dr. Joža Žontarja (O nečedni tekmi), dr. Hugo Werka in druge. Poleg samostojnih člankov je „Pravni vestnik“ prinašal še tekoč pregled italijanske zakonodaje, kolikor se je nanašala tudi ali posebno na Julijsko krajino, kakor tudi poročila o pravnih publikacijah in pravnem življenju v Jugoslaviji. Na ta način je predstavljal v vsem svojem obsegu nekakšen most med obema sosednima pravnima sferama.

„Pravni vestnik“ je prenehal izhajati leta 1928. zaradi novih tiskovnih predpisov. Prav tako je prememba zakonodaje glede društev onemogočila nadaljnji obstanek društva „Pravnik“. Onih osem letnikov „Pravnega vestnika“ in ono, kar je tu in drugje zabeleženo o delanju društva „Pravnik“ v Trstu, pa le ostane trajen spomenik življenjske sposobnosti in kulturnega stremljenja Slovencev in Hrvatov v Julijski krajini. Vsi, ki pozdravljajo na novo zasnovane prijateljske odnose med Jugoslavijo in Italijo, in so v stanju, da pravilno ocenijo kulturno posredovalno vlogo „Pravnega vestnika“, morajo želeli, da bi enak ali podoben časopis kmalu mogel nadaljevati njegovo delo.

Dr. Vladimir Travner:

Naši sodniki in državni pravdniki.

Sodniki in državni pravdniki so čuvarji in izvrševalci zakonov ter zaščitniki pravic. S tem jamčijo za javni red in mir, brez katerih človeška družba ne more obstati in napredovati. Vendar dobri sodniki in državni pravdniki niso tisti, ki poznajo samo črke paragrafov in pravne teorije — summum ius summa iniuria — temveč le dobri in plemeniti možje. Čutiti morajo z ljudstvom, poznati njegove težnje in potrebe in želeči vsakomur najboljše. Tako so pojmovali svojo nalogo vedno najboljši sodniki in državni pravdniki (tožilci) in si zagotovili trajen spomin, medtem ko so njihovi tovariši, ki so poznali le službo, že zdavnaj pozabljeni, dasi so dosegli visoka mesta in časti. Zadostujejo naj iz naše starejše preteklosti nekateri vzgledi.

Prisednik dvornega in deželnega sodišča v Ljubljani, deželni tajnik in član pravniškega društva (collegium iuridicum) dr. Janez Daniel baron Erberg (rojen 1647. v Kočevju, umrl 1716. v Dolu pri Ljubljani) je napisal v rokopisu „Notata practica“, ki obravnava postopek pred ograjnim sodiščem (Landschranne), edini in važen komentar k postopku pred tem sodiščem. Kot Erbergerjev spis navaja še M. Pohlin (Bibliotheca Carnioliae, str. 18) „Erbrechts ausser Testament u. anderer letzten Willen, auch was dem anhängig in Dero Erbherzogthum Krain (Neue Satz- und Ordnung Carl VI. Röm. Kaisers). Grätz 1737. 2. izdaja 1775. v Trstu v nemškem in slovenskem jeziku. Ta spis doslej še ni bilo moči izslediti v nobeni knjižnici, čeprav je trdil P. Radics v pogovoru, da ga je videl v nekdanji Erbergerjevi Dolski knjižnici. Erberger se je poleg tega bavil tudi z zgodovino kranjskega plemstva. Apelacijski sodnik in profesor prava na vseučilišču v Inomostu dr. Franc Ks. Jelenc (rojen 1749. v Selcih na Gorenjskem, umrl 1805. v Inomostu) je objavil več razprav iz rimskega in kazenskega prava. Dr. Nikolaj J. Lipič (rojen 1746. v Ljubljani, umrl 1817. v Mariboru) je študiral bogoslovje, modroslovje in pravo ter postal 1790. krvni sodnik celjske grofije. Žrtvoval se je povsem ljudstvu, zbral v teku let 150.000 goldinarjev in ustanovil 1808. celjsko gimnazijo. Predsednik vrhovnega justičnega urada na Dunaju Anton Pflieger pl. Wertenu (rojen 1748. v Železnikih, umrl. 1820. na

Dunaju), ki je 1811. sodeloval pri končni redakciji občega državljskega zakonika, se je bavil mnogo z zgodovino in leposlovjem.

Ti in še drugi naši rojaki pa so bili le predhodniki modernih slovenskih sodnikov, ker niso bili še narodno zavedni. Čutili so se samo kot Avstrijci oziroma Kranjci, Štajerci i. dr. in ne kot Slovenci, pisali so samo latinska, nemška ali italijanska dela in uradovali z našimi ljudmi nemško oziroma na Primorskem italijansko. Slovenske zapisnike in sodbe so napravili le v redkih izjemnih primerih in le iz dejanskih potreb, ne pa iz težnje po uradovanju v domačem jeziku. Tako se ti naši sodniki niso razlikovali od svojih ostalih tovarišev, ki so bili tujci — do Jožefa II. izključno nemški plemiči — in ki naše govornice niti umeli niso. Razmere so se spremenile polagoma izza 1848., ko je zahteval naš narod pod vplivom Napoleonove Ilirije, romantike (ilirizma) in splošnih demokratskih načel Zedinjeno Slovenijo in ko so se izvršile obenem temeljite upravne in sodne reforme, med njimi zlasti kmetska odveza (1848 do 1849).

Opisati točno razvoj našega pravosodstva od tega časa dalje bi bilo preobširno. Zato navajam le par podatkov v boljše razumevanje sledečih življenjepisov. Do 1849. so vršila pri nas — če izvezemo kratko dobo francoskega gospodarstva na Kranjskem, Primorskem in v beljaškem okraju (1809—1813) — upravne in sodne posle številna deželnoknežja in patrimonialna sodišča v mestih, trgih in graščinah. Ker je bila njihova pristojnost dokaj različna, je bilo poslovanje silno okorno in zamudno. Poleg teh so obstajala v deželnih glavnih mestih „mestna in deželna sodišča“, ki so bila pristojna za plemiče, duhovnike, prebivalce dotičnega mesta, za trgovske in nekatere druge zadeve, kot kriminalna sodišča pa za vso deželo. Notranje-avstrijsko (in kriminalno) sodišče je bilo od 1782. v Celovcu. Obsegalo je prvotno Koroško, Štajersko, Kranjsko, Primorsko in Tirolsko. Sčasoma se je njegovo območje vedno bolj manjšalo, tako da je obsegalo slednjič (1850—1854) le Koroško in Kranjsko. Vrhovni justični urad na Dunaju je bil izza Marije Terezije obenem vrhovno sodišče in pravosodno ministrstvo.

Ces. patent z dne 4. marca 1849. (odst. XII) je določil, da izvira vsa sodna oblast iz države, ukinil vsa patrimonialna sodišča, ločil sodstvo od uprave, zapovedal javen in usten postopek (s poroto) ter zajamčil sodnikom stalnost in neodvisnost. Nato so bila s ces. odlokom z dne 14. junija 1849. ustanovljena okrajna, okrajna kolegiatna, deželna, kavzalna in višja deželna sodišča ter vrhovni sodni in kasacijski dvor na Dunaju. Ta organizacija se je ohranila

— z raznimi poznejšimi spremembami — do današnjih dni. Okrajna kolegiatna sodišča so obstojala do konca 1851. Obsegala so več okrajnih sodišč in sodila o pregreških (zato so bili pri njih nastavljeni državni pravniki). Deželna sodišča, ki niso bila v deželnih glavnih ali sicer pomembnejših mestih, so se od 1854. dalje imenovala okrožna. Posle kavzalnih sodišč (trgovske, menične, pomorske in druge pravne stvari) so vršila običajno deželna oziroma okrožna sodišča. Višja deželna sodišča so začela poslovati 1. maja 1850. in sicer v Trstu za Primorsko, v Gradcu pa prvotno le za Štajersko, od 1854. tudi za Koroško in Kranjsko. S ces. pismom z dne 31. decembra 1851. so bili uvedeni mešani okrajni uradi, ki so vršili v prvi instanci obenem upravne in sodne posle. (Zato so delali tedanji sodniki običajno politično-upravne in sodniške izpite.) Na višjih stopnjah pa je bilo sodstvo ločeno od uprave. Na sedežih zbornih sodišč so obstojala (1854—98) delegirana okrajna sodišča. Mešani okrajni uradi so se obdržali pri nas do 1867. L. 1854. so bila reorganizirana tudi državna pravdnitva. Odslej so se imenovali generalni prokuratorji na sedežih višjih sodišč višji državni pravniki.

Do pogodbe z Ogrsko 1867. je bilo avstrijsko cesarstvo nedeljeno. Zato so služili mnogi slovenski sodniki do tega časa na Ogrskem, Hrvaškem in v italijanskih pokrajinah, ki so spadale do 1866. pod Avstrijo. Od poznejših sodnih sprememb v bivši avstro-ogrski monarhiji je za to delo važna le reforma iz 1898., ko so stopili v veljavo novi moderni civilni pravdni zakoni, ki veljajo v bistvu še danes.

Številne so bile v tem času spremembe okrožij oziroma sedežev sodišč. Tako je bilo n. pr. l. 1854. opuščeno okrajno sodišče Dvor in namesto njega ustanovljen mešani okrajni urad (poznejše okrajno sodišče) Radeče. Istega leta sta bili združeni sodišči Zalog in Šmartno v okrajni urad (pozneje sodišče) Litiya. V letih 1874—1898 sta obstojali v Mariboru dve okrajni sodišči: za desni in za levi breg. L. 1875. je bilo premeščeno okrajno sodišče v Planini v Logatec, 1892. pa je bilo ustanovljeno okrajno sodišče v Cerknici. Dne 1. januarja 1898. je začelo poslovati novo ustanovljeno okrožno sodišče v Mariboru. L. 1901. se je preselilo okrajno sodišče iz Stične v Višnjo goro.

Uradni naslovi so splošno znani. Omenim le, da je bil aktuar najnižji sodniški uradnik (XI. činovni razred) in da se je 1905. spremenil naslov „pristava“ v „sodnika“. Često so se podeljevali naslovi zgolj kot odlikovanje; kdor pa je imel „naslov in značaj“, je smel nositi tudi na uniformi znake višje stopnje.

Borba za enakopravnost našega jezika v šolah in uradih se je začela 1848. Končna cilja sta bila lastno vseučilišče (ali

vsaj pravna akademija) in nadsodišče v Ljubljani. Prvi uspeh je bila slovenska pravna akademija (1848—49), ko so predavali v Ljubljani dr. Viljem Unger državno, Anton Mažgon civilno in dr. Ernst pl. Lehmann kazensko pravo. Nadaljevanje te naše visoke šole so bila slovenska predavanja na graškem vseučilišču 1850—55. Takrat so učili naš pravniški naraščaj civilno pravo dr. Josip Krajnc, kazensko pravo pa dr. Janez Kopač in dr. Josip M. Skedl. Za prakso slovenska pravna predavanja niso imela večjega pomena, ker so poslovala naša sodišča — zlasti v dobi reakcionarnega absolutizma (1851—60) — skoraj izključno nemško oziroma na Primorskem italijansko. Razmere so se deloma spremenile šele, ko je podelil zakon z dne 15. novembra 1867. državljanom pravico svobodnega združevanja in ko je zajamčil čl. 19 drž. osnovnega zakona z dne 21. decembra 1867. — vsaj v teoriji, četudi ne vedno v praksi — enakopravnost vseh deželnih jezikov v šoli, uradih in javnem življenju. V tem času (1868—70) je ponovil naš narod na številnih tabornih enodušno svoje zahteve po slovenskem uradovanju in lastnem vseučilišču. Kmalu pa je prišel zopet nemški pritisk, ki je izrinil naš jezik skoraj povsem iz uradov.

Velik napredek v zgodovini našega sodstva znači doba pravosodnega ministra A. Pražaka (1881—88), ko so izšle pravične jezikovne naredbe (1882—1884) in ko so zasedli slovenski sodniki več važnih mest. Borba za slovensko vseučilišče oziroma pravno fakulteto (akademijo) se je nadaljevala zlasti v letih 1890., 1898., 1901. in 1908. Medtem je prišla zopet reakcija, ki je trajala z raznimi spremembami do prevrata. V splošnem so bile jezikovne razmere v območju tržaškega nadsodišča ugodnejše kakor v območju graškega, kjer je bil „notranji jezik“ do 1918. izključno nemški.

Najnovejša doba v zgodovini našega sodstva se začne z osvobojenjem, ko so se uresničile vse davne želje in sanje slovenskega naroda.

Poleg slovenskih je izšlo iz naših krajev tudi več nemških in italijanskih — ali vsaj tako mislečih — sodnikov in državnih pravdnikov. Nekateri med njimi so bili odlični pravniki in dosegli najvišja mesta. Tudi so delovali pri nas številni sodniki in državni pravdniki, ki so prišli iz tujih, zlasti nemških dežel. Teh seveda ne moremo šteti med naše, ker so nasprotovali našim narodnim težnjam, in ker našega jezika niso umeli ali ga obvladali le za silo (kurzovci). Vendar so bili tudi med Nemci in Italijani nekateri vrli možje, ki so se povsem vživeli v naše razmere, ljubili naš narod in si pridobili zanj znatne zasluge. Ti zaslužijo častno mesto v naši zgodovini. Umevno je tudi, da prištevamo k našim sodnikom (državnim pravd-

nikom) Hrvate in druge Slovane, ki so delovali v naši domovini.

V naslednjem opišem samo naše že pokojne sodnike in državne pravdnike, ki so si pridobili kakršne koli večje zasluge za naš narod. Njihove življenjske pravde so končane; zato moremo izreči o njih končno sodbo. Med živimi tovariši jih je gotovo mnogo, ki so si zagotovili trajen spomin. Toda njihovo delo še ni dovršeno in zato moramo prepustiti oceno zanamcem.

Poklic sodnikov in državnih pravdnikov (tožilcev) je povsem praktičen, ker služi vsakdanjim potrebam. To se zrcali tudi v njihovem udejstvovanju zunaj službe.

Predvsem so prirejali sodne obrazce, prevajali zakone, zbirali odločbe vrhovnega sodišča ter objavljali — pretežno po načelu „iz prakse za prakso“ — pravne članke in razprave v raznih domačih in tujih listih, revijah, kalendarjih itd., predvsem pa v Razlagovem (I in II), Moschetovem in današnjem „Slovenskem Pravniku“ (1862, 1870—73, 1881—83, 1889). Obenem so se borili za enakopravnost našega jezika. — Mnogi so se bavili s politiko. L. 1848. so bili sodniki (oziroma poznejši sodniki) prvi in najuspešnejši borci za naše narodne pravice. Njihovemu vzgledu so sledili drugi v parlamentu, deželnih zborih in mestnih zastopstvih. Udejstvovali so se predvsem v zakonodajnih, narodnogospodarskih in finančnih odborih ter služili tako celokupnosti, ne pa interesom posameznih strank.

Kot pravniki in politiki so se zanimali za jezikoslovje. Naš jezik je bil pomanjkljiv in okoren, kar je bila glavna ovira za slovensko uradovanje in znanstveno delo. Zato je bilo treba najti primerne strokovne izraze in oblike. Pečali pa so se tudi z drugimi (zlasti slovanskimi) jeziki, razširili tako svoje duševno obzorje in si ustvarili v mnogojezični monarhiji pogoje za boljše napredovanje.

Radi so se bavili s pravno, politično in splošno kulturno zgodovino. Sem spadajo tudi razni „Spomini“ in življenjepisi pomembnejših mož. — Po svojem poklicu so sodniki in državni pravdniki v tesnih stikih s priprostim ljudstvom. To jim je dalo često pobudo, da so zbirali narodno blago in opisovali ljudske šege. — Zanimali so se tudi za naravoslovne vede. — Nadalje so se udejstvovali kot pesniki, dramatik, pripovedniki, publicisti in prevajalci. Ozkosrčni birokratizem, „uradna slovenščina“, malenkostni spori strank, pa tudi politične, književne in druge razmere so jim dajali večkrat gradivo za satire in humoreske. — Velike zasluge so si pridobili tudi za glasbo in petje. — Z upodabljajočo umetnostjo (slikarstvom, kiparstvom in arhitekturo) so se bavili zlasti kot zbiratelji in kritiki. — Zanimali so se tudi za razne veščine, predvsem za stenografijo.

Nadalje so sodniki in državni pravdniki pospeševali narodno gospodarstvo s tem, da so ustanavljali hranilnice in posojilnice oziroma se udeleževali v raznih zadrugah in denarnih zavodih. — Številni sodniki (državni pravdniki) so si zagotovili trajen in hvaležen spomin kot dobrotniki s tem, da so se zavzeli za zanemarjeno in zapuščeno mladino, ustanavljali zavetišča, požarne brambe, podpirali revne dijake itd. ali zapustili svoje premoženje v dobrodelne in narodne svrhe.

Slednjič so si pridobili zasluge s podrobnim narodno-prosvetnim delom: ustanavljali so čitalnice, prirejali diletantske predstave, imeli razna predavanja, se udeleževali v raznih narodnih, telovadnih in športnih društvih, se zanimali za turizmo itd.

Nekateri so se udeleževali v najrazličnejših panogah, tako da je često težko reči, kje so si pridobili glavne zasluge. Mnogi pa izven službe niso nastopali ali vsaj ne v znatnejši meri. Bili pa so dobri, vestni in ljudomili sodniki, izvrstni organizatorji, dosegli često odlična mesta, uradovali pod težkimi razmerami v našem jeziku in bili zato tudi večkrat preganjani. Tudi ti zaslužijo časten spomin.

Razdelitev naših sodnikov in državnih pravdnikov v posamezne skupine je torej nemogoča. Zato jih navajam v naslednjem po časovnem redu t. j. po letih, ko so nastopili sodno službo. Izjemo napravim le, če je podana kaka ožja zveza. Sodnike (državne pravdnike), ki so se posvetili pozneje kakemu drugemu poklicu (politični službi, odvetništvu i. dr.) navajam v splošnem le, kolikor se nanaša njihovo delo na dobo, ko so služili pri sodiščih. Tako nudijo življenjepisi nekako sliko naših sodnikov v teku zadnjih 90 let.

Sodniki in državni pravdniki tvorimo veliko družino. Kakor se spominja vsak izmed nas svojih umrlih staršev, bratov in sester, tako moramo ohraniti trajen spomin pokojnim stanovskim tovarišem. Temu namenu posvečujem svoje delo.

*

Anton Gogala pl. Leesthal je bil rojen 1786. v Lescah pri Radovljici kmetskemu posestniku Janezu G. Bil je mlajši polbrat poznejšega goriškega nadškofa Jos. Wallanda. Po dovršenih pravnških študijah je bil l. 1808. okrajni komisar in krajevni sodnik na Coroninijevi gosposki v Hasbergu pri Planini na Notranjskem. Ko je bila ustanovljena deželna bramba, je bil Gogola imenovan za stotnika v Hasbergu. Ob nedeljah je vežbal tamošnje može in fante. Udeležil se je l. 1809. v postojnskem bataljonu deželne brambe vojnega pohoda proti Italiji in tudi obleganja trdnjave Palme. S svojo razbito četo se je moral umakniti do Zagreba. Ko je zbral zopet druge brambovce v Cerknici, je bilo sklenjeno premirje in nato schönbrunnski mir. Nato je Gogola vstopil zopet v službo gosposk v Razdrtem in Orehku. L. 1812. pa je postal sodnik pri tribunalu prve instance v Ljubljani. Po avstrijski reokupaciji je bil prevzet kot svetnik deželnega sodišča. Sodeloval je v tej lastnosti tudi pri pripravah za organizacijo deželnoknežjih okr. sodišč. L. 1823. je postal apelacijski svetnik pri apelacijskem sodišču v Celovcu; l. 1832. mu je bilo podeljeno plemstvo; tega leta je bil tudi imenovan za predsednika deželnega sodišča v Rovinju, l. 1835. pa v Trstu. L. 1836. je dobil plemiški predikat pl. Leesthal. Gogola je veljal za zelo spretnega sodnika. Vendar ni dvoma, da mu je pripomogla k njegovi karieri tudi njegova ženitev. L. 1812. se je poročil z grofico Beato Porcia, hčerjo Fr. S. kneza Porcia; v drugem zakonu je bil poročen z baronico Kulmer. Gogola je bil tudi oče znanega publicista, pesnika in pripovednika L. Kordeša.

*

Anton Čop, rojen 1786. v Lescah, je bil sorodnik Prešernovega prijatelja in mentorja Matije Čopa. V Ljubljani je dovršil gimnazijo in modroslovje ter pravno akademijo (écoles centrales), kjer je poslušal našega slavnega pravnika T. Dolinarja. L. 1816. je postal pri mestnem in deželnem sodišču v Ljubljani avskultant, pozneje svetnik in personalni referent. 1845. je bil premeščen k apelacijskemu in kriminalnemu nadsodišču v Celovec. Tu je ostal do 1850., ko je bil dodeljen novo ustanovljenemu višjemu deželnemu sodišču v Gradec. L. 1857. je šel v pokoj in dobil plemstvo. Umrl je v Gradcu 2. avgusta 1865. V Ljubljani je občeval od 1828. mnogo v Prešernovem krogu. Pri odhodu mu je posvetil naš pesnik — prvak nemški sonet, kjer ga slavi kot odličnega sodnika (gl. Kidrič, Prešeren I, 251). V Celovcu

je bil med najzvestejšimi člani „Slovenskega društva“ (ust. 1848.) ter ostal tudi pozneje vnet zagovornik naših pravic. Kot prvemu modernemu in narodno zavednemu slovenskemu sodniku mu pripada častno mesto.

*

Ignac Guzelj, rojen 1812. v Stari Loki iz znane narodne rodbine, je bil 1848. okrajni sodnik v Radovljici. Ker je zahajal pogosto v slovensko družbo („kavarna Prešeren“), so mu očitali nasprotniki, da ščuva kmete, naj ne plačujejo davkov, češ da je to edino sredstvo, da pade vlada; da zabavlja čez dinastijo; da hodi v uradu po listih, ki poročajo o cesarju; da vrta v časopisih s figo vladarjevo ime itd. Preiskava je ostala sicer brezuspešna; pač pa je bil Guzelj disciplinsko premeščen na Vrhniko in kmalu nato kot preiskovalni sodnik v Ljubljano. Bridke izkušnje so potrle prej veselega moža tako, da se je izogibal ljudem in umrl že spomladi 1854. Bil je prvi slovenski sodnik, ki je bil zaradi svojega narodnega prepričanja preganjan.

*

Dr. phil. Karl Ulepič pl. Krainfels, rojen 28. februarja 1810. v Žužemberku, je študiral gimnazijo v Ljubljani, pravo v Gradcu in na Dunaju, modroslovje pa v Paviji. 1833. je nastopil prakso pri mestnem in deželnem sodišču v Ljubljani, kjer je ostal do 1842. Nato je deloval kot fiskalni pristav pri rudarski gosposki v Idriji. L. 1849. je postal predsednik kranjske dež. komisije za zemljiško odvezo. Obenem je bil zaposlen pri generalni prokuraturi v Celovcu, kjer je bil imenovan 1850. za generalnega prokuratorja. L. 1853. je bil pozvan na Hrvaško, kjer je izvedel zemljiško odvezo. Kmalu nato je postal predsednik urbarskega nadsodišča. 1885. je dobil plemstvo in prevzel kot dvorni svetnik vodstvo deželne vlade v Ljubljani, kjer je umrl 23. julija 1862. Narodno navdušenje mu je zbudilo leto 1848., ko se je boril kot državni poslanec postojnskega okraja za Zedinjeno Slovenijo in zlasti za slovensko vseučilišče. Obenem je zahteval svobodo vesti ter „krasni paladij pravice“: javno in ustno pravosodje kakor tudi poroto za zločine oziroma politične in tiskovne pregreške. Njegovi predlogi pa so propadli vsled ugovora poslanca Riegerja in tovarišev. Kot pravnik je napisal 1847—48 več nemških del, zlasti o rudarskem pravu. 1832—49 je bil sotrudnik (od 1834. urednik) „Laibacher Zeitung“ in objavil v prilogi „Illyrisches Blatt“ mnogo epičnih in didaktičnih pesmi. Par pesniških zbirk („Decimen“, „Aphronismen“) je izšlo samostojno.

Glavne zasluge si je pridobil kot zgodovinar. V „Illyrisches Blatt“ je priobčil več razprav iz kranjske preteklosti kakor „Darstellung der Lapidardenkmäler Krains“, „Diplomatarium carniolicum“ i. dr. Na pobudo nadvojvode Ivana je ustanovil 1840. z več tovariši zgodovinsko društvo za Notranjo Avstrijo. Kot tajnik kranjskega odseka je vodil vse posle, zbiral starine in uredil zbirke. Kak ugled je užival, dokazuje dejstvo, da so ga imenovala zgodovinska društva v Ljubljani, Bonnu, Dorpatu i. dr. za častnega člana.

*

Anton Mažgon, roj. 26. maja 1812. na Jeličnem vrhu pri Idriji, je dovršil gimnazijo v Ljubljani, pravne študije pa na Dunaju, kjer se je udeležil slovanskega gibanja. 1837—40 je bil praktikant pri mestnem in deželnem sodišču v Gorici, nato avskultant v Rovinju in Gorici ter prišel 1848. kot kriminalni aktuar v Ljubljano. V Gorici je poslovenil 1847. s Cigaletom Stadionov občinski red. Dne 8. decembra 1848. mu je poverila vlada zaradi priporočila „Slovenskega društva“ brezplačna predavanja o občem državljanskem zakoniku na novo ustanovljeni ljubljanski pravni akademiji. Predaval je od 28. marca 1849. tedensko 11 ur, dasi je bil v uradu z delom preobložen in dasi so mu nasprotovali nemški sodniki tako, da je prišel v disciplinsko preiskavo. Nadalje je prevedel in objavil v „Sloveniji“ obči državljanski zakonik do § 620. (Delo je dovršil 1853. dr. Jos. Krajnc.) Bil je tudi član komisije za slovensko pravno terminologijo pri pravosodnem ministrstvu. Zaradi bolezni pa tega dela ni mogel več začeti. Umrl je v Ljubljani 24. avgusta 1849. Vrlemu in zaslužnemu narodnjaku je posvetil pesnik Fran Cegnar lepo pesem.

*

Mažgonov tovariš na akademiji je bil tedanji pristav finančne prokuratorate v Ljubljani dr. Ernst pl. Lehmann, ki je predaval v našem jeziku kazensko pravo od 1. junija do 26. julija 1849. Predavanja je otvoril z navdušenim nagovorom. Bil je sin novomeškega okrajnega komisarja (r. 26. avgusta 1816.). Pozneje je prešel v sodno službo, postal 1851. namestnik državnega pravdnika v Ljubljani, 1857. državni pravdnik v Novem mestu, 1866. pa viš. sodni svetnik v Gradcu. 1879. je šel v pokoj in umrl v Ljubljani 31. avgusta 1888. V rokopisu je zapustil svoja slovenska predavanja (kazenski zakon iz 1803). Udejstvoval se je tudi kot nemški pesnik in v dobrodelnih društvih.

*

Jurij Levičnik, roj. 1812. v Železnikih iz stare in ugledne rodbine, je služil pri patrimonialni gosposki v Paternionu in Obervellach (Koroško), pri komisariatu v Ribnici, nato pa pri sodiščih v Kranjski gori in (kot predstojnik) v Škofji Loki, kjer je umrl 1876. Zaradi svoje pravičnosti in dobrohotnosti je bil splošno priljubljen. Imel pa je čudne politične nazore. V „Laibacher Zeitung“ je 1848. priobčil par člankov, kjer nasprotuje Zedinjeni Sloveniji, češ da se morajo združiti Slovenci duhovno, ne pa politično, ker bi sicer pozabili nemško in bi tako Avstrija propadla. Zato so se mu naši tedanji narodni voditelji protivili in ga v listih napadali.

*

Anton Gorjup, rojen 29. junija 1812. na Vrhu pri Kanalu, se je šolal v Gorici in na Dunaju. Od 1840. je služil večinoma v Gorici, kjer je postal višji sodni svetnik in umrl po daljši bolezni 1. decembra 1885. — L. 1848. je bil izvoljen v tolminskem okraju za državnega poslanca. Kot tak se je udeležil sej v Kromerizu, se pridružil slovenskemu klubu in bil 1848—49 član ustavnega odbora. Dosledno ni zastopal niti federalističnega niti centralističnega programa. Nasprotno je predlogu dr. Matije Kavčiča, da se naj razdeli Avstrija v toliko zveznih držav, kolikor je narodov; glasoval pa je za načrt Palackega. Zavzemal se je za predlog J. Kudliča oziroma dr. Josipa Krajnca, da se odpravi podložništvo; bil pa je proti odškodnini, češ da pravice in dolžnosti iz tega razmerja niso lastnina, temveč breme graščakov. 1863. ga je poslal goriški deželni zbor znova v parlament, kjer je bil vsled kompromisa zastopnik veleposestva (1863—67) in član odseka za davčno reformo (1863—65). V goriškem deželnem zboru je zastopal veleposestvo (1863—67) in nato (do 1880.) kmetske občine Tolmin, Bovec, Cerkno. Deloval je tudi v odsekih za zemljiško knjigo, finance in dr. Spadal je med konservativne člane in zato ni podpiral interpelacij dr. Karla Lavriča.*

*

Josip Doljak, roj. 29. maja 1820. v Grgaru pri Gorici, je služil po končanih študijah (1845) na sodiščih v Milanu, Gorici (namestnik državnega pravdnika), Paviji in

---

* Na tem mestu naj bosta omenjena samo bežno Edvard vitez Strahl in njegov sin Karl. Nista bila Slovenca niti po pokolenju niti po mišljenju, vendar sta iskreno ljubila naše kraje ter si pridobila zanje velike in trajne zasluge.

Edvard se je rodil 1817. v Novem mestu kot sin častnika in lastnika graščine Stara Loka pri Škofji Loki. Kot sodnik je služil v raznih krajih, nazadnje kot sodni svetnik v Ljubljani. L. 1868. je šel v pokoj in živel do svoje smrti (l. 1884.) v Stari Loki. S svojimi nemškimi tova-

slednjič v Trstu, kjer je umrl 1861. kot sodni svetnik. Bil je oče pesnice Pavline Pajkove. L. 1848. se je zavzemal kot državni poslanec goriške okolice „za samostalno narodno življenje na podlagi tiste enakopravnosti, ki se ne le kot mertva čerka na papirju prikaže, temuč v slobodni, nemoteni razsnovi slavljskega jezika in pismenstva v šoli in uradu, pri sodnih oblastih in opravištvu, v umetnosti in pismenstvu oznani.“ Boril se je proti Frankfurtu „za neobrabno, samostalno in neodvisno Avstrijo“, se pridružil predlogu za odpravo podložništva in zahteval poseben odbor za določitev odškodnine. Ker so mu očitali nasprotniki, da ščiti graščake, je odložil oktobra 1848. mandat. Svoje stališče je pojasnil v članku „Avstrija in Slavljani“ („Slovenija“ 1848, št. 40), kjer pravi med drugim, „da si bodo slavljsko zemljo Slavljani sami vzeli, če bi Avstrija propadla.“ Bil je tudi predsednik „Slavljskega bralnega društva“ v Gorici (1848) in začasnega odbora tržaške „Narodne čitalnice“ (1861).

*

I v a n K a p r e c, rojen 1821. v Ljubljani kot sin uglednega meščana, je stopil 1845. v službo pri ljubljanskem mestnem in deželnem sodišču. L. 1850. je postal v Ljubljani namestnik državnega pravdnika, 1868. sod. svetnik, 1873. viš. sod. svetnik in slednjič 1884. predsednik deželnega sodišča. Umrl je že naslednjega leta. Bil je odličen pravnik in ljudomil sodnik. Že kot avskultant se je bavil s stenografijo, ki jo je poučeval na ljubljanskem liceju. Trudil se je kot prvi sestaviti tudi slovensko stenografijo. To delo pa je dovršil šele 1900. prof. F. Novak (u. 1936), ki je prevzel več Kaprečevih idej.

*

riši je ustanovil 1861. „Juristische Gesellschaft“ v Ljubljani, bil nekaj časa njen predsednik. V letih 1861—1866 je bil državni poslanec in deloval v duhu ustavovernih Nemcev. Kot zbiratelj starin in umetnostni zgodovinar je zbral na svojem gradu slike naših starejših umetnikov (Lajerja, Langusa, Pernata, Künla i. dr.), staro pohištvo, porcelan in druge kulturnozgodovinske predmete. Izdal je tudi brošuri „Kunstgeschichte Krains in den vorigen Jahrhunderten“ (1884) in „Die Kunst am häuslichen Herde“.

Tudi njegov sin K a r e l (1850—1929) se je posvetil sodniškemu stanu. L. 1890. je prišel k deželnemu sodišču v Ljubljano in se tu odlikoval kot instruktor pri uvedbi novih civilnih zakonov. Že kot dijak je pomagal očetu zbirati starine in umetnine, z vso vnemo pa se je posvetil temu delu v zadnjih letih, ko je živel v Ljubljani in v Stari Loki. Njegova galerija — največja v Sloveniji — je obsegala končno 438 slik. Tudi ostale zbirke so bile pomembne. V smislu oporoke sta dobila mnogo del ljubljanski muzej in galerija slik. Kakor oče je bil tudi on pesnik in pisatelj. Za naše ljudstvo je spisal oziroma prevedel več enodejank („Dober svet in njegovo plačilo“, „Dom“, „Genovefa“, „Božični zvonovi“, „Vaški župan“), ki so jih uprizorili domačini pogosto na njegovem gradu in drugod.

Peter Kozler, roj. 16. februarja 1824. v Kočah pri Kočevski Reki, je obiskoval normalno in gimnazijo v Ljubljani, kjer je stanoval 10 let pri prof. Janezu Kersniku. Tu se je naučil slovensko in prišel v stik s Prešernom. Nato je študiral logiko in fiziko v Padovi in Paviji, pravo pa na Dunaju. 1847. je bil praktikant pri kriminalnem sodišču na Dunaju, 1849. pa koncipient pri dr. Zupančiču. Še istega leta se je vrnil k sodišču in bil aktuar v Rovinju in Labinu (1850), pristav v Vodnjanu (1851) ter namestnik državnega pravdnika v Pazinu (1851) in Tolminu. 1854. je prevzel vodstvo državnega pravdnništva v Gorici. Tu je izdal svoj zemljevid in prišel zato pred vojno sodišče, češ da ščuva zoper državo. Kazensko postopanje je bilo sicer ustavljeno; pač pa so premestili Kozlerja kot tajnika k deželnemu sodišču v Trst. To službo, ki je bila zanj ponižanje, je vršil dve leti. 1856. je postal notar v Sežani, kjer je ostal do 1863. Po očetovi smrti je prevzel njegovo veletrgovino na Dunaju; od tod pa se je vrnil že 1866. domov in ustanovil z brati in sestro znano pivovarno v Šiški. 1867—77 je bil deželni poslanec, 1868—77 tudi namestnik deželnega glavarja. Umrl je v Šiški 16. aprila 1879.

Kozler kot pravnik ni bil pomemben; sodeloval je pri prvem Razlagovem „Pravniku“ (1862) in bil v deželnem zboru član odseka za prisilno delavnico in zemljiško knjigo. Mnoge večje zasluge si je pridobil kot vnet borec za pravice našega naroda, posebno pa kot naš prvi zemljepisec. Dasi po rojstvu Nemeč, se je pridružil navdušeno Slovincem in jim ostal zvest do smrti. Na Dunaju je bil najmarljivejši član „Slovenije“, ki je zahtevala združitev vseh slovenskih pokrajin v eno upravno celoto. Zato je bilo treba pokazati svetu, katero ozemlje hočemo imeti. V to svrho je zbral Kozler obilo statističnih, narodopisnih in drugih podatkov. Uporabil jih je, da je napisal v slovenskem in nemškem jeziku celo vrsto knjig, razprav in člankov o narodnih, jezikovnih, kulturnih, političnih, cerkvenih in gospodarskih razmerah naše domovine in o bodočnosti „roda jugoslavljanskega.“ Baval se je kot prvi z ogrskimi in beneškimi Slovenci in zahteval, da se združijo z ostalimi rojaki iz narodnih, političnih, kulturnih in strateških ozirov. Vse to pa je bila le priprava za njegovo glavno delo „Zemljevid slovenske dežele in pokrajin“ s prilogo „Imenik mest, trgov in krajev.“ Tu je narisal točno vse ozemlje, kjer biva naš narod in zbral nad 5000 slovenskih krajevnih imen. Delo je hotel izdati 1854. Ker pa mu je vlada to zabranila in da ne bi bil ves trud zaman, je spisal „Kratek slovenski zemljopis.“ Glavno delo je izšlo v ustavni dobi (1860, 1864). Kot odbornik oziroma predsednik „Slovenske Maticе“ ji je podaril pozneje 707 izvodov zemljevida, 470 krajevnih ime-

nikov ter več zabojev raznih knjig in rokopisov. V priznanje teh zaslug ga je imenovalo geografsko društvo v Petrogradu za svojega člana. Kozlerjev zemljevid ima danes, ko nas je razkosala kruta usoda med tri države, morda še večji pomen kakor ob času, ko je izšel.

*

M i h a e l H e r m a n n, rojen 29. septembra 1822. v Haritzu, občina Grasdorf na Gornjem Štajerskem, je dovršil srednjo in visoko šolo v Gradcu. Nato je bil 1848—49 kriminalni sodnik graščine Tannhausen, 1850—70 pa pristav, tajnik in slednjič sodni svetnik v Ptuj, Weizu in Hartbergu. 1870. je prišel k deželnemu sodišču v Gradec, kjer je umrl 15. decembra 1883.

V Ptuj je dobil Hermann ozke stike s Slovenci in spoznal, da se jim gode velike krivice. Tako je postal najiskrenejši prijatelj našega naroda in vnet zagovornik njegovih pravic. Naučil se je slovensko, deloval kot tajnik „Čitalnice“ (ust. 1864.), pomagal ustanoviti „Slovenski Narod“ in „Slovenski Glasnik“ ter pospeševal delo „Mohorjeve družbe“. Glavne zasluge pa si je pridobil kot državni in deželni poslanec kmetskih občin Ptuj, Rogatec, Ljutomer (1861—78). Odločno je zagovarjal enakopravnost našega jezika v šolah in uradih. Boril se je tudi za deželno avtonomijo, češ da so kronovine preveč „pocesarjene“ in da se premalo spoštuje vojvoda in kralj. Le federativna Avstrija ustreza težnjam narodov, medtem ko množi centralizem nezadovoljstvo. Zahteval je, da dobe slovenske dežele lastno višje sodišče in vseučilišče ali vsaj pravno fakulteto ter da ustanovi oziroma izpopolni vlada realno gimnazijo v Ptuj, poljedelsko in vinarsko šolo za Spodnje Štajersko itd., seve s slovenskim učnim jezikom. Obsojal pa je „farovško gonjo in židovske liste“, češ da mora biti podlaga politike krščanska morala in da se ne sme država vmešavati v cerkvene zadeve. 1873—78 je bil tudi član odbora za revizijo domovinskega zakona in za varstvo zdravilnih vrelcev. Dasi so „Novice“ 1861. grajale volilce, ker so si izbrali za poslanca nemškega uradnika, je postal Hermann kmalu naš najpopularnejši ljudski zastopnik te dobe.

*

J o ž e f K e r s n i k (sin rodoljuba prof. Janeza K. in oče pisatelja Janka K.), rojen 1823. v Ljubljani, je služil v Ljubljani, Litiji, Stični in slednjič (1868) kot sodni predstojnik na Brdu, kjer je umrl 1877. Sodeloval je pri prvem Razlagovem „Pravniku“ (1862) in bil v stalnih zvezah z vsemi voditelji našega naroda. Dobremu, pravičnemu in

narodno zavednemu sodniku je postavil Josip Jurčič lep spomenik v povesti „Pravda med bratoma“ (1879).

*

Franc Hrašovec, rojen 31. avgusta 1821. pri Sv. Juriju ob Ščavnici, je obiskoval gimnazijo v Mariboru in Gradcu, vseučilišče pa na Dunaju in v Gradcu. 1848. je stopil v prakso pri graškem magistratu. V tem času se je v nemal z dr. Jos. Krajncem, Kol. Kvasom, L. Tomanom in drugimi rodoljubi za slovenstvo. L. 1849. je postal kazenski sodnik patrimonialnega sodišča v Gornji Radgoni; 1851—1854 pa je služil pri sodiščih v Celju, Gornjem gradu in Ormožu. Takrat je poročal v „Novicah“ često o celjski poroti in o življenju Haložanov. 1854—1862 je bil uslužben kot preiskovalni sodnik oziroma okrajni predstojnik v Podgradu, Požegi in Sisku. Po kratkem bivanju v Brežicah je prišel iz političnih vzrokov v Gmünd in Spital ob Dravi (Koroško). V tem času je občeval mnogo z voditeljem koroških Slovencev Andrejem Einspielerjem. L. 1889. je šel kot sodni svetnik v pokoj ter se preselil v Gradec. Tu je bil do smrti (25. julija 1909.) duša slovenske družabnosti in vnet podpornik naših visokošolcev.

*

Ivan Štuhec, rojen 29. decembra 1820. v Bučkovcih pri Ljutomeru, je dovršil gimnazijo v Varaždinu, vseučilišče pa na Dunaju, kjer je bil tudi vzgojitelj. Nato je služil pri raznih spodnještajerskih sodiščih, nazadnje v Šoštanjju. L. 1855. je bil premeščen k sodnemu stolu v Zarnowice (komitat Bars) na Slovaškem. Po padcu Bachovega režima (1859) je bil dodeljen več let višjemu deželnemu sodišču v Gradcu, nato pa kot sodni svetnik okrožnemu sodišču v Celju. L. 1884. je šel v pokoj in umrl v Celju 19. julija 1885. Bil je vrl narodnjak in uradoval že 1865. — kot prvi v Celju — slovensko. Mnogo je dopisoval z ministrom Pražákom in se zanimal za imenovanja slovenskih sodnih nameščencev. L. 1872. je ustanovil z nekaterimi narodnjaki v Ljubljani našo prvo banko „Slovenijo“, ki pa je kmalu propadla. Rad je podpiral revne slovenske dijake.

*

Dr. phil. Henrik Martinak, rojen 3. julija 1826. v Koprju kot sin šolnika Luke M., je študiral modroslovje in pravo na Dunaju. L. 1849. je stopil v službo pri deželnem in mestnem sodišču v Ljubljani. Nato je bil državni pravdnik pri kolegiatnem okrajnem sodišču v Kočevju (za sodne okraje Kočevje, Ribnica in Velike Lašče), tajnik v Ljubljani, svetnik komitatnega sodišča v Va-

raždinu, državni pravdnik v Zagrebu, Ljubljani in Celju, od 1871. pa svetnik višjega deželnega sodišča v Gradcu, kjer je — tik pred premostitvijo k vrhovnemu sodišču na Dunaju — umrl 15. februarja 1879. Martinak spada med naše najodličnejše in najuspešnejše politike l. 1848. Kot odbornik dunajske „Slovenije“ in začasni predsednik „Slovenskega društva“ v Ljubljani se je boril z besedo in peresom (v „Illyrisches Blatt“, „Laibacher Zeitung“ in „Sloveniji“) proti združitvi Avstrije z Nemčijo, za zaščito slovenske narodnosti, uvedbo našega jezika v šole in urade, pomnožitev šol in za pravno akademijo v Ljubljani, kjer se je ponudil kot brezplačni predavatelj. Pozneje se politično in književno ni več udeleževal; ostal pa je vedno narodno zaveden.

*

Goriški Slovenec Teodor Napret je služil od 1850. pri okrajnem in okrožnem sodišču v Gorici, nato pa v Trstu, kjer je postal 1865. svetnik višjega deželnega sodišča. Nekaj časa je bil tudi poslanec v tržaškem deželnem zboru. L. 1867. je bil imenovan za predsednika okrožnega sodišča v Novem mestu. Že 1870. je prišel kot dvorni svetnik k vrhovnemu sodišču na Dunaj, kjer je dosegel 1889. čin senatnega predsednika. L. 1891. je šel na lastno prošnjo v pokoj in dobil pri tej priliki najvišje priznanje za mnogoletno, uspešno in zvesto službovanje. Umrli je 1895. na Dunaju. Že v Gorici je slovel kot izvrsten, vsestransko izobražen sodnik. Ta sloves si je ohranil vse svoje življenje. Novice (1867, str. 173) ga imenujejo „časti vrednega rodoljuba“.

*

Edvard Dev je bil rojen 1834. na Bledu kot sin tamošnjega patrimonialnega sodnika Franca D., bližnjega sorodnika avtorja „Pisanic“ in „Belina“ o. Janeza Damascena D. Služil je v Ljubljani, Planini pri Rakeku in slednjič kot okrajni sodnik oziroma sodni svetnik v Črnomlju. L. 1886. je šel v pokoj, služil nekaj časa pri magistratu v Ljubljani in umrl tam 1917. Kot pravičen in vesten sodnik ter pravi ljudski prijatelj je zapustil povsod najboljše spomine. V letih 1872 in potem 1883—1889 so ga poslale belokranjske občine kot svojega zastopnika v kranjski deželni zbor. Bil je tudi nadarjen glasbenik.*

*

Ludvik Ravnikar je bil rojen v Celju dne 21. avgusta 1827. kot sin Ivana R., bivšega oskrbnika

* O sodniku in poznejšem notarju Josipu Kavčiču gl. Skaberne, Slov. advokati in javni notarji, str. 26.

graščine v Mekinjah. Gimnazijo je obiskoval v rodnem mestu in nato (1839—1846) v Ljubljani, kjer je mnogo občeval s Prešernom. Pravo je študiral v Gradcu. Tu se je 1848. navduševal s sorojaki za Zedinjeno Slovenijo in bil član akademske legije. V prakso je stopil 1851. pri deželnem sodišču v Ljubljani in služil nato nekaj časa kot aktuar v Kočevju. L. 1856. je postal namestnik državnega pravnika v Szombathelyju (Madžarska), od koder se je po padcu Bachovega režima (1859) vrnil v domovino in bil pristav v Planini. L. 1864. je prišel kot namestnik državnega pravnika v Novo mesto. Tu se je udeleževal vneta narodnega gibanja, zlasti pri „Južnem Sokolu“ in kot tajnik „Čitalnice“. Obenem se je zanimal za politiko.

Pri volitvah v deželni zbor dne 30. januarja 1867. je v kuriji dolenjskih mest (Novo mesto, Krško, Kostanjevica, Metlika, Črnomelj in Višnja gora) zmagal (s 153 proti 66 glasovi) nad nemškim kandidatom dr. Josipom Suppanom. Ko pa je bil deželni zbor 1. marca 1867. razpuščen, je pri ponovnih volitvah 27. marca 1867. dobil sicer Suppan neznatno večino; deželni zbor — poročevalec je bil Luka Svetec — pa je v seji dne 23. septembra 1868. razveljavil Suppanov mandat zbog volilnih sleparij in zlorabe uradne oblasti (zlasti v Višnji gori) in potrdil Ravnikarjevo izvolitev. Čas poldruga leta med volitvami in (drugim) sklicanjem deželnega zbora je uporabila nemška birokracija, da je onemogočila Ravnikarju politično delovanje na drug način. Junija 1867. je bil namreč premeščen Ravnikar kot namestnik državnega pravnika v Celje. To je povzročil tedanji predsednik novomeškega okrožnega sodišča Jožef Anzelm vitez Scheuchenstuel (soproj Primičeve Julije), kakor se da sklepati iz njegovega poslovilnega govora (maja 1867.) preden je odšel kot svetnik h graškemu nadsodišču. Pri tej priliki je občina št. Jernej na Dolenjskem imenovala Ravnikarja za častnega člana „v priznanje zaslug na javnem domačem polju“. Marca 1868. je prišel Ravnikar kot namestnik državnega pravnika v Ljubljano, kjer je pri veliki porotni razpravi zoper Janeza Zupančiča in tovariše radi ponarejanja bankovcev (jan. 1869.) govoril izključno slovensko. Zato in zaradi političnega delovanja je bil še istega leta premeščen k deželnemu pravdništvu v Leoben. To je bil zanj hud udarec; imel je namreč samo 800 goldinarjev letne plače, skrbeti pa je moral za ženo in dva šoloobvezna sinova, ki so ostali iz rodbinskih razmer v Ljubljani. Zato je moral odložiti svoj mandat in zato so ga „Novice“ (1870, str. 316) po pravici označile kot „mučenca ravnopravnosti slovenske“. Sredi 1870. se je vrnil kot tajnik k deželnemu sodišču v Ljubljano in postal 1874. sodni svetnik. V l. 1885—1886 je bil član mestnega sveta. Nadalje

je bil odbornik „Slovenskega katoliškega političnega društva“ in (do 1896.) član izvršilnega odbora bivše S. L. S. L. 1889. je šel na lastno prošnjo v pokoj; zanimal pa se je še vedno za naš kulturni in politični napredek. Umrl je v Ljubljani po daljši bolezni 17. januarja 1901.

Ravnikar je slovel kot odličen preiskovalni sodnik oziroma državni pravdnik ter neustrašen borec za naše narodne pravice. Bil je v prijateljskih zvezah z vsemi našimi tedanjimi narodnimi voditelji, zlasti z Bleiweisom, Svetcem, Levstikom in Jurčičem.

*

Vzglede slovenskega sodnika, ki se kljub izredni nadarjenosti, sposobnosti in marljivosti v bivši Avstriji ni mogel uveljaviti, kakor bi bil zaslužil, je zlasti dr. Andrej Vojska. Rojen je bil 28. novembra 1828. v Ljubljani (Kapucinsko predmestje), kjer je bil njegov oče Anton mnogo let učitelj. V gimnaziji je bil vedno odličnjak. L. 1847. do 1852. je obiskoval vseučilišči na Dunaju in v Gradcu ter postal 1850. doktor modroslovja, 1852. pa doktor prava. Nato je stopil v sodno prakso pri okrajnem sodišču v Ljubljani ter služil nekaj časa pri deželnem sodišču in državnem pravdništvu. L. 1853—1854 je bil par mesecev odvetniški koncipient pri dr. M. Kaiserfeldu v Gradcu in dr. M. Forreggerju v Celju, nakar se je vrnil k sodišču v Ljubljano. Oktobra 1854. je bil imenovan za namestnika državnega pravdnika v Sator-Allya-Ujheli (v dan. Madžarski). L. 1856. je postal komitatni sodni svetnik v Marmaros - Sziget (v dan. Rumuniji), 1857. pa v Rima-Szombath (v dan. Madžarski), kjer je imel „madžarski in slovanski referat“. Na Ogrskem je ostal do reorganizacije sodišč v maju 1861. Teh časov se je vedno rad spominjal; kajti takrat je prišel v stike z najrazličnejšimi ljudmi (Madžari, Rumuni, Slovaki, židi, cigani i. dr.) in poglobil tako svojo izobrazbo. Obenem je postal v tujini navdušen rodoljub. Nato je dobil mesto pri državnem pravdništvu v Ljubljani. Nekaj časa (1863) je bil dodeljen tudi v pomoč okrajnemu sodišču v Planini. Maja 1867. je postal prvi državni pravdnik v Novem mestu. Ker pa je veljal za „rusofila in panslavista“, je bil že 1869. dodeljen kot sodni svetnik tamošnjemu okrožnemu sodišču. L. 1895. je šel z naslovom višjega sodnega svetnika v pokoj in umrl v Novem mestu 15. februarja 1903.

Vojska je bil mož kremenitega značaja, vseskozi poštenjak in zaveden Slovenec oziroma Slovan naprednega mišljenja. Spadal je med naše prve sodnike, ki so že okoli 1865. uradovali slovensko. Kot dober jezikoslovec je pazil zlasti na čistočo jezika. Svojim vzorom je ostal zvest tudi, ko so mu ponujali kot plačilo za odpad napredovanje in

odlikovanje. Kot pravičen in ljudomil sodnik je užival v vseh slojih neomajno zaupanje. Obenem je bil eden najizobraženejših Slovencev svojega časa. Poleg slovenščine in nemščine je obvladal ilirsko (srbohrvatsko), madžarsko in italijansko — iz vseh teh jezikov je napravil državne izpite —, deloma tudi rusinsko in rumunsko. Doma je imel lepo knjižnico z mnogimi pravnimi, zgodovinskimi in leposlovnimi deli, ki jih je neprestano študiral. Izvrstno je poznal zlasti našo politično in narodno-gospodarsko zgodovino. Njegov najboljši prijatelj je bil pisatelj Janez Trdina, kateremu je dal obilo pobud za književno udejstvovanje. Žal, da sam ni ničesar objavil. Njegovo obsežno korespondenco hrani vseučilišna knjižnica v Ljubljani.

*

Luka Svetec (rojen 8. oktobra 1826. v Podgorju pri Kamniku, umrl 21. januarja 1921. v Litiji) je splošno znan izza časov, ko je bil notar v Idriji in Litiji. Takrat se je boril v državnem in deželnem zboru za enakopravnost našega jezika ter za višje sodišče in vseučilišče v Ljubljani, ustanovil 1884. Ciril-Methodovo družbo in bil nekaj časa voditelj našega naroda. (Gl. o tem Skaberne, l. c. str. 35.) Znatne zasluge si je pridobil tudi, ko je bil še v sodni službi. L. 1853. je vstopil kot praktikant pri deželnem sodišču v Ljubljani, bil imenovan 1854. za avskultanta pri banskem stolu v Zagrebu (ustanovljen 1853.) in služil nato kot pristav pri raznih kotarskih uradih na Hrvaškem. L. 1860. je prišel kot pristav v Mokronog, kjer je uradoval v našem jeziku. Ko je zvedela to višja inštanca v Novem mestu, je bil Svetec v 3 dneh premeščen v Kočevje. Tudi tu je delal slovenske zapisnike in se priljubil narodu tako, da ga je izvolil 1863. kot poslanca v deželni zbor. L. 1866. je postal komisar pri ljubljanskem magistratu; s tem je nehala njegova sodniška kariera. Kot sodnik je pomagal prevajati Cigaletu oziroma dr. Josipu Krajncu odz. (1853) in sodeloval pri prvem Razlagovem „Pravniku“ (1862). Obenem se je bavil z jezikoslovjem, povedal 1861. v „Novicah“ svoje nazore o naglasnicah in nenaglasnicah in se udeležil razgovora o slovenskem parlamentarnem jeziku. Zanimal se je tudi za leposlovje, dasi se književno ni udeještoval več tako živahno kakor kot slušatelj prava.

*

Jakob Hren, rojen 1. julija 1830. v Begunjah pri Cerknici kot potomec stare in ugledne rodbine, je obiskoval gimnazijo v Ljubljani, vseučilišče pa na Dunaju in potem v Gradcu, kjer je poslušal slovenska predavanja. Obenem se je navduševal za narodne vzore. L. 1853. je nastopil v

Ljubljani sodno prakso in služil nato (1855—1860) v Zagrebu, Požegi in Osijeku. Potem je prišel kot namestnik državnega pravdnika v Celje. Tu se je začel — kakor pravi sam v svojih rokopisnih „Spominih“ — njegov križev pot. Pri razpravah je govoril namreč s slovenskimi strankami v domačem jeziku, kar je bilo dotlej nezaslišano. Z notarjem Mejakom je poslovenil sodne obrazce in sodeloval pri Razlagovem „Pravniku“ (1862, 1870—1873). Zahajal je tudi v Čitalnico in se udeležil 1863. v Mariboru 1000 letnice slovenskih apostolov. Zato so ga smatrali predstojniki za nevarnega panslavista. L. 1867. je bil premeščen v Ljubljano. Tu se je udeležil 1869. tabora v Vižmarjih in si pripel znak z napisom: „Ne vdajmo se!“; za to je dobil pismen ukor. L. 1870. je postal državni pravdnik v Novem mestu; 1880. pa je prišel kot sodni svetnik v Celovec, kjer je bil edini slovenski sodnik. Tu je občeval mnogo z dr. J. Šketom, J. Apihom, A. Einspielerjem in drugimi narodnjaki. L. 1894. je šel z naslovom višjega sodnega svetnika v pokoj in se preselil v Ljubljano, kjer je umrl 29. decembra 1924.

L. 1885. je Hren bil izvoljen za poslanca kočevskega okraja v državni in deželni zbor. Na Dunaju in v Ljubljani je posegal često v razprave. Dosegel je (na podlagi spomene dr. J. Šketa in tovarišev) obvezen pouk v slovenščini za naše dijake na Koroškem; nadalje podporo „Glasbeni Matici“ v Ljubljani (1887), zboljšanje gmotnega položaja državnih nameščencev ter njihovih vdov in sirot (1887, 1888), odškodnino za nedolžne obsojence, zgradbo mostu čez Savo pri Radečah i. dr. Pri razpravi o Scharschmid-Wurmbrandovem jezikovnem predlogu v državnem zboru (1886) se je ločil od tovarišev, ki so glasovali s Čehi in Poljaki; zagovarjal je namreč mnenje, da se mora rešiti jezikovno vprašanje v parlamentu, ne pa v deželnih zborih, kjer bi preglasovali Nemci oziroma Italijani Slovence na Koroškem, Štajerskem in Primorskem. Za ta nastop so se mu zahvalili A. Einspieler, A. baron Winkler, dr. Šket i. dr.

*

Filip Abram, roj. 1835. v Štanjelu pri Sežani (brat odvetnika in politika dr. Josipa A., u. 1907.), je hodil v gimnazijo v Gorici in pozneje v Benetkah, kjer je bil njegov stric Janez kaplan in vzgojitelj na dvoru nadvojvode Rainerja, drugi stric pa viš. sod. svetnik. Pravo je pričel študirati na Dunaju, dovršil pa v Gradcu, kjer je poslušal slovenska predavanja.

L. 1854. je stopil v sodno službo na Primorskem, bil okrajni sodnik v Komnu in Tolminu (kjer je bil takrat okrajni glavar A. Winkler), nato pa svetnik trgovskega, de-

želnega in višjega deželnega sodišča v Trstu ter pospeševal povsod slovensko uradovanje in narodno gibanje. 1891. je postal dvorni svetnik pri vrhovnem sodišču na Dunaju. 1892. ga je pozval pravosodni minister grof Schönborn v svoj urad kot personalnega referenta za Primorsko in Dalmacijo. Važno besedo je imel tudi pri imenovanjih na Kranjskem, Štajerskem in Koroškem. Njegova naloga je bila težka, ker se je moral boriti vselej s političnimi vplivi. Ko mu je onemogočil novi minister grof Gleispah nadaljnje delo, se je vrnil Abram 1896. k vrhovnemu sodišču, kjer je postal kmalu senatni predsednik. Umril je 1. aprila 1903. na Dunaju. Zaradi temeljitega znanja in stroge nepristranosti je užival splošen ugled. Po njegovem prizadevanju se je uveljavil naš jezik na Primorskem — zlasti pri višjih stopnjah — mnogo bolj kakor v graškem okrožju. 1878. je izdal v Trstu z Beningerjem italijansko zbirko določb o pomorskem pravu.

*

Franc Kočevar pl. Kondenheim, rojen 7. januarja 1833. v Planini na Notranjskem kot sin posestnika in trgovca, je dovršil študije v Ljubljani in na Dunaju. 1856. je vstopil kot konceptni praktikant pri deželni vladi v Ljubljani, postal ob organizaciji mešanih okrajnih uradov aktuar na Brdu, napravil 1858. političnoupravni, 1860. pa sodniški izpit, bil imenovan 1866. za pristava v Ljubljani, 1869. za namestnika državnega pravdnika v Celju, 1870. za sod. svetnika v Ljubljani in prišel 1879. k viš. deželnemu sodišču v Gradec. 1884. se je vrnil kot podpredsednik deželnega sodišča v Ljubljano in postal po smrti predsednika J. Kapreca njegov naslednik. 1895. je šel v pokoj in dobil plemstvo. Umril je v Ljubljani 19. decembra 1897. Bil je temeljito izobražen, bistroumen, vesten in marljiv sodnik ter odličen organizator. Mnoge njegove odredbe — n. pr. za zemljiško knjigo — so uvedli v vsej državi. Strogo je izvajal Pražakove jezikovne naredbe, češ da raba slovenščine ni stvar politike temveč dobre sodne uprave. 1886—87 je sestavil mnogo slovenskih sodnih obrazcev, ki so znatno olajšali uradovanje. Za novo ustanovljeni „Slovenski Pravnik“ je napisal več razprav, zlasti iz civilnega prava. Po Pražakovem padcu se je povsem uklonil novim razmeram.

*

Leopold Budau, rojen 1838. pri Št. Andrežu na Goriškem, je služil v Gorici, Pazinu, Komnu in nato zopet v Gorici. 1891. je prišel k viš. dež. sodišču v Trst, 1893. pa kot dvorni svetnik k vrhovnemu sodišču na Dunaj, kjer pa je šel kmalu v pokoj in umrl v Gorici 1910. Kot zaveden

Slovenec se je udejstvoval v raznih narodnih društvih, zlasti pri Čitalnicah v Gorici in Komnu. 1890. je bil izvoljen kot slovenski kandidat v goriški deželni zbor.

*

Josip Gerdešič, rojen 8. februarja 1854. v Čudnem selu pri Črnomlju, je služil od 1862. dalje kot aktuar oziroma pristav v Kostanjevici in Stični, nato pa kot namestnik državnega pravdnika in sodni svetnik v Ljubljani. 1880—86 je bil državni pravdnik v Novem mestu, pozneje pa viš. sod. svetnik v Ljubljani. 1888—95 je bil predsednik okrožnega sodišča v Novem mestu (od 1902. z naslovom in značajem dvornega svetnika). Umril je v Novem mestu 16. aprila 1914. Kot plemenit in značajan mož je bil obče spoštovan. Mnogo zaslug si je pridobil za slovensko uradovanje pri dolenskih sodiščih; okrožno sodišče v Novem mestu pa so imenovali nasprotniki za časa njegovega predsedovanja zaradi slovenskega značaja „ruski tribunal.“

*

Dr. Andrej Gostiša, rojen 1821. v Črničah pri Vipavi, je po končanih študijah na Dunaju stopil v odvetniško prakso v Zagrebu. 1850. je postal suplent, 1851. pa redni profesor civilnega prava na zagrebški pravni akademiji. Absolutizem (1861) ga je pregnal iz službe. Šele 1864. je dobil sodniško mesto pri banskem stolu. Pozneje je postal predsednik sudbenega stola v Varaždinu, 1875. pa načelnik pravosodnega oddelka deželne vlade v Zagrebu. Umril je 16. maja 1875. v Zagrebu. Bil je odličen teoretik in praktik, 1853. je ustanovil z Mrazovičem „Pravnik hrvatski“, ki je prenehal izhajati 1873. (naslednik dan. „Mjesečnik“). V „Pravniku“ je objavil več člankov iz civilnega prava.

*

Dr. Hinko Dolenc, rojen 1. maja 1838. v Razdrtem pri Postojni kot sin veleposestnika in poštarja, je obiskoval gimnazije v Ljubljani, Dunajskem Novem mestu, Gorici, Trstu, Reki in Senju, vseučilišče pa na Dunaju in Gradcu. 1864. je nastopil službo pri ljubljanskem deželnem sodišču, postal 1867. aktuar v Škofji Loki, nato pristav v Slovenski Bistrici, bil 1868. premeščen v Lož, od koder je prišel 1878. v Ljubljano in napredoval do sod. svetnika. L. 1901. je šel zaradi bolezni v pokoj, se preselil na Razdrto in upravljal posestvo, ki ga je kupil 1887. Tu je umrl 9. decembra 1908.

Dolenc je strastno ljubil naravo, lov in veselo družbo. To se zrcali v njegovih spisih, ki jih je objavil — deloma

pod imenom Krikec — v „Ljubljanskem Zvonu“, kakor „Fi donc maman, le baron“ (1881), „Spomini o Cerkniškem jezeru“ (1881), „Izza mladih let“ (1882) in „Spomini na maturo“ (1883). Po 20 letnem presledku je napisal 1903. svoje po vsebini in obliki najbolj dovršeno delo „O gozdu in nekaterih njegovih ljudeh.“ Temu spisu se pridružujejo vredno „Črtice o burji“ (1906). V mlajših letih se je udeleževal živahno s pesnikom Miroslavom Vilharjem narodnega gibanja na Notranjskem in ustanovil 1871. „Čitalnico“ v Ložu. 1883—86 je bil deželni poslanec za okraj Postojna-Vrhnika-Lož. Zavzemal se je zlasti za pomoč krajem ob Cerkniškem jezeru, katerim je povzročila povodenj veliko škodo, za podaljšanje Rudolfove železnice do morja i. dr. V tem času (1882) je bil tudi občinski svetnik v Ljubljani.

*

Anton Kos, rojen 9. januarja 1837. v Cestah pri Rogaški Slatini, je obiskoval gimnazije v Celju, Varaždinu, Zagrebu in Trstu, pravno akademijo pa v Zagrebu. Sodno službo je nastopil 1865. v Zagrebu. Pozneje je deloval v Požegi, kjer je umrl kot sodni svetnik 20. aprila 1900. Že kot dijak je priobčil v „Novicah“ razno narodno blago in ustanovil v Trstu dijaški list „Zora jadranska“. 1860—66 je sestavil za „Novice“ pregled našega slovstva v l. 1859—65. Sodeloval je tudi pri „Slovenskem Glasniku“; v „Nanosu“ pa je izšla njegova veseloigra „Strast in krepost“. Povest „Uspomena na Sloveniju“ („Narodne novine“) je zajeta iz našega narodnega življenja. Zlasti znan je Kos po podlistkih v „Slovenskem Narodu“, kjer je opisal pod imenom Cestnikov svoja dijaška leta, potovanja po hrvatskih deželah in zanimivosti Zagreba, v satirični obliki pa naše tedanje politične in književne razmere.

*

Med najpomembnejše in najzanimivejše slovenske sodnike spada Bogdan (Matevž) Andrejevič Ternovec. Rojen je bil 3. septembra 1842. v Lamuricah pri Grgarju na Goriškem kot sin imovitih staršev, po katerih je podedoval veleposestvo Lukavca v velikogoriškem okraju na Hrvatskem. Gimnazijo je obiskoval v Gorici, 7. in 8. razred pa na Reki, kjer mu je bil razrednik in vzornik slovenski pisatelj Janez Trdina. Pravne študije je dovršil na akademiji v Zagrebu, kar so mu zamerili tako, da je imel težave pri nostrifikaciji. 1866. je nastopil prakso v Gorici in služil nato kot avskultant in aktuar v Rovinju in Sežani. 1868. je bil imenovan za pristava v Buzetu, 1871. pa v Sežani. 1880. je postal okrajni sodnik v Vodnjanu, od koder je prišel 1887. kot sodni svetnik in predstojnik okrajnega

sodišča (preture) v Trst. Pozneje je bil dodeljen deželnemu sodišču, kjer je narredoval 1897. za viš. sod. svetnika. Dve leti nato je prišel k vrhovnemu sodišču na Dunaj in postal 1903. dvorni svetnik. Ko je bil 1908. upokojen, se je vrnil v Trst, kjer je umrl 10. oktobra 1913.

Ternovec je bil temeljito izobražen, vesten in marljiv sodnik. Le kazenskih razprav se je rad izogibal, „ker ni hotel poslušati joka in stoka obsojencev.“ Napram podrejenim, tovarišem in strankam je bil postrežljiv in dobrohoten. Zato so ga vsi ljubili in čislali. Obenem je bil navdušen rodoljub, ne le Slovenec, temveč predvsem Slovan. To je pokazal tudi v službi. Kjer koli je mogel, je uradoval slovensko, zlasti v Trstu, dasi je bila tam italijanščina že od nekdanj „la lingua del foro“. Po njegovem prizadevanju je izposloval državni poslanec dr. Josip Tonkli 1887. od ministra Pražáka ukaz o slovenskih vpisih v zemljiško knjigo.

Če so mu pri uradovanju pošli domači izrazi, jih je skoval sam. Tako mu je bil „v tožbenih snujah“ prijemnik „prihvatnik“, indosatar pa „nahrbtnik“. Boril se je tudi proti „bomkanju“, češ da izraža naš dovršnik bodočnost in da je zato pomožnik „biti“ nepotreben (n. pr. pridem namesto bom prišel). Obenem je v svojem navdušenju spise pridno rusificiral n. pr. „Pravda Franja Trstenjaka Matjejeviča, bivajočega na Lesnoj Ploščadi (= Piazza delle Legna) protiv Blaža Ščuka Ivanova zastran motjene posesti“. Matjejevič mu je bil sin umrlega (fu) Matije, Ivanov pa sin živega (di) Ivana. Bil je eden najstarejših sotrudnikov Razlagovega, Moschetovega in današnjega „Slovenskega Pravnika“, kjer je priobčil 1870—99 celo vrsto člankov, zlasti iz civilno pravnega reda. 1886. je sestavil kot „c. kr. sodec“ v Sežani „Sodne obrazce“, ki jih je „vtlačil“ (= natiskal) V. Dolenc v Trstu. Ta knjižica in razprava „Čuvajmo svoje prastarine“ (1895), ste izzvali ostre in deloma upravičene jezikovne kritike Fr. Višnikarja, dr. Fr. Lampeta, V. Bežka in o. St. Škrabca. Nasprotnikom je odgovoril Ternovec, „ki ni nikdar klonil duhom“, s spisi „V začiščenje“ („Lj. Zvon“, 1887), „Obnarodimo še nekaj“ (1895) in „V izjasnjenje in utrjenje“ (1896), sklicujoč se na nazore jezikoslovcev Levstika, Miklošiča, Cigaleta i. dr. Navdušeno je pozdravil 1889. novo društvo „Pravnik“, bil 1890—1900 njegov zunanji odbornik ter prihajal često iz Trsta v Ljubljano k odborovim sejam in občnim zborom.

Ternovec pa se ni udejstvoval samo kot pravnik ali jezikoslovec, temveč tudi — običajno pod imenom Lamurski ali Lukavečki — kot pesnik, pripovednik, novinar in prevajalec. Že v mladosti je zbiral narodno blago in ga objavljaval v „Novicah“, „Torbici“ in „Slovenskem Glasniku“. Pozneje je slavil v baladah zaslužne može kakor profesorja Ja-

neza Trdino, slovenskega mecena iz protestantske dobe Ivana Ungnada, rektorja zagrebške akademije Antona Muhiča i. dr. V „Drohovi smrti“ pa je prerokoval Slovanom zlo, ker so opustili stare šege. Osvobodilni boji na Balkanu so mu dali povod, da je napisal za „Edinost“ in „Slovana“ mnogo člankov in razprav n. pr. „Na Carigrad“, „Ruske zmage“, „Morje je naše“, „Arnauti ali Arbanaši“, „Črnogorsko vojno vežbanje“, „Hercegovski samostan“, „Pop Bogdan“ itd. 1892. so izšli nekateri njegovi pesniški proizvodi (zlasti soneti) v posebni knjigi „Kitica“; naslednjega leta pa „Prešernove balade in romance“ v staroslovenski cirilici z nosniki in polglasniki — gotovo edinstveni primer v naši književnosti.

Ternovec je obvladal vse slovanske jezike, poleg tega pa še nemščino, italijanščino, francoščino in angleščino. Zato je bil tudi eden naših najplodovitejših prevajalcev. Tako je poslovenil 1873—78 v vezani in nevezani besedi nekatera dela Poljaka Mickiewicza; Rusa Puškina; Nemcev Goetheja, Schillerja, Heineja, Lenaua, A. Grüna in Vogela; Italijana Alfierija; Francoza Montesquieua; Angleža Smilesa i. dr. — Slednjič je ustanovil v Sežani Čitalnico, priredil gledališke predstave ter budil kot odličen govornik na nešteti ljudskih shodih in veselicah narodno zavest.

*

Dr. Anton Tušar, rojen 1839. v Gornji Tribuši, okraj Cerkno, je služil v Tolminu (skupno s F. Abramom), Gorici, Trstu in slednjič 1894—1914 kot predsednik (1908. dvorni svetnik) v Rovinju. Umrl je v Voloski 1914. Bil je dober in pravičen sodnik in užival zato tudi pri Italijanih veliko zaupanje.

*

Sin ljubljanskega trgovca Ivan Nabernik (r. 1842.) je služil od 1867. dalje v Ljubljani in Novem mestu, od 1872. pa kot pristav v Kamniku. 1882. je postal okrajni sodnik (1894. sodni svetnik) v Litiji, kjer je ostal do upokojitve 1902. Nato je živel v Ljubljani in umrl tam 1915. Za zgodovino našega sodstva je važen, ker je začel 1880. v Kamniku na lastno pest uradovati slovensko in dal tako neposreden povod za Pražakove jezikovne naredbe. Svoje premoženje je zapustil v narodne svrhe.

*

Albert pl. Levičnik je bil rojen 2. januarja 1846. v Kolbnitzu na Koroškem kot sin tedanjega patrimonialnega sodnika Jurija L. Gimnazijo je dovršil v Ljubljani, vseučilišče pa na Dunaju, kjer je občeval mnogo s pesnikom J.

Stritarjem. Od 1867. je služil kot praktikant, avskultant, pristav in okrajni sodnik v Ljubljani, Celju, Stični, Slov. Bistrici, Rogatcu in slednjič (ponovno) v Ptujju. 1881. je bil pozvan v pravosodno ministrstvo in postal 1882. ministerialni tajnik, 1887. pa sekcijski svetnik. Ko je prevzel ministrstvo grof Schönborn, je prišel Levičnik 1891. kot viš. sodni svetnik v Ljubljano. 1897. je postal podpredsednik, 1898. pa predsednik deželnega sodišča. 1910. je šel v pokoj in dobil plemstvo. Ostal je v Ljubljani, kjer je umrl 10. junija 1934.

Levičnik je slovel že od začetka svojega službovanja kot izboren pravnik. Povsem pa je uveljavil svoje zmožnosti na Dunaju in pozneje v Ljubljani. Kot zaupnik ministra Pražáka je pripomogel mnogo, da so zasedli slovenski sodniki več važnih mest. Domače razmere je poznal deloma sam, deloma so mu dajali pojasnila naši poslanci (dr. Ferjančič, Šuklje) oziroma tedanji akademik in poročevalec „Slovenskega Naroda“ Danilo Majaron. Vse želje in pritožbe je povedal ministru, ki je Levičniku tudi svetoval, naj ustanove slovenski pravniki lastno društvo in glasilo ter podpro tako težnje po uradovanju v domačem jeziku. To je sporočil Levičnik svojim tovarišem, dasi se osebno ustanovitve „Pravnika“ ni udeležil. Kot predsednik deželnega sodišča je skrbel, da so se v njegovem okolišu uvedli in pravilno izvajali novi civilni pravdni zakoni. Tudi se je po njegovi zaslugi zgradila 1899—02 nova justična palača v Ljubljani. Slednjič je ustanovil (1908) in vodil „Društvo za zapuščeno mladino“ in zgradil zavetišče za 40 otrok. Te posle je upravljal kot iskren človekoljub tudi v pokoju. Od 1917. je bil generalni varuh za območje ljubljanskega okrajnega sodišča. Vsaj enkrat v letu je obiskal vsakega varovanca in se prepričal osebno, kako vzgojo in oskrbo ima. Mnogo smisla je imel tudi za našo književnost. V družbi je rabil rad krepke in izvirne izraze, kajti bil je vedno odkritosrčen in povedal vsakemu jasno svoje mnenje.

*

Dr. Adalbert Gertscher, rojen 27. marca 1846. v Tržiču na Gorenjskem kot sin tedanjega aktuarja in poznejšega predsednika ljubljanskega deželnega sodišča Antona Gertscherja, je obiskoval gimnazijo v Ljubljani in Novem mestu, vseučilišče pa na Dunaju. Njegova vzgoja je bila — kakor takrat v mnogih naših uradniških rodbinah — nemška. Slovenska okolica pa je vplivala nanj tako, da je občeval kot visokošolec mnogo v Stritarjevem krogu in ostal vse življenje pravičen napram Slovencem in Hrvatom. 1867. je stopil v sodno službo v Ljubljani, postal 1871.

pristav v Postojni, 1876. namestnik drž. pravdnika v Celju, 1879. okrajni sodnik v Mariboru, 1885. državni pravdnik v Celju, 1888. viš. sod. svetnik v Ljubljani, 1889. predsednik okrožnega sodišča v Celju, 1895. pa viš. drž. pravdnik v Trstu. 1897. je bil pozvan v pravosodno ministrstvo, kjer je bil personalni referent za Primorsko in Dalmacijo, nekaj časa tudi član zakonodajnega odbora za kazensko pravo. 1898. je postal generalni prokurator pri vrhovnem sodišču in še istega leta predsednik viš. dež. sodišča v Zadru, kjer je dobil 1900. čast tajnega svetnika (ekscelece). 1906. je bil premeščen v istem svojstvu v Trst. Namero, postaviti ga na čelo pravosodne uprave, je preprečila smrt 13. septembra 1908.

Gertscher je bil v vsakem oziru izreden človek. Kot pravnik se je neprenehoma izpopolnjeval v teoriji in praksi. Poznal je izvrstno vse panoge domačega in tujega prava. Obenem je bil odličen organizator. Obvladal je v govoru in pisavi slovenski, nemški, srbskohrvaški, italijanski, francoski in angleški jezik. Zanimal se je tudi za sociologijo, zgodovino, narodopis in druge vede oziroma za umetnost. Nevenljive zasluge si je pridobil zlasti za Dalmacijo. Zboljšal je znatno dotlej zanemarjeno pravosodstvo ter uvedel v prakso nove civilnopravne zakone, sirotinsko in zemljiško knjigo. Po njegovem prizadevanju sta dobila Zader in Šibenik novi sodni palači. Na svojih številnih uradnih potovanjih je opazoval skrbno pravne, gospodarske in druge razmere. Njegova poročila pravosodnemu ministrstvu so prava zakladnica za pravno in splošno kulturno zgodovino Dalmacije. Skrbel je tudi za vzgojo sodnikov, jih pošiljal v prakso v druga okrožja, ustanovil v Zadru strokovno knjižnico in naročil za vsa podrejena sodišča zagrebški „Mjesečnik“. Posebno važne so njegove jezikovne reforme. Spoznal je, da je treba uvesti namesto italijanščine oziroma nemščine hrvaščino v notranje poslovanje. Tako je 1909. dobila govorica pretežne večine prebivalstva v uradih mesto, ki ji pripada. To je bila obenem njegova politična zmaga in zato ga je ohranil narod v hvalježnem spominu. V tem duhu je nadaljeval svoje delo kot predsednik tržaškega nadsodišča, dasi so bile tu politične in jezikovne razmere mnogo bolj zamotane. Dosegel pa je, da je imel naš jezik v njegovem okrožju mnogo večjo veljavo kakor v območju graškega nadsodišča. Književno se je udeleževal zlasti v kazenskem, trgovskem, stečajnem in pomorskem pravu ter objavil odlične strokovne razprave v „Slovenskem Pravniku“ (1890), „Gerichtszeitung“ (1883, 1887, 1893, 1904) in v zbirki „Die Handelsgesetze des Erdalles“ (XII/1).

*

Viljem Ogrinc, rojen 1845. v Trebnjem kot sin okrajnega komisarja in poznejšega sod. svetnika v Novem mestu Ivana O., je stopil v prakso 1867. v Novem mestu, služil nato kot pristav v Slovenj Gradcu in Celju, kot okrajni sodnik pa v Metliki. Umrl je v Ljubljani po dolgi bolezni 1883. Kot dijak in deloma še v sodni službi se je bavil rad z astronomijo in priobčil 1863—70 v „Novicah“, „Čitalnici“ in drugih listih več poljudnoznanstvenih razprav n. pr. „Nekaj o luni“, „O utrinkih“, „Potovanje po nebu“ i. dr. Pozneje je nehal pisati in se sčasoma slovenstvu popolnoma izneveril.

*

Franc Tomšič, rojen 1842. v Starem trgu pri Ložu, je služil v Ljubljani in Postojni. 1895. je prišel kot viš. sod. svetnik h graškemu nadsodišču, kjer je postal 1904. dvorni svetnik in umrl 1912. v 41. letu svoje službe. Bil je član komisije za sodniške, odvetniške in notarske izpite. Zaradi svojega temeljitega strokovnega znanja, pravičnosti in značajnosti je užival velik ugled. Delo „Slovenskega Pravnika“ je spremljal vedno s toplimi simpatijami.

*

Ivan P. Vencajz, rojen 1844. kot sin učitelja pri Št. Vidu na Dolenjskem, je dovršil gimnazijo v Ljubljani, vseučilišče pa na Dunaju. V prakso je stopil 1868. v Ljubljani, bil nato pristav v Kočevju, okrajni sodnik v Krškem, od 1886. pa sodni svetnik v Ljubljani, kjer je vodil več let vzorno delegirano okrajno sodišče. Ko je bil 1900. izvoljen za državnega poslanca, je šel v pokoj. Pozneje se je posvetil odvetništvu in „Vzajemni zavarovalnici“, ki jo je soustanovil in organiziral. Umrl je v Ljubljani 7. avgusta 1913.

Kot sodnik se je Vencajz udejstvoval živahno v društvu „Pravniku“. Bil je načelnik pripravljalnega odbora in otvoril 26. januarja 1889. v magistratni dvorani ustanovni občni zbor z lepim nagovorom. Sestavljal je tudi slovenske sodne obrazce in pripomogel mnogo, da je izšla Babnikova „Terminologija“. Uspešno je sodeloval pri „Glasbeni Matici“, ki je kupila na njegov predlog hišo v Gosposki ulici. Pridobil je tudi sodnika dr. Grossa kot prvega pevovodjo. 1896. je vodil kot predsednik pevski zbor na Dunaj, da se zahvali Ljubljana Dunajčanom za pomoč ob potresu 1895. Politično se je udejstvoval od 1897—03. Pri prvih volitvah (1897) je propadel proti Josipu Kušarju; pri drugih pa je zmagal kot kandidat S. L. S. Eno leto je bil tudi član delegacije. Pozneje se za politiko ni več zanimal.

*

Rajko Schwinger, rojen 1844. na gradu Vrhovo pri Št. Jerneju na Dolenjskem kot sin graščaka Franca S., je služil v Novem mestu, Ložu, Radovljici in nato kot namestnik državnega pravdnika v Celju. Tu se je udeležil z odvetnikom in kulturnim delavcem dr. Josipom Sernecom narodnega gibanja. Ker je govoril pri poroti slovensko, je bil nenadoma prestavljen kot državni pravdnik v Novo mesto. 1900. je dobil naslov in značaj dvornega svetnika in šel 1908. v pokoj. Nato je živel v Gradcu, kjer je umrl 1916. Bil je izvrsten govornik in prijeten družabnik.

*

Karl Pleško, rojen 27. januarja 1854. v Ljubljani, je dovršil srednjo šolo v Ljubljani, pravne nauke pa na Dunaju 1854. Nato je služil pri političnih uradih na Kranjskem. 1871. je prešel k sodišču in bil pristav v Kamniku, okrajni sodnik pa v Črnomlju, na Vrhniki in v Litiji. 1881. je bil imenovan za sod. svetnika v Novem mestu; kmalu nato je bil premeščen v Ljubljano. 1898. je šel z naslovom viš. sod. svetnika v pokoj in umrl v Ljubljani 23. aprila 1899. Na vseh službenih mestih je zapustil kot dobrohoten uradnik in vrl narodnjak najlepše spomine. Bil je soustanovitelj „Slovenskega Pravnika“ in prva leta njegov odborik. V društvenem glasilu je objavil 1888—98 več razprav iz kazenskega prava.

*

Dr. Franc Oblak, rojen 21. marca 1845. na Slapu (Goriško), je dovršil gimnazijo v Gorici in bil nato dve leti domači učitelj v Ljubljani. 1868. je šel v Gradec, kjer je študiral pravo in poljedelstvo. 1870. je bil koncipient pri dr. Lavriču in nato pri dveh italijanskih odvetnikih v Gorici. 1872. je stopil v sodno službo in bil nato pristav v Cerknem in Bujah. Od 1902. je živel upokojen v Gorici. Med vojno je kot begunec neznan kam izginil. Od 1860. dalje se je udeleževal na dijaških shodih, v čitalnicah in pri „Sokolu“. V „Soči“ in „Edinosti“ je objavil poljudno pravne članke (n. pr. „Postavne določbe glede ravnopravnosti jezikov“) in leposlovne črtice („Deset božjih zapovedi v pravljicah“, „Četrta božja zapoved“ i. dr.) ter se 1887. zavzemal navdušeno za slovensko vseučilišče v Ljubljani. Za politično zgodovino Primorske je važna njegova knjiga „Dr. Karol Lavrič in njegova doba“ (1906). Udeleževal se je tudi katoliškega delavskega gibanja na Goriškem.

*

Dr. Franc Škofič, rojen 1848. v Ljubljani kot delavski sin, je po končanih študijah v rojstnem mestu in na Dunaju stopil 1873. v prakso pri deželnem sodišču v

Ljubljani. 1877. je postal pristav v Kostanjevici in nato v Novem mestu, 1883. okrajni sodnik v Mokronogu in bil kot tak premeščen v Škofjo Loko, kjer je umrl na tuberkulozi 7. junija 1892.

Že kot visokošolec je objavil Škofič v Razlagovem „Pravniku“ (1872) daljšo in temeljito razpravo „Javnost sodnijskih obravnav in porotna sodnija“. Pozneje je priobčil par poljudnih pravnih člankov v koledarjih „Mohorjeve družbe“. Sodeloval je tudi pri Moschetovem „Slovenskem Pravniku“. Isto tako je bil med ustanovitelji našega društva in priredil zanj v rokopisu „Menični zakon in menično pravo z dotičnimi najvišjesodnimi odločbami“. V „Slovenskem Narodu“ je razpravljajl 1875. v članku „Nevarnost za Avstrijo?“, da bi avstro-ogrski državniki ne mogli zatirati Slovanov, če bi imeli na jugu kot sosedo krepko slovansko državo (Bosno-Hercegovino s Srbijo), da pa jim je ljubši Turek, ker jih ne ovira. Vročo ljubezen do domovine je pokazal tudi s tem, da je zapustil vse svoje premoženje Ciril-Methodovi družbi.

*

Ludvik Golia, rojen 1844. v Metliki kot sin kotlarja (rodom iz Sv. Lucije na Goriškem) je bil na Dunaju, kjer je študiral pravo, soustanovitelj akademskega društva „Slovenija“ in vzgojitelj pri raznih rodbinah. Tam je vstopil pri trgovinskem sodišču v prakso. Nato je služil kot pristav v Senožčah in Mokronogu, od 1881. pa kot okrajni sodnik v Trebnjem. 1893. je prišel k okrožnemu sodišču v Novo mesto, kjer je postal 1903. viš. sod. svetnik. 1908. je stopil v pokoj in umrl v Novem mestu še istega leta. Bil je odličen pravnik in narodnjak.

*

Ivan Škerlj, rojen 1848. v Vipavi, je služil v Ljubljani, Kranju in nato mnogo let pri državnem pravdnistvu in okrožnem sodišču v Novem mestu, kjer je postal 1905. viš. sod. svetnik. 1910. je šel v pokoj, bil eno leto odvetnik in umrl v Novem mestu 1932. Zaradi svojega vrlega značaja je bil obče spoštovan. Bil je med ustanovitelji društva „Pravnik“.

*

Av gust Jakopič, roj. 1848. v Gorici kot davkarjev sin, je služil v Gorici, Pulju, Ajdovščini, Bovcu, Rovinju in nato (1897) kot sodni svetnik pri pomorskem in trgovinskem sodišču v Trstu, kjer je postal 1899. viš. sod. svetnik. 1906. je bil dodeljen kot dvorni svetnik vrhovnemu sodišču. 1909. je bil imenovan za predsednika viš. deželnega sodišča v Trstu (od 1911. tajni svetnik). Kot tak je deloval še nekaj

časa pod italijansko okupacijo in umrl upokojen 1924. Kakor oče in brat dr. Josip J. (odvetnik v Gorici) je bil tudi on v mlajših letih zaveden Slovenec in kot tak kandidiral 1883. v goriški deželni zbor. Pozneje je postal narodno mlačen in tipičen avstrijski državni uradnik. Bil pa je vedno strogo nepristranski sodnik in vseskozi poštenjak. Krivic ni mogel trpeti nikjer, zlasti ne v sodni službi. Zato je tudi ščitil slovensko uradovanje. Tako si je zagotovil med našim narodom trajen in hvaležen spomin.

*

Dr. Andrej Ferjančič, rojen 30. oktobra 1848. na Slapu pri Vipavi, je študiral gimnazijo v Ljubljani in Gorici, pravo pa na Dunaju, kjer je bil predsednik „Slovenije“. L. 1874. je šel k sodišču na Dunaj (Hernals), postal 1876. pristav v Ptuj, 1883. namestnik državnega pravdnika v Novem mestu in bil 1886. premeščen v Ljubljano. L. 1895. je bil dodeljen kot sodni svetnik deželnemu sodišču, napredoval pozneje za višjega sodnega svetnika in šel 1907. z naslovom in značajem dvornega svetnika v pokoj. Nato je živel večinoma na svojem posestvu Mirni dol na Bledu, kjer je umrl nenadoma 14. julija 1927.

Ferjančič je bil znan zlasti kot politik. Za to je bil kakor ustvarjen. Bil je lep mož, finega in umerjenega vedenja ter izvrsten govornik. L. 1886. so ga izvolile notranjske kmetske občine za državnega poslanca. Pozneje (1897—1907) je zastopal gorenjska in notranjska mesta oziroma trge. L. 1898. je postal prvi podpredsednik poslanske zbornice, 1900. pa član delegacije. L. 1901—1907 je bil tudi deželni poslanec (odbornikov namestnik) za okraje Trzič—Radovljica—Kamnik. V državnem zboru se je udeleževal v odsekih za službeno pragmatiko, volilno reformo, spremembo kazenskega procesa (podpredsednik), vinogradništvo, obrt, industrijo, imuniteto (predsednik) i. dr. Udeleževal se je proračunskih debat (1887—1894) ter se zavzemal z interpelacijami za naše narodne in gospodarske potrebe. V Hohenwartovem in pozneje (1896) v južnoslovenskem klubu se je boril za pravično razdelitev volilnih okrožij na Koroškem (1888) ter zahteval slovenske in hrvatske uradne napise, da se uvedejo Badenijske jezikovne naredbe pri nas in da izdaja vrhovno sodišče odločbe tudi v našem jeziku. V delegaciji se je zavzemal za Slovence in Hrvate na Primorskem ter da se združita Bosna in Hercegovina z ostalimi hrvatskimi deželami. Z vsemi močmi je podpiral težnje, da se ustanovita v Ljubljani slovensko vseučilišče in nadsodišče (1908). Važne so bile tudi njegove interpelacije, da se dovolijo slovenski govori pri prizivnih razpravah graškega nadsodišča. Dasi so nasprotovali Fer-

jančiču večkrat celo slovenski poslanci (n. pr. Šuklje), spada brezdvomno med naše najodličnejše in najuspešnejše ljudske zastopnike te dobe.

Neprecenljive so tudi njegove zasluge za naše društvo „Pravnik“ in njegovo glasilo. Po njegovi zaslugi je začel 1889. izhajati „Slovenski Pravnik“, kjer je priobčil v prvih letnikih več razprav o delih odseka za k. pr. r. in o rabi našega oziroma hrvatskega jezika v državnih uradih, zlasti na sodiščih. Živahno se je udeleževal v odboru in bil 14 let (1893—1906) predsednik društva. Pod njegovim vodstvom so izšli štirje zvezki slovenske zbirke zakonov in Babnikova „Terminologija“. Vršili so se tudi mnogi društveni sestanki in izleti, kjer je nastopal Ferjančič kot govornik in pevec. Svoje spomine — zlasti na službo v Ptujju in Novem mestu — je objavil kratko pred smrtjo v I. knjigi revije „Življenje in svet“.

*

Franc Višnikar, rojen 1848. v Brezovcu pri Litiji, je po dovršenih študijah v Ljubljani in na Dunaju nastopil 1874. prakso pri deželnem sodišču v Ljubljani. Nato je bil pristav v Ilirski Bistrici. L. 1885. je prišel kot okrajni sodnik v Ribnico, kjer je postal 1896. sodni svetnik, 1907. pa višji sodni svetnik. L. 1910. je šel v pokoj, se preselil v Ljubljano in umrl tam 5. februarja 1914.

Višnikar se je lotil vestno vsake naloge in bil srečen, če je osrečil druge. Ljudje so ga ljubili kot dobrega prijatelja in svetovalca, zlasti ker jim je rad pomagal tudi izven urada v gospodarskih in prosvetnih stvareh. Zato so ga 1887. in pozneje izvolili kot svojega zastopnika v deželni zbor, kjer se je odlikoval s stvarnimi poročili in predlogi. V l. 1894—1896 je zastopal dolenska mesta v državnem zboru in se zavzemal za enakopravnost našega jezika v šolah in uradih. Priobčil je v Slovenskem Pravniku več razprav, zlasti o pridobitnih in gospodarskih zadrugah (1911). Par poljudnih člankov je napisal tudi za koledarje „Mohorjeve družbe“. Zelo se je zanimal za jezikoslovje in se 1887. uprl odločno v „Ljubljanskem Zvonu“ Ternovčevi slovenščini. L. 1910. je predložil deželnemu zboru zbirko popačenih krajevnih imen in zahteval, da se uradno popravijo. Tudi v pokoju se je javno udeleževal. Bil je načelnik pravnega odseka „Slovenske Maticе“ za izdajo jugoslovanske enciklopedije. Zanimal se je tudi za delo „Slovenskega Pravnika“. Pod njegovim predsedstvom je slavila „Narodna čitalnica“ v Ljubljani svojo 50 letnico. Največ truda pa je posvetil denarnim zavodom, hoteč pomagati tako našemu narodu.

*

Dr. Franc Voušek, rojen 25. novembra 1850. v Braslovčah kot sin usnjarja, je obiskoval gimnazijo v Mariboru in Celju, vseučilišče pa na Dunaju, kjer je bil agilen član „Slovenije“. Sodno službo je nastopil 1874. v Celju, bil pristav v Konjicah, okrajni sodnik v Gornjem gradu in Brežicah ter prišel 1893. v Maribor, kjer je postal 1894. sodni svetnik in predstojnik okrajnega sodišča za desni breg. L. 1899. je bil dodeljen novo ustanovljenemu okrožnemu sodišču, dosegel 1903. čin višjega sodnega svetnika in šel 1913. z naslovom in značajem dvornega svetnika v pokoj. Nato je živel v Mariboru, Gradcu in od 1919. v Celju, kjer je umrl 2. februarja 1923.

Voušek se je odlikoval po temeljitem strokovnem znanju, strogi nepristranosti in potrpežljivosti. Kot zaveden Slovenec je skušal uveljaviti enakopravnost našega jezika, kjer koli je služil. V Mariboru se je v družbi dr. Glančnika, dr. Dominkuša, dr. F. Ferka in dr. F. Rosine udeleževal živahno narodnega gibanja. Mnogo zaslug si je pridobil zlasti za Posojilnico in za zgradbo Narodnega doma. Radi tega narodnega dela so ga nemški listi — zlasti „Tagespost“, „Tagblatt“, „Grazer Volksblatt“, „Deutsche Wacht“ in „Marburger Zeitung“ — hudo napadali. L. 1906. je prišel namesto pok. viteza Berkasa kot poslanec celjskega okrožja v državni zbor. Bil je sotrudnik dr. M. Ploja in zagovarjal slogo med Slovenci. Na podlagi obsežnih statističnih podatkov je dokazal, da je bil tedanji volilni red za koroške rojake krivičen, ker bi morali imeti v parlamentu namesto dveh vsaj tri zastopnike. Zavzemal se je tudi za napredek hmeljarstva v Savinjski dolini. Ko je stopil 1907. novi volilni red v veljavo, se je umaknil Voušek iz političnega delovanja.

*

Dr. Franc Gross, rojen 7. maja 1851. v Nazaretu pri Mozirju kot sin mlinarja in godca, je dovršil gimnazijo v Ljubljani, vseučilišče pa na Dunaju, kjer je vstopil tudi v sodno službo. 1878. se je udeležil kot rezervni oficir okupacije Bosne in Hercegovine. Nato je deloval kot pristav v Litschau (Nižje Avstrijsko), 1883. v Ptujju in 1886. v Ljubljani. 1891. je postal okrajni sodnik v Idriji, kjer je umrl 8. februarja 1892. Bil je dober in nadarjen pravnik ter objavil v Slovenskem Pravniku 1881. in 1890. par člankov iz civilnega prava. Po starših je podedoval veliko ljubezen do petja in godbe. Že kot dijak je pel pri frančiškanih v Nazaretu, bil pevovodja akademskega društva „Slovenija“ in „Pevskega društva“ v Ptujju ter uglasbil po Detelovem besedilu „Slovenijansko geslo“ in „Perice“. 1891. je ustanovil in vodil pevski zbor „Glasbene Maticice“ v Ljubljani.

*

Albin Smola, rojen 1853. na Grmu pri Novem mestu kot sin graščaka, je služil v Novem mestu in nato v Metliki, kjer je postal okrajni sodnik. 1896. se je vrnil v Novo mesto kot vodja okrajnega sodišča. 1907. je postal viš. sod. svetnik pri okrožnem sodišču, šel 1911. v pokoj in umrl v Novem mestu 1914. — Zasluge si je pridobil zlasti kot inštruktor, ko so se uvajali 1898. novi civilni zakoni.

*

Ivan Petrovič, rojen 1848. v Pacinju (okraj Sv. Lenart v Slovenskih goricah) je služil v Mariboru, 1877—92 kot pristav pri Sv. Lenartu, nato pa zopet v Mariboru, kjer je bil 1909. upokojen in umrl 1916. Bil je prvi, ki je uradoval (okoli 1877.) v severnem delu naše domovine slovensko in imel zato v službi mnogo težav.

*

Karl Wenger, rojen 1850. v Jarenini, je služil v Celju, Šmarju pri Jelšah in Ptujju. 1886. je postal prvi slovenski predstojnik okrajnega sodišča pri Sv. Lenartu Sl. g. Tu je uradoval večinoma v našem jeziku. Tudi izven urada se je udeleževal v narodnem duhu in bil celo slovenski kandidat pri volitvah v državni zbor. Zato so ga kmetje ljubili in spoštovali. Tembolj so ga črtili trški oblastniki, zlasti župan A. Mravlag, zdravnik dr. K. Benesam in odvetnik dr. K. Wittermann. Po njihovem prizadevanju je bil zaradi neke pravde in, ker se je udeležil shoda Ciril-Methodove družbe v Žerjavcih, suspendiran in nato 1891. premeščen v Gornji grad. 1895. je prišel v Ljubljano, kjer je postal 1896. sodni svetnik in vodil nekaj časa okrajno sodišče. Wenger je bil odličen sodnik modernih nazorov ter zvest član „Pravnika“. Na društvenih sestankih v Narodnem domu je imel večkrat strokovna in šaljiva predavanja. 1905. je šel v pokoj in se naselil kot odvetnik v Mattinghofenu na Solnograškem. 1915. se je preselil v Kremsmünster (Gor. Avstrija), kjer je umrl 1924.

*

Dr. Jakob Kavčič, rojen 26. aprila 1851. na Gornjem Vrsniku pri Žireh, je obiskoval gimnazijo v Ljubljani, vseučilišče pa na Dunaju. 1877. je stopil v službo pri ljubljanskem deželnem sodišču, postal 1879. pristav v Ilirski Bistrici, 1886. namestnik državnega pravdnika v Ljubljani, 1897. pa sodni svetnik istotam in deloval zlasti v prizivnem senatu. 1905. je bil imenovan za predsednika okrožnega sodišča v Novem mestu. Že po petih letih (1910) je šel na lastno prošnjo z naslovom in značajem dvornega svetnika v pokoj. Zgodila se mu je namreč velika krivica: namesto njega je

bil imenovan za predsednika deželnega sodišča v Ljubljani po činu in letih mlajši tovariš (Adolf Elsner) samo, ker je bil Nemeč. Nato se je preselil v Ljubljano, kjer je umrl 21. februarja 1923.

Kavčič je bil odličen pravnik, strokovni pisatelj in govornik. V Moschetovem „Pravniku“ je priobčil 1881—83 več temeljitih razprav, zlasti iz civilnega prava. V knjigah „Mohorjeve družbe“ je izšlo 1885. in 1887. par njegovih poljudnih pravnih člankov. Več prispevkov so prinesli tudi nemški strokovni listi („Gerichtszeitung“, „Centralblatt für juristische Praxis“ 1888 i. dr.). Zlasti pa se je uveljavil, ko so začeli izhajati v Moschetovem „Slovenskem Pravniku“ l. 1888. — pod označbo Dr. K. — njegovi „Pravniški razgovori“. Tu je poudarjal navdušeno pomen novega gibanja za našo pravno vedo in klical tovariše na delo. Obenem je zalagal list z odločbami kasacijskega sodišča. Bil je tudi med ustanovitelji društva „Pravnik“, izdal po naročilu odbora (v založbi „Narodne tiskarne“) 1890. „Kazenski zakon“, 1891. pa „Kazensko-pravni red“ ter pomagal pri Babnikovi „Terminologiji“. Na društvenem shodu 10. decembra 1890. je z ozirom na resolucijo kranjskega deželnega zbora priporočal, naj se ustanovi v Ljubljani začasno pravna akademija. Ko pa je naslednjega leta odklonil naučni minister predlog državnih poslancev F. Šukljeta in tovarišev, naj se uvedejo na graški pravni fakulteti vsaj za nekatere predmete slovenska paralelna predavanja, mu je odgovoril Kavčič v „Slovenskem Pravniku“ (1891) s svojo znamenito razpravo „Slovenska pravna akademija in nazori sedanje uprave o njej“. Pozneje se je odtegnil razočarani mož popolnoma javnemu delu. Tudi pri „Slovenskem Pravniku“ ni več sodeloval, dasi ga je odbor javno prosil, „naj bi se zopet ozrl po tistem svojem peresu, katero je svoje dni tako izvrstno zastavljal na ledini domačega pravnega slovstva, sebi v korist, nam drugim pa v pouk.“

*

Karl vitez Defacis, rojen 1853. v Trstu kot sin poznejšega tamošnjega predsednika višjega deželnega sodišča Josipa D. (u. 1892.), je služil v svojem rodnem mestu, kjer je postal namestnik državnega pravdnika; nato pa v Tolminu, Gorici in zopet v Trstu, kjer je bil 1896. imenovan za viš. sod. svetnika. 1897—1907 je bil predsednik okrožnega sodišča v Gorici. Po smrti dr. Adalberta Getscherja (1908) je prevzel predsedstvo tržaškega višjega deželnega sodišča. Umrl pa je že par tednov pozneje 1909. Dasi Italijan po krvi in mišljenju — slovenščino je obvladal le za silo — je

bil tudi napram našemu narodu vseskozi pravičen. Njegova velika zasluga je bila, da se je slovenščina zlasti pri sodiščih v Gorici popolnoma uveljavila.

*

Eden najodločnejših borcev za enakopravnost našega jezika v uradih in zadnja žrtev v tem boju je bil **T o m a ž E i n s p i e l e r**. Rojen je bil 9. decembra 1852. v Bistri pri Svečah na Koroškem iz znane narodne rodbine, ki nam je dala tudi Andreja, Lamperta in Gregorja E. Služil je kot avskultant in pozneje pristav v Novem mestu, Gradcu, Stični, Postojni in Kranju. 1889. je prišel kot sodni tajnik v Novo mesto, kjer je bil 1892—99 vodja okrajnega sodišča (sodni svetnik od 1897.). Nato je bil premeščen v Ljubljano in prevzel vodstvo okrajnega sodišča. Tu se je uprl iz narodnih vzrokov naredbam predsedništva višjega deželnega sodišča v Gradcu od 1906. in 1907., da se mora rabiti v notranji službi in občevanju z drugimi uradi samo nemščina. Zato se je uvedla zoper njega preiskava, ki je bila slednjič ustavljena „zaradi pomanjkanja uvidevnosti in razsodnosti obtoženca“. Pač pa je bil Einspieler konec 1908. iz službenih ozirrov razrešen vodstva in dodeljen deželnemu sodišču. 1910. ga je pozvalo predsedništvo na podlagi zdravniškega spričevala, naj prosi za upokojitev. Temu pozivu se je Einspieler po daljšem odporu udal in zapustil konec 1910. sodišče. Tudi njegovi boji za rehabilitacijo in pravice našega jezika so bili brezuspešni (obširneje gl. Sl. Pr., 1936, str. 263—271). Po prevratu se je javil Einspieler zopet v službo in deloval kot votant pri kazenskih razpravah. Prošnji za popolno rehabilitacijo pa se zaradi njegove starosti ni moglo ugoditi. Pač pa mu je bil 1919. podeljen naslov viš. dež. svetnika „v priznanje njegovih prezrtih zaslug“. Umrl je v Ljubljani 28. aprila 1936. V svoji oporoki je določil kot glavnega dediča Ciril-Methodovo družbo, ki naj uporabi njegovo hišo Streliška ulica št. 20 kot akademski dom, zlasti za koroške rojake.

*

F r a n c K s. T r e n z, rojen 1851. v Draškovcu pri Št. Jerneju na Dolenjskem kot sin graščaka, je služil v Novem mestu, Mokronogu, kot namestnik državnega pravdnika oziroma sodni svetnik pa 10 let v Celju in nato eno leto v Mariboru. 1898—1911 je bil prvi državni pravdnik v Ljubljani, nato pa predsednik okrožnega sodišča v Novem mestu, kjer je šel 1912. z naslovom in značajem dvornega svetnika v pokoj. Potem je živel v Ljubljani, kjer je bil po prevratu kratek čas zopet državni pravdnik in umrl 26. avgusta 1921. Bil je ljudomil in strogo nepristranski uradnik ter spremljal s simpatijami naš narodni pokret. V času septemberskih

dogodkov 1908. se je odločno uprl ukazu viš. drž. pravdnitstva v Gradcu, da postopa proti dr. Trillerju, dr. Oražnu in Franji Tavčarjevi. Tudi pozneje se ni oziral na navodila iz Gradca, naperjena proti Slovencem. Kot cenzor je bil uvideven in napravil mnogo uslug našim časopisom.

*

Anton Levec, rojen 13. junija 1852. v Radomljah pri Kamniku, je bil brat književnika Franca L. (u. 1916.) in stric pravnega zgodovinarja dr. Vladimirja L. (u. 1904). Ko je dovršil gimnazijo v Ljubljani in vseučilišče na Dunaju, je stopil 1879. v Ljubljani v sodno prakso. 1882. je postal pristav v Sevnici. 1887. se je vrnil v Ljubljano, od koder je prišel 1892. kot okrajni sodnik v Lož. 1897. je bil imenovan za sod. svetnika v Novo mesto, kjer je dosegel 1908. čin viš. sod. svetnika. Naslednjega leta je bil pozvan k višjemu delnemu sodišču v Gradec, kjer je ostal do upokojitve 1914. Nato je bil odvetnik v Kranju (do 1917.) in Gradcu (do 1918.) Po prevratu se je ponudil Narodni vladi in bil dodeljen okrožnemu sodišču v Mariboru. 1920. je dobil naslov in značaj dvornega svetnika. Začetek 1922. je šel znova v pokoj. Živel je v Mariboru, nato v Cerknici, kjer je bil njegov sin Tilen — bivši sodnik v Murski Soboti in Mariboru — javni notar (u. 1931.) in slednjič v Ljubljani. Tu je umrl 15. junija 1936.

Bil je med ustanovitelji „Pravnika“ in prva štiri leta njegov odbornik. Večkrat je tudi predaval na društvenih sestankih. V Slovenskem Pravniku je objavil 1897., 1900., 1901., 1914., 1923. in 1925. več člankov, kjer obravnava kratko, jasno in izčrpno razne praktične primere, zlasti iz c. pr. L. 1899. je izdal „Zbirko obrazcev k občnemu sodnemu redu, I. zvezek.“ Namen knjige je bil, „da bo stvarno pomočna pri uradovanji, da upliva oblikoslovno in stilistično na razvoj slovenskega uradnega jezika in da očisti jezik že toliko udomačenih germanizmov.“ To nalogo je knjiga vsaj deloma izpolnila. Nadaljnji zvezki niso izšli, ker se je pričakovalo, da se umakne sodni red kmalu novim civilnopravnim zakonom. Ko so ti 1898. res izšli, je nameraval Levec izdati novo delo, ki bi značilo — kakor pričajo vzgledi v „Slovenskem Pravniku“ — znaten napredek napram „Zbirki obrazcev.“ Knjiga pa ni izšla, dasi je bila v rokopisu dovršena.

Ko se je l. 1920. ustanovila na pobudo rajnkega odvetnika dr. Rosine podružnica društva „Pravnika“ v Mariboru, je bil izvoljen dr. Levec za njenega predsednika. To podružnico je hotel sedaj voditi popolnoma tako in v istem duhu, kakor je bilo to ob ustanovitvi društva samega v Ljubljani. Sklical je shod podružnice, na katerem je sam predaval, ker se mu ni posrečilo pridobiti drugega preda-

vatelja. Govoril je „O naturalnem priposestvovanju“. Tudi v drugič je moral predavati sam, ker ni bilo drugega, in predaval štirikrat o temi „Omejen ali poln priziv“. To predavanje, ki je obsegalo 40 s strojem pisanih strani, je nameraval izpiliti, dopolniti in ga nato priobčiti v Slovenskem Pravniku, vendar tega iz neznanih razlogov ni storil. Čez dalj časa se mu je posrečilo pridobiti še okrajnega glavarja v Ptujju, dr. Pirkmajerja, da je predaval o nekem upravnem predmetu. Ker pa je bilo za stvar le malo zanimanja, je opešala tudi Levčeva skrb za podružnico, ki je tako popolnoma prenehala. Levec sam se je oglasil še z nekaj članki pravne vsebine v časopisju, tudi v Slovenskem Pravniku.

Levec je deloval tudi kot prevajalec in leposlovec. L. 1874. je prevedel Schillerjevo žaloigro „Kovarstvo in ljubezen“ in spisal po nemškem izvirniku igro „Star korporal“. L. 1899. je izdal kot A. L. Bistriški zbirko iger, med temi izvirno „Lokavi snubač“. 1910. pa je izšla pod imenom Radomelski njegova zbirka pesmi „Iz mojega vrta“. V Sevnici in Novem mestu se je bavil mnogo z diletantskimi gledališkimi predstavami.

*

Josip Milovčič, rojen 1854. v Vrbniku na Krku, je služil večinoma na Goriškem (Cerkno, Tolmin, Gorica). L. 1904. je prišel kot višji sodni svetnik v Trst, kjer je postal 1909. predsednik deželnega sodišča. Umrl je v Opatiji 1916. Bil je vrl narodnjak in skušal povsod uveljaviti naš jezik. Kot tih in plemenit mož je užival povsod velik ugled.

*

Franc Vedernjak (rojen 1855. v Ptujju, umrl 1935. v Ljubljani) je služil v Celju, Ljutomeru, Škofji Loki in kot okrajni sodnik v Idriji. L. 1900—1922 je bil pri deželnem sodišču v Ljubljani, kjer je postal 1911. višji sodni svetnik, 1920. pa dvorni svetnik. Svojo narodno zavest je pokazal zlasti, ko se je ob septembrskih dogodkih 1908. odločno zavzel za slovenske obtožence. Bil je tudi podpredsednik „Društva slovenskih sodnikov“ (1920). V pokoju je prevzel predsedstvo „Pokojninskega zavoda“ v Ljubljani.

*

Dr. Anton Brumen, rojen 7. januarja 1857. pri Sv. Juriju ob Ščavnici, je dovršil gimnazijo v Mariboru, vseučilišče pa na Dunaju, kjer je stopil 1880. v prakso. Nato je bil avskultant v Novem mestu, pristav pa v Metliki in Slov. Bistrici. Radi svojega narodnega prepričanja je imel s predstojniki mnogo sitnosti. L. 1890. je prišel v di-

sciplinsko preiskavo in bil obsojen, da se mora na lastne stroške preseliti v Lož. Brumen pa se je raje odpovedal službi, napravil doktorat in dopolnilne izpite ter se 1895. naselil kot odvetnik v Ptuj, kjer je ostal do smrti 28. novembra 1930.

Brumen je bil eden najstarejših in najzvestejših članov „Pravnika“. V Moschetovem in današnjem Slovenskem Pravniku je priobčil 1888., 1892., 1898. in 1923. več člankov iz civilnega in kazenskega prava ter se obenem zavzemal za slovensko uradovanje. Tudi v dunajski „Gerichtszeitung“ je izšlo nekaj njegovih prispevkov. Zanimal se je — že kot sodnik — za narodna in politična vprašanja in napisal več člankov za „Südsteirische Post“, „Slovenski Narod“, „Slovenca“, „Slovenskega Gospodarja“ in druge liste.

*

Dr. Martin Travner, rojen 1853. v Kamenčah pri Braslovčah, je služil v Celju, Marenbergu, Logatcu, Ljubljani in nato (1895) kot namestnik državnega pravdnika v Novem mestu. L. 1897. se je vrnil v Ljubljano, kjer je postal 1909. višji sodni svetnik, 1920. pa dvorni svetnik. Od 1912. do upokojitve 1922. je bil predsednik civilnega senata. Umrl je po težki bolezni v Šiški 1923. Začetek tega stoletja je vodil spretno več pomembnih preiskav n. pr. zoper Ernsta pl. Wallburga (sina nadvojvode Ernsta), notarja Plantana i. dr. Pozneje si je pridobil zasluge z ureditvijo fideikomisov in kot član komisije za agrarne operacije.

*

Julij Bučar, rojen 10. aprila 1857. v Novem mestu, se je šolal doma in na Dunaju. L. 1880. je stopil v sodno prakso, bil avskultant v Novem mestu in Ribnici ter pristav in (od 1897.) okrajni sodnik v Črnomlju. L. 1899. se je vrnil v Novo mesto, postal 1908. svetnik pri okrožnem sodišču in umrl tam 2. aprila 1919. V Črnomlju je bil predsednik zelo agilne čitalnice in je vodil njen pevski zbor. Obenem je pričel objavljati v „Domovini“, „Slovenskem Narodu“, „Dolenjskih Novicah“, „Ježu“ in drugih listih črtice in humoreske, opisal v „Planinskem vestniku“ svoja potovanja po Hrvaškem, poročal v „Lovcu“ o lovu in ribištvu ter izdal 1919. knjigo „Slovenski metuljar“.

*

Dr. Edvard Volčič je bil rojen 1858. v Senožečah kot edinec tamošnjemu aktuarju Juriju V., ki je služil pozneje kot pristav na Vrhniki in v Ložu in umrl upokojen v Kamniku. Od staršev je podedoval svoj vedri in

dobrohotni značaj, pa tudi vestnost in marljivost. Gimnazijo je obiskoval v Ljubljani. V 6. razredu je ustanovil dijaški krožek, ki je izdajal rokopisni list „Lipa“. Glavni sotrudniki so bili poleg Volčiča Luka Pintar, Henrik Tuma in Franc Zbašnik. Pravo je študiral na Dunaju. Tu se je udejstvoval živahno v „Sloveniji“ ter ustanovil 1880. knjižnico in pravni odsek.

Ko je začel 1881. izhajati Moschetov „Pravnik“, ga je pozdravil Volčič z velikim veseljem ter ga zalagal s prispevki o slovenskem uradovanju in o pravicah uradnikov. Sodeloval je tudi pri drugih listih in revijah, kjer je objavil kulturno-zgodovinske članke in razprave, n. pr. 1880. v „Letopisu Slovenske Matice“ „O pristnosti kraljevodvorskega rokopisa“. Mnogo je občeval v tem času s Cigaletom, Baudouinom de Courtenayjem i. dr. L. 1882. je nastopil sodno prakso v Ljubljani, kjer se je udejstvoval v raznih kulturnih in narodnih organizacijah, zlasti kot tajnik pevskega odseka Čitalnice. Medtem je prišel kot avskultant v Novo mesto. Ko bi moral konec 1885. prenehati „Slovenski Pravnik“, je predlagal, naj se ustanovi posebno društvo, ki bi zagotovilo obstoj lista — misel, ki se je uresničila šele 1889. V tem času je priobčil v „Slovanu“ krajepis „Bojanci“ (1884) in življenjepis zaslužnega pravnika dr. Josipa Krajnca (1885). — Kot pristav v Žužemberku se je zanimal za združništvo in ustanovil 1891. po Reiffeisnovem vzgledu posojilnico. Take denarne zavode je pomagal ustanavljati tudi drugod. Ko pa so se pojavili izrodki, se je boril proti njim v „Slovenskem Narodu“. Pozneje je služil v Krškem in v Ložu, 1894—1897 pa zopet v Ljubljani. Kot komisar za krajevne agrarne operacije je priobčil 1895. v „Slovenskem Pravniku“ daljšo razpravo, ki jo je prinesel skrajšano tudi „Kmetovalec“. Obenem je deloval tudi v odboru „Glasbene Matice“.

Ko je prišel Volčič 1897. stalno v Novo mesto (kjer je postal 1905. sodni svetnik), je ustanovil 1898. samostojno šolo „Glasbene Matice“ in se zanimal tudi sicer za prosveto. Uvidel pa je kmalu, da mora osredotočiti svoje sile na pravniško delo. Odslej je bil stalni in najmarljivejši sotrudnik „Slovenskega Pravnika“. V l. 1901—1911 je objavil celo vrsto razprav, kjer se bavi s praktičnimi primeri ter s stanovskimi, jezikoslovnimi in drugimi vprašanji. L. 1905. je izšel njegov obsežni življenjepis „Tomaž Dolinar“. Na Volčičevo pobudo je vzdalo naše društvo tudi spominsko ploščo tega velikega slovenskega pravnika v Dorfarjih. Slavnostni govornik je bil Volčič. Največje zasluge pa si je pridobil telesno slabotni, pa tako vztrajni in delavni mož z izdajo slovenskih zakonikov. L. 1906. je priredil „Civilno-pravdni red“, 1909. „Zakon o javnih knjigah“ in 1910.

„Zakone o nespornem postopku“. Poleg tega so izšli l. 1906. do 1911. kot ponatisi teh del v „Poljudni pravni knjižnici“ manjši zakoni v 14 zvezkih. „Zakon o javnih knjigah“ je izdal pisec tudi v hrvaškem prevodu. Namero izdati „Trgovski zakon“ je preprečila nenadna smrt (kap) dne 22. novembra 1916.

Volčičevo ogromno življenjsko delo zasluži tem večje občudovanje, ker so bile njegove osebne in rodbinske razmere zlasti v zadnjih letih zelo žalostne. V Kamniku je moral skrbeti za težko bolno mater, doma pa za oslepele ženo. Poleg tega je bil na sodišču z delom preobložen. Vse to pa je Volčič lahko prenašal, ker je bil sodnik z dušo in telesom. Služil je le pravici in se skušal v vsak primer povsem oživeti. Kot kazenski sodnik se je ravnal vedno po načelu, da mora dokazati (ob)tožitelj krivdo, ne pa obtoženec nedolžnosti. Zato so bile njegove sodbe mile. Svojemu velikemu prijatelju in vzornemu sotrudniku je postavil „Pravnik“ 1912. dostojen nagrobnik in dal pozneje prenesti telesne ostanke na novo pokopališče.

*

Josip Sitter (rojen 1856. pri Sv. Jakobu na Koroškem, umrl 1923. v Mariboru) je služil v Celovcu, Mariburgu in nato 1894—1922 kot predstojnik v Brežicah, kjer je dobil 1916. naslov in značaj višjega sodnega svetnika. Tudi v dobi najhujšega pritiska je ostal narodno zaveden in se udeleževal požrtvovalno v mnogih narodnih društvih.

*

Ivan Kavčnik, rojen 29. avgusta 1858. v Dragomeru pri Ljubljani, je obiskoval gimnazijo v Ljubljani, vseučilišče pa na Dunaju in v Gradcu. L. 1883. je vstopil kot praktikant pri deželnem sodišču v Ljubljani in postal še istega leta avskultant. L. 1885. je prevzel službo mestnega policijskega komisarja v Ljubljani; zapustil pa jo je kmalu zaradi dogodkov pri odkritju spomenika A. Grüna. Nato se je vrnil k sodišču in bil 1889. imenovan za pristava v Kranju, 1895. pa v Ljubljani. L. 1897. je postal sodni tajnik in vodil izvršilni oddelek. Kot nadzornik za območje tržaškega višjega deželnega sodišča je dobil 1903. naslov in značaj sodnega svetnika. L. 1906. je postal pravi svetnik, 1909. pa višji sodni svetnik ter deloval v kazenskem, civilnem, trgovinskem in upravnem senatu. L. 1914. je prišel kot dvorni svetnik k vrhovnemu sodišču na Dunaj, kjer je bil referent za sodišča na Primorskem in v Dalmaciji. Po prevratu je postal prvi predsednik novo ustanovljenega višjega deželnega sodišča v Ljubljani, ki je vršilo nekaj

časa tudi posle vrhovnega sodišča za Slovenijo. Umrl je po kratki bolezni 1. oktobra 1922.

Kavčnik je bil izredno marljiv, vesten in bistroumen pravnik ter odličen organizator. Velike zasluge si je pridobil zlasti za ureditev našega sodstva po osvobojenju. Pomagal pa je tudi pri zenačenju jugoslovanskega prava s tem, da je našel osebne in književne stike s hrvatskimi in srbskimi pravniki. V „Pravniku“ je deloval od 1893. in bil 1904—1911 odbornik. Zanimal se je zlasti za knjižnico, strokovna predavanja in Babnikovo „terminologijo“. V „Slovenskem Pravniku“ je priobčil 1894—1921 več pomembnih razprav v slovenskem in hrvatskem jeziku (seznam gl. Sl. P. 1922., str. 261—262). Po njegovi pobudi je naročil tedanji predsednik višjega deželnega sodišča v Trstu Ad. Gertscher Slovenski Pravnik za vsa podrejena sodišča. Kot prvi najvišji sodnik v Sloveniji je želel, da bi postal „Slovenski Pravnik“ nekako poluradno glasilo. L. 1902. je priredil vzorno kot III. zvezek slovenskih zakonov „Izvršilni red“ (s popolno judikaturu in terminologijo). Odklonil je vsak honorar in določil čisti dobiček društvu, ki ga je izvolilo zato 1903. za svojega prvega častnega člana. Izdati je hotel tudi c. pr. r. Načrta pa radi preobilnih uradnih poslov ni mogel izvršiti. Mnogo smisla je imel za narodopis, zlasti za življenje ciganov. Njegove zadevne izsledke je uporabil Hans Gross v svoji znani knjigi „Handbuch für Untersuchungsrichter“.

*

Dr. Janko Babnik, rojen 9. maja 1861. v Ljutomeru, je dovršil gimnazijo v Mariboru, vseučilišče pa na Dunaju, kjer je promoviral 1884. Nato je nastopil službo v Ljutomeru, prišel v Ljubljano, bil nekaj časa avskultant v Litiji in postal 1889. pristav v Logatcu. L. 1893. se je vrnil v Ljubljano. Ko so se pripravljali novi civilni pravdni zakoni, ga je poslalo pravosodno ministrstvo z nekaterimi (nemškimi) tovariši na Saksonsko, proučevati tamošnje sodne razmere. Nato je bil pisarniški inštruktor v Ljubljani. L. 1898. je prišel kot tajnik v pravosodno ministrstvo, kjer je postal 1909. ministerialni svetnik. Imel je mnogo let referat za sodne inšpekcije, pozneje pa za zemljiško knjigo. Obenem je opravljal razne druge posle in spoznal tako natančno ves sodni stroj. Kjer je mogel, je podpiral naše težnje in bil svojim rojakom najboljši svetovalec. Po prevratu se je vrnil domov in prevzel dejansko — dasi ne po imenu — posle poverjenika za pravosodstvo. L. 1921. je bil upravitelj ministrstva pravde v Ljubljani. Po smrti I. Kavčnika je postal (s kr. ukazom z dne 31. decembra 1922.) njegov naslednik. Umrl je v Ljubljani dne 21. decembra 1927.

Za našo domovino je bila sreča, da smo imeli moža, ki je bil v najvišji meri sposoben, urediti vsled vojnih in po-vojnih razmer ogroženo sodstvo. Pri tem so mu služile bogate izkušnje, njegov takt in čut za realnost, t. j. kaj se da v danem slučaju doseči in katera pot je najboljša. Kjer pa te naloge ni mogel izvršiti sam, je pomagal z dobrimi nasveti. Dobro je poznal ljudi — zlasti sodniški naraščaj — ter pravne, gospodarske, politične in druge razmere. Bil je odkrit, ljubeznjiv, pravičen, skromen in marljiv. Zato je sovražil nemožatost in lenobo, zlasti pa sebičnost in domišljavost. Kjer je opazil te napake, je postal oster, dasi je bil sicer dobrohoten. Birokratizem, ki pozna le mrtve črke, mu je bil nad vse zopern. Zlasti sta ga bolela način naše zakonodaje in nesmotrnost uprave.

Nevenljive so Babnikove zasluge za društvo „Pravnik“ in njegovo glasilo. V odboru je bil celih 30 let (1889—1919). Dasi ni mogel na Dunaju neposredno sodelovati, se je zanimal vedno za „Pravnikovo“ delo. Iz odbora je izstopil le, da bi napravil prostor mlajšim. Svojo naklonjenost pa je ohranil društvu tudi potem, mu izposloval podpore in pre-daval večkrat na društvenih sestankih. Ko je začel 1888. izhajati pod zaščito ljubljanskega deželnega sodišča „Slovenski Pravnik“, mu je bil dejanski urednik Babnik. Obenem je prevajal prispevke nemških sotrudnikov — zlasti dr. Viktorja Leitmaierja — in skrbel za pravilen jezik. Sam je priobčil le malo, ker ni hotel nikomur vsiljevati svojih nazorov. Vendar je omeniti njegove „Črtice o sodnem postopanju na Nemškem“, ki jih je priobčil po izkustvih, pridobljenih na Saškem. Njegovo glavno, splošno znano delo pa je „Nemško-slovenska pravna terminologija“, ki jo je izdalo naše društvo 1904. S tem je omogočil enotno slovensko uradovanje in znanstveno delo. V zadnjih letih se je zavzemal mnogo za pravniške kongrese.

Babnik pa ni bil samo odličen pravnik in jezikoslovec, temveč se je zanimal tudi za druge panoge znanosti in za umetnost. Kot visokošolec je objavil v „Letopisu Slovenske Maticе“ 1882—1883 razpravo „Sledovi slovenskega prava“; v „Kresu“ (1884) pa je poročal o jugoslovanski zadrugi in inokoštini. L. 1886. je izšla v „Ljubljanskem Zvonu“ njegova temeljita ocena Krausove knjige „Sitte und Brauch der Süd-slawen“. Opisal je tudi življenja in dela več znamenitih mož kakor pesnika A. S. Puškina („Slovenski Narod“ 1880), slikarjev V. V. Vereščagina in A. Ivanova („Kres“ 1882) i. d. Dobro je poznal muzeje in galerije slik na Dunaju in drugod; v Ljubljani pa je obiskoval redno predavanja o umetnostni zgodovini. Ljubil je naravo in hodil rad na planine. V družbi je bil zabaven in imel mnogo smisla za humor.

*

Eden najodličnejših slovenskih pravnikov ne le po svojem visokem položaju, temveč predvsem po svojem značaju je bil Ivan Okretič. Rojen 28. junija 1860. v Kostanjevici pri Komnu, je študiral gimnazijo v Gorici, pravo pa na Dunaju, kjer se je preživiljal večinoma s poukom. Kot vzgojitelj je potoval po Italiji. Sodno službo je nastopil aprila 1884. v Trstu, postal istega leta avskultant in bil dodeljen septembra 1885. okrožnemu sodišču v Rovinju, januarja 1886. deželnemu sodišču v Trstu, septembra pa okrajnemu sodišču v Pazinu. Tu je bil imenovan novembra 1887. za pristava, oktobra 1891. pa premeščen v Sežano. L. 1893. je prišel kot namestnik državnega pravdnika v Rovinj, maja 1895. pa v Trst. L. 1897. je postal sodni svetnik v Gorici. Radi sposobnosti in marljivosti je bil 1898. dodeljen generalni prokuraturi na Dunaj, kjer pa je moral premagati mnogo težav, preden se je uveljavil. L. 1904. je postal višji sodni svetnik, 1907. pa že generalni odvetnik. Na tem mestu je ostal nad 20 let.

Skoraj vsi kazenski spisi iz naših krajev so šli skozi Okretičeve roke. Tako je preprečil mnogo zla zlasti v političnih zadevah. Bil je neutrudljiv delavec in delal običajno pozno v noč. Svoje nazore je branil kot izvrsten govornik in pravnik z vso odločnostjo. Zato so ga spoštovali tudi njegovi nasprotniki. Bil je tudi član komisije za dodatne državne izpite pravnikov, ki so dovršili študije v Zagrebu. Ko se je 1909. pojavil načrt, da se imenuje jugoslovanski minister-krajan, je bil med kandidati tudi Okretič. Po prevratu je prevzel vodstvo višjega državnega pravdnništva v Ljubljani, ki je vršilo začasno tudi posle generalne prokurature za Slovenijo. L. 1920. je postal vrhovni državni pravdnik pri stolu sedmorice odd.B. v Zagrebu, 1924. pa podpredsednik našega najvišjega sodišča. Svojo nalogo je vršil spretno in požrtvovalno, tako da pri prehodu našega sodstva v nove razmere ni bilo motenj. Veliki naporji so mu slednjič izčrpali sile. V zadnjih letih je bolehal na naduhi in poapnenju žil in moral iskati olajšave v raznih zdraviliščih. Sredi 1930. je šel v pokoj, ki ga je preživiljal v Zagrebu. Umril je tam 17. decembra 1931.

Okretič je bil član „Slovenskega Pravnika“ že od vsega začetka ter spadal med najmarljivejše sotrudnike našega glasila. Že iz Gorice je pošiljal prispevke iz kazenskega prava, še več pa — pod imeni Gerkič in Fitik — iz Dunaja in Zagreba. Od 1922. je priobčeval tudi kazenske odločbe vrhovnega sodišča. L. 1929. ga je izvolilo naše društvo za častnega člana. Bil je tudi podpredsednik hrvatskega društva pravnikov in sodeloval pri „Mjesečniku“. Napram tovarišem in podrejenim je bil postrežljiv in dobrohoten. Iskreno prijateljstvo ga je vezalo zlasti z

Babnikom, s katerim se je shajal na Dunaju skoraj dnevno. V družbi je bil živahen in dovtipen. Mnogo smisla je imel za umetnost. Bil je velike, sloke postave z ostrimi potezami v obrazu, tako da je že njegova zunanost močno učinkovala.

*

Dr. Ivan Presker (rojen 1857. v Prelazkem, okraj Kozje; umrl 1916. v Vel. Laščah) je služil v Celju, Krškem, Ptuj, Ormožu (okrajni sodnik oz. sodni svetnik) in nato 1912—1916 v Ljubljani pri deželnem sodišču, kjer je postal 1915. višji sodni svetnik. Kot sodnik in vrl narodnjak je bil zelo priljubljen. V prostem času se je bavil rad z leposlovjem in zapustil v rokopisu več pesmi.

*

Josip Sterger, rojen 1865. v Kranju, je služil v Ljubljani, Logatcu, Ložu in Sevnici. L. 1899. je prišel v Maribor in postal l. 1918. višji sodni svetnik. Deloval je zlasti v nepravdnem in kazenskem sodstvu. L. 1929. je šel po 43 letni službi v pokoj in umrl v Mariboru 1931. „Stric Strgár“ je bil zlasti v Mariboru zelo popularen. Kot ljubezniv in dobrohoten sodnik je pomagal rad z besedo in dejanjem svojim številnim varovancem.

*

Andraž Jeglič se je rodil 24. oktobra 1865. v Gorici kot sin državnega računovodje. Gimnazijo je dovršil v rodnem mestu, pravno fakulteto pa na Dunaju (1887), nakar je šel v sodno službo. Služil je v raznih krajih na Goriškem, v Istri in v Trstu. L. 1897. se je vrnil v Gorico, kjer je postal namestnik državnega pravdnika. L. 1911. je bil imenovan za prvega državnega pravdnika in deloval kot tak pri mnogih političnih procesih. Po pričetku vojne z Italijo (1915) so mu poverili vodstvo tržaškega državnega pravdnništva, ki je delovalo takrat v Gradcu. Ko je ta oddelek dovršil svoje delo, je bil Jeglič dodeljen tržaškemu višjemu državnemu pravdnilstvu. L. 1917. je postal predsednik okrožnega sodišča v Gorici in služil še nekaj mesecev po prevratu pod italijansko upravo. Nato se je preselil v Ljubljano, kjer je bil januarja 1920. imenovan za višjega državnega pravdnika. L. 1924. je šel na lastno prošnjo v pokoj in živel v Podbrezju na Gorenjskem, kjer je umrl po daljši bolezni 13. oktobra 1937. — Markantne postave, kakor je ves njegov rod, je bil Jeglič mož na svojem mestu. Spadal je med najodličnejše naše pravnike in se odlikoval zlasti po svoji bistroumnosti in duhovitosti. V Ljubljani se je trudil zlasti, da dobi njegov stan veljavo, kakršna mu gre. Uredil je tudi

kaznilnici v Mariboru in Begunjah ter poročal o tem v raznih dnevnikih listih. V Slovenskem Pravniku je objavil (1920) razpravo: „Enotno nadzorstveno oblastvo v kaznilnicah in jetnišnicah“.

*

Dr. Henrik Tuma (r. 9. julija 1858. v Ljubljani, u. 10. aprila 1935. istotam) spada med najpomembnejše tvorce naše kulture. Bil istočasno pravnik, modroslovec, jezikoslovec, zgodovinar, naravoslovec, narodni gospodar, alpinist in politik. Dasi spada njegovo glavno delo v dobo, ko je bil odvetnik v Gorici, Trstu in Ljubljani (gl. o tem Skaberne l. c., str. 50), si je pridobil mnogo zaslug za naš narod tudi kot sodnik. V sodno službo je stopil 1887. v Trstu in služil nato kot pristav v Tolminu (1890—94) in Gorici (1894—97). S slov. strankami je uradoval vedno v domačem jeziku in rabil naša krajevna imena tudi v italijanskih spisih. Član „Pravnika“ je postal takoj, ko se je društvo ustanovilo. Bil je med ustanovitelji „Goriške ljudske posojilnice“, „Šolskega doma“ in „Trgovskega društva“ v Gorici ter „Mizarske zadruge“ v Solkanu. Tudi je deloval pri Ciril-Methodovi družbi. Pogosto je predaval o sodnih razmerah, domovini in narodnem gospodarstvu. 1895. je bil izvoljen za poslanca v goriški deželni zbor. Sodno službo je zapustil zaradi sporov s predstojniki. Nekaj dogodkov iz svojega službovanja pri sodišču je opisal 1929. v „Slovenskem Pravniku“ in v knjigi „Iz mojega življenja“ (1937).

*

Ivan Toporiš (r. 1867., u. 1915. v Novem mestu) je služil v Ljubljani, Črnomlju, Ribnici in slednjič kot sodni svetnik in vodja okrajnega sodišča v Novem mestu. Bil je več let odbornik društva „Pravnika“ in si pridobil zanj mnogo zaslug.

*

Štefan Kraut, rojen 1863. v Bistri pri Pliberku, je služil v Ljubljani, na Brdu, več let v Logatecu in slednjič (1910) v Novem mestu, kjer je umrl kot sodni svetnik 1916. Bil je navdušen Slovenec in se bavil mnogo s slovanskimi jeziki. Zanimal se je tudi za stenografijo in priredil v rokopisu slovensko izdajo Faulmannovega sistema.

*

Franc Milčinski, rojen 3. decembra 1867. v Ložu kot davkarjev sin, je preživel svoja otroška in dijaška leta v Ljubljani. Po končanih pravnih študijah na Dunaju je nastopil 1890. sodno prakso v Ljubljani. Nato je služil v Litiji, na Brdu, v Radovljici, Škofji Loki in slednjič kot

pristav v Idriji. 1897. se je vrnil v Ljubljano, kjer je postal 1902. sodni tajnik, 1907. sodni svetnik, 1918. pa višji sodni svetnik. Po prevratu je bil dodeljen oddelku za socialno skrb; vrnil pa se je kmalu k višjemu deželnemu sodišču in postal 1920. član stola sedmorice odd. B v Zagrebu. 1925. je šel v pokoj in se naselil kot odvetnik v Ljubljani, kjer je umrl na kapi 24. oktobra 1932.

Milčinski je bil odličen pravnik, ki je dobro poznal človeško srce. Zlasti se je posvetil mladinskemu skrbstvu. O svojih izkustvih je večkrat predaval ter objavil v „Slovenskem Pravniku“, koledarjih „Mohorjeve družbe“ in drugih — deloma tudi nemških — listih in revijah več razprav. Ustanovil in vodil je pri okrajnem sodišču v Ljubljani poseben mladinski oddelek (edini te vrste v Avstriji), ki pa je med vojno prenehal. Mnogo se je udejstvoval pri društvu „Pravniku“, kjer je bil 8 let odbornik, uredil 1891. društveno knjižnico, pomagal Babniku pri „Terminologiji“ in imel velik in odličen sodelež pri Kavčnikovi „Terminologiji“, priobčeni v Kavčnikovem izvršilnem redu. „Slovenski Pravniki“ je zalagal do 1925. s civilnimi odločbami. 1921. je sodeloval pri redakciji zakona o sodnikih in odvetnikih. Nekaj časa je bil tudi član komisije za odvetniške izpite.

Zanimal se je za gledališče, vodil 1899. in 1900. slovenske igre in bil 1918. član gledališkega konzorcija. Za oder je priredil Jurčičevega „Tugomera“ in spisal drame „Sokol“, „Cigani“, „Kratkočasna igra za Prešernov spomenik“, „Iz devete dežele“, „Volkašin“, „Kjer ljubezen tam Bog“, „Mogočni prstan“ in „Vesela igra o žalostni princesi“. Mladini je poklonil več vzgojnih knjig, zasnovanih na narodnih motivih kakor „Pravljice“, „Tolovaj Mataj“, „Zgodba kraljeviča Marka“ i. dr., iz mladinsko-skrbstvene prakse pa „Ptički brez gnezda.“

Splošno znan je Milčinski kot humorist. Svoje številne duhovite članke iz spominov na mladost, delo na sodišču ter družinskega, družabnega in političnega življenja je objavil — navadno kot Fridolin Žolna — v skoraj vseh naših listih in revijah, med njimi tudi v „Slovenskem Pravniku“. Samostojno so izšle zbirke humoresk „Igračke“, „Muhoborci“, „Drobiž“, „Gospodična Mici“, „Süha roba“, „Dvanajst kratkočasnih povesti“ in — po smrti — „Humoreske in groteske.“ Predaval je tudi v ljubljanskem radiju.

*

Matija Mračne, rojen 23. februarja 1866. v Zapotoku pri Ribnici kot sin revnega kočarja, je študiral v veliki bedi gimnazijo v Ljubljani, pravo pa v Gradcu. S pomočjo sod. predstojnika F. Višnikarja je prišel 1891. k okrajnemu sodišču v Ribnico. Kot avskultant je bil zaposlen v Novem

mestu, Radovljici in Mokronogu; kot pristav (od 1897.) pa v Kozjem in Šmarju pri Jelšah. V začetku 1903. je šel težko bolan v bolnico v Kandiji pri Novem mestu, kjer je kmalu nato (4. marca) umrl. Že kot dijak se je bavil s slovanskimi jeziki in prevedel Čehovega „Jastreba contra Grlico“, Tolstojeve „Pripovedke za narod“ in par Sienkiewiczevih povesti. 1892—93 je izdala „Slovenska Matica“ njegov izvrstni prevod Sienkiewiczevega romana „Z ognjem in mečem“. Napisal je tudi par izvernih člankov v razne liste.

*

Josip Žmavec, rojen 1864. v Mali Nedelji pri Ljutomeru, je obiskoval gimnazijo v Mariboru, vseučilišče pa v Gradcu, kjer se je udejstvoval živahno v društvu „Triglav“. 1891. je stopil v prakso pri okrožnem sodišču v Novem mestu ter služil nato v Ribnici, Žužemberku, Krškem in kot predstojnik na Brdu. 1910. je prišel v Ljubljano, odtod pa v Novo mesto, kjer je postal 1916. višji sodni svetnik. Tu si je pridobil mnogo zaslug za ureditev sodstva po prevratu. 1920. je prišel k stolu sedmorice odd. B v Zagreb, kjer je ostal do upokojitve 1927. Nato se je preselil v Ljutomer in deloval tu kot odvetnik in župan. Od 1934. je živel v Mariboru, kjer je umrl 13. januarja 1938. Kot zaveden Slovenec se ni uklonil niti v najhujših časih in dal pri uradovanju prednost našemu jeziku, kjer koli je mogel. Kot sodnik je bil izredno temeljit, vesten in pravičen.

*

Dr. Anton Kremžar, rojen 23. julija 1867. v Ljubljani, je dovršil tam srednjo šolo, vseučilišče pa na Dunaju. 1892. je stopil v sodno prakso v Ljubljani in postal 1897. pristav v Kostanjevici. 1900. se je vrnil v Ljubljano, kjer je bil 1905. imenovan za namestnika državnega pravdnika, 1910. pa za državnega pravdnika. 1912. je prevzel vodstvo državnega pravdnništva v Novem mestu ter dosegel 1918. čin viš. sod. svetnika, 1920. pa dvornega svetnika. Od 1924. je bil viš. drž. pravdnik v Ljubljani. L. 1925—26 je predaval kot honorarni profesor na ljubljanski pravni fakulteti posebni del kazenskega prava. Umrl je v Ljubljani 19. maja 1927. Kremžar je bil teoretično in praktično enako izvežban kriminalist. 1923. je podal pravosodnemu ministrstvu odlično strokovno mnenje o osnutku novega kazenskega postopnika. O tem je poročal tudi v „Slovenskem Pravniku“ 1922.

*

Josip Fon, rojen 6. aprila 1865. v Volčah pri Tolminu, je študiral gimnazijo v Gorici, vseučilišče pa v Gradcu, kjer je bil predsednik „Triglava“. 1892. je stopil v sodno

službo na Primorskem in bil 1896—98 pristav v Podgradu, nato pa sod. tajnik (okrajni sodnik), sodni svetnik (1907) in višji sodni svetnik (1918) v Gorici. Med vojno je bil vojaški avditor. Po prevratu je prišel v Maribor. 1920. je bil nekaj časa poverjenik za pravosodje v Ljubljani, od 1921. dalje pa dvorni svetnik in podpredsednik okrožnega sodišča v Mariboru, kjer je umrl 23. decembra 1926.

Za politiko se je zanimal že v dijaških letih. Aktivno pa je posegel vanjo 1907., ko je bil izvoljen kot kandidat S. L. S. v državni in pozneje v goriški deželni zbor. Bil je član jugoslovanskega kluba in obravnaval često z dr. J. Krekom goriške zadružne in druge zadeve. V vojnem času se je trudil mnogo, olajšati trpljenje goriškim beguncem. Zadevno je vložil 1917. v državnem zboru več interpelacij in poročal v raznih listih. 3. decembra 1917. je izjavil z dr. Čingrijo, dr. Korošcem, dr. Laginjo in nekaterimi češkimi poslanci v delegaciji, „da je zagotovljen naš narodni razvoj le, če se nam prizna pravica samoodločbe“. V naši državi je bil poslanec začasnega narodnega predstavništva. Pozneje se je umaknil iz politike in se posvetil povsem sodni službi.

*

Oskar Dev, rojen 2. decembra 1868. v Planini pri Rakeku kot sin tedanjega pristava Edvarda D., je obiskoval gimnazijo v Ljubljani in Novem mestu, vseučilišče pa na Dunaju. Služil je (od 1892.) v Ljubljani, na Brdu, v Škofji Loki, Kranju, od 1919. pa kot sodni svetnik pri okrožnem sodišču v Mariboru, kjer je umrl 2. avgusta 1932.

Dev spada med naše najpomembnejše skladatelje. V glasbo ga je uvedel oče; izobraževal pa se je kot gimnazijec pri „Glasbeni Matici“ v Ljubljani in pri o. Hugolinu Sattnerju v Novem mestu. Na Dunaju sta vplivala nanj M. Hubad in J. Böhm (Ambrosiusverein). Ko je začel izdajati dr. G. Krek 1901. „Nove akorde“, mu je poslal Dev pesem „Mak“. Ugodna prilika ga je izpodbudila za nadaljnja dela, ki so izšla v „Novih akordih“ in pri „Glasbeni Matici“; šest zborov pa je izdala „Katoliška tiskarna“ v Gorici. 1906. je začel zbirati in harmonizirati koroške narodne napeve, da jih reši propada. Do 1928. jih je nabral okoli 400, od katerih je izšlo v tisku — deloma v samozaložbi, deloma pri „Glasbeni Matici“ in L. Schwentnerju — 120; ostale hrani „Glasbena Matica“. Kjer je služil, je ustanovil in vodil pevske zборе. V Mariboru je bil sekvester nemškega „Gledališkega in kazinskega društva“. Obenem je ustanovil tam 1919. „Glasbeno Matico“, priredil uspešne propagandne turneje, podpiral na deželi pevske zборе s tem, da je litografiral s S. Premrjem zanje muzikalije. Zaradi nesoglasij je odstopil pozneje kot predsednik in zborovodja „Glasbene Matice“

ter ustanovil „Devov kvartet“, ki je obstajal do smrti njegovega tovariša F. Posege (1931). Devove skladbe so nežne, vesele in naravne ter ustrezajo povsem njegovemu vedremu značaju.

*

B o ž i d a r B e ž e k, rojen 1866. kot sin davčnega uradnika — brat notarja Ruperta B. in književnika Viktorja B. je študiral po končani srednji šoli v Ljubljani pravo na Dunaju in v Gradcu. 1893. je stopil v sodno službo v Ljubljani in bil 1897. imenovan za pristava v Škofji Loki, 1905. pa za okrajnega sodnika v Ilirski Bistrici. Povsod je poslušal narodno govornico, zbiral domače izraze in izoblikoval tako svoj jezikovni čut. 1911. je postal sodni svetnik in bil naslednjega leta premeščen k deželnemu sodišču v Ljubljano. Po prevratu mu je bila poverjena organizacija državnega pravdnništva; 1919. je postal vodja tega urada. Za zasluge je dobil naslov in značaj dvornega svetnika. Še istega leta je prišel k višjemu deželnemu sodišču, kjer je deloval do upokojitve 1929. Nato je opravljal posle tajnika pri razsodišču ljubljanske borze. Umril je po kratki bolezni v Ljubljani 22. maja 1935.

Že iz Ilirske Bistrice je pošiljal „Slovenskemu Pravniku“ praktične primere in odločbe vrhovnega sodišča. Ž vso vnemo pa se je posvetil društvu „Pravniku“ in njegovemu glasilu v Ljubljani. 1913. je bil izvoljen v odbor in ostal v njem do smrti. Že prej (1912) je pomagal z dr. M. Grassellijem uredniku dr. D. Majaronu. Med vojno sta opravljala vse posle Bežek in Majaron ter ohranila glasilo z mnogimi napor. Dejanski urednik „Slovenskega Pravnika“ je bil Bežek 1913—21; društveni tajnik pa 1915 do 1919. Zlasti je skrbel za čistost jezika in dal prispevkom dovršeno obliko. Od 1926. je prirejal civilne, od 1931. tudi kazenske odločbe. Važno delo je izvršil, ko je priredil po Regallyjevi smrti slovensko izdajo občega državlanskega zakonika (1928). V priznanje teh zaslug ga je izbralo naše društvo 1934. za častnega člana.

Bežek je bil tih in miren človek, odkrit in zvest prijatelj, ki je rad pomagal vsakomur po svojih močeh. Uteho in zadoščenje je našel le v delu.

*

F r a n R e g a l l y, rojen 1. oktobra 1870. v Ljubljani kot sin mizarja, se je šolal v rodnem mestu in na Dunaju. Kljub delu v odvetniški pisarni, kjer si je prislužil potrebno za življenje in študij, se je udeleževal živahno v „Sloveniji“. Sodno prakso je nastopil 1893. v Ljubljani. 1897. je bil poslan k okrajnemu sodišču v Radovljico, ob reorga-

nizaciji sodišč pa kot pristav v Kamnik. 1906. je bil imenovan za okrajnega sodnika v Metliki, 1909. pa v Radovljici, kjer je postal 1911. sodni svetnik. 1914. je prišel k dežel-nemu sodišču v Ljubljano, kjer je dosegel končno čin dvor-nega svetnika in podpredsednika. Novembra 1922. ga je za-dela kap, tako da je moral iti 1923. v pokoj. Umrli je v Ljubljani po težkih mukah 15. aprila 1924.

Regally je bil izredno delaven mož, ki ni poznal po-čitka niti v bolezni. Odlikoval se je tudi po svojem stro-kovnem znanju, socialnem čutu in narodni zavesti. Mnogo truda je posvetil mladini, ki ga je ljubila kot svojega naj-boljšega svetovalca. Sodeloval je kot odbornik „Pravnika“, prvi predsednik „Društva slovenskih sodnikov“ (1919 do 1921), član izpraševalne komisije na ljubljanski pravni fakulteti, podpredsednik „Jugoslovanske Maticice“, odbor-nik „Leonove družbe“ i. dr. Napisal je več znanstvenih in poljudnih pravnih člankov in razprav. Tako je poročal v „Slovcu“ o porotnih sodiščih, v „Času“ (1923) pa o smrtni kazni in se zavzemal za to, da se izvrši le v izjemnih in nu-jnih slučajih. Par prispevkov je izšlo tudi v koledarju „Mo-horjeve družbe“. Njegovo glavno delo pa je bil prevod občega državljskega zakonika. Zaradi obilnih poslov, natančnosti ter vojnih in povojnih razmer dela ni mogel uresničiti, tako da je izšla knjiga šele 1928. v Bežkovi izdaji.

*

Makso Černe, rojen 1867. v Barkovljah pri Trstu iz ugledne narodne rodbine, je obiskoval gimnazijsko v Tr-stu, vseučilišče pa na Dunaju. 1893. je vstopil v prakso pri deželnem sodišču v Trstu. Nato je služil v Voloski, Sežani, Trstu in drugod; med vojno pa v Pulju in slednjič kot dr-žavni pravdnik v Rovinju. Januarja 1920. je postal sodnik stola sedmorice odd. B v Zagrebu, kjer je ostal do svoje smrti 1927.

Černe je bil temeljito izobražen in izurjen sodnik. Slo-vel je zlasti kot strokovnjak v kazenskem pravu. Obenem je bil že izza dijaških let navdušen Slovan. Neustrašeno se je boril za pravice našega in hrvatskega naroda v ura-dih. Tako je dal n. pr. v Pulju na lastno pest nadomestiti italijanske napise s hrvatskimi. Vneto je podpiral vsa naša narodna društva. Zato so ga Italijani mrzili tako, da je bil po italijanski okupaciji (1919) več mesecev brez službe. Mlado Jugoslavijo je pozdravil z največjim zanosom in se veselil njenega napredka. Zanimal se je tudi za kulturno delo drugih narodov. Kot duhovit in ljubezniv družabnik je bil izredno priljubljen.

*

Dr. Fran Mohorič, rojen 7. oktobra 1866. v Stročji vasi pri Ljutomeru kot sin posestnika in mlinarja, je študiral gimnazijo v Ptuju, Mariboru in Celju, pravo pa v Gradcu. 1893—95 je bil koncipient pri dr. Josipu Sernecu v Celju. Ker pa je primanjkovalo slovenskih sodnikov, je šel k sodišču. Bil je pristav v Idriji (1897), Gornjem gradu (1899) in Ormožu (1903). Od 1908. je služil v Ljubljani kot okrajni sodnik oziroma (1917) sodni svetnik deloma pri okrajnem, deloma pri okrožnem sodišču. 1919. je postal privatni docent na pravni fakulteti v Zagrebu, kamor je prihajal na lastne stroške trikrat na teden. Umrli je v Ljubljani po kratki bolezni 16. januarja 1928.

Mohorič je bil velik in požrtvovalen idealist, navdušen narodnjak ter neumoren in vsestranski kulturni delavec. Ker pa je svoje moči preveč razcepil, ni imel nikjer uspehov, kakršnih bi zaslužil. V „Slovenskem Pravniku“, „Mjesečniku“, „Trgovskem Vestniku“, „Gerichtshalle“ in drugih listih je objavil 1891—1918 nad 100 pravniških člankov in razprav, zlasti iz civilnega postopka in izvršilnega reda, kjer je imel največ prakse. Od teh jih je izšlo več v ponatisih kakor „Nauk o nasprotnem sporazumu in njegova uporabnost v širšem pravu“ (1911), „Stališče žene v avstrijskem pravu“ (1915), „Lastninska hipoteka“ (1915), „Občinsko posredništvo“ (1916) i. dr. Poleg tega je napisal kot docent več učbenikov za civilno pravo, ki pa so ostali v rokopisu. Mnogi njegovi pravni nazori so se uveljavili v praksi, dasi jim manjka često znanstvene utemeljitve. Pogosto je predaval v Pravniku, kjer je bil 1909—13 odbornik. V zvezi s pravom se je bavil z jezikoslovjem ter objavil v „Vedi“ (1915) „Opazke k slovenski pravni terminologiji“ in „Opazke k slovenskemu pravnemu jeziku“, v „Slovanu“ (1916) pa „Opazke k Breznikovi slovnici“. V rokopisu je zapustil obsežno jezikoslovno delo „Imena činiteljstva“. V svojem navdušenju za čisto slovenščino pa je večkrat pretiraval in rabil rad neobičajne izraze (n. pr. azbučni = abecedni red i. dr.).

Že izza dijaških let je ljubil strastno pesništvo in glasbo. 1916. je izdal pod imenom Miran Brankov zbirko „Pesnitve“, kateri so sledili (v samozaložbi) 1925 in 26 še štirji zvezki. Pesmi se odlikujejo po blagoglasju, tako da so bile nekatere uglasbene; nimajo pa pravega poleta in izbranih izrazov. — Zelo se je zanimal za svoje slavne rojake. V mariborskem „Časopisu za zgodovino in narodopis“ je objavil 1918. temeljito razpravo o pravniku, politiku in pisatelju dr. R. Razlagu, izdal 1926. njegove pesmi in govoril pri odkritju spominske plošče na njegovi rojstni hiši. Priredil je življenjepis in nekatera dela svojega sorodnika

Stanka Vraza, izdal 1926. njegove slovenske pesmi in napisal ob priliki razstave „Slovenska žena“ razpravi „Slovenka v Vrazovih pesnitvah“ in „Vrazovi opevanci“. Poročal je tudi o jezikoslovcu F. Miklošiču in imel 1927. slavnostni govor pri njegovi proslavi. Nadalje je izdal pesmi Fanice Hausmanove in opisal v „Narodnem dnevniku“ pesnico Josipino Turnogradsko. Mnogo Mohoričevih del o naši književnosti je ostalo v rokopisu, med temi prevodi „Aus der slovenischen Dichtung“. O finem čutu za ritem in harmonijo pričata njegova spisa „Še nekaj o Prešernovi kitici Luna sije“ („Veda“ 1915) in „Pesniki in posluh“ („Časopis za zgodovino in narodopis“, 1925). Zanimive so nadalje njegove narodopisne črtice „Iz domovine klopotcev“ („Nova doba“, 1924), „Kralj Slovenskih goric“ („Mladika“, 1925), „Prekmurje in Medjimurje“ (1920), „Orglavci v Slovenskih goricah“ i. dr. Iz zapuščine skladatelja B. Ipavca je priobčil v „Novi dobi“ 1924. in 25. več podlistkov. Tesne stike je imel s skladateljem A. Foersterjem, ki je uglasbil na njegovo pobudo libreto za opero „Dom in rod“. Sploh je bil Mohorič eden najzvestejših prijateljev našega gledališča.

V zadnjih letih se je bavil mnogo z modroslovnno-estetskimi vprašanji in zapustil v rokopisu obsežno, pa še nedovršeno delo „Doznačbe in doznačenja“ (nauk o pojmi in predmetih, lepota, umetnost i. dr.).

*

Anton Bulovec, rojen 25. julija 1869. v Radovljici kot sin trgovca, je dovršil gimnazijo v Ljubljani, vseučilišče pa na Dunaju. Prakso je nastopil 1895. v Ljubljani in služil nato kot pristav na Brdu in v Novem mestu. 1900. je prišel v Ljubljano, kjer je postal slednjič (1920) višji sodni svetnik in predsednik civilnega senata. 1923. je šel v pokoj in odprl odvetniško pisarno v Ljubljani, kjer je umrl 23. septembra 1931.

Kot sodnik se je zavzemal za enakopravnost našega jezika in pomagal rad ljudem z modrimi nasveti. V dijaških letih je sodeloval pri „Vrtcu“. Posebno je ljubil naravo, kateri je posvetil vse proste ure. Bulovec spada med naše najpomembnejše poznavalce metuljev in hroščev. Bil je v stalnih stikih z domačimi in tujimi naravoslovci, med njimi z angleškim entomologom I. W. Harrisonom, ki je imenoval po njem neko novo vrsto križanih metuljev Hybr. buloveci. Nekaj naravoslovnih razprav je priobčil v domačih listih n. pr. v „Dom in svetu“ (XV, 3—4) „Kako prezimujejo metulji“. Bil je dalj časa tajnik naravoslov-

nega oddelka „Muzejskega društva“ v Ljubljani ter odbornik „Odseka za varstvo prirode“ in „Društva za raziskavanje jam“.

*

Roman Terstenjak, rojen 1875. v Cirkovcah (okraj Ptuj), je služil v Mariboru, Ptuj in od 1903. kot pristav pri Sv. Lenartu Sl. g., kjer je umrl že 1908. Bil je izredno nadarjen in marljiv. Mnogo zaslug si je pridobil za slovensko uradovanje. V našem glasilu je priobčil 1908. več praktičnih primerov iz civilnega prava.

*

Josip Zdolšek (rojen 1876. v Ponikvi, umrl 1932. v Celju), je služil kot pristav v Gornjem gradu in Mariboru, nato pa (1911—1932) kot sodni predstojnik oziroma sodni svetnik na Vranskem. Slovel je kot izvrsten praktik, uradoval kljub težavam vedno slovensko in ščitil koristi našega naroda tudi izven urada. V „Slovenskem Pravniku“ je objavil 1925. razpravi o nedostatkih mejnega prava ter o koliziji med predpisi o službenih pogodbah med gospodarji in posli.

*

Dr. Anton Mulej (rojen 1872. v Logatcu, umrl 1935. v Mariboru) je služil v Celju, Gornjem gradu in slednjič kot sodni svetnik v Mariboru. L. 1924. je šel v pokoj in postal odvetnik. Zasluge si je pridobil za slovensko uradovanje in pozneje kot sodni inšpektor. Ob prevratu se je pridružil generalu Maistru in sodeloval pri zasedbi Koroške. Baval se je tudi — zlasti kot odvetnik — z mari-borsko občinsko politiko.

*

Dr. Ivan Modic, rojen 1873. v Brestu pri Ljubljani, je stopil 1899. v prakso v Ljubljani in služil nato kot pristav (sodnik) v Žužemberku, na Vrhniki in v Ljubljani, od 1912. pa kot okrajni sodnik in sodni predstojnik na Brdu. Med vojno je bil vojaški avditor v Sinju (Dalmacija), Linzu, Lubartowu (Poljska), zadnji dve leti pa v Valjevu, Beogradu in Užicah. L. 1918—1920 je bil v Ljubljani državni pravdnik in nato sodni svetnik oziroma (od 1922.) višji sodni svetnik pri deželnem sodišču. L. 1926. je šel v pokoj in postal odvetnik. Umrl je v Ljubljani 1938. Že kot dijak se je navduševal za jugoslovanske vzore. Svojo narodno zavest je pokazal zlasti med vojno v zasedeni Srbiji, kjer je rešil marsikaterega domačina preganjanja in smrti ter zboljšal obupne razmere v avstrijskih

zaporih. To je smatral sam za svojo največjo zaslugo. Kot odvetnik je sodeloval pri mestni upravi, Mestni hranilnici in odboru za obdelovanje barja.

*

Dr. Pavel Skabernè, rojen 1880. v Ljubljani kot sin profesorja, je služil v Ljubljani, na Vrhniki, v Litiji, Ilirski Bistrici in nato zopet v Ljubljani, kjer je postal apelacijski sodnik in umrl 1929. Zasluge si je pridobil kot prvi organizator in tajnik „Društva slovenskih sodnikov“.

*

Ti življenjepisi seveda niso popolni in marsikaj se da še dostaviti in popraviti. Saj je živelo in delovalo od 1848. pri nas in v tujini na stotine slovenskih sodnikov in državnih pravnih sodnikov. Podatki o njih pa so često težko dosegljivi in mnogo se jih je tudi izgubilo. Čast in zahvalo pa zaslužijo vsi; kajti vsak izmed njih si je pridobil kakršne koli zasluge za naš narod in vsak, ki se je posvetil temu poklicu, je vedel, da ga ne čakajo toliko udobnosti in časti, temveč predvsem težko delo, velika odgovornost in morda tudi bridka razočaranja.

*

Viri.

- Apih: Slovenci in 1848. leto (1888).
Dolenc: Pravna zgodovina za slovensko ozemlje (1935).
Glaser: Zgodovina slovenskega slovstva (1894 i. sl.).
Grafenauer: Kratka zgodovina slovenskega slovstva (1919).
Lončar: Politično življenje Slovencev (1921).
Mal: Zgodovina slovenskega naroda.
Planer: Recht und Richter in innerösterreichischen Landen Steiermark, Kärnten und Krain (1918).
Polec: Ljubljansko višje šolstvo v preteklosti in borba za slovensko univerzo.
Polec-Senekovič: Vseučiliški zbornik (1902).
Tuma: Iz mojega življenja (1937).
Wurzbach: Biographisches Lexikon des Kaisertums Österreich.
Slovenski biografski leksikon.
Slovenski Pravniki: Razlagov I. in II., Moschetov in današnji.
Personales des Oberlandesgerichtssprengels Graz (1895—1918).
Seznam osovja (1921).
Koledarji Družbe sv. Mohorja, Ciril-Methodove družbe in Vodnikove družbe.
Kronika slovenskih mest.
Življenje in svet.
Poročila Novic, Slovenskega Naroda, Slovenca, Jutra, Večernika, Deutsche Zeitung i. dr.

Mnogo dragocenih podatkov so mi dali gg.:

dr. Andrejka Rudolf, načelnik v min. za notr. posle v Beogradu,

dr. Černež Darko, odvetnik v Ljubljani,

dr. Dev Miroslav, namestnik drž. tožilca v Mariboru,

Mihael Gabrielčič, dvorni svetnik v p. v Ljubljani,

dr. Ilanig Ožbald, starešina okrajnega sodišča pri Sv. Lenartu v
Slov. gor.,

Jugovič Edmund, zasebnik v Mariboru,

Kronvogel Josip, dvorni svetnik v pok. v Mariboru,

dr. Polec Janko, vseuč. profesor v Ljubljani,

dr. Poznik Aleksander, starešina okrajnega sodišča v Ptuju,

Ravnikar Aleksander, viš. sod. svetnik v pok., v Mariboru,

Romih Božidar, s. o. s. v Novem mestu,

dr. Sajovic Rudolf, vseuč. profesor v Ljubljani,

dr. Štuhec Bela, zdravnik,

dr. Trenz Ferdinand, zdravnik v Dobrni,

Vojska Vladimir, žel. inšpektor v Ljubljani,

Voušek Franc, sreski načelnik v Dubrovniku.

Dr. Rudolf Andrejka

Zaslužni slovenski upravni juristi.

UVOD.

Upravni jurist služi javni upravi v njenem najširšem pomenu (državni upravi in samoupravi; politični, finančni, prometni itd. upravi). Tu ima mnogo priložnosti, da se seznanja z življenjem posameznikov, še bolj pa z velikimi problemi in potrebami celote. Služba sama ga sili, da se ne poglubi samo v upravne zakone, ampak tudi v gospodarska, socialna in kulturna vprašanja svoje dobe. Razsojevalna funkcija njegova stopa v primeri s sodnim juristom v ozadje, dasi je v novejšem času znatno narasla; tem večje važnosti je njegovo organizatorno in konstruktivno delovanje, s katerim varuje občestvu uživanje njegovih dobrin ter mu pomaga ustvarjati nove duhovne in materialne vrednote.

Vendar pa upravni uradnik ni vezan samo na zakone, ampak tudi na navodila, ki jih prejema od višjih; zato mu je že po značaju njegove službe svobodno razgibanje njegovih sil močnejše omejeno ko n. pr. tovarišem pri sodiščih. Želja skoraj vsake vlade je, da dela upravni uradnik za javnost, a da ne nastopa v javnosti.

Zato med našimi upravnimi juristi ni mnogo mož, ki bi bili očitneje posegli v politiko. Kolikor najdemo med njimi državnih ali deželnih poslancev, so vsi iz starejše dobe našega političnega življenja (Abram, Dominkuš, Polley, Winkler) ali pa so politično nastopali šele po odhodu iz aktivne službe (Globočnik).

Tako je upravni jurist močnejše ko drugi navezan na svojo službo. Med slovenskimi upravnimi juristi jih najdemo mnogo, ki so si pridobili že s samim izvrševanjem svoje službe zaslug za narod (Debeljak, Dobida, Dralka, Hozhevar, Kremensek, Mahkot, Rebek, Šorli, Vončina), ne da bi bili drugače stopili v ospredje. Bilo pa je med njimi tudi takih, ki so jih prirojena jim literarna, znanstvena ali umetniška nagnjenja dovedla do tega, da se uveljavijo tudi na zunaj, brez zveze s svojo službo (Domicelj, Parma, Ponebšek, Vesel-Koseski, Zbašnik, Župnek).

V pričujočo zbirko so prevzeti slovenski upravni juristi. To pomeni, da so v njej samo Slovenci po rodu,

mišljenju in delovanju. Zato niso v njej upravni juristi, ki so delovali v prid našemu narodu in si pridobili zanj zaslug, a so bili neslovenskega rodu (Anton grof Pace,¹ Feliks baron Pino²). Izpuščeni so tudi oni sicer zaslužni možje, ki so bili slovenskega pokoljenja, pa se ga ali niso zavedali (Avgust Dimitz,³ Ivan Gutmann,⁴ Karl Ulepitsch pl. Krainfels⁵) ali pa so se ob nastopajoči slovenski zavednosti odločili za nasprotno stran (Jožef Derbitsch,⁶ Dr. Vinko Fereri Klun,⁷ Ivan Pajk,⁸ Dr. Filip Zaplotnik⁹).

¹ O njem glej SBL. II. s. 242 (Polec).

² Feliks baron Pino, roj. 14. oktobra 1826. na Dunaju, umrl 17. aprila 1906. v Kohlhofu pri Velikovcu, iskren prijatelj Slovencev že izza preporoda 1848., še bolj kot namestniški svetnik v Gorici, kjer je (1868—70) slovenski uradovalec in kot prvi vladni zastopnik v goriškem deželnem zboru govoril slovenski. Oktobra 1. 1870. je postal deželni predsednik v Bukovini, l. 1881. trgovinski minister v Taaffejevem kabinetu. Prevajal je Prešerna (sonet Memento mori) ter velikodušno podpiral slovenske visokošolce. Pri volitvah na Koroškem je vedno glasoval s Slovenci.

³ O Dimitzu glej SBL. I. 155—6 (Mal).

⁴ O Gutmannu glej SBL. I. 278—9 (Pirjevec).

⁵ Karl Ulepitsch pl. Krainfels, roj. 28. februarja 1810. v Kažemberku, umrl 25. julija 1862. v Ljubljani, je služil sprva pri kameralni (finančni) prokuraturi v Ljubljani, deloval potem kot fiskalni adjunkt na uravnanju gozdnih služnosti v Idriji, postal 1849. predsednik komisije za zemljiško odvezo v Ljubljani, bil 1853. v isti lastnosti premeščen v Zagreb, postal tam predsednik višjega urbarskega sodišča, dobil 1855. plemstvo s priimkom Krainfels in bil marca 1861. imenovan za deželnega predsednika na Kranjskem. L. 1848. ga je postojnski okraj izvolil za poslanca v prvi državni zbor. Drugo gl. Travner: Naši sodniki itd.

⁶ Jožef Derbitsch, roj. l. 1809. v Šiški, umrl 13. januarja 1884. v Ljubljani, se je kot okrajni predstojnik v Črnomlju (1860—61) in Škofji Loki (1862—68) mnogo brigal za dobre ceste, bil 1861. izvoljen v deželni zbor in deloval tam uspešno na osnutku občinskega zakona. Izvoljen tudi v državni zbor, se je tam pridružil Nemcem. Najzadnje je služil v Kranju, kjer je imel z narodnim prebivalstvom večne spore. L. 1882. je bil kot vladni svetnik upokojen.

⁷ O Klunu glej SBL. I. 466—9 (Pirjevec).

⁸ Ivan Pajk, roj. 15. januarja 1806. v Dragi pri Višnji gori, umrl 9. januarja 1884 v Ljubljani, je po raznih upravnih službah pri okrajnih uradih na Ponovičah, Bledu, Ljubljani, Trzinu in Kranju postal 1850. okrajni predstojnik na Bledu, 1854. v Škofji Loki, kjer si je pridobil velike zasluge za okrajno cesto Škofja Loka — Železniki. Od 1859. je bil okrajni predstojnik v Ljubljani, kjer je postal 1867. okrajni glavar ter vodil urad do 1870. Bil je energičen uradnik, strah pretepačev, ciganov in rokovnjačev; slednje je docela iztrebil. L. 1867. je po razrešitvi ljubljanskega slovenskega župana dr. E. H. Coste postal komisar mesta Ljubljane z nalogo, da spravi občinski zastop v nemške roke, kar se mu je pri volitvah 1867. tudi posrečilo. Tudi po spopadih na Jančjem in Vevčah l. 1869. je zelo brutalno nastopal zoper Slovence. Od takrat je izgubil med Slovenci vse simpatije. L. 1870. je bil imenovan za referenta deželne komisije za zemljiške davke, l. 1874. pa za okrajnega glavarja v Litiji, kjer je 1875. stopil v pokoj.

⁹ Dr. Filip Zaplotnik, roj. 23. aprila 1847. v Letencah, občine Goriče pri Kranju, je služil sprva (1874—81) pri politični upravi

Čeprav se je torej pojem slovenskega upravnega jurista strogo tolmačil, nabralo se jih je vendar lepo število (42) in to iz političnoupravne, samoupravne, finančne in poštoupravne stroke. Časovno obsega njih delovanje poldrugo stoletje, ker se je našlo tudi v predmarčni dobi nekoliko mož, ki jih moramo šteti med slovenske upravne juriste, dasi v tej dobi pred l. 1848. pojem uprave še ni bil tako izoblikovan niti ni bila narodna zavest tako razvita kot pozneje.

Te može, ki jih je samo troje, smo uvrstili ne glede na njih stroko v prvi del tega pregleda, dočim so ostali, katerih delovanje se je vršilo po l. 1848. navedeni v II. delu in sicer po službah, v katerih so največ ali najzadnje delovali. Opredeliti jih še dalje po načinu njihovega dela (strokovno, literarno, glasbeno, znanstveno, gospodarsko) ni kazalo, ker bi se pri razmeroma majhnem številu pregled preveč razblinil.

Pričujoči pregled obsega po smernicah, ki jih je prejel pisec, samo one zaslužne slovenske upravne juriste, ki n i s o v e č m e d ž i v i m i.

* * *

---

na Moravskem, od 1881—83 na Primorskem, postal 1885. okrajni glavar v Kamniku, 1886. referent pri deželni vladi v Ljubljani, napredoval tam novembra 1890. za vladnega svetnika in umrl 2. julija 1891. v Ljubljani. „V znanju nemškega jezika je videl za svoj narod vir bogatega kulturnega življenja, za posameznega pa pot do boljšega zasluzka“. (L. Zg. 1891., st. 148). Zapustil je ustanovo 1000 fl., katere obresti se imajo vsako leto podeliti tistemu dijaku ljubljanske gimnazije, ki je pokazal najboljše uspehe v nemščini. Ko bi nemški jezik nehal biti učni predmet na ljubljanski gimnaziji, naj se ta glavnicca odkáže Zaplotnikovi ubožni ustanovi za občino Goriče. Svojo bogato knjižnico in lepe slike je daroval Kazinskemu društvu.

I.

JURISTI STAREJŠE DOBE.

A n d r e j D o m i n k u š, rojen 4. oktobra 1797. v Središču kot sin meščanskih staršev, je dovršil gimnazijo v Mariboru, pravne in modroslovne študije v Gradcu. Bil je potem na raznih gospodstvih za upravitelja, odnosno okrajnega komisarja. L. 1828. so ga štajerski deželni stanovi postavili za nadzornika deželne mitnine v Gradcu. V svojem domu v Kalsdorfu pri Gradcu je združeval mlade slovenske pisatelje (med njimi Stanka Vraza) in vseučiliške dijake, katerim je bil plemenit podpornik. Tu se mu je tudi 9. julija 1829. rodil sin Ferdinand, poznejši odvetnik v Mariboru in zaslužni slovenski politik.

L. 1838. je postal Dominkuš upravitelj (Rentmeister) posestev graškega knezoškofa v Sekovi nad Lipnico. Tudi tu je izdatno podpiral slovenske akademike in jim pomagal dokončati študije. Maja l. 1848. so ga kmetje v ptujsko-ormoškem okraju izvolili za poslanca v prvi avstrijski državni zbor. L. 1849. je bil imenovan za okrožnega glavarja v Brežicah, odkoder je bil zaradi bolehnosti premeščen za svetnika k okrožnemu glavarstvu v Maribor. Tu je umrl za kapjo dne 20. februarja 1851.¹

*

D r. A n t o n P o d o b n i k se je rodil 3. junija 1755. v Idriji. Srednjo šolo je dovršil v Ljubljani pri jezuitih, pravoznanstvo pa na Dunaju, kjer je pred l. 1785. promoviral za doktorja prava. L. 1793. je bil 4. magistratni svetnik v Ljubljani, obenem tudi svetnik merkantilnega sodišča. Avgusta 1795. je postal za Petrom Fisterjem mestni župan ljubljanski. V teku triletnega svojega županovanja je dal uravnati svet okoli porušenega mestnega obzidja, kamen in opeko pa porabiti za zid razširjenega pokopališča pri sv. Krištofu (1797). Preložil je tudi živinsko sejmišče s Kapucinskega (= Kongresnega) trga v Kravjo dolino (= Vidovdansko cesto) in zboljšal mestno cestno razsvetljavo. Pri prvi francoski zasedbi Ljubljane pod generalom Bernadotom (30. marca do 18. aprila 1797.) so ga Francozi pustili na županskem mestu in ga celo imenovali za člana provizor-

¹ Prim.: Nov. 1851, str. 55; Vošnjak, Spomini I. 125; Kovačič, Trg. Središče 1910, 251—2.

nega centralnega gubernija za Kranjsko. Po odhodu Francozov pa je Podobnik odložil župansko mesto in ni odnehal, dasi so mu na Dunaju zagotavljali naklonjenost centralne vlade, tako da je bil junija 1798. mesto njega za župana izvoljen tedanji prvi magistratni svetnik Jožef Kokalj. Od tedaj se sled za Podobnikom izgublja. Umrl je v najboljših letih, vsekakor pred l. 1804.

Podobnik je bil, kakor ga Žiga baron Zois označuje v pismu (1795) na Valentina Vodnika, „izvrsten župan in prijatelj znanosti“. Prevzel in hranil je literarno zapuščino za prijateljem Antonom Linhartom in mislil na to, da bi izdal nadaljevanje njegove zgodovine; najbrž je smrt prestrigla njegove načrte.¹

*

Dr. Jožef Potočnik je bil rojen 5. februarja 1753. v Kropi kot sin fužinarja Gregora Potočnika in Marijane Toman. Prvi pouk mu je dajal kurat Gliha, srednješolsko izobrazbo jezuitska gimnazija v Ljubljani. Na Dunaju je zamenjal bogoslovne nauke s pravoznanstvom in promoviral 30. junija 1778. za doktorja prava. Nato je konec leta 1778. v Ljubljani odprl odvetniško pisarno, a že 1781. prevzel za dr. Janezom Bleybergom kot mestni „sindicus“ vodstvo magistratne pisarne. Ob preosnovi ljubljanskega mestnega zastopa je postal 26. septembra 1786. mestni župan ter vodil županske posle do 24. junija 1787. Že tu je pokazal svoje organizatorne zmožnosti. Odprava mestnega obzidja z Vodnimi in Špitalskimi vratmi vred, preložitve živinskih sejmov z Marijinega na Kapucinski (= Kongresni trg) so njegova dela. Prodaji mestnih nepremičnin, zaukazanih l. 1785. pod cesarjem Jožefom II., se je sicer upiral, vendar se je izvršila zoper njegovo voljo med l. 1786.

Te razmere so najbrže olajšale Potočnikov sklep, sprejeti ponujeno mu mesto apelacijskega svetnika pri apelacijskem in kriminalnem višjem sodišču v Celovcu, kamor je odšel l. 1785. Tu je zaslovel za izbornega pravnika, kateremu so se poverjali posebno težavni in kočljivi posli. Od l. 1790. je deloval večinoma zunaj okoliša celovskega sodišča, tako na Predarlskem, kjer je odpravil vzroke nemirov, nastalih zaradi nevzdržnih sodnih razmer. Enako spretno je uravnal slične nevšečnosti v italijanskih Tirolah. V priznanje za te zasluge mu je bilo l. 1790. podeljeno plemstvo.

L. 1793. je služboval kot delegirani dvorni ureditveni komisar v Gorici, l. 1795. v Trstu. Tam je bil 1801. imenovan

¹ Prim.: Krstne matice v Idriji; Kranj. urad. šematizmi 1793—96; Vodnikov album 1859, 53 in 57; Dimitz IV, 255 in 344; Vrhovec, Laibach 1886, 161 in 186; Kidrič, Dobrovsky 1930, 136; Kidrič, Zgodovina slov. slovstva 1938, 262 in 290.

za predsednika trgovskega in meničnega sodišča, a bil istega leta postavljen z naslovom dvornega svetnika za predsednika civilnega sodišča v Benetke, kjer je ostal do l. 1805. Odtod bi moral oditi na vodilno mesto na Dunaju, a je bil na prošnjo tržaškega trgovstva zopet imenovan kot pravi dvorni svetnik za predsednika trgovskega in meničnega sodišča v Trst ter ostal tam do svoje smrti. Pri obisku sorodnika Jožefa Zupana, župnika v Šmartnem pod Šmarno goro, ga je v noči od 7.—8. avgusta 1808. zadela kap. Pokopan je na šmartinskem pokopališču.

Dr. Potočnik je bil eden največjih juridičnih talentov, kar smo jih imeli v dobi pred l. 1848. Bil pa je tudi, izjema za to dobo, — zaveden Slovenec in v stalni zvezi z rodoljubnimi krogi na Kranjskem. Vseeno pa je bil med Italijani v Benetkah in Trstu izredno priljubljen, kar izpričuje dejstvo, da ga je Trst sprejel med svoje patricije. Spomin na njega je ostal še dolgo časa po njegovi smrti živ med sodobniki. Jakob Zupan se ga spominja v svoji prigodnjici škofu Ravnikarju.

Sodobni nemški časopisi, ki so prinašali posmrtnice za njim, ga opisujejo za izredno nadarjenega in delavnega uradnika ter globokega poznavalca ljudi, ki je združeval obsežno strokovno znanje z največjo poštenostjo. Tudi Wurzbach ga v svojem biografskem leksikonu (XXIII. str. 175) označuje za „pravo diko avstrijskega uradništva in enega najboljših kranjskih sinov“.

Potočnikovo plemiško diplomu hrani Narodni muzej v Ljubljani že izza l. 1838. Izročil mu jo je njegov brat, slikar Janez Potočnik, ki je l. 1803. dr. Potočnika tudi portretiral. Tudi ta portret hrani Narodni muzej.¹

*

II.

1. POLITIČNO UPRAVNI JURISTI.

Matej Cigale je bil rojen 2. septembra 1819. v Dolnjih Lomeh pri Črnem Vrhu nad Idrijo (odtod pseudomin Lomski). Gimnazijo je dovršil 1842. v Gorici, bil nato kratek čas v ljubljanskem semenišču, a odšel že l. 1843. v

¹ Prim.: Rojstne matice v Kropi, mrliške v Šmartnem pod Šmarno goro; Kranj. urad. šematizmi 1782—84, 1793—99; Annalen der Literatur und Kunst, Wien, 1809, I, 122 (Intelligenzblatt); Pantheon, Wien 1830, 73; Jahresbericht des Landesmuseums Laibach 1837 31—2; Carniola 1844, št. 8 (Legat); MHK 1865, 119 (Hicinger); Wurzbach Biograf. Lexikon 1872, XXIII. 175; GMDS 1923, 19; ZUZ 1924, 79 (Steska).

Gradec, kjer je l. 1847. dovršil pravne študije. Vstopil je nato kot sodni praktikant pri mestnem in deželnem sodišču v Gorici, a že l. 1848. zapustil državno službo in se podal v Ljubljano. V vrvenju revolucijskih dogodkov je tu prevzel uredništvo prvega slovenskega političnega lista „Slovenije“, ki ga je vodil do novembra 1849., ko je bil poklican na Dunaj, da namesto umrlega Antona Mažgona pomaga sestavljati slovensko pravniško terminologijo. Tu je bil l. 1850. imenovan za ministrskega koncipista v uredništvu državnega zakonika, katerega slovenski del je urejeval do smrti. L. 1866. je postal ministrski tajnik, l. 1883. pa je dobil naslov in značaj vladnega svetnika. Umrl je 20. aprila 1889. na Dunaju, kjer je tudi pokopan.

Cigale je oče našega pravniškega jezika. Obdarovan s korenitim poznavanjem ljudske govorice in s tankim posluhom za besedne in zlogovne posebnosti slovenščine, je v 38 letni službi kot urednik slovenske izdaje državnega zakonika in prevajalec neštivilnih razglasov, ukazov in uradnih obrazcev izoblikoval naše pravniško izrazoslovje do take višine, da se je moglo, ko so nastopili za slovensko uradovanje boljši časi, brez težav in z uspehom rabiti v sodstvu in upravi. Pregledal in popravil je tudi Mažgon-Kranjčev slovenski prevod občnega državljanskega zakonika, ki ga je pravosodno ministrstvo izdalo v malo izvodih v založbi državne tiskarne na Dunaju leta 1853.

Že samo s temi deli bi zaslužil gornji častni naslov. A njegova neutrudljiva delavnost ga je gnala, da je v založbi državne tiskarne l. 1853. izdal knjigo „Juridisch-politische Terminologie für die slavischen Sprachen Österreichs: Deutsch-kroatische, serbische und slovenische Separatausgabe“, ki je bila, dasi izdelana na hitro roko in brez pripomočkov, za tedanje čase izvrstna. Z glavnim svojim delom, Wolfovim nemško-slovenskim slovarjem (1860) in njegovim dopolnilom: „Znanstvena terminologija s posebnim ozirom na srednja učilišča“ (1880) pa je postal ustanovitelj slovenskega znanstvenega jezika sploh.

Bil je sotrudnik prvemu (Razlagovemu) Slovenskemu Pravniku (1862) in tudi v novem Slovenskem Pravniku objavljaj marsikateri pomembni članek, ki se je nanašal na pravniško jezikoslovje. Nameraval je izdati nov predelan prevod obsega državljanskega zakonika ter je v Slovenskem Pravniku 1888. (str. 70 in sl.) že priobčil za poskušnjo 16 paragrafov s primernim uvodom. A preden je mogel dati svoje delo v tisk, je umrl. Kam je prišel njegov rokopis, se do danes ni moglo dognati.

Slovenci dolgujemo velikemu možu večjo zahvalo, kakor jo kažemo s tem, da smo po njem imenovali lepo ulico v bližini justične palače v Ljubljani. Zato naj bi se vsaj njegov grob, ki sameva v tujini, prenesel v domovino.¹

*

Silvester Domicelj (1868—1938) je bil eden izmed onih redkih slovenskih upravnih juristov, ki se je resno pečal z našim pravniskim jezikoslovjem. Šel je v tem pogledu povsem nova pota ter se uprl dosedanji praksi doslovnega prevajanja terminoloških izrazov. Mislil je napisati na psihologiji zgrajen sistem slovenske frazeologije, pa ga je pri tem ovirala kronična želodčna bolezen, ki ga je mučila že v najboljših letih.

Rodil se je dne 30. decembra 1868. v Zagorju na Pivki, v kraju, kjer je ostal naš jezik najbolj čist in poln samosvojih miselnih oblik. Že v dijaških letih je tenko prisluškoval tej lepi narodni govorici in jo pozneje uvajal v svoje uradne rešitve.

Po dovršeni gimnaziji v Ljubljani in pravnih študijah v Gradcu je stopil l. 1893. v pripravljalno službo pri finančnem ravnateljstvu v Ljubljani, a jo že l. 1894. zamenjal s službo pri politični upravi na Kranjskem ter bil dodeljen okrajnemu glavarstvu v Radovljici, kjer je konec 1896. napredoval za vladnega koncipista. Od 1897.—1900. je služboval pri deželni vladi v Ljubljani, postal 1899. okrajni komisar, bil 1901. premeščen v Logatec, napredoval tam 1906. za vladnega tajnika ter bil 1907. imenovan za vodjo okrajnega glavarstva v Postojni. L. 1908. je bil premeščen k okrajnemu glavarstvu v Ljubljano, l. 1909. pa v Črnomelj, kjer je 7. novembra 1912. postal okrajni glavar. Zaradi bolehnosti je bil 2. aprila 1917. začasno upokojen, a se po prevratu ni več vrnil v službo nove države. Bival je potem dalj časa v Gradcu, odkoder se je v zadnjih letih povrnil v Ljubljano, kjer je 3. novembra 1938. umrl.

Bil je zelo nadarjen in spreten uradnik. Poglobil se je ko malokdo v duh slovenskega jezika in spisal (anonimno) za Slov. Pravnika² obširno razpravo „Govor, psihologija, terminologija, karakteriološka študija“, v kateri je razkril temeljne razločke med slovenskim (objektivnim) in nemškim (subjektivnim) načinom mišljenja in govora ter predlagal korenito preosnovno terminološkega raziskovanja, kateremu naj bo predmet ne več samo beseda, ampak misel.

¹ Prim.: SBL I. 78—9 (Kolarič) in tam navedena literatura, zlasti SP 1889, 129 (s sliko).

² Glej Slov. Pravnika 1906, št. 1—4 str. 11—34; št. 7 str. 193—203; št. 9 str. 257—266; št. 12 str. 353—173.

Napovedanega nadaljevanja teh pomembnih člankov ni bilo v naslednjih letnikih Slov. Pravnika, pač pa je o istem predmetu baje pozneje napisal študijo v nemškem jeziku „Über den Geist der slovenischen Sprache“ (časopis žal neznan).

*

Jožef Dralka se je rodil kot sin graščinskega oskrbnika dne 3. februarja 1831. v Kamniku. Ljudsko šolo je pohajal v Dobu pri Domžalah in v Celju; tam je dovršil prve razrede gimnazije, potem pa je odšel na ljubljansko gimnazijo in tu l. 1850. prebil maturo.

Po končanih pravnih študijah na Dunaju je l. 1857. vstopil kot koncipient pri notarju Kronabethvoglu v Kamniku, kjer je ostal do februarja 1859., ko je bil imenovan za avskultanta pri deželnem sodišču v Ljubljani. Odtod je bil oktobra 1859. dodeljen okrajnemu uradu v Škofjo Loko, kjer je postal novembra 1859. začasni, julija 1860. pa stalni aktuar.

Po odlično napravljenem sodnem izpitu (1864) je bil spomladi 1865. premeščen k okrajnemu uradu v Radovljico, kjer je odslej skozi 10 let z uspehom vršil in dokončal v zadovoljstvo ljudstva težavne posle zemljiške odveze po gozdovih Jelovice, Pokljuke ter bohinjskih in dovških planin. L. 1867. je postal okrajni komisar, l. 1875. vladni komisar, 1877. pa je bil imenovan za okrajnega glavarja v Radovljico. V tem položaju si je pridobil v devetletnem vztrajnem delu, kakor že prej pri zemljiški odvezi, trajnih zaslug za svoj okraj, zlasti glede osnovanja novih šol in zidanja novih cest, od katerih naj omenimo samo deželno cesto Lesce-Bled, ki je prej potekala višje in strmejše.

L. 1886. je bil imenovan za vladnega svetnika in vodil pri deželni vladi najprvo obrtni oddelek, potem pa oddelek za deželno kulturo. V tej lastnosti in tudi kot podpredsednik kraške pogozdovalne komisije je storil mnogo dobrega in koristnega za napredek kmetijstva in gozdarstva na Kranjskem. Ko je po 38 letnem vestnem službovanju l. 1897. stopil v pokoj, je dobil v priznanje za svoje zasluge naslov in čin dvornega svetnika. Umrl je v Radovljici v 80. letu dne 14. avgusta 1910.¹

*

Anton Globočnik plem. Sorodolski (1825 do 1912), najznamenitejša osebnost starejše generacije slovenskih upravnih juristov, se je rodil dne 20. maja 1825. v Železnikih kot najmlajši sin imovitega fužinarja Jožefa

¹ Prim.: LZg. 1910, 184 (anonimno spisal Janko Polec).

Globotschniga, čigar posestva in fužine so prešle, ker ni nobeden njegovih otrok ostal doma, pozneje na stransko linijo Globočnikov.

O Antonu Globočniku je napisanih več temeljitih življenjepisov¹ in tudi sam je priobčil spomine na svoja dijaška leta na Dunaju,² zato naj bo tudi podana podoba njegovega življenja in delovanja le v najširših obrisih.

Razvojna črta njegovih mladeniških let uvršča Globočnika med najizrazitejše predstavnike našega narodnega preporoda in tvorce takrat naravnost revolucionarnih slovenskonacionalnih programov in zahtev. Dom s svojim, v najboljšem primeru narodno indiferentnim, mogoče celo nemško navdahnjenim obeležjem nima na tem razvoju mladega Globočnika nobenih zaslug, nasprotno, ta dom je tej mnogo obetajoči razvojni smeri dosledno nasprotoval in jo naposled docela zavrl.

Prvo iskro slovenske narodne zavesti je vžgal Antonu Globočniku že na ljubljanski gimnaziji njegov sošolec Luka Jeran, krepki sin poljsanske doline. Zagorela je pa ta Globočnikova zavest v idealen plamen na Dunaju, ko je od 1844.—1848. pohajal predavanja na pravni fakulteti in se seznanil z Matejem Cigaletom, Petrom Kozlerjem, Martinom Semrajcem in odvetniškim koncipientom dr. Matijo Dolencem.

Revolucija leta 1848. je potegnila slovensko mladino na Dunaju in z njo tudi Globočnika v svoj vrtinec. Tako ga vidimo, kako koraka v akademski legiji (ki je obsegala prvotno vse narode) s puško na rami po dunajskih ulicah, kako spremlja na barikadah padle revolucionarje k zadnjemu počitku, kako določa s Petrom Kozlerjem slovenske barve, kako se spre zaradi slovenske kokarde v avli vseučilišča z nemškimi študenti.

Mesec nato (12. aprila 1848.) izda s tovarišem Martinom Semrajcem v „Novicah“ plamteč poziv za politično združenje vseh Slovencev v eno upravno enoto „Slovenijo“, dan nato posreduje v stanovanju bankirja Valentina Pleiweisa, ljubljanskega rojaka, sestanek med odposlanci slovenskih in čeških dežel (dr. Riegrom, dr. Dvořakom). Ko si dne 20. aprila 1848. ustanové dunajski Slovenci v stanovanju dr. Matije Dolenca politično društvo „Slovenijo“, izvolijo Globočnika za društvenega tajnika. Društvo „Slovenija“ je prvič med Slovenci, največ ob sodelovanju Antona Globoč-

¹ Milan Pajkov nekrolog v Carnioli 1912. s. 150—2 in Glonarjev članek v SBL., I. s. 219—20, kjer je podana izčrpana bibliografija.

² K petdesetletnici slovenske narodne zavednosti IMK. 1898, s. 1—15.

nika in Petra Kozlerja, izdelalo slovenski narodni program, ki je obsegal politično združenje vseh Slovencev brez ozira na historične meje kronovin in z odklonitvijo katere koli pripadnosti k Nemčiji, nadalje enakopravnost Slovencev v šoli in uradih. S tem programom se je Globočnik kot odposlanec dunajske „Slovenije“ udeležil maja 1848. slovanskega kongresa v Pragi in dosegel, da se je kongres izrekel za slovenske zahteve, čeprav so se očito kosale s historičnim stališčem, ki so ga za svoje dežele uveljavljali Hrvati, Čehi in Poljaki.

Kongres v Pragi pomeni za Globočnikovo nacionalno delovanje peripetijo. Ob binkoštih 1848. je pretrgal bivanje v Pragi in se vrnil na Dunaj, kjer je napravil po očetovi želji dne 11. junija zadnji juridični izpit. Hotel se je vrniti v Prago, pa je izvedel, da jo bombardira avstrijsko vojaštvo. Tedaj je sklenil pokoriti se nadaljnjemu očetovemu povelju in se vrnil domov.

S tem je Globočnik, kakor pravi sam v svojih spominih, „končal idealni del svojega življenja“. Če bi bil ostal še nadalje na Dunaju, kdo ve, ali bi se ne bil odločil za svobodni odvetniški poklic in se še nadalje uveljavljal na političnem polju. Tako pa ga je objel dom s svojim patriarhalnim obeležjem in iz slovenskega narodnega revolucionarja je postal miren in lojalen uradnik, dasi svojega slovenskega prepričanja nikdar ni zatajil.

Jeseni 1848. je stopil kot pripravnik pri mestnem in deželnem sodišču v Ljubljani, postal 1850. avskultant in služil od 1851.—1854. kot nadomestni asesor v Vipavi, kjer se je seznanil z Ano Terčič, svojo bodočo ženo. Absolutistična reakcija ga je, kakor mnogo slovenskih uradnikov, l. 1854. zanesla na Hrvaško, kjer je bil sprva pristav pri županijskem sodišču v Osjeku, od 1855.—1857. sodnik pri okrajnem uradu v Stubici, l. 1857. okrajni predstojnik v Čakovcu. V homatijah, ki so nastale l. 1861. zaradi posesti Medmurja med Hrvati in Madjari, je Globočnik potegnil s prvimi, a se zaradi madjarske premoči moral umakniti ter bil l. 1861. premeščen k deželni vladi v Ljubljano.

L. 1865. je postal okrajni predstojnik, l. 1867. okrajni glavar v Postojni. Tu je služboval 22 let ter si pridobil za okraj vremnogo zaslug, za katere sta ga trga Postojna in Vipava izvolila za častnega občana. Skrbel je za zidanje in zboljšanje cest (tako n. pr. za preložitev državne ceste na Rebrnicah na cestni progi Razdrto—Vipava) ter povspeševal na vso moč pogozdovanje in gradbo kapnic po Krasu.

Najbolj pri srcu mu je bilo ljudsko šolstvo. Ustanovil je 12 novih ljudskih šol, skrbel za zidanje novih šolskih poslopij in razširjanje starih, pri tem pa lajšal šolskim

občinam breme zidave s prispevki in darovi, ki jih je ne-
utrudljivo nabiral pri visokih in premožnih osebah doma
in na Dunaju.

Največ zaslug si je pridobil z vzglednim upravljanjem
postojnske jame. Že l. 1865. je dal v njej zgraditi nova pota,
l. 1867. zravnan prostor pred jamo ter tam napraviti park.
L. 1869. je pre naredil prejšnji kolovoz od trga do jame v
vozno cesto in jo zasadil z drevoredom, l. 1871. je uvedel v
jami vožnjo z vozički, l. 1874. napravil zidani most čez
Pivko v Veliki dvorani, l. 1884. uvedel električno jamsko
razsvetlavo. Obenem je delal za jamo obširno reklamo po
Evropi in Ameriki ter preskrbel, da je prišel opis postojnske
jame v učne knjige in leksikone.

Kot znanstveni pisatelj je začel Globočnik
delovati, brž ko je prišel z Hrvaškega na Kranjsko. Že
l. 1862. je izšla v izvestjih Juridične družbe njegova temeljita
razprava o deželnoknežjih gozdnih rezervatih na
Kranjskem. L. 1867. je objavil v M H K monografijo svojega
rojstnega kraja Železnikov z zbirko regest, ki je izšla tudi
v ponatisu kot posebna brošura. L. 1877. je izdal v Ljubljani
v nemškem jeziku knjigo „Allgemeines Repertorium der
Gesetze und Verordnungen aus allen Fächern“, ki se je
uporabljala pri uradih cele Avstrije in doživela l. 1893. na
Dunaju pod naslovom „Index der alten und neuen österrei-
chischen Gesetze und Verordnungen“ tretjo izdajo.

Mimo manjših praktičnih navodil za župane, ki jih je
izdal l. 1867. in 1878. v nemškem jeziku (slovensko v Levstiko-
vemu prevodu) je za kranjsko zgodovino še danes važna
njegova knjiga „Übersicht der Verwaltungs- und Rechtsge-
schichte des Landes Krain“ (1893, 132 strani), ki je imela za
predhodnico brošuro „Die historische Entwicklung des Ver-
waltungs- und Gerichtswesens in Krain“ (1888, 53 strani),
kot ponatis člankov v LZg. odnosno predavanj v Muz. dru-
štvu za Kranjsko. Pomemben za našo zgodovino je tudi
njegov seznamek kranjskega plemstva, ki ga je na podlagi
arhivalnih virov priobčil v MMK 1899. pod naslovom „Der
Adel in Krain“.

Odkar je Globočnik prišel iz Postojne v Ljubljano
(1885), je vneto deloval tudi v Muzejskem društvu za
Kranjsko, ki ga je z Deschmannom vpoklical k novemu
življenju. Bil mu je od 1885.—1888. podpredsednik, od 1889.
do 1891. pa predsednik. Ko je odložil to mesto zaradi pre-
selitve na Dunaj, ga je Muzejsko društvo soglasno izvolilo
za častnega člana.

Za „Slovenski Pravniki“ je napisal članke: Instancije v
občinskih zadevah kranjskih (1888), Pravne stopnje in njih
roki v upravnem postopanju (1890) in Vkupnost v javnem
in zasebnem pravu (1890), za „Österreichische Zeitschrift

für Verwaltung“ pa: Zum Schutze der auf Huben lastenden öffentlichen Leistungen (1882) in „Zur Frage der Strafumwandlung im politischen Strafverfahren“ (1890).

Zelo se je zanimal, zlasti v starejših letih, za numismatiko ter si s časom nabral dragoceno zbirko novcev. Sad njegovih študij je bila knjiga „Geschichtliche Übersicht des österreichischen Geld- und Münzwesens (izšla 1897. na Dunaju), v kateri opisuje razvoj avstrijskega novčarstva od srednjega veka do uvedbe kronske veljave (1891).

L. 1885. je bil Globočnik imenovan za vladnega svetnika in poklican k deželni vladi v Ljubljani, kjer je po 42 letnem službovanju l. 1890. stopil v pokoj in dobil v priznanje svojih uradnih zaslug plemstvo s priimkom „Sorodolski“, ki si ga je izbral po rečici, ki teče skozi njegov rojstni kraj. Za njegovo plodovito znanstveno delo mu je bila podeljena 1894. kot redko odlikovanje velika zlata kolajna za znanost in umetnost.

V pokoju se je še enkrat po 43 letih povrnil v politično življenje. Bilo je to pri volitvah v državni zbor l. 1891., ko sta si v kuriji gorenjskih in notranjskih mest in trgov prvič v odprtem boju stala nasproti katoliško narodna in narodno napredna stranka. Kandidiran na listi prve, je Globočnik z veliko večino zmagal nad naprednim kandidatom dr. Danilom Majaronom.

V državnem zboru je pristopil Hohenwartovemu klubu. Kot govornik ni nastopal, pač pa pridno delal v odsekih. L. 1896. je odložil mandat.

Od l. 1892. je bival Anton Globočnik pri sinu dr. Vladimiru Globočniku na Dunaju. Tam je umrl dne 2. marca 1912 v 87. letu starosti. Pokopali so ga ob veliki udeležbi Notranjcev v Postojni, kjer je želel počivati poleg žene in svojih, v mladih letih umrlih dveh otrok.

Globočnikovo življenje je dokaz, da prirojena darovitost in pridnost tudi v upravni službi dovede do uspehov. Vprašanje pa je, ali ne zavira vprav politična uprava podjetnejšim duhovom svobodnejšega in zato močnejšega razmaha njihovih sil, problem, ki se bo v naslednjih življenjskih še večkrat (Parma, Žun, Župnek) pojavljal.

*

Leopold vitez Höffern-Saalfeld se je rodil dne 20. novembra 1824. na gradu Brdu pri Lukovici. Sin sodnika Ernesta viteza Höfferna in slovenske matere Ivane Burger, hčerke odvetnika dr. Janeza Burgerja, lastnika brdske grajščine, je bil vzgojen v Slovencem prijaznem duhu ter tudi sam priznal slovenščino za svoj materinski

jezik. Še kot dijak je zlagal slovenske pesmi,¹ l. 1848.—1849. pa se je z vnemo udeleževal slovenskega kulturnega in političnega gibanja v Ljubljani. Tudi v poznejših letih ni tega svojega mišljenja, seveda kolikor mu je dopuščala politična služba, nikdar zatajil, tako da ga moramo po vsej pravici prištevati slovenskim upravnim juristom.

Po končani gimnaziji v Ljubljani (1843) se je posvetil pravnim študijam na Dunaju, jih dokončal 1847. v Gradcu ter vstopil novembra 1847. kot koncipient pri ljubljanskem odvetniku dr. Matiji Burgerju. Najrajši bi bil takoj prevzel rodni grad Brdo, a mati, ki je bila ob zgodnji smrti soproga Ernesta Höfferna (18. novembra 1834) še zelo mlada, ni hotela dati gradu iz rok; zgodilo pa se je, da je sina preživela in zapustila grad (1879) hčerki Berti, soprogi sodnika Jožefa Kersnika in materi pisatelja Janka Kersnika.

Leopold Höffern, se je odločil, dasi nerad, za uradniški poklic. Januarja 1849. je napravil sodniški izpit ter prestopil aprila 1850. iz dr. Burgerjeve pisarne v sodno službo pri apelacijskem sodišču v Celovcu, kjer je maja 1850. postal avskultant ter bil oktobra istega leta premeščen k okrajnemu sodišču Šmartno pri Litiji, marca 1851. pa kot sodni pristav k okrajnemu sodišču v Krškem, kjer je bil 1854. ob reorganizaciji sodne in politične uprave postavljen za aktuarja pri novoustanovljenem mešanem okrajnem uradu v Krškem.

Decembra 1855. je napravil pri deželni vladi v Ljubljani izpit iz političnega poslovanja z odličnim uspehom ter bil po kratkem službovanju pri okrajnem uradu v Radečah septembra 1856. imenovan za namestniškega koncipista v predsedstvu deželne vlade v Ljubljani. Tu je vršil poleg uradnih poslov predsedstvenega tajnika tudi službo zapisnikarja pri deželni komisiji za odvezo zemljiških bremen, od l. 1857. pa še pregledovanje in urejevanje neredno poslujočih okrajnih uradov (1857: Vipava, 1858: Mokronog, Stična in Trebnje), kar je vse izvedel s posebno spretnostjo in strokovnim znanjem. Konec 1858. je bil poklican poleg deželnih svetnikov Jettmarja in Rotha v vladno komisijo za pretres načrta novega civilnopravnega postopnika. Od 1859. mu je bilo poverjeno tudi urejevanje in prevajanje Deželnovladnega lista, odnosno (od 1860) Ukazov c. kr. državnih gospok za vojvodino Kranjsko. Ob vsej tej zaposlenosti je našel še časa za strokovno literarno delovanje. Tako je l. 1859. (brezimno) priobčil v Laibacher Zeitung (št. 231 in 232) razpravo „Das Volksschulwesen in Krain“.

¹ Trditev v SN. 1876, št. 277, da je l. 1847. izdal nekaj teh pesmi pod imenom Dvoranin, menda v Illyr. Blatt, ni potrjena, pač pa hrani njegova hčerka, gospa Jela Rahne, pri sebi zvezek njegovih slovenskih pesnitev iz l. 1845.

v kateri opisuje razvoj ljudskega šolstva na Kranjskem v letih 1851.—1859.

V priznanje tega odličnega službovanja je bil Leopold Höffern dne 2. maja 1860. imenovan za začasnega okrajnega predstojnika v Škofji Loki, kjer je prav tako uspešno skozi 7 let vodil okrajni urad ter 8. junija 1863. napredoval za definitivnega okrajnega predstojnika. Kako priljubljen je bil prebivalstvu, kaže najbolj dejstvo, da je pri volitvah v kranjski deželni zbor dne 30. januarja 1867. nastopil v mestni kuriji Kranj—Škofja Loka na svojo pest ter prodril proti nemškemu kandidatu kakor tudi proti kandidatu narodnega volilnega odbora, kranjskemu županu Mateju Pircu s 93 proti 59 glasovi. V kranjskem deželnem zboru, ki ga je pa Beust že 1. marca 1867. razpustil, je zvečine glasoval s slovensko narodno stranko.

Medtem so se v začetku 1867. mešani okrajni uradi, ki so poslovali izza 1854., zopet odpravili. Nastopila je stroga delitev sodišč in političnoupornih oblastev. Kranjska je bila podeljena na 10 okrajnih glavarstev, v katerih območje je prešlo mnogo bivših okrajnih uradov. Med njimi je bila tudi Škofja Loka, ki se je marca 1867. priklopila političnemu okraju Kranj, Leopold Höffern pa je bil imenovan za okrajnega glavarja v Krško, kjer je služil, sila priljubljen pri ljudstvu do januarja 1870., ko je bil poklican in napredovan za vladnega svetnika pri deželni vladi v Ljubljani. Tu je umrl v polnem razmahu svojih bogatih duševnih sil dne 2. decembra 1867. star šele 52 let, v bivši Tavčarjevi hiši na današnji Gosposvetski cesti 1.

Leopold vitez Höffern je bil edini zastopnik kranjskega plemstva, ki se je ob zarji narodne svobode v l. 1848—9. odločno in brez strahu uveljavljal v prireditvah Slovenskega društva v Ljubljani. Ob društvenih „besedah“ je vžigal s svojim krasnim baritonom v pesmih Kje dom je moj, Rdeči sarafan, Popotnik, itd. slovensko občinstvo, a sodeloval je z velikim uspehom tudi pri prvih slovenskih gledaliških predstavah l. 1848. Dne 22. novembra je igral v burki s petjem Tat v mlinu ali Slovenec in Nemeč študenta Javornika in navdušil gledališče s pesmijo o starem Kranjcu („Kaj doživel sem na sveti“). Njegov partner, takratni akademik Ivan Mahkot, ki je igral starega mlinarja, je postal pozneje njegov uradni tovariš. V predigri Device Orleanske (25. februarja 1849) je Höffern igral starca (poročevalca iz bojišča). Sodeloval je tudi v Filharmonični družbi, ko je spomladi 1849. priredila na Rožniku pri Ljubljani koncert slovenskih pesmi, katere je mnogobrojno občinstvo sprejelo z navdušeno pohvalo. Höffernov predlog, naj se uvede v Ljubljani slovenski ples, pa v Filharmonični družbi ni prodril.

Popolno znanje slovenskega književnega jezika je Höfferna v letih 1859—60 usposobilo tudi za urednika in prevajalca slovenskega besedila Deželnovladnega lista, odnosno Ukazov c. kr. državnih gospok za vojvodino Kranjsko. V zadnjih letih se je živo zanimal za literarno delo svojega nečaka Janka Kersnika. Značilno za slovensko mišljenje Leopolda viteza Höfferna in njegove rodbine je tudi dejstvo, da se je njegova hčerka Jela poročila z notarjem Jankom Rahnetom, odločno narodnim možem in poznejšim notarjem na Brdu.¹

*

Janez Hozhevar je bil rojen 13. maja 1829. v Velikih Laščah kot sin posestnika Jerneja Hozhevarja in Marije roj. Podboj. Gimnazijo je dovršil l. 1850. v Ljubljani, pravne študije v Gradcu, kjer je med 1851—52 poslušal še zadnja Kopačeva slovenska predavanja iz civilnega prava. Od l. 1855. službujoč pri raznih sodiščih in okrajnih uradih na Hrvaškem (Zagreb, Osjek, Karlovac, Križ), je po razpustu okrajnih uradov na Hrvatskem vstopil dne 15. maja 1861. pri deželni vladi v Ljubljani, postal po odlično prebitem (1865) političnoupravnem izpitu pristav, l. 1867. vladni tajnik, l. 1869. pa že vladni svetnik in referent za upravnosolske stvari. Kot tak si je pridobil trajnih zaslug za ljudsko šolstvo na Kranjskem. Sodeloval je kot vladni zastopnik v šolskem odseku kranjskega deželnega zbora in s preudarnim ravnanjem pripomogel do tega, da je večina deželnega zbora, sprejela vrsto neljubih ji deželnih zakonov o ljudskem šolstvu, ki jih je bilo treba na podlagi državnega zakona o ljudskem šolstvu izdati. Kakor večina teh zakonskih osnutkov, tako so skoraj vse izvršilne naredbe bile plod Hozhevarjevega dela. Uspešno je dovršil tudi preosnovno šolskih oblastev in sestavil navodila za poslovanje okrajnih šolskih svetov. Od l. 1869. do njegove smrti (1889) se je število šol na Kranjskem podvojilo. Po njegovem prizadevanju sta se sezidala gimnazija v Kočevju in novo učiteljišče v Ljubljani. Umrl je sredi svojega dela, star 60 let, dne 24. maja 1889. v Ljubljani. Iz zakona (1. oktobra 1866.) s Terezijo Mahkotovo, sestro poznejšega vladnega svetnika Ivana Mahkota, se mu je rodil l. 1867. sin Anton, sedanji ravnatelj računskega oddelka deželne vlade v. p.²

*

¹ Viri: Höffernove osebne listine (hrani hčerka gospa Jela Rahné), Nov. 1848, 202; 1867, 44, 57; 1870, 23; SN in LZg 1876 št. 277; Trstenjak, Slov. gledališče 1892, str 38—39. Prijatelj, Janko Kersnik njega delo in doba 1910, s. 10—11, 19. Podatki gospe Jele Rahne.

² Prim.: SBL I, 339—40 (Polec).

Janko Kremenšek se je rodil dne 18. julija 1860. v Lazah pri Logatcu. Gimnazijo je l. 1880. dovršil v Ljubljani, pravne študije l. 1884. v Gradcu.

Julija 1884. je vstopil v konceptno službo pri namestništvu v Gradcu, bil nekaj časa dodeljen okrajnemu glavarstvu v Ptujju, l. 1885. pa premeščen na Koroško, kjer je služboval od 1885—1886 pri okrajnem glavarstvu v Wolfsbergu, od 1886—1888 v Špitalu, od 1888—1890 pri deželni vladi v Celovcu. Tu je postal l. 1889. vladni koncipist, bil 2. avgusta 1890. kot okrajni komisar premeščen k okrajnemu glavarstvu v Velikovec ter postal 4. septembra 1898. vladni tajnik pri deželni vladi v Celovcu, dokler ni bil 13. septembra 1902. imenovan za okrajnega glavarja v rojstnem okraju Logatcu. Tu je ostal 6 let ter bil 29. oktobra 1908. imenovan za vladnega svetnika pri deželni vladi v Ljubljani, kjer je prevzel vodstvo oddelka IV za verske, občinske in domovinske stvari.

Ob zlomu Avstrije je kot najstarejši slovenski vladni uradnik prevzel od tedanjega predsednika Kranjske deželne vlade, grofa Attemsa, dne 29. oktobra 1918. vladne posle, postal po ustanovitvi Narodne vlade za Slovenijo namestnik poverjenika za notranje zadeve ter bil dne 26. novembra 1918. imenovan za dvornega svetnika. Po ukinjenju Narodne vlade je vodil posle notranjega oddelka Deželne vlade za Slovenijo. L. 1922. je bil za svoje zasluge odlikovan z redom Sv. Save III. razreda, l. 1923. je postal načelnik notranjega oddelka pri Pokrajinski upravi za Slovenijo, l. 1925. pa namestnik velikega župana ljubljanske oblasti. Po smrti dr. Ivana Žolgerja je bil l. 1925. imenovan za predsednika državne komisije za državnoslovni izpit na ljubljanski univerzi. Dne 28. novembra 1926. je stopil po 42 letnem službovanju v pokoj. Umrl je v Ljubljani dne 15. aprila 1929.

Kremenšek je zastopnik srednje generacije slovenskih upravnih uradnikov, v katero spadajo okrajni glavarji Lapajne, Parma in Pirc ter svetniki Rebek, Šorli in Župnek. Od vseh svojih vrstnikov je dosegel najvišjo takrat mogočo uradno stopnjo ter imel l. 1918. ob prevratu važno, skoraj zgodovinsko nalogo, da ohrani pod raznimi predsedniki Narodne in deželne vlade, ki so bili, zlasti v začetku, iz vrst politikov nestrokovnjakov, pravilno funkcioniranje državne uprave v Sloveniji. To nalogo je zaradi temeljitega poznavanja upravnega ustroja kakor tudi zaradi svoje mirne, koncilijantne narave rešil z velikim taktom, včasih tudi s samozatajevanjem.

V dobi nemškega pritiska pod deželnimi predsedniki Heinom in Schwarzom, zlasti pa med vojno, je šel rojakom kjer koli je le mogel, na roko, pa naj se je zato vladajočim

zameril. Znano je njegovo vzgledno držanje, ko je njegov tovariš Parma zaradi nemške denunciacije prišel v disciplinsko preiskavo in je Kremenšek edini izmed članov disciplinske komisije glasoval za Parmovo oprostitev.

Bil je blag in ljudomil glavar, priljubljen v svojem rojstnem okraju, a ob vsej svoji ugodljivosti kremenit (nomen est omen) slovenski mož.¹

*

D r. P e t e r L a h a r n a r je bil sin kmetjskih staršev, rojen 17. februarja 1858. v Pečinah pri Podmelcu v tolminskem okraju. Gimnazijo je končal z odliko v Gorici, pravne študije na Dunaju. Dne 4. avgusta 1884. je vstopil kot pripravnik pri namestništvu v Trstu ter služil od 1886—1892 pri okrajnih glavarstvih v Poli, Poreču in Sežani; tam je postal okrajni komisar in kot tak vodil glavarstvo skozi 9 mesecev. Konec 1892. je bil poklican k namestništvu v Trst, 1893. pa v ministrstvo notranjih del, kjer je 1895. napredoval za min. podtajnika. Dne 25. oktobra 1897. je bil (s 13 službenimi leti) imenovan za okrajnega glavarja v Sežano ter si v štiriletnem službovanju pridobil za okraj znatnih zaslug. Udeleževal se je tudi precej aktivno političnostrankarskega življenja, kar pa vladi v Trstu ni bilo po godu. Hitro napredovanje za namestniškega svetnika dne 28. marca 1901. mu je zagrenila sočasna premestitev k deželni vladi v Črnovce, kjer je ostal 11 let. Političnih zvez z ožjo domovino pa ni opustil, ker ga je Gregorčičeva stranka na Goriškem pri državnozbornih volitvah 1907. kandidirala v ajdovsko-kraškem okraju, vendar je propadel proti kmetijskemu učitelju Alojziju Štreklju. Aprila 1912. je bil imenovan za dvornega svetnika pri upravnem sodišču, a je že čez nekaj mesecev (22. oktobra 1912.) stopil v pokoj. Kot upokojenec se je podal vnovič v politično arenno ter nastopil l. 1913. pri volitvah v deželni zbor goriški kot kandidat na Gregorčičevi listi, a je vnovič podlegel naprednim kandidatom. Po zlomu Avstrije se je umaknil v Dutovlje, kjer je 30. oktobra 1932. umrl.²

*

Š t e f a n L a p a j n e se je rodil 24. decembra 1855. v Idriji. Gimnazijo je pohajal v Ljubljani in Gorici, kjer je 1874. maturiral, juridične študije je dovršil 1870. na Dunaju. Po kratki sodni službi pri deželnih sodiščih v Gradcu in Ljubljani je konec julija 1881. vstopil za konc. praktikanta

¹ Prim.: Jutro 1929, 88a (slika); SN 1929, 85.

² Prim.: Personalni podatki bivš. avstr. upravnega sodišča na Dunaju; Gabršček, Goriški Slovenci II 1934, 5, 249, 250, 423.

pri deželni vladi v Ljubljani ter služboval od 1882—1886 pri okrajnih glavarstvih v Postojni, Litiji, Logatcu in Radovljici, kjer je l. 1886. napredoval za koncipista. L. 1887. je bil premeščen v Postojno, kjer je 1889. postal okrajni komisar. Od l. 1893—1895 je služboval v Črnomlju, od 1896 do 1902 v Litiji, kjer je 1898. napredoval za okrajnega višjega komisarja. Dne 21. septembra 1902. mu je bilo poverjeno vodstvo okrajnega glavarstva v Ljubljani, kjer se je pokazal za zelo spretnega uradnika, tako da je vzbudil pozornost dež. predsednika barona Heina. Dne 19. novembra 1903. premeščen v Postojno, je bil 30. oktobra 1905. imenovan za okrajnega glavarja, dne 11. oktobra 1907. pa je stopil v pokoj.

Po upokojitvi se je preselil v Ljubljano in tu z veliko vnemo deloval v društvu „Pravniku“, zlasti pri ureditvi njegove knjižnice. Za Slov. Pravnik je napisal: „Iz političnih normalij“ (1908), „Važne odločbe upravnega sodišča od 1876—1910“, „Juridična družba v Ljubljani“ (1910). L. 1910. je tudi priredil VII. zvezek Pravnikove zbirke avstr. zakonov „Državni osnovni zakoni“, ki je njegova najboljša knjiga. Istega leta je izdal Občinski red in občinski volilni red za Ljubljano in Občinski red in občinski volilni red za vojvodino Kranjsko ter nekaj manjših publikacij, med njimi brošurico Občinske takse.

Kot okrajni glavar v Postojni je bil obenem načelnik jamske komisije. Prizadeval si je poživiti zanimanje za postojnsko jamo. V ta namen je napisal v Laibacher Zeitung 1907. (št. 250—272) vrsto podlistkov „Aus der Chronik der Adelsberger Grotte, ki so izšli tudi v ponatisu.

Lapajne je bil bistra glava, dober jurist in spreten uradnik. Vesel in dovtipen družabnik, ni nikdar skrival svojega narodnega prepričanja.

Umril je dne 19. oktobra 1912. v Ljubljani.¹

*

Ivan Mahkot se je rodil dne 12. oktobra 1828. v Ljubljani na Sv. Petra cesti 138 (danes 11) kot potomec stare ljubljanske meščanske rodbine. Njegov praded Gregor se omenja že l. 1764. kot krznarski mojster, prav tako njegov ded Valentin, ki je bil med 1784—1805. lastnik hiše v Špitalski (danes) Stritarjevi ulici 266 (3). Ivanov oče Janez Mahkot je kupil l. 1822. hišo na Sv. Petra cesti 138, preselivši tje svoje krznarstvo. Rodbina je bila takrat zelo v imenu, saj se je bila Janezova starejša sestra Katarina

¹ Prim.: SBL I, 618—9 (Polec).

l. 1807. poročila s Francetom baronom Lichtenthurnom.¹ Janezu Mahkotu sta se iz zakona (1827) s Terezijo Pauer, hčerko bogatega strojarja in meščana Roka Paura na Sv. Petra cesti 12. rodila sin Ivan in hčerka Terezija Leopoldina, pozneje (1866) poročena z vladnim svetnikom, Janezom Nep. Hozhevarjem.²

Mladi Ivan Mahkot je po končanih gimnazijskih študijah (1846) odšel na univerzo v Gradec, kjer je poslušal poleg modroslovnih tudi slovenska pravna predavanja prof. dr. Krajnca. Kot visokošolec se je udeleževal v prevratni dobi l. 1848. probujenega narodnega življenja in prizadevanja ter bil novemu Slovenskemu društvu v Ljubljani eden glavnih sodelavcev.

Že pri prvi besedi 30. maja 1848. je deklamiral Koseskega Vojaško in Vodnikov Vršac, pri drugi (19. junija 1848.) pa je s prav tako velikim uspehom recitiral Koseskega „Kdo je mar?“. Tudi prve slovenske gledališke predstave so ga našle na slovenskem odru kot aktivnega igralca. Tako je igral v Županovi Miciki (8. julija 1848.) župana Jaka, v Goljufanem starcu (6. septembra 1848.) doktorja Romača ter v rumeno-modro-rdeči obleki ironiziral slovenski tribarvnici nasprotno „starokranjsko“ strujo. V igri Tat v mlinu (22. novembra 1848.) je igral mlinarja Tomaža, v predigri k Devici Orleanski (15. februarja 1849.) pa Thibaut d'Arca. Pri nekem sestanku slovenskega društva v Virantovi hiši je opolnoči za Karlom Dežmanom, ki je recitiral svojo pesem Slava Slavjanom, deklamiral Koseskega Začarano puško in Nemškutarja (Omen!).

Vse je torej kazalo, da bo mladi jurist še kdaj pomembno nastopal v slovenski politični javnosti. Medtem pa se je po dovršenih pravnih študijah (1852) odločil za uradniški poklic in vstopil l. 1853. v konceptno službo pri kranjskem namestništvu v Ljubljani, postal l. 1856. aktuar pri okrajnem uradu v Radovljici, bil l. 1862. kot pristav premeščen v Krško h komisiji za odvezo zemljiških bremen, postal tu 1867. komisar okrajnega glavarstva in bil 1875. imenovan za tajnika pri deželni vladi v Ljubljani, odkoder je l. 1876. odšel za okrajnega glavarja v Črnomelj. Od 1883—1887 je bil okrajni glavar v Logatcu, od 1887—1895 pa je vodil okrajno glavarstvo ljubljanske okolice. V priznanje za svoje uspešno uradno delovanje je že l. 1880. dobil naslov vladnega svetnika. L. 1895. je vstopil po 42 letnem službovanju v pokoj ter bil pri tej priložnosti odlikovan z

¹ Njena najmlajša sestra Marija Mahkot († 1875. v 81. letu), ki je podedovala njeno premoženje, je položila temelj za današnji Lichtenthurnov zavod na Poljanah.

² O njem glej stran 95.

redom železne krone III. reda. Umrl je dne 12. novembra 1901. v Ljubljani.

Ivan Mahkot je bil, kakor njegovi vrstniki Dralka, Globočnik, Höffern in Hozhevar, predstavnik tiste najstarejše generacije naših upravnih juristov, ki so se rodili in izobrazili še v predmarčevih dneh, a delovali do kraja prejšnjega stoletja. V patriarhalnem sožitju s prebivalstvom so si ti možje šteli v dolžnost, da skrbe iz lastne iniciative, prav v smislu Sonnenfelsovih naukov, za povzdigo splošne blaginje v okraju in mu pomagajo do večjega, zlasti gospodarskega in kulturnega razvitka. Tudi Mahkot si je pridobil s svojo delavnostjo, dobrotljivostjo in pravičnostjo zaupanje in ljubezen prebivalstva, kjer koli je služboval. Že v Krškem in pozneje v Črnomlju je vzorno dokončal težavno delo zemljiške odveze, kot okrajni glavar ljubljanske okolice pa je z vnemo pospeševal ustanavljanje novih šol ter osuševanje ljubljanskega barja. Zato se ni čuditi, da ga je 25 slovenskih občin izvolilo za svojega častnega občana.¹

*

Anton Mahkovec, rojen 19. julija 1855. v Reki pri Trebeljevem v litijskem okraju, je dokončal gimnazijo v Ljubljani, pravne nauke na Dunaju ter vstopil dne 14. novembra 1884. kot konceptni pripravnik pri namestništvu v Zadru, bil od 1887—1894 v politični službi v Kotoru in Šibeniku, prešel 1895. v službo policijskega ravnateljstva v Trstu, postal tam 23. oktobra 1899. policijski svetnik, 10. novembra 1903. naslovni, 30. decembra 1905. pravi višji policijski svetnik. Od 4. aprila 1907. naslovni vladni svetnik in zastopnik policijskega predsednika v Trstu, je vodil med evropsko vojno ob odsotnosti policijskega predsednika vse težavne in kočljive posle tržaškega policijskega ravnateljstva in dobil v priznanje svojih zaslug l. 1916. naslov dvornega svetnika. Ob zlomu Avstro-Ogrske se je javil Narodni vladi v Ljubljani, kjer mu je bilo obljubljeno mesto policijskega ravnatelja na Reki. Ko je zaradi zasedbe Reke po Italiji izgubil upanje na to in vsako drugo namestitev, je stopil v pokoj in ga preživel na svojem posestvu v Lastvi v Boki Kotorski, kjer je dne 4. julija 1934. umrl.

*

Rihard Mahnič se je rodil 5. februarja 1855.² v Kanalu pri Gorici kot sin veleposestnika Franceta Mahniča,

¹ Prim.: Trstenjak, Slov. gledališče, 35—7, 39, 40, SN 1901, 261.

² Podatki župnega urada v Kanalu, ki so najbrž pravilni. Personalni podatki bivšega upravnega sodišča na Dunaju navajajo kot rojstni dan 23. julij 1859., kar pa vzbuja pomisleke, ker bi bil Mahnič sicer dovršil pravne študije že z 20. letom.

oskrbnika graščinskih posestev francoskih knezov Blacasov. Gimnazijo je končal v Gorici, pravne nauke na Dunaju in v Gradcu. Dne 22. marca 1880. je vstopil kot konc. pripravnik pri namestništvu v Trstu in služboval pri okrajnih glavarstvih v Gradišču, Lošinju in Tolminu. Tam je napredoval julija 1889. za okrajnega komisarja, a bil že septembra 1890. premeščen k namestništvu v Trst. Avgusta 1894. je bil poklican v upravno sodišče na Dunaj, kjer je postal septembra 1895. tajniški pristav, januarja 1897. pa dvorni tajnik. Junija 1899. je bil imenovan za namestniškega svetnika pri namestništvu v Zadru, odkoder se je 10. maja 1903. tokrat kot dvorni svetnik, povrnil k upravnemu sodišču na Dunaj, kjer je odslej služboval 12 let. Bil je na glasu enega najboljših upravnih sodnikov ter bil zato ponovno odlikovan. Maja 1913. je dosegel še IV. čin. razred, 28. novembra 1915. pa je stopil v pokoj in dobil pri tej priložnosti naslov senatnega predsednika. Kolikor znano, se je čutil Slovenca, dasi ni zahajal v slovensko družbo, niti ni drugače kazal svoje narodnosti. Nekaj let pred smrtjo se mu je omračil um; dne 9. januarja 1924. ga je v Ibsu na Donavi rešila smrt nadaljnjega trpljenja.

*

Anton Mencinger se je rodil dne 15. junija 1879. v Kranju odvetniku in pisatelju dr. Janezu Mencingerju, od katerega je podedoval oster, razglabljajoč razum, šegavost in ljubezniv način občevanja. Gimnazijo je dovršil 1897. v Ljubljani, pravne študije v Gradcu. Po končani enoletni vojaški službi je vstopil dne 19. avgusta 1902. kot konceptni pripravnik pri okrajnem glavarstvu v Krškem ter služboval potem v Kamniku, Postojni in Logatec. Junija 1906. je bil kot deželnovladni koncipist premeščen v Postojno, kjer je konec 1907. napredoval za okrajnega komisarja. Od tu je bil jeseni 1909. zopet premeščen v Logatec, od tam pa po kratkih nadomestovanjih v Radovljici in Krškem maja 1912. v Litijo. Tu je ostal do 1. maja 1918., ko je bil imenovan za deželnovladnega tajnika v Ljubljano. Po prevratu mu je Narodna vlada dne 13. novembra 1918. poverila vodstvo okrajnega glavarstva v Radovljici, kjer je 1. junija 1919. napredoval za okrajnega glavarja, 1. februarja 1921. pa za vladnega svetnika. L. 1923. je bil poklican k Pokrajinski upravi v Ljubljano ter tu postal županijski svetnik pri Velikem županu ljubljanske oblasti.

Dne 7. oktobra 1926. je bil postavljen na mesto dotedanjega gerentskega sveta (Dr. Dinko Puc, Anton Likozar in Josip Turk) za komisarja mesta Ljubljane. Tu je započel za omiljenje stanovanjske stiske obsežno stavbeno akcijo, katere uspeh je bila velika stanovanjska hiša na Ahačjevi

cesti in kolonija malih stanovanjskih hiš ob Koleziji. Prizadeval si je tudi mnogo za razširjenje ljubljanske cestne železnice in nje prehod v domače roke.

Po izvolitvi dr. Dinka Puca za mestnega župana je decembra 1927. prevzel zopet uradne posle pri velikem županu ljubljanske oblasti. Ob uvedbi banskih uprav je bil preveden za banskega svetnika in imenovan za šefa odseka za javno varnost pri upravnem oddelku Banske uprave dravske banovine.

Anton Mencinger je bil izvrsten upravni jurist, ki je ko malokdo obvladal obširno snov upravne zakonodaje. S posebno ljubeznijo in natančnostjo se je poglobljal v zamotane občinske, bogočastne in vodnopravne zadeve ter jih dovedel do odlične rešitve.

Novembra 1925. je pod šifro —r objavil v Jutru (št. 260, 262, 264, 267 in 268) vrsto temeljitih člankov z naslovom: „Projekt zakona o izkoriščanju vodnih sil“, v katerih je podvrgel načrt zakona ostri, a upravičeni kritiki, kar pa je le deloma zaleglo pri končni redakciji.

Leta 1936. se mu je želodčna bolezen, na kateri je že dolgo bolehal, nevarno poslabšala. Umrl je za njo dne 8. oktobra 1936. v najboljših letih.¹

*

Viktor Parma. Še ga vidim pred seboj, po prodornem uspehu njegovih „Caričnih amaconk“, elegantnega z že osivelimi, bujnimi lasmi in koketno vzvihanimi brčicami, vedno znova se zahvaljujoč s pozornice ljubljanske opere frenetičnemu ploskanju navdušenega občinstva! V njegovih žilah se je pretakala italijanska in francoska kri, srce njegovo pa je bilo le za slovensko kulturo, zlasti za slovensko glasbo, kateri je postal eden najzaslužnejših graditeljev.

Rodil se je dne 20. februarja 1858. v Trstu policijskemu višjemu komisarju Ivanu Parmi in Matildi de Mattei, hčerki častnika Napoleonove armade. Prvo mladost je preživel v Benetkah, potem pa je prišel z očetom v Trst, Reko in Zader. Tu je pohajal ljudsko šolo in prve razrede gimnazije, ostale je obiskoval v Novem mestu, zadnja dva v Tridentu.

Bil je rojen glasbenik in ostal je to vse svoje življenje. Gimnazija, univerza, uradniška služba, vse to mu je bila le zunanja osnova in okvir njegovega gmotnega obstoja, a živel, mislil in delal je le za glasbo in sicer za slovensko glasbo. Tako integralnega muzika kot je bil on, Slovenci nismo in ne bomo zlepa več imeli.

¹ Prim.: S. N. 1936, 232; J. 1936, 235; Kronika slov. mest 1936, 192, 193, 254, 255 (s sliko).

Že v gimnazijskih letih se je pojavila v njem ljubezen do glasbe z elementarno silo. V Zadru je ljudskošolski učenec, igral na gosli, cello in klavir. V Novem mestu je okoli 1873. nastopal v čitalnici kot solist na gosli in ustanovil slovenski dijaški orkester, v Tridentu je njegov dijaški orkester izvajal že prvo njegovo plesno skladbo.

Na Dunaju je pravna predavanja zapostavljal predavanjem profesorja Brucknerja ter vneto obiskoval opero in koncerte. Denar za to si je prislužil s poučevanjem klavirja. V teh vseučiliških letih je napisal svojo prvo (nedovršeno) opero „Princ Lizika“. Nekaj melodij iz nje je pozneje prenesel v svoje „Carične amaconke“.

Po dokončanih pravnih študijah na Dunaju (1881) je bil sprva sprejet pri policijskem ravnateljstvu v Trstu, a prestopil je 27. maja 1882. k deželni vladi v Ljubljano ter služboval kot konceptni pripravnik pri okrajnih glavarstvih v Ljubljani, Kočevju, Kranju in Krškem. V Krškem je postal l. 1886. začasni vladni koncipist, na kar so ga l. 1887. zopet premestili v Kranj, kjer je l. 1888. napredoval za definitivnega koncipista. Od tu je bil še tisto leto poslan v Kočevje, kjer je 1889. postal začasni, l. 1890. pa definitivni okrajni komisar. Kmalu po imenovanju je bil zopet premeščen v Litijo, kjer je ostal tri leta, a že l. 1893. je moral v Postojno, l. 1895. pa v Logatec, kjer je l. 1897. napredoval za okrajnega višjega komisarja. Leto nato so ga zopet premestili, tokrat v Kamnik, kjer je ostal tri leta, na kar je bil 30. junija 1901. imenovan za okrajnega glavarja v Črnomelj. Tu so ga pustili pet let, l. 1906. pa ga premestili v Litijo, kjer je služboval devet let ter dosegel po 31 letnem službovanju maja 1913. naslov in značaj vladnega svetnika.

Na ovadbo nekega ptujskega renegata je bil l. 1915. zaradi „protidržavnega vedenja“ sprva aretiran, potem suspendiran in slednjič po disciplinski preiskavi, v kateri ga je branil edini vladni svetnik Janko Kremenšek, dne 31. julija 1915. predčasno upokojen.¹ Da se umakne nadaljnjim vojnim šikanam, se je preselil na Dunaj, kjer je ob pičli pokojnini živel v zelo bednih razmerah. Po zlomu Avstrije se je nastanil v Mariboru, kjer je 25. decembra 1924. umrl. Pokopan je v Ljubljani. Krivica predčasne upokojitve se mu tudi po nastopu Narodne vlade za Slovenijo ni popravila, dasi bi se lahko.

To je kratek potek zunanjega življenja plemenitega moža, ki je žrtvoval slovenski glasbi mirnost uradniške službe, jugoslovanski misli pa svojo eksistenco. Noben

¹ V navidez prijateljski družbi je med drugim izjavil, da imajo Srbi čisto prav, če se branijo in da Slovani ne bodo nikdar premagani.

uradnik ni bil tolikokrat premeščen kot on, nobenega niso pri kranjskem deželnem predsedstvu manj marali ko njega. Šteli so mu v zlo, da je svoje muzikalne sposobnosti očito in ne glede na službene ozire postavil v prid slovenske kulture.

Ko je postal politični uradnik, ga je ljubezen do glasbe spremljala po vseh kranjskih podeželskih mestih, ki jih je spoznal skoraj vsa. V Kranju je bil že l. 1884. nastopil z orkestrom 12 ljubiteljev glasbe, ki so izvajali njegovo četvorko „Spomini na Kranj“, v Krškem je njegov orkester imel že 20 oseb, v Kamniku pa si je med l. 1898—1901 ustanovil sloveči „Salonski orkester“, ki je igral v salonu kamniškega zdravilišča, a prirejal tudi zunaj Kamnika številne koncerte pod Parmovo taktirko, — na veliko nevoljo deželnega predsedstva.

Leto 1883. pomeni začetek resnega njegovega skladateljskega delovanja. Po nekaterih začetnih skladbah (francoska polka „Milica“, potpourija: „Pesmi venec“ in „Slovenske cvetke“) je izšla njegova „Slavnostna koračnica“, ki jo je imel za prvo svojo resnejšo skladbo. Odslej je do l. 1894. kar sibal pesmi za zборе in za soli, skladbe za klavir, četvorke in valčke, od katerih so se zlasti „Pozdrav Gorenjski“ (1894), „Bela Ljubljana“ (1898) in „Triglavske rože“ (1900) močno priljubile občinstvu in nacionalizirale slabo razvito slovensko plesno glasbo. Izmed koračnic so šli njegovi „Mladi junaki“ (1900), komponirani po znani Stritarjevi pesmi, svojo zmagovito pot po celi Sloveniji in si osvojili tudi vojaške godbe.

Od leta 1894. je začel Parma komponirati opere. V tem letu je po Funtkovem libretu izšel njegov „Urh, grof celjski“, ki je bila prva izvirna slovenska opera brez vsaktere proze. Pri premieri (15. februarja 1895.) je dosegla velik uspeh in bila petkrat zapored igrana. L. 1897. se je uprizorila druga njegova opera „Ksenija“ (libreto: Fr. Göstl in A. Funtek), ki je s svojim ljubkim intermezzom dolgo časa ostala na repertoaru ljubljanske in zagrebške opere; igrali so ju tudi v Sarajevu, Splitu, na Reki in celo v Smichovu. L. 1898. je bila premiera njegove dramske romance „Stara pesem“, ki jo je Parma najvišje cenil.

Leta 1903. se je lotil operete ter uglasbil najprvo opereto „Carične amaconke“, ki je pri ljubljanski premieri (24. marca 1903.) imela nepričakovan uspeh in se je igrala tudi v Zagrebu, Plznu in Pragi. L. 1907. je bila v Zagrebu prvič uprizorjena njegova opereta „Nečak“, l. 1908. „Zaročenec v škripcih“, l. 1909. pa „Apolonov (prav za prav Venerin) hram“. V tem času je komponiral tudi uverturo, pesmi in kuplete za ljudski igri: „Rokovnjači“ in „Legionarji“. L. 1904. so izšle njegove ljubke „Slovenske zdra-

vice“, ki so se na mah prikupile občinstvu. Sodeloval je tudi pri Krekovih Novih akordih in spisal zanje med drugim tudi mandolinato za klavir.

Glasbena Matica je l. 1911. uprizorila z velikim uspehom njegovo balado „Povodnji mož“, lepo orkestralno delo za soli, zbor in orkester. Iz navdušenja nad zmagami slovenskih držav v balkanski vojni je zložil 1912. ognjevito „Balkansko koračnico“.

Na Dunaju je začel Parma l. 1917. komponirati svojo največjo opero „Zlatorog“, v kateri se pozna po vodilnem motivu in pestrejših harmonijah Wagnerjev vpliv. Dovršil jo je l. 1919., premiera je bila l. 1920. Na Dunaju je posvetil tudi domačemu 17. pešpolku slavnostno koračnico, katere rokopis sem pred nekaj leti izročil Glasbeni Matici. Še tik pred smrtjo je deloval na novi operi, pri kateri pa je prišel le do drugega dejanja.

Pri vsem svojem delu za slovensko glasbo je žel Parma sicer mnogo moralnega priznanja, a bore malo gmotnega uspeha. Šele po prevratu se mu je položaj izboljšal, ko je postal častni kapelnik narodnega gledališča v Mariboru, ki je redno uprizarjalo njegove opere in operete ter mu zanje tudi plačevalo tantieme.¹

Parma bo živel v spominu našega naroda kot eden njegovih prvih opernih in operetnih skladateljev in kot značajan slovenski mož. Morda bodo s časom imenovali tudi še kakšno ulico v Ljubljani in Mariboru po njem ali mu morda celo postavili spomenik v gaju na Vegovi ulici.

*

Dr. Ivan Perne, rojen 8. septembra 1889. na Povelju pri Trsteniku nad Kranjem, je po dovršeni gimnaziji v Kranju (matura z odliko 1908.) študiral pravo na Dunaju, kjer je bil l. 1914. promoviran za doktorja prava. Istega leta je stopil kot konceptni pripravnik pri deželni vladi v Ljubljani, a je moral ob izbruhu evropske vojne odriniti na gališko fronto, kjer je prišel v rusko ujetništvo. Ko se je l. 1918. vrnil, je bil zopet sprejet v službo Narodne vlade. Po kratkem službovanju v Ljubljani je napravil l. 1919. izpit za diplomatsko konzularno službo, postal tajnik v zunanjem ministrstvu in služboval od 1922—1929 kot poslaniški tajnik v Berlinu, kjer se je vneto zavzemal za naše delavstvo v Porenju in Poruhrju. Vrnivši se kot legacijski svetnik v zunanje ministrstvo, je postal pozneje generalni konzul in šef oddelka za Zvezo narodov z nalogo strokovnega svetovalca jugoslovanske delegacije pri razorožitveni konferenci v Ženevi. Avgusta 1933. si je bil v

¹ Prim.: J 1924, 301; SI 1924, 295; SN 1924, 295; SBL II. 232 (Premrl).

Ljubljani izvinil nogo v kolenu, po vrnitvi v Ženevo pa so nastopile komplikacije in srčna kap je dne 27. nov. 1933. pretrgala nit tega nadebudnega življenja. Perne je že kot akademik po časopisih priobčeval članke iz agrarne politike. Za dr. Sušnikovo knjigo „Akademski poklici“ (1932) je napisal odstavek Diplomatski konzularni poklic.¹

*

Alfonz Pirc (Pirec) je bil rojen dne 13. novembra 1860. v Moškanjcih občine sv. Marjeta niže Ptuja. Gimnazijo je končal l. 1878. v Ljubljani, na kar je na Dunaju pohajal sprva filozofske študije, a nato dovršil pravno fakulteto. Marca 1887. je vstopil kot pripravnik pri deželni vladi na Kranjskem ter služboval od 1888—1890 v Logatcu, kjer je postal 1890. koncipist. Nato je bil premeščen v Kočevje, l. 1892. pa v Krško, kjer je napredoval za okrajnega komisarja. Junija 1898. je bil poklican k deželni vladi v Ljubljano in tu istega leta imenovan za vladnega tajnika. Dne 10. julija 1901. je postal voditelj okrajnega glavarstva v Kranju, dne 21. septembra 1902. pa okrajni glavar. Dne 29. oktobra 1908. je dobil naslov in značaj vladnega svetnika.

Pirc je bil izvrsten upravni uradnik, ki ga je celo nemški deželni predsednik baron Hein zelo čislal. V mlajših letih je priobčeval (od 1882—1889) v Ljubljanskem Zvonu pod šifro A. A. P. in pod psevdonimom A. Planinec pesmi, potem novele in črtice iz meščanskih in iz aristokratskih krogov. V njih kaže lep prirodni dar, združen z gladkim slogom in spretnim slikanjem.² Ko je zavzemal višje položaje, so mu uradni opravki branili kaj več napisati, sicer bi bil postal še prav dober novelist. V poznejših letih je nameraval izdati svoje zbrane spise, pa mu je namen prekržala huda želodčna bolezen, kateri je po dolgem trpljenju podlegel v Kranju dne 7. julija 1909.

*

Alojzij Polley (1816—1872) je bil rojen dne 18. februarja 1816. kot sin uglednega veleposestnika Šimna Polleya v Sežani. Po dovršenih vseučiliških študijah je vstopil l. 1846. pri mešanem okrajnem uradu v Sežani, kjer je l. 1853. postal okrajni komisar, 1854. pa je bil imenovan za predstojnika okrajnega urada v Komnu. L. 1861. je bil izvoljen za poslanca v prvi deželni zbor goriški, kjer se je

¹ Prim.: SBL II, 109 (Lukman).

² Prim.: Glaser, Zgodovina slov. slovstva IV, 144—5, Gorenjec 1909, 28, Ljublj. Zvon 1911, 391.

v letih 1866—1870 v družbi z Andrejem Winklerjem, Černetom in Faganelom vneto potezoval za pravice naroda in gospodarske koristi svojega okraja.

L. 1867. je krepko deloval na ustanovitvi narodne čitalnice v Komnu. Pri otvoritvi dne 2. junija 1867. je imel slavnostni govor in bil izvoljen za prvega predsednika. Že v Komnu si je kot uradni predstojnik mnogo prizadeval za pogozdovanje Krasa, zidanje vodnjakov in sploh pomagal razvijati in zboljšati gospodarske razmere okraja. To delo je nadaljeval tudi v Sežani, kjer je postal po ločitvi upravnih in sodnih oblastev l. 1868. okrajni glavar. Splošno je šel glas po Goriškem, da je Polley za goriški Kras to, kar je bil Andrej Winkler za Soško dolino. Bil je povsod ne navadno priljubljen in visoko spoštovan.

Umril je 4. januarja 1872. kot aktivni okrajni glavar v Sežani.¹

*

Anton Rebek (1857—1934), je bil rojen dne 23. maja 1857. v Trsteniku nad Trstom. Nadarjenega dečka, ki je zgodaj izgubil očeta, je njegov ujec, barkovljanski župnik Ivan Černe dal v šole. Normalno je dovršil v Idriji, gimnazijo 1877. v Trstu, pravne nauke 1882. na Dunaju. Nato je vstopil dne 21. julija 1883. kot pripravnik pri primorskem namestništvu v Trstu ter postal l. 1885. namestniški koncipist. Služboval je v Pazinu, Lošinju in Kopru, kjer je l. 1888. napredoval za okrajnega komisarja. L. 1894. je bil premeščen k namestništvu v Trst in postal dne 22. junija 1897. namestniški tajnik.

L. 1901. mu je bilo poverjeno vodstvo okrajnega glavarstva v Sežani, kjer je napredoval za okrajnega glavarja, 1909. pa za namestniškega svetnika.

V Sežani je vsega služboval deset let ter znatno povzdignil kulturno in gospodarsko stanje v okraju. Vzor pravičnega uradnika in dobrotljivega človeka, je posvečeval posebno pozornost pogozdovanju Krasa in oskrbi prebivalstva s pitno vodo ter skrbel pri tem, da so občine dobivale državno brezobrestno posojilo. Tudi domači industriji je šel rad na roko. Tako je n. pr. slovenski tvrdki Caharija & Gruden, lastnici kamnolomov v Nabrežini, izposloval brezobrestno državno posojilo 200.000 avstr. kron, da je mogla izvršiti veliko napravo, s katero se je odvažal odpadli grušč iz kamnoloma po drči naravnost k morju. To kamenje je bilo potem izvrsten gradbeni material za novo tržaško luko. Njegovo koristno delo za okraj je narod pravilno ocenil:

¹ Prim.: Nov. 1857, str. 111; 1859, št. 18, str. 142; Gabršček, Goriški Slovenci I, 37, 44, 46, 101, 109, 159, 160.

občine Nabrežina, Sežana in Tomaj so ga izvolile za častnega občana.

Rebek je bil sila vesten in natančen uradnik. Obvladal je vse štiri deželne jezike na Primorskem, a poznal je dobro tudi francoščino in angleščino. Njegove uradne rešitve so bile vsebinsko in formalno brezhibne, strogo pa je tudi gledal na njih jezikovno pravilnost. V tem duhu je vzgajal tudi svoje uradnike. Iz njegove šole so izšli med drugimi dr. Viljem Baltič, poznejši predsednik deželne vlade in veliki župan ljubljanski, Fran Svetek, poznejši načelnik oddelka za Slovenijo v ministrstvu notranjih del in sedanji državni svetnik in že umrli dr. Fran Vodopivec, veliki župan mariborske in pozneje ljubljanske oblasti.

Sredi oktobra 1911. je bil Anton Rebek imenovan za namestniškega svetnika v Gorici in zastopnika vlade v goriškem deželnem zboru. Bilo je to najvažnejše, a tudi najkočljivejše mesto izmed vseh okrajnih glavarstev na Primorskem, tem bolj kočljivo, ker je bil Rebek prvi Slovenec, ki je zavzel tako važen položaj v takrat še pretežno laški Gorici. Slovenci, ki so imeli dve tretjini prebivalstva v goriški deželi, so nastopali in prodirali čedalje krepkejšo v javne zastope, Lahi pa so se krčevito oklepali starih političnih privilegijev, ki so jim zagotavljali ravno še absolutno večino v deželnem zboru in mestnem zastopu goriškem. K temu je prišla od otvoritve bohinjske železnice (1906) še močna nemška priselitev. V teh križajočih se interesih treh narodov je mogel vztrajati pač le mož take preudarnosti, političnega takta in družabne uglajenosti, kakršen je bil namestniški svetnik Rebek.

Ob izbruhu svetovne vojne so se pojavile nove velike težave in to zaradi nepoučenosti, trmoglavosti in oblastnosti avstrijskih vojaških poveljnikov, ki so se jim pridružili v izrazitem sovraštvu zoper slovenski živelj v Gorici nekateri policijski uradniki, na čelu jim zloglasni Casapiccola. Pogumno je tedaj Rebek deloval v obrambo svojih rojakov, zlasti je preprečil nakano vojaštva, da bi jemalo talce iz kmetskih okoliških občin za poškodbe vojaških naprav; tudi zoper Casapiccolo je odločno in uspešno nastopil. Ko pa je maja 1915. Italija napovedala Avstriji vojno in se je pomaknila fronta tik pred mesto Gorico, je upravna oblast prišla na avstrijska vojna oblastva. Rebek je bil junija 1915. poklican k primorskemu namestništvu, ki se je zaradi varnosti preselilo iz Trsta v Opatijo. Po avstrijski zmagi pri Kobaridu (1917) mu je bilo v začetku 1918. poverjeno podpredsedništvu avstr. obnovitvenega urada v Gorici, ki ga je uspešno vodil do konca svetovne vojne. Po razsulu Av-

stro-Ogrske je stopil v pokoj ter ga užival nekaj časa v Sežani, potem pa v Trstu, kjer je 9. februarja 1934. umrl.¹

*

Dr. Bogumil Senekovič je bil rojen 11. novembra 1880. v Ljubljani kot sin tedanjega realčnega profesorja in poznejšega gimnazijskega ravnatelja Andreja Senekoviča. Že na gimnaziji v Ljubljani je bil vseskozi odličnjak in dovršil 1898. tudi maturo z odliko. Pravne študije je 1902. končal v Gradcu, kjer se je živahno udeleževal slovenskega dijaškega življenja in bil eno leto tudi predsednik akademskega društva Triglav. V Gradcu je bil tudi 3. maja 1904. promoviran za doktorja prava. Še kot akademik je izdal l. 1902. z Jankom Polcem knjigo „Vseučiliški zbornik“, v kateri je podal zgodovino naših borb za slovensko univerzo in utemeljeval naša prizadevanja za ta najvišji učni zavod.

Po vojaški službi, ki jo je končal z odličnim častniškim izpitom, je novembra 1903. vstopil kot konceptni pripravnik v politično upravo na Kranjskem ter služil najprej pri deželni vladi, od 1906 do 1907 pa pri okrajnem glavarstvu v Ljubljani, kjer je 1906. napredoval za vladnega koncipista. Konec 1907. zopet vpoklican k deželni vladi, je tu postal l. 1908. okrajni komisar in deloval v obrtnem in občinskem oddelku, slednjič pa v oddelku za deželno kulturo, ki ga je za dvornim svetnikom vitezom Laschanom vodil mnogo let samostojno in tu oktobra 1917. napredoval za vladnega tajnika.

Med vojno so mu bili poverjeni težki in odgovorni posli deželne aprovizacije, pri katerih je prvič pokazal svojo veliko organizacijsko sposobnost. Narodna vlada za Slovenijo ga je imenovala že konec decembra 1918. za okrajnega glavarja v poverjeništvu za notranje zadeve ter mu poverila še nadalje vse posle za prehrano Slovenije. Po osnovanju ministrstva za prehrano je bil junija 1919. imenovan za ravnatelja ministerialnega oddelka za prehrano Slovenije v Ljubljani. Ogromno delo, ki ga je tu izvršil in lepi uspehi, ki jih je dosegel, so bili ob njegovi smrti vse premalo poudarjeni. Zato naj bo tu navedeno vsaj najpoglaviteje.

Po prevratu je pretila Sloveniji lakota. Pokrajino, že itak pasivno v prehrani, so bile razne vojne rekvizicije popolnoma izmозgale. Z razpadom Avstro-Ogrske je prenehalo redno dovažanje živeža iz bivše Ogrske. Vrhtega se je pojavila nova, še večja nevarnost, da bo izstradano vojaštvo, ki se je v neredu valilo z italijanske fronte v naše kraje, ako ne dobi hrane, začelo pleniti.

¹ Prim.: Jutro 1934, 46; Poned. Slovenec 1934, 7; Gabršček, Goriški Slovenci II, 6, 364, 366, 485.

Tu je nastopil dr. Senekovič. Mirno, preudarno, a z nadčloveškim naporom je s pomočjo podrejenega mu Žitnega zavoda organiziral posebne tovarne vlake v Vojvodino ter oskrbel denarna sredstva za nakup žita, moke, živine in masti in kmalu so se vračali dobro zastraženi in z živežem napolnjeni vagoni v Slovenijo. Vračajoče vojaštvo se je moglo nasiti, domače prebivalstvo pa sta Žitni zavod in Vnovčevalnica za živino in mast čedalje izdatneje preskrbovala s potrebnimi živili. Z zadostno prehrano se je v narod polagoma vračal mir, stavke so prenehale in sredi 1920. je zavladalo v Sloveniji po Senekovičevi zaslugi zopet normalno življenje in delovanje, tako da se je mogel oddelek za prehrano pri deželni vladi za Slovenijo že konec 1920. kot nepotreben likvidirati.

V začetku l. 1921. je bil Senekovič dodeljen predsedstvu deželne vlade, dne 1. maja 1922. je bil v priznanje izrednih zaslug imenovan za dvornega svetnika ad personam. Po razpustu občinskega sveta ljubljanskega in razrešitvi župana dr. Periča je bil postavljen dne 19. maja 1922. za vladnega komisarja na ljubljanskem magistratu in ostal tam do 14. marca 1923. Z vso vnemo in njemu lastno temeljitostjo se je lotil perečih občinskih zadev. Skušal je spraviti v tok preureditev mestne klavnice z modernimi hladilnimi napravami, dal pobudo za zidanje stavb pogrebnega zavoda, začel oblikovati mestno poklicno gasilstvo ter se ni plašil novih investicij, kadar je spoznal, da bodo občini v korist.

Ko je izročil marca 1923. mestno upravo novemu občinskemu svetu, je bil že tako hudo bolan, da je moral takoj na bolezenski dopust, ki ga je preživel na Gorenjskem. Ko se je jeseni 1923. vrnil v Ljubljano, se mu je zdravje zopet poslabšalo. Dne 9. januarja 1924. pa je tuberkuloza, ki si jo je nekoč nalezl na vojaških vajah, pretrgala nit njegovega nadebudnega življenja.

Dr. Senekovič je bil vse svoje življenje, kljub šibkemu zdravju, pravi velikan delavnosti. V stvarnosti, hitrosti in natančnosti mu ni bil nihče kos. Kjer koli je bilo treba moža s talentom, pogumom in zavedno odgovornostjo, so poklicali njega, pa je delal potem za pet drugih.

Poleg vseh uradnih poslov je našel dr. Senekovič še časa za strokovno literarno delo. Že med 1905—1907 je priobčeval v Slov. Pravniku judikate upravnega sodišča; za Občinsko Upravo 1905/6 (št. 1—7) je napisal poljudnoznanstveno razpravo „Pravica do obveznega sprejema v domovinsko zvezo po zakonu z dne 5. decembra 1896“. V Slov. Pravniku 1915. je objavil „Zbirko odločb k občinskemu volilnemu redu za Kranjsko“, v katero je uvrstil 63 razsodb deželne vlade o načelnih vprašanih občinskega volilnega

prava. Istega leta je priobčil v Slov. Pravniku (pod šifro Dr. B. S.) tudi članek „Kdaj se mora ustanoviti nova javna ljudska šola“. L. 1916. je izšla v Slov. Pravniku njegova izvrstna, takrat zelo potrebna študija „Občinski volilni red“, pregled najnovejše judikature upravnega sodišča. L. 1920. je izdal v založbi Zavoda za pospeševanje obrti v Ljubljani 362 strani obsegajočo knjigo „Obrtno pravo in delavsko zavarovanje“, v zadnjih letih pa je dovršil v rokopisu knjigo: „Obrtno pravo“, v kateri je bila prvič znanstveno obdelana vsa tvarina tedaj veljavnega obrtnega prava. L. 1925. je prinesel (že po njegovi smrti) Slov. Pravnik njegovo temeljito razpravo „Pokojninsko zavarovanje nameščencev“, ki je izšla pozneje tudi kot posebni odtisec.

Zaradi svojega odličnega strokovnega delovanja je bil Senekovič že l. 1921. imenovan za honorarnega predavalca za upravno pravo na ljubljanski univerzi. Na seji dne 12. decembra 1922. ga je profesorski zbor juridične fakultete izbral za rednega profesorja upravnega prava in univerzitetni svet je izvolitvi pritrdil. Imenovanja, ki je bilo v teku, Senekovič ni več dočakal.¹

*

Ivan Šorli se je rodil dne 25. maja 1853. v vasici Klavže - Podmelec pri Tolminu. Gimnazijo je pohajal z odličnim uspehom v Gorici, kjer je veljal za najboljšega matematika in se je vobče mislilo, da se bo posvetil matematičnim študijam. Medtem pa se je po maturi, ki jo je prebil z odliko, odločil na Dunaju za pravoslovne študije, ki jih je, ker je bil za bosanske okupacije mobiliziran, dovršil šele l. 1879. Dne 1. septembra 1880. je vstopil v politično službo pri namestništvu v Trstu ter služboval pri okrajnih glavarstvih v Voloskem, na Krku in Pazinu. Tu je bil 12. novembra 1897. imenovan za okrajnega glavarja, dne 15. novembra 1905. pa za namestniškega svetnika.

V teku svoje 20 letne službe v pazinskem okraju si je pridobil zanj v narodnem, gospodarskem in kulturnem oziru nevenljivih zaslug. V prvi vrsti je deloval za razširjenje in izboljšanje ljudskega šolstva. Ko je prišel v pazinski okraj, je bilo tam samo 9 hrvatskih šol, kjer pa je prevladovala italijanščina; ko je odšel v pokoj, je zapustil okraju kot dedščino 36 popolnoma hrvatskih šol. Njegovo delovanje je bilo vseskoj objektivno in korektno in tudi narodni nasprotniki mu niso mogli do živega. Vendar je bil v stalnih stikih z narodnimi voditelji in dosledno podpiral vse narodne ustanove in tako pomagal razvijati nacionalno zavest hrvatskega ljudstva. Njegova zasluga je tudi, da je omogočil med svetovno vojno istrskemu poslancu dr.

¹ Prim.: J. 1924, 10 (Fr. Govekar); SI in SN 1924, 9; SP 1924, str. 51.

Dinku Trinajstiču odhod v inozemstvo in s tem njegovo delovanje v Jugoslovanskem odboru.

Ko je 1915. odšel v pokoj, mu je bil podeljen v priznanje za njegove zasluge naslov dvornega svetnika. Nastanil se je v Mariboru in med svetovno vojno pomagal omiljevati gorje primorskih beguncev. Umril je v Mariboru dne 19. novembra 1932. Bil je vrl, pošten narodni uradnik starega kova, ki mu bo ohranjen časten spomin zlasti med primorskimi rojaki.¹

*

Dr. Ivo Šubelj je bil eden izmed redkih slovenskih upravnih juristov, ki je dosegel pomembno stopnjo v službi zunanjega ministrstva bivše avstro-ogrske monarhije.

Rodil se je dne 16. decembra 1872. v Kamniku hišnemu posestniku Florjanu Šublju in Barbari roj. Hočevnar. Osnovno šolo je pohajal pri frančiškanih v Kamniku, v ljubljansko gimnazijo je vstopil l. 1883. ter l. 1891. maturiral. Pravne nauke je dovršil decembra 1895. v Gradcu ter bil tam dne 16. marca 1896. promoviran za doktorja prava.

Po končanih gimnazijskih študijah je slučaj nanesel Šublja v službo, ki je v marsičem odločilno vplivala na njegovo življenjsko pot. Bivši bukovinski deželni šef in poznejši trgovinski minister Feliks baron Pino, velik prijatelj Slovencev, ki je živel v pokojju na svoji graščini Kohlhof pri Velikovcu, je iskal slovenskega dijaka, ki bi mu prebiral časopise in opravljal dopisovanje. Šubelj, ki se je javil kot lektor, je bil všeč staremu baronu in ostal pri njem vsa 4 leta do dovršitve svojih študij. V odlični družbi, ki je občevala na Pinovem gradu, se je navadil gibanju v odbranih krogih, obenem pa se je priučil angleškemu, francoskemu in italijanskemu jeziku. Baron Pino ga je vzljubil kot svojega sina in mu ugledil pot do visokih dostojanstev v državni službi.

Dne 16. januarja 1896. je vstopil Šubelj v konceptno prakso pri deželni vladi na Koroškem ter bil sprva, najbrž z ozirom na barona Pina, dodeljen okrajnemu glavarstvu v Velikovec. Leto nato je bil premeščen v Špital na Dravi, a je ostal tam le malo časa. Na prigovarjanje barona Pina se je namreč javil za skušnjo iz diplomatskih jezikov v avstrijskem zunanjem ministrstvu ter jo z uspehom prebil. Že 9. januarja 1898. je bil imenovan za konceptnega praktika v zunanjem ministrstvu ter bil dodeljen oddelku za šifre, v katerem je deloval odslej celih 20 let. Napredoval je hitro; l. 1900. je postal dvorni in minist. koncipist. l. 1904. dvorni in ministrski tajnik, l. 1910. sekcijski svetnik, februarja 1917. pa dvorni in ministrski svetnik.

¹ Prim.: Jutro 1932, 272 (Istrani v spomin Ivanu Šorliju) 273 (slika).

Zadnje napredovanje ga je našlo že hudo bolnega. Daljši dopust, ki ga je prebil pri prijatelju župniku Treiberju v Velikovcu, ga je sicer okrepil, a ko se je v začetku l. 1918. povrnil na Dunaj, se je bolezen tako poslabšala, da je bil na lastno prošnjo dne 20. julija 1918. postavljen v začasni pokoj, na kar se je preselil v rojstno mesto Kamnik.

Tam je bil ob zlomu Avstrije izvoljen za predsednika narodnega sveta in doživljal vso vzhičenost takratnih prevratnih dni. Januarja l. 1919. se je odzval, čeprav bolan, pozivu prijatelja dr. Žolgerja, imenovanega za tretjega delegata naše države na mirovni konferenci ter šel z njim v Pariz, kjer mu je bil zvest sotrudnik in svetovalec. Toda potek mirovnih pogajanj mu ni ugajal in ker se tudi telesno ni počutil dobro, je zaprosil že aprila za razrešitev ter se vrnil v Kamnik.

Tu ga je nemirno leto 1920. zopet pozvalo na branik za naše narodne interese. Na predlog dr. Žolgerja je bil junija 1920. dodeljen predsedniku delegacije naše države pri plebiscitni komisiji v Celovcu. S skrbjo je gledal, kar se je tam godilo in svetoval, naj se plebiscit prepreči ali vsaj odloži, a njegovi nasveti se niso upoštevali. Po nesrečnem izidu plebiscita (10. oktobra 1920.) je naš glavni delegat Jovanović zapustil Celovec in izročil vodstvo delegacije dr. Šublju, kateremu je pripadla težka naloga izročiti plebiscitno ozemlje in koroške Slovence Avstriji.

Odsihmal dr. Šubelj ni več javno nastopal. V Kamniku se je sicer večkrat potegoval za sprejem v diplomatsko službo naše države, a pisma, ki jih je naslovil ministrskemu predsedniku Pašiću, so ostala brez odgovora. Odslej se je omejil na majhen svet, ki ga je obdajal v rojstnem kraju, živel svojim jezikovnim študijam, zraven pa se ukvarjal s krajevnimi gospodarskimi vprašanji (Meščansko korporacija, Mestno hranilnico, Gospodarsko zadrugo itd.).

Šubelj je bil v svoji dunajski službi razvil vse svoje jezikovne talente. Obvladal je poleg nemščine angleščino, francoščino in italijanščino, dobro poznal tudi češki, bolgarski in ruski jezik, govoril madjarski in se mnogo bavil s turškim, albanskim in celo kitajskim jezikom.

Na Dunaju si je skupaj s prijateljem dr. Ivanom Žolgerjem pridobil mnogo zaslug za tesnejše družabne stike med dunajskim slovenskim razumništvom. Ta slovenska družba se je na njegovo povabilo v zimskih mesecih redno in rada shajala v izbranih dunajskih lokalih ter pod njegovim uglajenim vodstvom gojila stike z domovino. Na ta družabni način se je dr. Šublju posrečilo okrepiti medsebojno spoznavanje dunajskih Slovencev, pospeševati skupna slovenska prizadevanja in ohraniti marsikoga narodni celoti.

Po prevratu je dr. Šublju dolgotrajna bolezen upognila njegovega čvrstega duha. Po dveletnem hiranju je dne 26. februarja 1930. izdihnil v ljubljanski bolnišnici svojo plemenito dušo ter bil dne 28. februarja 1930. pokopan na kamniških Žalah v grobu svojih prednikov.

Dr. Ivo Šubelj je bil dober, plemenit človek in velik prijatelj slovenski visokošolski mladini; tudi v zreli moški dobi je rad preživel večere v družbi slovenskih dijakov. Rad in izdatno je podpiral revne akademike bodisi z denarjem ali s tem, da jim je preskrboval inštrukcije in štipendije. Radikalno nacionalen, je v l. 1910—1914 podpiral Preporodovo gibanje, kar mu je ob početku vojne povzročilo dosti neprijetnosti. Bil je neupogljiv značaj, nosil je slovenstvo ne samo na jeziku, ampak globoko v duši in ga pokazal tudi v dejanjih.

*

Dr. Fran Vodopivec je bil rojen 24. novembra 1879. v Ajdovščini kot sin posestnika in krčmarja, po rodu iz Kamenj pod Čavnom. Gimnazijske študije je dovršil 1900. v Gorici, pravne študije v Gradcu, kjer je bil 21. julija 1905. promoviran za doktorja prava. Dne 24. julija 1905. je vstopil kot konceptni pripravnik v politično službo na Koroškem in bil dodeljen okrajnemu glavarstvu v Velikovcu, po dveh mesecih pa je prestopil v službo k namestništvu v Trst ter služboval od 1906. v Tolminu, kjer je napredoval za namestniškega koncipista, od 1911. pa v Pulju, kjer je postal decembra 1912. okrajni komisar. Dne 9. junija 1914. so ga poklicali v poljedelsko ministrstvo na Dunaj, kjer je 6. januarja 1918. napredoval za ministrskega podtajnika. V tem ministrstvu je med svetovno vojno mnogo kmetских gospodarjev rešil službovanja na fronti.

Narodna vlada za Slovenijo ga je dne 3. januarja 1919. imenovala za vladnega tajnika; kmalu nato je bil pozvan k sodelovanju na mirovno konferenco v Pariz. Dne 20. januarja 1919. imenovan za okrajnega glavarja, je bil zaradi svojega jezikovnega znanja l. 1920. poklican v plebiscitno komisijo v Celovec. Dne 30. septembra 1920. je napredoval za vladnega svetnika in vodil urad za zaščito beguncev pri deželni vladi za Slovenijo, obenem je bil tudi predsednik jugoslovansko-italijanske komisije za arhive in kataster.

Dne 19. avgusta 1924. je bil za Davidovičeve vlade imenovan za velikega župana mariborske oblasti, a po padcu vlade že 7. novembra 1924. upokojen. Dne 28. februarja 1927. je bil vnovič imenovan za velikega župana, tokrat v Ljubljani, napredoval 21. marca 1928. v drugo stopnjo in bil ob upravnih preosnovi države v banovine oktobra 1929. zaradi težke bolezni upokojen. Pri tej priliki je prejel red sv. Save

II. stopnje. Že prej je bil v zvezi s postavitvijo ilirskega stebra v Ljubljani odlikovan z oficirskim križem francoske častne legije. Dne 11. maja 1930. je po dolgem trpljenju podlegel črevesnemu raku.

Dr. Vodopivec je bil eden izmed naših najboljših upravnih juristov. Že na univerzi je prebil večino izpitov z odličnim uspehom; obvladal je poleg srbohrvaškega tudi nemški, italijanski, francoski in angleški jezik. V dijaških letih si je v privatni službi pri baronu Pinu pridobil ono uglajenost, a rezervirano vedenje, ki mu je ostalo celo življenje. Vzgladna je bila njegova korektnost in pravičnost, tako da je užival spoštovanje tudi pri političnih nasprotnikih. Odlične po vsebini in obliki pa so bile njegove razsodbe, ki jih je izdajal kot veliki župan in ki so skoraj vse pred upravnim sodiščem obveljale.

Poleg svojih uradnih poslov je dr. Vodopivec tudi znanstveno deloval. V Slovenskem Pravniku je objavil l. 1925. razpravo „Zakon o volitvi v občinska zastopstva v Sloveniji v praksi“. V beograjski „Policiji“ je l. 1926. obravnaval „Načela sadašnjih opštinskih zakona u našoj kraljevini“, v Času 1925/26 pa je priobčil obširno in temeljito študijo „O načrtu novega občinskega reda“. Znani so njegovi referati in ocene, izmed katerih naj bodi omenjena ocena Steskove knjige O občni upravi (Sl. Pravnik 1925, št. 7-8). Dne 22. julija 1925. je bil imenovan za honorarnega predavatelja za upravno, posebno za občinsko in obrtno pravo na ljubljanski univerzi, posel, ki ga je do l. 1927. z vnemo opravljajal. Pozneje ga je pri tem ovirala naporna služba velikega župana, naposled pa težka bolezen.

*

Andrej Volkar se je rodil dne 10. novembra 1847. v Okrogu pri Špitaliču v kamniškem okraju kmetskim staršem Jožefu in Mariji Volkar. Rodbina izvira iz Kamnika (Podgora 3). Ljudsko šolo je pohajal v Kamniku pri frančiškanih; v ljubljansko gimnazijo je vstopil dokaj pozno (1865), a jo redno dovršil l. 1871. Že tam je bil radikalno slovensko usmerjen ter je v drugi šoli spremenil svoje krstno ime v Hrabroslav. Po maturi ni hotel na nemške univerze na Dunaj ali v Gradec, marveč se je vpisal najprvo (1871) na pravno akademijo v Zagreb, potem pa (1872) na pravno fakulteto češke univerze v Pragi, kjer mu je njegov součenelec na gimnaziji Ivan Hribar izposloval inštrukcije in mu tako omogočil nadaljnje študije.

V Pragi se je Volkar že kot dijak poročil s hčerko praškega obrtnika, končal l. 1875. pravne študije in dosegel 9. januarja 1877. doktorat prava. Na praški univerzi je še kot

jurist napisal razpravo „O statistiki hudodelstev v vojvodini Kranjski“, ki je bila ocenjena za najboljše seminarno delo.

L. 1875. je vstopil kot konceptni pripravnik pri češkem namestništvu v Pragi ter sprva služboval pri raznih okrajnih glavarstvih praške okolice. Po zasedbi Bosne je prestopil l. 1879. v bosansko upravno službo in vodil okrajni urad v Ljubuškem, potem pa v Mostarju. Ker se ni mogel živeti v tamkajšnje razmere in ker mu tudi podnebje ni prijalo, se je čez dve leti povrnil na Češko, kjer je kot okrajni komisar služboval v Polni (1881—1884) in Landskronu (1884 do 1885).

Leta 1885. je bil premeščen v Karlin in imenovan za namestniškega tajnika, l. 1890. pa je postal okrajni glavar v Češkem brodu, od koder je prišel l. 1894. v Královice. Po kratki službi pri češkem namestništvu v Pragi (1896) je bil postavljen l. 1899. za okrajnega glavarja v Novem Bydžovu. Tam je dobil l. 1908. naslov in značaj namestniškega svetnika in stopil l. 1910. v pokoj, ki ga je sprva preživljal v svoji vili pri Litomišlu, a se je kmalu preselil v Prago, da bi bil bliže knjižnicam in znanstvenim pripomočkom.

Volkar je veljal med Čehi za izvrstnega upravnega uradnika ter užival zaradi svoje pravičnosti in ugodljivosti splošno priljubljenost. Poseben ugled si je pridobil s svojim plodovitim delovanjem v upravnopravnem slovstvu. Pisal je češko v *Samouprávný Obzor* in *Právník* in nemško v *Jägerjevo Österreichische Zeitschrift für Verwaltung*, kateri je bil eden glavnih sotrudnikov. V njej je priobčil l. 1881. (št. 46) že kot okrajni komisar članek „O postopku pri prošnjah za začasno oprostitev po § 17. vojnega zakona in o pojmu vojaške dolžnosti“. Isti članek je izšel tudi v čeških pravnih listih (glej spodaj str. 117).

L. 1899. je razpravljal v 23. letniku tega časopisa (št. 6) o vprašanjih: „Ali je prištevati okrajne šolske svete med oblastva“ in „O pristojnosti oblastev, ki sodijo o prestopkih zglasilnih predpisov“.

L. 1903. je v 26. letniku (št. 38—40) priobčil programatično razpravo „Doneski k vprašanju preosnove avstrijskega upravnega postopanja“, o katerih sem svoje dni podrobneje poročal v *Slovenskem Právniku* (1903, str. 321—25). To razpravo je pozneje (1905) znatno razširil in izdal kot samostojen spis (glej spodaj str. 118).

V letniku 1904. (št. 31—34) je obravnaval meje upravne in sodne pristojnosti v vodnopravnih stvareh.

L. 1915. je v istem časopisu (št. 15 in 16) priobčil študijo „O oznamenovanju in razširjenju pravnega naslova ‚javni interesi in oziri‘ v načrtu novih dež. vodnopravnih zakonov“, l. 1916. pa: „Narodno in jezikovno vprašanje v komisiji za

upravno preosnovo“ (št. 1—3) in „Naše upravno sodstvo po sklepih komisije za upravno preosnovo“ (št. 13—15). Za 50. letnik Österr. Zeitschrift für Verwaltung je l. 1917. napisal slavnostni članek „Ob petdesetem letniku“ (št. 1), nadalje v št. 13—14 razpravo „O ustanovitvi deželnih upravnih sodišč 1. stopnje po predlogu barona Haerdla, podanem v komisiji za preosnovo uprave“ in v št. 35—37 članek „Uradni predstojnik (Der Amtmann), kontrolni in izvršilni organ prve stopnje politične uprave“.

Tudi po zlomu Avstrije je ostal zvest temu časopisu, ki je odslej izhajal pod naslovom „Zeitschrift für Verwaltung“. V njem je priobčil l. 1919. (42. letnik) razpravi: „Ustanovitev vrhovnega upravnega sodišča v češkoslovaški državi“ (št. 9) in „Sprememba češkoslovaških občinskih in volilnih zakonov“ (št. 18), l. 1920. (42. letnik št. 23—24) pa članek: „Uvedba laičnega sodstva v Češkoslovaški“.

V časopisju „Österreichische Wasserwirtschaft“ na Dunaju je izšla l. 1912. (št. 13—16) njegova razprava „O kazenskih določbah v načrtu novega vodnopravnega zakona“.

Mnogo je dr. Volkar deloval tudi za češke pravne revije. Že l. 1879. je napisal za „Samouprávný obzor“ (st. 3—10) članek „O predpisih, ki se tičejo doprinosov za katoliške verske namene, veljavnih za kraljevino Češko“. (O predpisih týkajících se průpevků o konání k ubrazení nakladů na katolické náboženské účely, platných pro království České.) V tem časopisu je priobčil l. 1881. še naslednje razprave:

„O stopnji neimovitosti pri oprostitvah od plačanja šolnine na osnovnih šolah“. (O stupni nemajetnosti v pričině osvobodování od placení školného na obecných školách.)

„Kdo je pristojen za reševanje pritožb zoper odločbo o oprostitvi od plačevanja šolnine sploh, a zlasti tedaj kadar pripada domovinska občina drugemu okraju“. (Komu přísluší vyřizovati stížnosti proti nálezům osvobodovacím od školného vůbec, a zvláště tehda, když pohnaná obec domovská k jiněmu školnému okresu náleží.)

„Kaj mora dokazati občina v smislu § 35 domovinskega zakona“. (Co má obec ve smyslu § 35 domovského zákona prokázati?)

„O rešavanju prošenj za začasno oprostitev od vojaške službe zaradi rodbinskih ozirov (§ 17 voj. zak.) in pojmu vojaške dolžnosti“. (O vyřizování žádosti o dočasné osvobození od vojska z ohledů rodinných (§ 17 br. z.) a o pojmu povinnosti k vstoupení do zemské obrany.)

„Dopolnilni dodatki k § 167, odst. 4 in 5 navodil za izvrševanje brambnega zakona glede vojnih reklamacij“. (Výkladní dodatky k § 167. odst. 4. a 5. návodu k provedení branného zákona strany vojenských reklamací.)

Za „Pravnik“, organ čeških pravnikov v Pragi, je napisal l. 1890. razpravo: „O svobodnem preudarku javnih oblastev in o pomenu javnega interesa“. (O volném uvažování správních úradů a významu veřejného zajmu.) V tem listu je tudi objavljala ocene raznih pravniških del.

V društvu čeških pravnikov Právnická Jednota je večkrat imel strokovna predavanja ter se udeležil tudi l. 1904. prvega kongresa čeških pravnikov v Pragi. Takrat je izšel „Almanach českých právníků“, v katerem je bil objavljen tudi njegov življenjepis s sliko. Profesor češke univerze dr. Jiří Pražák navaja v svojem „Ustavnem pravu“ pogostoma tudi dr. Volkarja, o katerem je šel glas, da spada za profesorja fakultete.

Dr. Volkar je poleg številnih člankov in razprav po raznih pravniških listih izdal (v samozaložbi) tudi vrsto samostojnih del, ki jih navajamo po časovnem redu.

L. 1883. je kot sad svojih opazovanj v Bosni objavil v Pragi brošuro: „Über die Agrarverhältnisse in der Hercegovina (44 strani).

L. 1887. je izdal v Pragi (v samozaložbi) obširno knjigo „Das administrative Rechtsmittelverfahren in Angelegenheiten der politischen, Schul- und autonomen Verwaltung“. Prvi del (Streitverfahren) obsega 189, drugi (Strafverfahren) 161 strani.

L. 1899. sta izšli njegovi študiji: „O konkurenci kazenske pristojnosti sodnih in upravnih oblastev“ (v češkem in nemškem jeziku) in „O zastaranju kazenskih prestopkov, ki se obravnavajo v upravnem postopku“ (v češkem jeziku).

V Novem Bydžovu je izdal l. 1905. knjižico: Beiträge zur Denkschrift der k. k. Regierung, Studien über die Reform der inneren Verwaltung (89 strani).

Dasi ves čas delujoč na Češkem, ni pozabil svojega rodu ter bil slovenskim študentom v Pragi vedno blag podpornik. Še po svoji upokojitvi je vneto deloval kot predsednik Jugoslovanskega dijaškega podpornega društva v Pragi. Že prej je bil odbornik tamkajšnje „Meštanske besede“ in nekaj let načelnik njenemu jugoslovanskemu oddelku.

Mesto Kamnik, v katerem je bil ob čitalniškem gibanju veselo preživel svoja dijaška leta, je še kot upokojenec trikrat obiskal ter mu l. 1924. naklonil „Ustanovo dr. Andreja Volkarja za podporo siromašnih mater-roditeljic iz mesta Kamnika“. Obresti glavnice naj bi se po njegovi želji porabile za podporo „mater, stanujočih v okolišju mesta Kamnik brez ozira na vero, narodnost, poklic, domovinsko pravico in na zakonski ali nezakonski porod dojenčka“. Kamniška občina je ustanovo sprejela.

Ob njegovi osemdesetletnici (1927) so mu priredili praški Slovenci, združeni v „Jugoslovanskem kolu“ lep spominski večer v Meštanski besedi.

L. 1930. ga je povozil avto. Za poškodbami, ki jih je dobil, je umrl v Pragi dne 1. maja 1930.¹

*

Andrej baron Winkler (1825—1916) je bil prvi in edini avstrijski deželni predsednik na Kranjskem, ki je bil Slovenec in deloval v slovenskem smislu.²

Rojen je bil v Nemcih, mali vasi v občini Trnovo nad Gorico dne 9. novembra 1825. Starši so mu bili že Slovenci, njih predniki pa so prišli bajé v 18. veku z Dunajskega lesa na Trnovsko planoto in so dali kraju, kjer so se naselili, ime.

Gimnazijo v Gorici je dokončal, ves čas se vzdržujoč z inštrukcijami, l. 1844. z odličnim uspehom, pravne študije l. 1848. na Dunaju. Znanje slovenščine si je poglobil pri predavanjih profesorja Jožefa Premrova v Gorici.

Že kot akademik se je zavzemal za slovenski jezik in kulturo; tako je l. 1849. v ljubljanski „Sloveniji“ pobijal kovanje novih slovenskih besed, če najdemo določenim pojmom slične besede v jezikovnem zakladu južnih Slovanov.

L. 1849. je vstopil kot pripravnik pri mestnem in deželnem sodišču v Gorici, prebil 1850. sodni izpit v Trstu, postal 1854. aktuar v Kanalu in 1857. pristav v Sežani. L. 1858. je bil premeščen v Gorico, kjer je bil pri zemljiški odvezi postopal tako modro in pravično, da je njegovo ime na mah zaslovelo. Ta sloves izvrstnega pravnika, pravičnega uradnika in poštenega, odkritega človeka si je v naslednjih letih med našim ljudstvom še bolj utrdil.

L. 1861. je bil izvoljen v prvi goriški deželni zbor. Edini Slovenec v deželnem odboru v Gorici, je julija 1861. s pomočjo deželnega glavarja grofa Viljema Paceja povzročil sklep, da ima deželni odbor s slovenskimi občinami dopisovati slovensko.

Dne 26. septembra 1862. je ustanovil Slovensko čitalnico v Gorici in bil nje predsednik do l. 1866. Čitalnica je pod njegovim vodstvom krasno uspevala in združevala v

¹ Prim.: SP 1905, 321—5; Ottáv Slovník Naučný, Praga 1907, XXVI 935; Ivan Hribar, Moji spomini I. 59; Jutro 1930, 111; Podatki, ki so jih blagohotno poslali gg. dr. Fran Heric v Pragi, Ivan Hribar v Ljubljani in dr. Fran Vidic v Kamniku.

² S pričujočim življenjepisom, najobširnejšem izmed vseh tu podanih, se odzove Slov. Pravniki dolžnosti katere ni mogel ob smrti velikega moža, v vihri evropske vojne, izpolniti.

svojih prostorih najboljše goriško družbo. Ko se je l. 1863. ustanovila Slovenska Matica v Ljubljani, je bil Winkler v pripravljalnem odboru; l. 1865. in 1866. je bil izvoljen tudi za odbornika.

L. 1866. je Winkler končal ureditev zemljiške odveze v splošno zadovoljnost ter dobil tudi z uradne strani priznanje s tem, da je bil povišan za okrajnega predstojnika v Krminu. Tam je ostal dve leti, na kar je bil po novem ustroju političnih oblastev l. 1868. imenovan za okrajnega glavarja v Tolmin, kjer si je v šestletnem službovanju, zlasti z zidanjem cest, pridobil za okraj velikih zaslug. Z županstvi je takoj po nastopu službe začel uradovati slovenski. Skupno s takratnim sodnikom Filipom Abramom, poznejšim senatnim predsednikom vrhovnega sodišča, je tudi sicer uspešno deloval za probujanje narodne misli, zlasti v tolminski čitalnici.

L. 1871. je napredoval za namestniškega svetnika, 1874. pa je bil premeščen k namestništvu v Trst, kjer je 1875. postal dvorni svetnik in vodil referat za deželno kulturo in bogočastje. L. 1876. je bil poklican kot dvorni svetnik k upravnemu sodišču na Dunaj, kjer je ostal do 1880.

Ves ta čas se je udeleževal tudi političnega življenja. Politično-upravna služba s poslanskim mandatom takrat ni bila nezdržljiva, kakor danes. Tako je bil pri volitvah v goriški deželni zbor dne 26. januarja 1867. zopet izvoljen v kmetskih občinah, pri ponovnih deželnozborskih volitvah junija 1870. pa v goriških slovenskih trgih. Sodeloval je tvorno pri deželni zakonodaji, zlasti pri novem, za Slovence ugodnejšem volilnem redu ter l. 1866. dosegel da se je ločila veleposestniška kurija v dve skupini, slovensko in italijansko, od katerih je vsaka volila po 3 deželne poslance. S tem je preprečil nadaljnje majoriziranje Slovencev in jim pridobil tri nove mandate. Goriška je bila odslej po Winklerjevi zaslugi edina dežela, v kateri so bili tudi slovenski veleposestniki zastopani v deželnem zboru, ki je štel odslej 11 italijanskih in 10 slovenskih poslancev. V formalnem pogledu je skrbel za vzorno slovensko besedilo goriških deželnih zakonov, ki so v tem pogledu prekašali takratne kranjske.

Oktober 1869. je hotel dr. Jožef Tonkli v 4. seji goriškega deželnega zbora *via facti* uvesti čitanje slovenskih predlogov, kar pa je zaradi njegovega rezkega nastopa zadelo na oster odpor pri Italijanih. Winklerju se je s pomočjo deželnega glavarja posrečilo izgladiti nasprotstva in doseči z Italijani sporazum, po katerem se je že v naslednji seji uvedla slovenščina za poročila odsekov in za sejne zapisnike goriškega deželnega zbora, praksa, ki je odslej obveljala.

Oktobra l. 1873. je nastopil tudi kot kandidat za državni zbor in prodril pri ožji volitvi proti Tonkliju z združenimi glasovi Tolmincev, „Sočanov“ in Lavričevih volilcev. Napravil pa je politično napako, da se je pridružil v državnemu zboru takrat vladajoči nemški ustavoverni stranki, za kar ga je del slovenskega časopisja hudo napadal. Vendar ni nikdar izdal slovenskega programa, skušal pa je koristiti ljudstvu z gospodarskimi drobtinami, ker večjih pridobitev ni mogel doseči. L. 1875. je odložil državnozborski mandat, a bil l. 1876. izvoljen v goriški deželni zbor iz skupine slovenskih trgov.

Ko so bile l. 1879. razpisane nove volitve v državni zbor, je Winkler zopet kandidiral v skupini goriških kmetijskih občin. Takrat je izdal volilcem slovensko brošurico, kjer je poudarjal svojo neodvisnost od ustavoverne stranke in naglašal, da je tudi v prejšnjem zasedanju državnega zbora deloval za blaginjo slovenskega naroda, čigar zvest sin je in ostane. Res je pri volitvah dne 30. junija 1879. prodril zoper Franca Povšeta. Odslej je v državnem zboru nastopal na svojo roko, vendar v zvezi z ostalimi slovenskimi poslanci ter složno z njimi glasoval v vseh slovenskih vprašanjih. Posebno pozornost je vzbudilo njegovo glasovanje za predlog o poslovenjenju srednjega šolstva v slovenskih deželah in za Taaffejev dispozicijski fond.

Doba od 1849—1880 pomeni za Winklerja vrsto lepih političnih uspehov. Vsega tega pa ni dosegel po srditih političnih bojih, ampak s preudarnim in zmernim postopanjem, ki je razorožilo tudi politične nasprotnike. Ta politična umerjenost, ki ni terjala nikdar več, kakor je bilo v danih razmerah dosegljivo, je ostala značilna poteza Winklerjeve politike. Njegova previdna, na videz tipajoča taktika se je izvrstno prilagala tudi njegovemu značaju.

V mirno Winklerjevo življenje pri upravnem sodišču na Dunaju je dne 18. marca 1880. na mah poseglo njegovo imenovanje za deželnega predsednika na Kranjskem, ki ga je Taaffejeva vlada izvršila kot politično koncesijo Slovencem. Bil je to prelom z dosedanjimi tradicijami na Kranjskem, kjer so načelovali politični upravi vedno bolj ali manj nemško usmerjeni aristokratje. Bila je to tudi odpoved ponemčevalnim metodam, ki so se od l. 1870. čedalje bolj uveljavljale na Kranjskem. Kot takšno so jo tudi ocenjevali slovenski listi, ki so Winklerjevo imenovanje z veseljem pozdravili; nasprotno pa so nemška glasila Winklerja srdito napadala, češ, da mož, ki je malo prej glasoval v parlamentu za poslovenjenje srednjega šolstva, ne more uživati njihovega zaupanja.

Dne 31. marca 1880. je Winkler odložil svoje poslanske mandate in se v goriških slovenskih listih poslovil od svojih

volilcev. Dne 4. aprila mu je prejšnji deželni predsednik vitez Kalina izročil posle. A še je trajalo mesec dni, da je Winkler dejansko prevzel vodstvo deželne vlade. Vzrok so bile najbrž ljubljanske občinske volitve, ki so se prav takrat vršile in zaenkrat še končale z zmago Nemcev.

V resnici so Winklerja čakale na Kranjskem razmere, ki so bile za uresničenje slovenskih zahtev skrajno težavne. Deželni zbor in vsa kranjska mesta (razen Kranja) izza l. 1870. v nemških rokah, višje politično uradništvo, razen nekaterih izjem (Dralka, Globočnik, Hozhevar, Mahkot) protislovensko usmerjeno, v sodni upravi pod vodstvom predsednika deželnega sodišča Antona Gertscherja odrievanje slovenskega jezika in slovenskih sodnikov, vse višje šolstvo v deželi nemško, deželni šolski svet nemški, slovenski profesorji v izgnanstvu, trgovska in obrtna zbornica nemška itd. Nad ohranitvijo tega stanja je skrbno bdelo „Konstitucionalno društvo“ v Ljubljani, v katerem je bila pod vodstvom dr. Josefa Suppana in Karla Deschmanna vsa zelo vplivna nemška aristokracija, plutokracija in birokracija.

Ministrski predsednik Taaffe ni bil poklical Winklerja na to izpostavljeno mesto morda zato, ker se je istovetil z zahtevami slovenskega naroda, nego samo iz taktičnih razlogov, ker so mu pač slovenski poslanci pomagali ustvarjati večino v parlamentu. Zasledoval je predvsem le dinastične cilje in se ravnal samo po ukazih od zgoraj. Tudi Winkler — tega ne smemo prezreti — je z imenovanjem za deželnega predsednika nehal biti politik in je postal samo vladarjev namestnik na Kranjskem in izvrševalec njegovih ukazov.

Prevratnih in togih odredb v prid slovenstva se torej od Winklerja ni bilo moči nadejati, ne glede na to, da je najbrž ob nastopu svoje službe dobil določna navodila glede kranjskega nemštva, ki je v dunajskih krogih uživalo vse drugačno varstvo kakor n. pr. Italijani na Goriškem.

Če preudarimo vse to, bomo razumeli silno previdno in mnogim Slovincem prepočasno taktiko Winklerjevo, s katero je skušal le korak za korakom ustreči slovenskim zahtevam po ravnopravnosti v upravi in šolstvu.

Vendar je že v svojih prvih javnih nastopih pokazal svojo krepko slovensko zavednost. Na Dunaju je na večerji, ki so jo priredili njegovi poslaniški tovariši, odgovoril na nemške napitnice Karla Hohenwarta in Jožefa Schwegla slovenski, v Ljubljani je takoj po prihodu obiskal narodno čitalnico in slovenske predstave v gledališču, tudi pri proslavi 300 letnice idrijskega rudnika je župana nagovoril slovensko; prav tako je pozdravil v domačem jeziku župane na deželi, ko je pregledoval stanje v političnih okrajih.

Ko je dne 5. maja 1880. dokončno prevzel vodstvo deželne vlade, je imel na zbrano uradništvo nagovor, v katerem je zahteval, da „bodi politični uradnik brezstrastni čuvar postave, naj se ne vmešava v politiko, marveč naj varuje vse v postavah utemeljene pravice državljanov. Delujoč le za blagor naroda, si bo politični uradnik kmalu pridobil ljudsko zaupanje.“ Lepe in tehtne so bile te besede, ali bile so takratni birokraciji, kakor se je mogel Winkler pogostoma prepričati, govorjene zastonj.

Prvo dejanje v prid slovenskih prizadevanj je bil njegov ukaz okrajnim glavarjem, da morajo s slovenskimi župani na deželi dopisovati slovensko. Župane same je neposredno pozdravil s slovensko okrožnico.

Nato so sledile nekatere osebne spremembe — ne mnoge —, ki pa so vendar napravile precejšen moralni vtis. Deželni glavar Friderik vitez Kaltenegger, „najbolj osovražena oseba na Kranjskem“, je bil razrešen svoje dosedanje državne službe kot finančni prokurator in premeščen na Dunaj. Dostojanstvo deželnega glavarja je odložil 30. aprila 1881., na njegovo mesto je bil 16. septembra 1881. imenovan veleposestnik Gustav graf Thurn, ki Slovincem ni bil protivnik. Spomladi l. 1881. je odšel s Kranjske nemški dež. šolski nadzornik Zindler. Tudi pri okrajnih glavarstvih so polagoma izginjali Slovincem nasprotni uradniki. V začetku 1881. je bil premeščen v Gradec prosluli litijski glavar dr. Julij Fränzl vitez Vesteneck, ki se je bil potegoval celo za deželno glavarstvo, l. 1884. je bil upokojen v Kranju nemškutarski glavar Jožef Derbitsch. Pregarjani profesorji so se drug za drugim (Glaser, Šuklje, Šuman) vračali v domovino.

Tudi v naučni upravi so Slovenci v tej dobi dosegli nekatere uspehe, čeprav ne takšnih, kakršnih so pričakovali. Aprila 1881. je bil uveden na ljubljanskem učiteljišču slovenski učni jezik za verouk, prirodoznanstvo, matematiko, slovenski jezik, sadjerejo in ženska ročna dela. Na ljubljanskih ljudskih šolah se je odpravil utrakvistični pouk; seveda so se zato osnovale poleg slovenskih tudi čisto nemške ljudske šole, za katere je morala kranjska dežela dajati podporo letnih 600 fl.

L. 1881. so se v Taaffejevem kabinetu izvršile važne spremembe v prid Slovanom. Pravosodno ministrstvo je prevzel dr. Alojzij Pražak, trgovinsko pa Slovincem naklonjeni Feliks baron Pino. L. 1882. so izšle znamenite Pražakove naredbe o rabi slovenščine pri sodiščih, l. 1884. je bil upokojen Slovincem protivni predsednik ljubljanskega deželnega sodišča, Anton Gertscher.

Tudi politično se je začelo stanje v javnih zastopstvih nagibati Slovincem v prid. Dne 17. maja 1881. je prešla

trgovska in obrtna zbornica po 12 letih v slovenske roke. Pri nadomestnih volitvah v ljubljanski občinski svet so prodrli Slovenci tudi v 1. razredu, kar je vzbujalo nade za bodoče splošne občinske volitve, pri katerih so aprila 1882. Slovenci v resnici zmagali v vseh treh razredih. Ljubljana je dobila po dolgih 14 letih zopet slovenskega župana v osebi Petra Grassellija. Ljubljanski občinski svet pa je Winklerja dne 20. julija 1883. izvolil za častnega meščana.

Po teh uspehih se je od slovenske strani čedalje odločneje zahteval razpust kranjskega deželnega zbora, katerega nemška večina je bila že po izidu državnozbornih volitev l. 1879. postala dvomljiva, po slovenskih zmagah v ljubljanskem občinskem svetu in trgovski in obrtni zbornici pa docela imaginarna.

Vendar je Winkler na Taaffejevo povelje odlašal s predlogom za razpust do aprila 1883. Maja 1883. je na posled izšel cesarski ukaz o razpustu kranjskega deželnega zbora. Pri novih volitvah v juniju 1883. so Slovenci zmagali na celi črti, celó veleposestvo se je zamajalo, a tu je Winkler, najbrž po višjem povelju, s pomočjo Frana Šukljeja in Janka Kersnika dosegel, da je deželni zbor potrdil izpodbijano izvolitev Karla Deschmana, dr. Maurerja in dr. plem. Schreya in s tem ohranil veleposestniške mandate Nemcem.

Deželni glavar je postal za enkrat še nemški grof Gustav Thurn-Valsassina, ki ga je bila izvolila na slovenski listi trgovska in obrtna zbornica. Po njegovi smrti (1888) je bil na Winklerjev predlog imenovan Slovenec dr. Jožef Poklukar, kateremu je Winkler preskrbel tudi visoko odlikovanje.

Winklerju se je bilo v tej dobi posrečilo navzlic nasprotstvom, ki so še vedno vladala med Slovenci in Nemci, pomiriti napeto politično ozračje, za kar je prejel, ko je cesar l. 1883. obiskal Kranjsko in Ljubljano, red železne krone II. vrste in s tem baronstvo.

Odslej se je mogel Winkler posvetiti tudi svojim upravnim nalogam. Z veliko vnemo je pospeševal ustanavljanje novih šol, zidanje cest, zboljšanje zdravstvenih razmer, gradbo hudournikov in razdelbo skupnih zemljišč. Baval se je tudi z načrtom, uvesti na kranjskem po primorskem in dalmatinskem vzorcu velike občine. S posebno ljubeznijo se je lotil pogozdovanja Krasa v postojnskem, logaškem in kočevskem okraju, tako da je bilo do 1885. že 400 ha kraških goljav zasajenih.

Velike zasluge ima Winkler za jezikovno pravilnost slovenskih uradnih razglasov in deželnega zakonika. Pridobil je za to delo takratnega realčnega profesorja (pозnejšega deželnega šolskega nadzornika) Frana Levca, ki

je potem dolgo vrsto let na vzoren način oskrboval slovensko besedilo deželnim zakonom in ukazom deželnega predsedstva. Winkler se je tudi sam rad udeleževal teh prevajanj. Časih sta z Levcem po cele ure premišljevala, kako bi našla za juridične pojme ali tuje misli pravih slovenskih besed. Poleg tega je Winkler še sam zbiral pravnoterminološko gradivo ter to delo nadaljeval tudi v pokoju. Priredil ga je že precej za novo izdajo pravne terminologije, ki jo je željno pričakoval. Po njegovi smrti (1916) je Levce posredoval, da dobi dotično Winklerjevo zapuščino društvo Pravniki, vendar do tega, žal ni prišlo.

*

Če pogledamo vse, kar se je bilo v tej dobi pod Winklerjem v političnem pogledu napravilo v prid slovenskim prizadevanjem, vidimo, da je Winkler pomagal Slovincem pridobiti le to, kar so bili pod Auersperg-Lasserjevim režimom izgubili. Mnogo več ko te vzpostavitve v prejšnji stan pa Slovenci tudi pod Winklerjem niso dosegli. V slovenskih narodnih krogih je zato po Bleiweisovi smrti čedalje bolj raslo nezadovoljstvo zaradi prepočasnega izvajanja narodnega programa ter se javljalo v časopisnih napadih na deželno vlado in njenega šefa.

Ko sta še Ivan Hribar in dr. Ivan Tavčar l. 1884. ustanovila ilustrirani tednik „Slovan“, je dobila radikalna misel novega zamaha. V tem boju so kranjske radikalce podpirali tudi izvenkranjski, zlasti goriški narodnjaki (France Erjavec, Simon Gregorčič).

Winkler je tedaj sklenil, da ustanovi kot protiutež „Slovanu“ slovenski uradni list. Za urednika si je pridobil profesorja Franca Šukljeja. Prva številka tega dnevnika, ki je izhajal kot večerna priloga Laibacher Zeitung, je izšla 28. februarja 1884. Boj med Winklerjevo vladno stranko in med slovensko radikalno strujo se je pod impetuoznim Šukljejevim uredništvom še poostril. Polemika se je zanesla tudi v goriške liste, zlasti v „Sočo“. Winkler se je moral boriti na dve fronti — zoper čedalje ostrejša napade radikalcev (Hribar, Tavčar, Zarnik) in zoper tiho, skrito, a tem nevarnejše sovraštvo nemških konstitucionalcev.

V začetku l. 1885. je bil Šuklje premeščen na Dunaj. Uredništvo Ljubljanskega lista je prevzel tedanji okrajni komisar dr. Fr. Zbašnik, ki pa je zdržal samo 9 mesecev, potem je prosil za razrešitev. Novih urednikov Šukljejevega formata ni bilo moči dobiti. Uvidevši, da se poskus s slovenskim uradnim glasilom ni obnesel, je Winkler konec 1885. Ljubljanski list ustavil.

Nasprotovanje radikalcev Winklerju ni moglo do živega, nikaar da bi mu omajalo stališča na Dunaju, ki je bil radikalnim strujam vse prej ko naklonjen. Tudi z deželnim zborom, kjer ni bilo po Žarnikovem odstopu do l. 1889. sploh nobenega zastopnika radikalov, je Winkler prav dobro shajal.

L. 1884. je bil za Nemcem Rajmundom Pirkerjem imenovan za deželnega šolskega nadzornika Jakob Smolej, ravnatelj višje gimnazije. L. 1888. so bili postavljeni na Kranjskem sami slovenski okrajni šolski nadzorniki, kar so slovenski listi z zadovoljstvom zabeležili. Decembra se je odprla slovenska obrtna šola. Ena zadnjih pridobitev za slovensko višje šolstvo je bila ustanovitev samoslovenske nižje gimnazije v Ljubljani oktobra 1889.

Julija 1889. so pri novih volitvah v deželni zbor zopet, razen v veleposestvu, zmagali Slovenci, ki so to pot zadnjič enotno nastopili. Že od l. 1888., ko se je pojavil borbeni dr. Mahnič, so se namreč kazale nevarne razpoke v desetletni slogi, zlasti odkar sta bila izvoljena l. 1889. v deželni zbor radikalna nacionalca Hribar in Tavčar. Za deželnega glavarja je bil vnovič imenovan dr. Poklukar. Po njegovi rani smrti (17. marca 1891.) je Winkler predlagal za deželnega glavarja narodnega Janka Kersnika, a Taaffejeva vlada se je odločila — najbrž pod vplivom Plenerjeve levice, ki jo je Taaffe snubil, za graščaka Otona Detelo.

L. 1890—1891 so se začeli ločiti duhovi. V začetku 1890. se je ustanovilo Katoliško politično društvo, februarja 1891. je osnovala narodna napredna stranka svoje Slovensko društvo. Aprila 1892. je razpadel enotni narodni klub v deželnem zboru v katoliškokonservativni pod vodstvom kanonika Kluna in v narodnonapredni, ki mu je načeloval dr. Karl Bleiweis. Avgusta 1892. se je vršil v Ljubljani prvi slovenski katoliški shod, katerega borbeni program je zastopal odvetniški koncipient dr. Ivan Šusteršič.

Deželna vlada nasproti novemu političnemu razvoju na Kranjskem zaenkrat ni zavzemala določnega stališča. Winkler se je morda bolj nagibal na katoliško stran. Pri državnozbornih volitvah l. 1891. je namreč v kuriji gorenjskih in notranjskih mest in trgov, kjer je edino prišlo do bojnega glasovanja, zmagal vladni kandidat Anton Globočnik z večino 50 glasov nad naprednim kandidatom dr. Danilom Majaronom. Pač pa je Dunaj tanko prislubnil in tehtal politično moč razcepljenega slovenstva, dasi je slovenska delegacija v državnem zboru nastopala še enotno.

Po porazu Staročehov in vsled opozicije Mladočehov se je Taaffejev položaj v dunajskem parlamentu poslabšal, ker ni imel več zanesljive večine. Zato je začel Taaffe iskati novih zaveznikov med nemškimi ustavoverci, zlasti

med Plenerjevo skupino. Pri pogajanju sta mu Chlumecky in Plener glede Kranjske postavila za pogoj Winklerjev odstop. Ta zahteva je izvirala iz vrst kranjskega nemštva, ki je ostalo proti Winklerju nepomirljivo, dasi jim je, kjer koli je le mogel, varoval njih dozdevne pravice. Zastopnik kranjskega nemštva v dunajskem parlamentu Jožef baron Schwegel je upal, da bo pri tej priložnosti sam zavzel predsedniško mesto na Kranjskem.

Ni torej resnično, da so bili Winklerjevemu odstopu krivi radikalni slovenski poslanci ali da bi bil Winkler, sit njihovih napadov, sam od sebe vložil prošnjo za upokojitev,¹ nasprotno: Winkler je na Taaffejevo povelje moral prositi za pokoj. Ost tega Taaffejevega ukrepa se je očitno obračala zoper Slovence, kar se je pokazalo tudi v izberi Winklerjevega naslednika, izrazitega pripadnika nemške levice, Viktorja barona Heina, ki je le za silo lomil slovenščino in se je bil kot okrajni glavar v Mariboru pokazal nenaklonjen slovenskim narodnim zahtevam.

Taaffe si je bil pač usvojil nasvete nemškega ministrakrajana grofa Khuenburga, da se mu ni treba ozirati na maloštevilno slovensko delegacijo, ki zaradi te upokojitve ne bo izstopila iz parlamenta niti iz Hohenwartovega kluba.² Razvoj dogodkov l. 1893. pa je pokazal, da je bil ta račun napačen v dvojnem pogledu: vlada si je zaigrala zaupanje Slovencev, a Nemcev si vseeno ni pridobila.

Andrej baron Winkler je bil dne 7. oktobra 1892. po 43 letnem službovanju „na lastno prošnjo“ upokojen in prejel v „priznanje zaslug“ veliki križ Franc Jožefovega reda. Njegova upokojitev je napravila med Slovenci najmučnejši vtis, ker je prišla prav od tiste vlade, ki je bila l. 1881. Winklerja postavila kot koncesijo Slovincem. Nemci pa so zagnali po svojem časopisju triumfalni krik s precej neokusnimi napadi na odhajajočega slovenskega poštenjaka. Hein je že 7. oktobra prevzel vodstvo deželne vlade; dne 11. oktobra se je poslovil Winkler od vladnega uradništva, ki je bilo pretežno nemško in mu ni bilo zato nikdar udano. V svojem poslovilnem govoru ni rekel žal besedice o slovenskih poslancih, a trpko je žigosal pisavo nemškega časopisja.

Odslej je Winkler bival v Gorici, poleti pa na svojem posestvu v Tolminu. Neutruden delavec kakršen je bil vse svoje življenje, se je tudi v pokoju mnogo ukvarjal z zbiranjem gradiva za slovensko pravno terminologijo. Ob

¹ Prim.: Kolmer, Parlament und Verfassung in Oesterreich.

² Prim.: Fr. Šuklje, Iz mojih spominov II, 118—121, kjer je objavljeno Khuenbergovo pismo grofu Taaffeju.

izbruhu vojne z Italijo se je sredi l. 1915. umaknil v Gradec, kjer je dne 16. marca 1916., star 91 let, umrl.¹

Andrej baron Winkler bo živel v spominu slovenskega naroda kot vzor izvrstnega pravnika, poštenega in pravičnega uradnika in idealnega narodnega moža, ki je žrtvoval v težavnih razmerah vse bogate sile svojega duha kulturnemu, gospodarskemu a tudi političnemu napredku svojega naroda. Njegovo umerjeno, a dosledno delovanje v prid slovenske osamosvojitve je rodilo obilen sad. Slovenska narodna zavest se je bila za časa njegove vlade tako utrdila, da ni več klonila pod naslednjimi režimi nemških baronov in grofov v deželi, da je nasprotno postopoma rasla in preko dogodkov l. 1908. in trpljenja svetovne vojne dovedla slovenski narod do zaželene svobode.

*

Dr. Ivan vitez Žolger je bil naš največji upravni jurist, ki ga je čudovita nadarjenost in brezprimerna delavnost dvigala do najvišjih položajev v državni upravi in do visokih akademskih mest. Bil je sin kmetijskih staršev in si je svojo sijajno kariero utrl sam, brez vsaktere tuje ali domače pomoči.

Rojen 22. oktobra 1867. v Devini, občine Šentovec pri Slovenski Bistrici, je pohajal od l. 1880. gimnazijo v Mariboru, na kateri se je vzdržaval z instrukcijami ter jo l. 1888. dovršil kot najodličnejši dijak celega zavoda. Nato se je posvetil pravnim študijam v Gradcu in Parizu ter jih dokončal, vseskoz z izvrstnim uspehom. L. 1895. je v Gradcu promoviral sub auspiciis imperatoris, odlikovanje, ki ga je doseglo le malo Slovencev.

Dne 1. februarja 1894. je vstopil kot konceptni pravnik pri politični upravi na Štajerskem ter bil dodeljen okrajnemu glavarstvu v Ptuj, odkoder so ga sredi 1898. zopet poklicali k namestništvu v Gradec. V tem času je

---

¹ Viri: Personalni spisi c. kr. dež. vlade na Kranjskem; Ivan Lavrenčič, Andrej baron Winkler 1890 (ponatis iz Drobtinic XXIV 1890); Glaser, Zgodovina slov. slovstva 1896, III, 118—9; Vošnjak, Spomini 1906, II, 247—52; Prijatelj, Janko Kersnik, njegovo delo in doba 1910, II in III, 178—88, 193—5, 199, 203—8, 246—67, 277, 289—90; Simonič, Slov. bibliografija 1905, 580; Hribar, Moji spomini 1928, I, 86—7, 90, 141, 149; Šuklje, Iz mojih spominov 1929, I, 103—8, 113—21, 132; II, 28—32, 118—21; Šuklje, Sodobniki 1913, 165—70; Gabršček, Goriški Slovenci 1932, I (glej osebno kazalo), II 103, 149, 156; Novice 1861, 250—1, 258—9; 1864, 94, 400; 1865, 163, 263—4; 1866, 13, 21—23; 1867, 30, 48; 1869, 341, 348; 1871, 11; 1872, 296, 318; 1888, 12 (Andrej Marušič); Slovenski Narod 1880: 67, 72, 103, 104; 1892: 233, 243 (uvodnik: Era Winkler), 244; 1916: 63; Slovenec 1892: 232; 1916: 63, 131 (Dr. Andrej Pavlica); Ilustrovani Narodni koledar 1894; Slov. Pravnik 1916, 278 (pri nekrologu za Fr. Levca).

dovršil svoje prvo veliko znanstveno delo „*Österreichisches Verordnungsrecht*“ (424 strani), ki je vzbudilo, ko je l. 1898. izšlo, v vseh pravniških krogih največjo pozornost. Prineslo je Žolgerju vpoklic v ministrstvo za bogočastje in nauk ter mu s tem odprlo pot do nadaljne kariere.

Na Dunaju se je začel Žolger v zvezi s svojimi uradnimi posli podrobneje zanimati za ustroj trgovinskega šolstva na Angleškem in v Nemčiji, ki naj bi služilo za vzor presnovi tega šolstva v Avstriji. Plod njegovih raziskovanj sta bili knjigi „*Das kommerzielle Bildungswesen in England*“ (1903, 213 strani) in „*Das kommerzielle Bildungswesen im Deutschen Reich*“ (1905, 373 strani), ki sta utrdili njegov znanstveni sloves.

L. 1902. je bil poklican v predsedništvo ministrskega sveta, v katerem je postal 1905. ministrski tajnik, 1908. sekcijski svetnik, 1915. pa ministrski svetnik. Tu je v začetku deloval v tiskovnem uradu, a kmalu je zaslovel kot najboljši poznavalec zamotanega avstrijsko-ogrskega vprašanja.

Avstrijsko-ogrška nagodba iz l. 1868. je bila namreč izdana v nemškem in ogrskem jeziku; vsako besedilo je veljalo za avtentično. Ker pa se je ogrsko besedilo v mnogočem razlikovalo od nemškega, je bilo to povod za vedno nove spore med avstrijsko in ogrsko vlado. Dr. Žolger je spoznal, da mora oskrbeti prevod izurjen jurist in zbral zato — samega sebe. Lotil se je učenja madžarščine in si jo v kratkem prisvojil; a hotel je prodreti do najsubtilnejših jezikovnih odtenkov in zato bival dalj časa v Debrecinu, v čisto ogrski okolici. Oborožen tako s temeljitim jezikovnim in pravniškim znanjem, je najprej z največjo natančnostjo prevedel ogrsko besedilo nagodbe, potem pa skušal s pravniškega stališča pojasniti odstopke od nemškega besedila. Izsledke teh študij je objavil l. 1911. v knjigi „*Der staatsrechtliche Ausgleich zwischen Österreich und Ungarn*“ (254 strani), ki je vzbudila zopet največjo pozornost — tudi med politiki — in povzročila celo literaturo med avstrijskimi in ogrskimi državnopravnimi učenjaki. Odslej je Žolger veljal za kapaciteto v negotbenih zadevah ter bil zato stalno pritegnjen k pogajanjem med avstrijsko in ogrsko vlado.

Njegovo uradno delovanje od 1911. dalje, v katerem je imel največ posla z agendami, ki so bile Avstriji in Ogrski skupne, ga je napolnilo do nadaljnjih znanstvenih del. L. 1916. je priobčil knjigo „*Die Wehrmacht Österreichs-Ungarns*“ (90 strani), l. 1917. pa je izdal obširno knjigo (422 strani) „*Der Hofstaat des Hauses Österreichs*“, ki sta mu

prinesli dne 10. marca 1918. naslov rednega univerzitetnega profesorja na dunajski univerzi.

Dr. Žolger je bil prvi Slovenec, ki je zavzemal v predsedništvu ministrskega sveta važnejše uradniške položaje. Od l. 1900. je bil tudi privatni docent na pravni fakulteti dunajske univerze in član izpraševalne komisije za državnoslovni izpit. Pri vsem tem je ostal zvest sam sebi ter tudi na najvišjih mestih izpovedal svoje slovensko mišljenje in pokoljenje. Zanimal ga je vsak slovenski kulturni pojav, zlasti so ga veselile nove slovenske pravne, a tudi filozofske, sociološke in etnografske knjige in razprave. V svesti si, da je v centrali premalo slovenskih uradnikov, je v letih 1908—1916, ko je prišel do vpliva, izgladil pot v ministristvo marsikateremu slovenskemu uradniku; pri izberi pa je bil zelo strog in je že njegovo priporočilo veljalo za odlikovanje. Njegovo kremenito slovensko zavest kaže tudi dejstvo, da je poslal svoja sinova, ko sta doraščala, na gimnazijo v Maribor, da ne pozabita slovenščine.

Moža s tako globokim slovenskim čutom je zato silno zbolel razvoj notranjih dogodkov v Avstriji po izbruhu svetovne vojne l. 1914., zapiranje in interniranje narodnjakov, preganjanje Slovencev na Štajerskem in Koroškem, ustavitev kulturnih društev, kakršna je bila Slovenska Matica itd. Skušal je omiliti gorje kjer je le mogel, Slovensko Matico pa je s spretnim temporiziranjem akta, ki je „zaležal nekod“ v ministrskem predsedstvu, rešil končnega razpusta. Bil je ves čas med vojno v stalni zvezi z dr. Krekom, dr. Koroščem, dr. Laginjo itd.

Ko je Slovenijo sredi 1917. zajel val osvobodilnega gibanja, ki ga je sprožila dr. Koroščeva majska deklaracija, se je hotela avstrijska vlada približati Jugoslovanom in imenovala 30. avgusta 1917. dr. Žolgerja za ministra brez listnice s posebno nalogo, da pripravi ustavno reformo v smislu narodne federalizacije avstrijske države. Konec l. 1917. je bilo Žolgerju podeljeno viteško plemstvo.

Palača Heinrichshof na Kärnterringu nasproti dvorne opere, v katere 5. nastropju je bil nameščen kabinet ministra Žolgerja, je postala poleg Jugoslovanskega kluba središče političnega gibanja Jugoslovanov na Dunaju. Tu so se risali zemljevidi in zbirali statistični podatki o jugoslovanskem ozemlju bivše monarhije, ki so služili za proučavanje vprašanja, ali bi bilo to ozemlje zmožno lastnega gospodarskega življenja, tu se je tudi redigiralo gradivo o preganjanju Jugoslovanov v začetku svetovne vojne, ki je postalo podlaga številnim interpelacijam Jugoslovanskega kluba. Na zahtevo dr. Žolgerja se je osnovala posebna cesarska komisija z nalogo, da preišče omenjena nasilstva zoper Slovence. Dotično gradivo je še danes važno za raz-

rešitev vprašanja, zakaj so se tudi Slovenci — na prese-
nečenje Evrope — odrekli avstrijski državi.

Žolger je bil, dokler se je še računalo z „okvirjem“
skupne monarhije, nemškim stremljenjem v njej nevaren
nasprotnik. Zato je tudi združeno nemštvo, ko je v Seidler-
jevem kabinetu pomladi 1918. dobilo premoč, povzročilo
Žolgerjevo demisijo, ki je bila sprejeta 6. maja 1918.

Dr. Žolger je jasno videl bližajoče se dogodke, zato je
že mesece pred prevratom izdelal ob sodelovanju slovenskih
ministrskih uradnikov načrt provizorne ustave in uprave za
Slovenijo, ki jo je Narodna vlada za Slovenijo po prevratu
skoraj neizpremenjeno objavila v naredbi z dne 14. no-
vembra 1918. Uradni list št. 111/11. (takozvana Žolgerjeva
naredba.)

V začetku novembra je prihitel Žolger, poln navduše-
nja za novo državo v Ljubljano ter se dal Narodni vladi
za Slovenijo na razpolago. A domovina ga je sprejela
hladno in ga ni upoštevala tako kakor bi po svojih zmož-
nostih in dosedanjem delu za svoj narod zaslužil. Postavili
so ga začasno na čelo komisije za upravno preosnovo in
mu poverili tudi — vodstvo pisarne za okupirano ozemlje.
Dne 6. januarja 1918. pa ga je centralna vlada v Beogradu
imenovala za polnomočnega delegata naše kraljevine na mi-
rovno konferenco v Pariz, kjer je deloval do 1. julija 1920.
Njegova taktnost, njegova navdušenost za novo državo in
strokovnjaška sposobnost so udušile prvotno nezaupanje,
ki se je pojavilo zoper njega v krogih antante, ter mu
pomagale uspeti vsaj tam, kjer ni bilo od strani gotovih
antantnih držav nepremostnih nasprotovanj.

S kraljevskim ukazom z dne 31. avgusta 1919. je bil
dr. Žolger imenovan za rednega profesorja meddržavnega
prava na ljubljanski univerzi. Ker je po končani mirovni
konferenci zastopal našo kraljevino še do konca 1920. na
prvi skupščini Društva narodov, se je njegovo nastopno
predavanje na ljubljanski univerzi vršilo šele 16. marca
1921. pod naslovom „Novo meddržavno pravo“ (priobčeno
v Slov. Pravniku 1921. str. 1—18). Konec 1921. je bil Žolger
imenovan tudi za predsednika komisije za državnoslovni
državni izpit na ljubljanski univerzi.

Odslej se je Žolger popolnoma posvetil znanstvenemu
delu. Temeljit in zanimiv predavatelj, je imel vedno nabito
polno dvorano poslušalcev. L. 1922. je priobčil v Jahrbuch
des öffentlichen Rechtes der Gegenwart razpravo „Die Ver-
fassung Jugoslawiens“, v II. zvezku Zbornika znanstvenih
razprav ljubljanske juridične fakultete pa obširno razpravo
(118 str.) „Kršitev mednarodne obveznosti in njena pravna
posledica (mednarodna krivica)“. L. 1923. je izšla v Času

njegova študija „Reparacijski problemi in zasedba Pohorja“.

V Slovenski Pravnik, v katerem je bil že l. 1901. razpravljajal „O jamstvu za poškodovanje ob uporih“, l. 1914. pa „O sistemu skupnih zadev v avstro-ogrski državnopravni nagodbi“, je prispeval tudi k jubilejski številki 1923. z razpravo „Da-li je naša kraljevina nova ali stara država“.

Avgusta 1924. je začel Žolger bolehati. Zdravniki so dognali tumor v ledvicah, ki se mu je delal neopazno že več let. Operacija septembra 1924. mu je prinesla sicer začasno olajšanje, a konec februarja 1925. so se pojavila nova znamenja zavratne bolezni, ki je bila zajela že ves organizem. Po dvomesečnem trpljenju je izdihnil dr. Žolger v sanatoriju Lassnitzhöhe pri Gradcu dne 16. majnika 1925. svojo plemenito dušo.

V njegovi znanstveni zapuščini je ostal nedovršen njegov Sistem meddržavnega prava, kar pomeni za našo pravno vedo veliko izgubo.

Večji del svoje bogate znanstvene knjižnice je zapustil Juridični fakulteti v Ljubljani, precej knjig je tudi podaril študijski knjižnici v Mariboru.

Juridična fakulteta ljubljanske univerze je posvetila l. 1926. spominu Ivana Žolgerja V. zvezek svojega Zbornika znanstvenih razprav, domovina pa se je oddolžila svojemu velikemu sinu z marmornim spomenikom v avli ljubljanske univerze.¹

*

F r a n Ž u p n e k se je rodil 5. decembra 1860. v Dramljah pri Celju. Gimnazijo je končal v Celju, pravne študije 1887. v Gradcu. Bil je nato čez leto dni za koncipienta pri odvetniku dr. Devu v Postojni, od avgusta 1889. pa pri dr. Josipu Sernecu v Celju. Dne 23. oktobra 1889. je vstopil v konceptno službo pri deželni vladi v Ljubljani in bil februarja 1890. premeščen k okrajnemu glavarstvu v Logatec, kjer je konec 1890. postal provizorni, avgusta 1893. definitivni vladni koncipist, aprila 1895. pa provizorni okrajni komisar.

Konec oktobra 1895. je prestopil v službo pri deželni komisiji za agrarne operacije na Kranjskem ter bil novembra imenovan za lokalnega komisarja z uradnim okolišem Notranjsko, na kar je napredoval decembra 1900. za vladnega tajnika pri agrarnih operacijah.

¹ Prim. Slov. Pravnik 1925, št. 5—6, str. 130—135 (dr. A.); Jutro 19. V. 1925; Slovenec 20. V. 1925; Narod 19. V. 1925; Zbornik znanstv. razprav jurid. fakultete 1926, V (slika); Zgodovina slov. univerze v Ljubljani do l. 1929, 185, 213, 254, 292, 295, 296, 297 (slika spomenika), 473; Hribar, Spomini II, 384—6; Kronika slov. mest I, 1934, 152 (slika), III 1936, 138.

V novem službenem področju se je Župnek z vso vnemo lotil izboljšanja agrarni razmer na Notranjskem, zlasti zidanja agrarnih cest, pož zdovanja, ureditve pašnikov itd. Izdelal je tudi obširen načrt za preskrbo kranjskega Krasa z dobro pitno vodo iz studencev pod Nanosom. Pri tem pa časih ni upošteval gmotne moči prebivalstva in dežele in hotel z vso silo izvesti svoje velike in tudi drage načrte. Tako je prišel v navzkrižje z agrarnimi interesenti, kar se je pokazalo v znani cerkniški aferi, ki je razburila cerkniško dolino in povzročila napade v časopisju in deželnem zboru. Tako je bil dobro misleči, a dokaj trmoglav župnik l. 1905. odpoklican od agrarnih operacij ter premeščen k deželni vladi. Tu je ostal dve leti, dokler ni bil pod predsednikom baronom Schwarzem rehabilitiran in l. 1907. imenovan za vodjo okrajnega glavarstva v Črnomlju, dne 6. februarja 1909. pa za okrajnega glavarja v Radovljici.

V Radovljici je vneto deloval za gospodarsko povzdigo okraja. Bil je glavni iniciator blejskega vodovoda. Sam je za to delo poiskal in našel izdatnih in zdravih studencev nad Gorjami. S tem je položil glavni temelj za daljnji razvitek Bleda kot letovišča. Ko se je stari železniški most nad Otočami zamenjal z novim, je Župnek napravil načrt za preložitev okrajne ceste Podvin-Radovljica na ta način, da bi se stari železniški most porabil za premostitev grape med Predtrgom in Radovljico in bi okrajna cesta držala od srede Predtrga naravnost do radovljiške župne cerkve, odtod pa skozi mesto. Načrt je bil takrat odbit, v naših dneh pa ga izvajajo, dasi na drug in cenejši način.

Župnek je delal tudi na to, da bi se z zaježitvijo Savice pri Sv. Janezu zvišala gladina Bohinjskega jezera, tako pridobljeni vodni padec pa izrabil za močno električno centralo. Tudi ta misel je ostala načrt, dasi je bila takrat zaradi slabe naseljenosti jezerskih bregov brez večjih težav izvedljiva in bi poleg gospodarskih koristi znatno dvignila pokrajinsko sliko Bohinjskega jezera. Nenehoma je opozarjal deželno vlado in pristojna ministrstva na veliki pomen Pokljuke, Mrzlega studenca in Rudnega polja kot prvovrstnih turističnih in klimatičnih postojank ter vedno iznova zahteval zidavo avtomobilske ceste na Pokljuko in njeno podaljšanje proti Triglavskemu pogorju in v Bohinj, za kar je bil napravil sam vse potrebne načrte. V kmetijskem ministrstvu je skoraj že prodrl s svojimi načrti, ko je l. 1914. nenadoma izbruhnila evropska vojna.

Med vojno je zašel v huda nasprotstva z vojaškimi oblastvi. Braneč odločno domače prebivalstvo pred vojaškimi rekvizicijami in odklanjajoč preganjanje zavednih

Slovencev, je bil zato dne 11. februarja 1916. odstavljen od vodstva okrajnega glavarstva in premeščen k deželni vladi.

Po zlomu Avstrije ga je Narodna vlada za Slovenijo, upoštevajoč njegove zasluge za ljudstvo, rehabilitirala in ga 28. decembra 1918. imenovala za vladnega svetnika, podelivši mu za čas vodstvo politične izpostave v Borovljah, kjer pa je ostal le tri mesece, ker je moral marca 1918. prevzeti vodstvo politične izpostave v Cerknici, ki se je bila takrat ustanovila zaradi italijanske zasedbe Logatca. Avgusta 1919. je bil premeščen k deželni vladi za Slovenijo, kjer je v oddelku za notranje zadeve služboval do 31. decembra 1924., ko je bil upokojen. Umrl je 13. maja 1938. v Ljubljani.

Župnek je nenavaden pojav med slovenskimi upravnimi juristi. Bil je namreč ne toliko pravnik, kolikor upravnik v modernem smislu besede, pobudnik velikih javnih del tehnične prirode, ki bi prinašala, ako bi se bila izvedla, ljudstvu neslutelih koristi. Bister videc bodočega gospodarskega razvoja in oblagodarjen z nenavadnimi tehničnimi darovi, je skušal na vso moč izvesti svoje načrte, ki so se zdeli sovrstnikom mnogokrat drzni in neizvedljivi; bodočnost pa je pokazala, da je imel Župnek prav.

Samo nekaj primerov: Iz lastnega nagiba in ob svojih stroških je napravil že l. 1900. prve načrte za kraški vodovod, ki bi ga napajali studenci pod Nanosom (v Stranjah in Razdrtem). Vodovod naj bi se izpeljal po Krasu na eni strani preko Sv. Petra, na drugi pa preko Senožec do glavnega nabiralnika nad Štorjami pri Sežani, od koder bi bilo šlo omrežje z zadostne višine proti Gorici in Trstu. Župneku se je posrečilo zanimati za ta načrt, čigar narodnogospodarski in vojaški pomen je bil očiten, lokalne interesente, kranjski in goriški deželni zbor ter pristojna ministrstva na Dunaju, zlasti vojno ministrstvo, kjer si je v osebi generala in poznejšega podmaršala pl. Höferja pridobil vplivnega podpornika.

Konzorcij za zgradbo kraškega vodovoda, ustanovljen l. 1909. je dal potem razen glavnega načrta izdelati še podrobne načrte in preračune. Tako je Župnek s tehnične strani storil vse, kar je bilo v njegovi moči in nestrpno pričakoval, kdaj se bodo dela razpisala. Toda avstrijska vlada je, kakor že tolikokrat, kadar je šlo za južne kraje, ta lepi projekt vedno znova odlašala, dokler ni bilo prepozno in je izbruhnila vojna. Kraški vodovod so izvršili, precej po Župnekovih načrtih, kmalu po zasedbi našega Krasa — Italijani.

Najbolj znan je postal Župnek l. 1911. za časa zidanja nove železnice Novomesto—Bubnjarci—Karlovec, ko je bila

stranska proga Črnomelj—Metlika tako rekoč že skoraj gotova stvar. V rekordno kratkem času je sam izdelal vse načrte nasprotne variante za neposredno zvezo Semič—Črnomelj—Metlika in z njimi tudi prodrli. Da je Črnomelj danes direktno zvezan z Novim mestom in Karlovcem, je Župnekova zasluga.

Železniški projekti so ostali sploh njegova velika ljubezen. Dognal je še l. 1922. skoraj horizontalno zvezo Kočevske železnice z morjem od Kočevja mimo Kočevske reke in Stalcerjev čez Čabar in Gerovo na Delnice, l. 1930. pa je izdelal načrte za najkrajšo železniško zvezo Slovenije z morjem kot odcepek od dolenjsko-kočevske proge pri Velikih Laščah na Bloško polico in od tod po zahodnjem pobočju Metuljskih hribov in Račne gore na Prezid in Delnice.

Župneka vladni krogi nikdar niso posebno marali; preveč jim je bil iniciativen in samosvoj, ali kakor so oni dejali, „impetuozen in avtokratski“. Njegov podjetni, bolj rečeno podjetniški duh, ga je zanašal daleč proč od birokratskega formalizma in spravil nekajkrat v hudo navzkrižje z njim. Narod pa ga je spoštoval in mu dejansko pokazal svojo hvaležnost. Številne naše občine so ga izvolile za svojega častnega občana.¹

*

2. SAMOUPRAVNI JURISTI.

Dr. Jožef Abram se je rodil 18. septembra 1832. v Tupelčah pri Kobilji glavi na goriškem Krasu iz premožne rodbine, iz katere je izšel tudi njegov brat Filip Abram, poznejši senatni predsednik vrhovnega sodišča na Dunaju. Na gimnaziji v Gorici je bil Jožef Abram sošolec poznejšega škofa Zorna, s katerim je tekmoval za prvenstvo. Gimnazijske študije je dovršil 1851. v Benetkah, kjer je bil njegov stric višji sodni svetnik, pravne nauke pa v Gradcu, kjer je dosegel doktorat prava. Okoli 1858. je vstopil v službo pri deželnem odboru v Gorici in postal deželni tajnik.

Kot odličen pravnik in nepristranski uradnik si je kmalu pridobil splošno zaupanje v uradu in med slovenskim prebivalstvom, ki ga je l. 1867. in potem še 1870. izvolilo za poslanca slovenskih kmetijskih občin v goriškem deželnem zboru. Obdržal je tudi kot deželni poslanec službo deželnega tajnika, kar je bilo sicer nekompatibilno, a je

¹ Prim.: Personalni in drugi akti bivše c. kr. dež. vlade za Kranjsko; Gabršček, Goriški Slovenci, II. 178—9, 491; Slovenec 1938, 110.

deželni zbor vseeno njegov mandat priznal. Nezdržnost obeh položajev pa se je pokazala 11. oktobra 1871., ko je hotela italijanska večina v deželnem zboru izsiliti nov, Slovencem neugodni volilni red za goriški deželni zbor. Ker je abstenenca slovenskih poslancev onemogočila potrebni kvorum, je italijanska večina sklenila, da pozove dr. Abra- ma kot deželnega tajnika v deželni zbor, da „vrši tam taj- niške posle“, v resnici pa, da s svojo navzočnostjo kot deželni poslanec omogoči kvorum $\frac{3}{4}$ poslancev. Abram se pozivu ni odzval, na kar mu je večina deželnega zbora na predlog italijanskega poslanca del Torre-ja kot disciplinsko kazen izrekla grajo. Abram se je še tisti dan odpovedal mestu deželnega tajnika, a Slovenci so ga že v naslednji seji deželnega zbora (12. oktobra 1871) izvolili na mesto dr. Lavriča za deželnega odbornika, posel, ki ga je odslej vršil, vedno na novo izvoljen za deželnega poslanca, z naj- večjo vestnostjo in objektivnostjo skozi 30 let, poleg pri- vatnih del v svoji advokatski pisarni, katero je bil odprl l. 1879.

Ko je l. 1902. zaradi svoje starosti odložil mesto de- želnega odbornika, mu je takratni deželni zbor priznal častno nagrado 2.400 K. Užival je ni dolgo, ker je že dne 29. januarja 1907. umrl v Gorici.¹

*

Franc Uršič je bil rojen kot sin kmetskih staršev dne 5. oktobra 1855. v Spodnji Idriji. Gimnazijo je pohajal v Ljubljani, kjer je l. 1875. napravil maturo. Nato je do- vršil na dunajski univerzi klasično filozofijo, ko pa v tej stroki ni mogel priti do kruha, še juridično fakulteto. Vmes je napravil še tudi izpit iz stenografije za srednje šole.

Bil je potem nekaj časa na Dunaju za odvetniškega koncipienta, v Sevnici za notarskega pripravnika, dne 5. aprila 1890. pa je vstopil kot konceptni pripravnik pri kranjskem deželnem odboru. Tu mu je znanje stenografije hodilo v prid pri zasedanjih kranjskega deželnega zbora. L. 1894. je postal provizorni koncipist, l. 1901. deželni tajnik ad personam, l. 1906. deželni tajnik 1. razreda, l. 1916. pa deželni svetnik. Po prevratu in likvidaciji kranjske deželne uprave je bil l. 1920. prevzet v državno službo in dodeljen kot pravni referent poverjeništvu za javna dela, l. 1924. pa je bil imenovan za vladnega svetnika pri Gradbeni direk- ciji. Dne 31. maja 1924. je stopil v pokoj, dne 18. julija 1926. pa je umrl v Ljubljani.

Uršič je bil zelo zmožen in delaven uradnik in vse- stransko izobražen mož. Njegova filološka izobrazba ga je

¹ Prim.: SBL I, 2 (Lončar); Gabršček, Goriški Slovenci I, 155.

usposobila, da je sodeloval pri Pleteršnikovem slovensko-nemškem slovarju in Babnikovi pravni terminologiji, za katero je na iniciativo Matije Zamide izčrpal 2 letnika slovenskih izdaj državnega zakonika.

*

Ivan Vončina je bil rojen 6. maja 1849. na Vojskem nad Idrijo kot sin kmečkih staršev. Gimnazijo je dovršil 1868. v Gorici, juridične študije 1873. na Dunaju, na kar je l. 1874. vstopil v službo pri deželni vladi na Kranjskem ter služboval kot pripravnik, potem (od 1877) kot deželno-vladni koncipist pri okrajnih glavarstvih v Postojni, Logatcu, Radovljici in (od 1879) v Ljubljani. Dne 30. maja 1881. je stopil kot magistratni tajnik v službo mestnega magistrata v Ljubljani, postal 4. januarja 1884. magistratni svetnik in županov namestnik, 31. marca 1885. višji magistratni svetnik, dne 1. decembra 1898. pa magistratni ravnatelj in načelnik vseh mestnih uradov. Dne 1. aprila 1912. je bil na lastno prošnjo po 38 letnem službovanju upokojen. V znamenje „priznanja in zahvale za mnogoletno zvesto službovanje“ mu je ljubljanski občinski svet dne 6. marca 1913. podelil ljubljansko meščanstvo.

Vončina je bil prvi narodnozavedni magistratni ravnatelj v Ljubljani. Kremenitega značaja, skrajno vesten in marljiv, bister in preudaren, je znal, zlasti pod Hribarjevim županovanjem dvigniti poverjeni mu urad do ugledne višine, tako da je slovel ljubljanski magistrat kot najboljši samoupravni urad na jugu države. Obenem je po navodilih župana Hribarja izvršil dokončno poslovenjenje notranjega uradovanja. V težavnih časih, ki so nastali po potresu leta 1895., je požrtvovalno pomagal županu Hribarju ustvarjati prenovljeno in moderno Ljubljano. Kako mu je bila mestna uprava prirasla k srcu, kaže najbolj dejstvo, da je še kot upokojenec urejeval mestno registraturo in mestno knjižnico ter oboje spravil v vzoren red. Umril je 14. julija 1924. v Ljubljani. Ivan Hribar pravi o Vončini v svojih Spominih (I. 281) da je imel v njem „najboljšega prijatelja in podpiratelja pri vršitvi svojih županskih poslov.“

*

Dr. Fran Zbašnik se je rodil dne 1. oktobra 1855. v Dolenji vasi pri Ribnici kot sin revnih kmetskih staršev. Gimnazijo je dovršil v Ljubljani, pravo l. 1881. v Gradcu, kjer je bil 1883. promoviran. Oktobra 1881. je vstopil pri deželnem sodišču v Ljubljani, 30. maja 1882. pa je prestopil v politično upravno službo ter služboval sprva pri deželni vladi v Ljubljani, od 1883. pa v Kamniku, kjer je 1884. postal deželnovladni koncipist.

Iz Kamnika je bil včasih pošiljal spretno spisane dopise poluradnemu „Ljubljanskemu listu“, ki mu je od l. 1884. bil urednik profesor Šuklje. Ko je bil ta l. 1885. premeščen iz Ljubljane, je bil na njegov predlog določen Zbašnik januarja 1885. za urednika in je moral za Ljubljanski list poleg uvodnikov napisati pogostoma še dober del neuradne vsebine. Po desetmesečnem trudu je prosil Zbašnik, da ga rešijo pretežkega bremena, na kar je bil premeščen v Postojno, vendar je moral pošiljati Ljubljanskemu listu še naprej po tri uvodnike na teden. Dne 17. novembra 1886. imenovan za okrajnega komisarja, je bil kmalu nato premeščen v Kamnik, l. 1893. pa v Radovljico, kjer je ostal do začetka 1894., ko je izstopil iz državne službe.

Dne 1. aprila 1894. je bil sprejet v službo pri kranjskem deželnem odboru. Tu je vestno služil 24 let in napredoval za tajnika, svetnika, višjega svetnika ter dobil slednjič naslov ravnatelja deželnih uradov. Po prevratu je bila kranjska deželna uprava odpravljena in Narodna vlada za Slovenijo je prevzela dr. Zbašnika v državno službo. Tu je ostal do 28. novembra 1924., ko je bil po 45 letnem službovanju upokojen. Dne 2. februarja 1935. je v 80. letu umrl v Ljubljani.

Kot upravni jurist Zbašnik ni zapustil vidnih sledov, pomemben pa je postal kot pisatelj, časnikar in urednik. Po večini je priobčeval svoje povesti, novele in črtice pod različnimi psevdonimi (Fr. Dolinčan, Fr. Doljan, Josip Frančič, Fr. Malograjski, Fr. Milovršnik, Novus, Fr. Serafin, Fr. Strnad, Žaljski itd.).

Pisati je začel razmeroma pozno in sicer najprvo pri Mohorjevi družbi. L. 1893. je izšla v Slovenskih Večernicah njegova povest „Na krivih potih“, spisana „po resničnih dogodkih, priprostemu ljudstvu v pouk in zabavo“. Od drugih povesti te vrste so postale znane „Vas Kot“ (1896), „Boj za pravico“ (1897), „Za srečo“ (1901), „Miklova lipa, zgodovinska povest“ (1903) in „Pisana mati“ (1909). Ljudstvo je te povesti zaradi lahko umljivega sloga in gladkega pripovedovanja rado bralo.

Leta 1897. je začel Zbašnik pisati tudi v Ljubljanski Zvon. V leposlovnih spisih, ki jim ni odrekati literarne vrednosti, je stal v sredi med starimi in novimi pisatelji, naturalizem pa je odklanjal. Od njegovih povesti in črtic v Zvonu so pomembnejše „Žrtve“ (1901), „Prijateljstvo in ljubezen“ (1904) in „Zmaga“ (1905). Tudi v Zabavni knjižnici Slovenske Matice je objavil l. 1900. večjo povest „Iz viharja v zavetje, roman iz življenja preproste deklice“ s tendenco zoper preveliko poudarjanje dedičnosti, potem dramatično sliko „Sami med seboj“ (1901) in „Pogreb“ (1902),

sliko iz življenja koroških Slovencev. Sodeloval je v teh letih (1901—1905) tudi pri Govekarjevem Slovanu in tržaški Slovenki. Del svojih uradniških spominov je objavil pozneje (1921 in 1922) v „Našem glasu“.

L. 1903. je prevzel za Aškercem uredništvo Ljubljanskega Zvona bolj na željo svojega šefa pri deželnem odboru dr. Tavčarja kot iz lastne volje, a ga je vestno vodil 7 let. Privabil je k sodelovanju razen mladih tudi starejše pisatelje (H. Dolenca, dr. Ivana Tavčarja, Janeza Trdino). Poleg uredništva in mnogih književnih, umetniških in gledaliških referatov je v tem času napisal pod raznimi psevdonimi za Ljubljanski Zvon veliko število novel in črtic, da napolni z njimi list. S časom ga je poleg uradnih poslov to ogromno duševno delo živčno popolnoma izčrpalo, tako da je od l. 1910. za dolgo časa utihnil.

Po prevratu je postal sotrudnik Zvončku (1924—1932) in Domačemu prijatelju (1927—30) ter priobčeval v Jutru in Slov. Narodu članke leposlovne in prigodne vsebine. Tehntni so bili njegovi politični članki, ki jih je od l. 1919. dalje priobčeval v Slovenskem Narodu, nekaj tudi v Jutru. V njih je obravnaval najrajši pereče nacionalne zahteve ter mimo vseh strankarskih ozirrov bodril narodni ponos.

Zbašnik je bil zelo darovit pisatelj, a je svoje duševne moči preveč drobil; odklanjajoč sodobne slovstvene struje, ni bil toliko močan, da bi našel svojo in iz notranje uravnovešenosti globlje vplival na druge. Časnikarska žilica, ki je bila v njem brez dvoma močno razvita, ga je gnala, da je hotel biti povsod doma, poleg pripovedništva tudi v likovni umetnosti, glasbi, tehniki in celo medicini. Ta razcepljenost duha je bila morda vzrok, da nenavadno plodoviti pisatelj s svojimi deli ni mogel doseči trajnega uspeha.¹

*

3. FINANČNI JURISTI.

Jožef Dobida se je rodil 23. februarja 1848. na Lancovem pri Radovljici v kočarski domačiji „pri Majdneku“. Njegov oče Jakob bistrega dečka ni mogel podpirati in tako se je moral Jožef že na nižji gimnaziji v Kranju in na višji gimnaziji v Ljubljani, ki jo je 1869. dokončal, prebiti z inštrukcijami. V takih razmerah je pohajal tudi pravne študije na dunajski univerzi, a jih je moral za dalj časa pretrgati, da si kot domači učitelj pri grofu Aichelburgu

¹ Prim.: Grafenauer, Kratka zgodovina slov. slovstva 1920, 296; Šuklje, Iz mojih spominov I, 121; Jutro in Slovenec 1935, 28; Ljublj. Zvon 1935, 2—3.

na Bledu in baronu Egonu Zoisu na Brdu preskrbi najpotrebnejša sredstva za obstanek. Zato je tudi razmeroma pozno (1879) opravil tretji državni izpit, a je že leto potem (1880) vstopil pri finančni prokuraturi v Ljubljani. Dne 18. junija 1882. je bil imenovan za začasnega finančnega koncipista pri finančnem deželnem ravnateljstvu v Sarajevu ter služboval od 1883—85 kot davčni inšpektor v Dolnji Tuzli in Travniku. L. 1885. se je povrnil na Kranjsko ter tu od 1885—88 opravljal službo davčnega inšpektorja v Črnomlju in Postojni, odtod pa prišel l. 1889. kot finančni tajnik k finančnemu ravnateljstvu v Ljubljano. L. 1895. je bil premeščen k fin. okrajnemu ravnateljstvu v Brixen, kjer je imel za tovariša dr. Mayerja, poznejšega finančnega ministra, ki je tedaj spoznal njegove zmožnosti. L. 1897. se je kot finančni svetnik v drugič povrnil v Ljubljano, kjer je postal l. 1899. fin. nadsvetnik. L. 1907. je vodil po upokojitvi fin. ravnatelja Karla Lubca skoraj leto dni finančno ravnateljstvo v Ljubljani in splošno se je pričakovalo, da bo imenovan za Lubčevega naslednika. Tu so pa posegli vmes politični vplivi, čeprav se ni nikdar eksponiral za to ali ono stranko in Dobida ni postal finančni ravnatelj, pač pa je bil poklican kot dvorni svetnik v fin. ministrstvo, kar pa je iz rodbinskih razlogov odklonil in prosil, da ostane v Ljubljani. Finančni minister dr. Mayer je nekdanjemu tovarišu in odličnemu uradniku — Dobida je slovel za najboljšega finančnega jurista na jugu monarhije — olajšal nadaljnje službovanje s tem, da je za njega ustanovil — takrat nekaj nezaslišanega v finančni upravi — pri finančnem ravnateljstvu novo (ad personam) mesto dvornega svetnika. Dobida je služil še do l. 1913. Ko je stopil v pokoj, so ga odlikovali s komturskim križcem Franc Jožefovega reda. Umrl je za operacijo na Dunaju dne 4. avgusta 1919. in je tam pokopan na centralnem pokojišču.

*

Karl L u b e c je bil rojen dne 20. oktobra 1845. v Bišu pri Sv. Bolfenku v Slovenskih goricah kmetskim staršem. Po dovršeni gimnaziji v Mariboru je zamenjal prvotni bogoslovni študij v Mariboru s filozofskim (matematiko in fiziko) na graški univerzi. Ker pa ni mogel dobiti namestitve na srednjih šolah, je vstopil 1870. pri računskem oddelku fin. ravnateljstva v Gradcu, obenem pa doštudiral pravo. L. 1877. je bil imenovan za davčnega nadzornika na Dunaju, od tam pa 1879. premeščen v Radgono, kjer je poučeval v slovenščini takratnega okrajnega glavarja, poznejšega deželnega predsednika na Kranjskem, Viktorja barona Heina, ki je bil tudi pozneje v Mariboru in Ljubljani njegov

predstojnik in zaščitnik. L. 1882. je bil premeščen v Brežice, l. 1888. v Maribor; istega leta je bil imenovan za finančnega tajnika pri finančnem ravnateljstvu v Gradcu, kjer je l. 1893. napredoval za finančnega svetnika, l. 1898. pa za višjega finančnega svetnika. Tu je tudi več let predaval državno računovodstvo na juridični fakulteti in sodeloval pri Slov. Pravniku. Po odhodu finančnega ravnatelja Plachkega iz Ljubljane je postal 1898. prvi narodni finančni ravnatelj v Ljubljani. L. 1899. je bil imenovan za naslovnega, l. 1902. za pravega dvornega svetnika, l. 1907. pa je stopil v pokoj. Živel je potem do 1919. v Gradcu in bil tam predsednik slovenske „Besede“ in podpredsednik podpornega društva za slovenske visokošolce. Ob prevratu so ga Nemci nekaj časa internirali in ga spravili tudi ob stanovanje. Da se izogne nadaljnjim preganjanjem, se je preselil v Ptuj k zetu, odvetniku dr. Senčarju. Tu je še nekaj let vodil olepševalno in tujskoprometno društvo, dokler se mu ni naglušnost, na kateri je trpel že med aktivnim službovanjem, spremenila v popolno gluhost.

Umrli je po daljšem bolehanju dne 1. junija 1931. v Ptujju.¹

*

Dr. J a n k o P o n e b š e k se je rodil dne 30. maja 1861. v Preski nad Libergo v občini Šmartno pri Litiji kmetskim staršem Mihi in Jeri Ponebšek ter je umrl dne 14. januarja 1935. v Ljubljani.

Prva dva razreda je končal v Šmartnem ter pohajal nato normalko in gimnazijo v Ljubljani, kjer je 1883. maturiral ter bil nekaj let domači učitelj pri grofu Attems. L. 1886. se je vpisal na pravno fakulteto dunajske univerze, pravniške študije pa je dokončal v Gradcu, kjer je dosegel 21. decembra 1891. doktorat prava. Dne 28. decembra 1891. je vstopil kot konceptni pripravnik pri finančnem ravnateljstvu v Ljubljani, služboval do l. 1893. v Krškem, nato kot finančni koncipist do l. 1894. v Radovljici in kot davčni nadzornik v Litiji in Postojni, kjer je l. 1900. napredoval za višjega davčnega nadzornika ter bil obenem premeščen v Novo mesto, l. 1904. pa v Črnomelj. Odtod je bil l. 1906. kot finančni tajnik zopet poklican k davčni administraciji v Ljubljano. L. 1911. je napredoval za finančnega svetnika, l. 1919. pa za višjega finančnega svetnika in služboval pri raznih oddelkih finančnega ravnateljstva. Dne 26. februarja 1927. je po 35 letih vestne službe kot vodja davčne administracije v Ljubljani stopil v pokoj.

Že od mladih nog se je dr. Ponebšek zanimal za ptice ter je raziskovanju njihovega življenja in zlasti njihove

¹ Prim.: SBL I, 684 (Polec).

selitve posvetil ves svoj prosti čas. Sistematsko se je začel pečati z ornitologijo okoli l. 1892. S časom si je zbral bogato strokovno knjižnico, ki obsega vsa pomembnejša ornitološka dela ter je edina te vrste v Sloveniji in pa obsežno zbirko ptičjih mehov in jajc, ki je sedaj last Dravske banovine.

Bil je v stalnih stikih z domačimi in tujimi ornitologi, ki so se obračali na njega za podatke o avifauni Slovenije. Sodeloval je pri sestavljanju imen naših ptic za Naumannovo *Naturgeschichte der Vögel Mitteleuropas*, ki je izšla l. 1905. v Jeni. Dopisoval je vsem pomembnim ornitološkim revijam (*Journal für Ornithologie* in *Ornithologische Monatsberichte* Berlin, *Ornithologisches Jahrbuch Hallein*, *Ornithologische Monatsschrift* v Geri in *Aquila* v Budimpešti) in sodeloval pri nemškem lovskem glasilu *Deutsche Jägerzeitung*. Mnogo člankov ornitološke in lovske vsebine je priobčeval v *Slov. Narodu*, *Laibacher Zeitung*, *Carnioli* in v *Lovcu*, kateremu je bil l. 1923. tudi urednik.

Najpomembnejše njegovo delo so „Naše ujede“, priobčene v „*Carnioli*“ v letih 1915—1918. Prvi del („*Sove*“) je izšel l. 1917. kot samostojna knjiga v ponatisu, drugi del („*Kragulji*“) je došel v tisku le do opisa jastreb, sokolov in lunjev, drugo je ostalo v rokopisu.

Spoznavši važnost zemljepisnega položaja Slovenije za selitev ptic, ni dr. Ponebšek miroval, dokler se ni l. 1926. v Ljubljani ustanovil Ornitološki observatorij kot stalen državni zavod za proučevanje ptičjega življenja. Temu zavodu je bil do svoje smrti vodja in tajnik ter mu pridobil tudi v zamejstvu veljave.

Še pred smrtjo je dr. Ponebšek pridno zbiral gradivo za jugoslovansko ptičjo terminologijo in za kompendij *Ornis Sloveniae*, ki naj bi obsegal sistematičen opis vseh naših ptic. Bela žena mu je ustavila to veliko delo, ki čaka naslednika.¹

*

Dr. Karl Šavnik se je rodil dne 30. junija 1874. v Kranju kot sin lekarnarja Karla Šavnika in Leopoldine roj. Jugovic. Ljudsko šolo in nižjo gimnazijo je pohajal v Kranju, višjo gimnazijo v Ljubljani, kjer je l. 1892. z odliko maturiral; tudi pravne študije je dovršil z odliko v Gradcu, kjer je dne 18. januarja 1897. promoviral za doktorja prava. Maja 1897. je stopil kot konceptni praktikant v službo pri finančnem deželnem ravnateljstvu v Gradcu, od koder je bil aprila 1899. premeščen v Ljubljano za časnega davčnega nadzornika. Še isto leto (24. julija) je bil poklican v finančno ministrstvo na Dunaj ter tu postal

¹ Prim.: *Jutro in Slovenec* 1955, 12; *Lovec* 1955, 2.

l. 1901. min. koncipist, l. 1905. min. podtajnik, 1909. min. tajnik, 1913. višji finančni svetnik in 1916. sekcijiski svetnik.

Po zlomu Avstrije je bil dne 5. decembra 1918. prevzet v službo pri finančnem poverjeništvu v Ljubljani, s kraljevim ukazom z dne 12. marca 1919. pa imenovan za delegata ministrstva financ v Ljubljani. Dne 2. junija 1927. je bil poklican za načelnika proračunskega oddelka pri finančnem ministrstvu v Beograd, kjer pa je ostal le nekaj mesecev, kjer je bil že 2. junija 1927. imenovan za ravnatelja podružnice Poštne hranilnice v Ljubljani. Že takrat ga je mučila huda želodčna bolezen, kateri je 11. septembra 1928. podlegel.

Dr. Šavnik je bil odličen strokovnjak v finančnih stvareh. Svoje korenito poznavanje zakonov vobče in narodnogospodarskih pojavov posebej je uporabljal z nenavadno natančnostjo za reševanje težavnih vprašanj državne finančne službe, ki so mu jih nalagala njegova čedalje višja in odgovornosti polna službena mesta. Mnogi njegovi akti se berejo kakor prave razprave; zato ni čuda, da so ga v Avstriji in Jugoslaviji pozvali k sodelovanju pri osnutkih raznih finančnih zakonov in uredb in da je bil za uspešno svoje delo ponovno odlikovan (Red Sv. Save IV. in III. vrste).

Našo pravniško literaturo je Šavnik obogatil s številnimi prispevki iz finančnega prava. Že l. 1914. je napisal za Slov. Pravnika članek „Reformirani § 153 zakona o osebnih davkih“, l. 1923. izvrstno razpravo: „Naš zakon o glavni kontroli“, l. 1926. članek: „Pravnik v finančni službi“, ki se vsi odlikujejo po globokem znanju in bistri koncepciji. L. 1923. je priobčil v Trgovskem listu vrsto člankov z naslovom: „Sedanjest in bodočnost finančne uprave“, istega leta pa je izdal v pouk ključovalnim davkoplačevalcem samostojno brošuro: „Zakaj se ljudje upirajo dohodnini“. V Zborniku znanstvenih razprav ljubljanske juridične fakultete 1926. je priobčil razpravo: „Pravna funkcija številke v budžetu davčnih dohodkov“. Razen tega je objavil (1924) v srbščini študijo: „Organizacija finansijske uprave po oblastima i srezovima.“

Dne 29. junija 1923. je bil dr. Šavnik imenovan za honorarnega profesorja za finančno upravno pravo na juridični fakulteti ljubljanske univerze; bil je tudi priznan predavalec na sestankih društva Pravnika.¹

*

¹ Prim. Jutro 1928, 214 in 215 (slika); Slovenec 1935, 207; Slov. Narod 1928, 210 (slika); Slov. Pravnika 1928, št. 10, str. 243.

Ivan (Jovan) Vesel - Koseski, nekdanj tako proslavljeni pesnik Bleiweisovih Novic, je bil po poklicu finančni konceptni uradnik ter končal svojo uradniško kariero kot višji finančni svetnik primorskega finančnega ravnateljstva.

Rodil se je dne 12. septembra 1798. v Spodnjih Kosezah, vasi med Lukovico in Moravčami, v kmetski hiši, ki je izza 14. avgusta 1898. okrašena s spominsko ploščo, odkrito ob stoletnici njegovega rojstva. Gimnazijske študije je dovršil l. 1816. v Celju, licej l. 1818. v Ljubljani, pravne nauke je pohajal v Gradcu in dokončal l. 1823. na Dunaju.

L. 1823. je vstopil kot konceptni praktikant pri policijskem ravnateljstvu v Ljubljani, 1826. pa je prestopil k karalni (= finančni) inspekciji v Trstu, kjer je postal koncipist in služboval potem nekaj let v Gorici in Tolminu, prišel okoli l. 1832. v Trst, napredoval tam za finančnega in višjega finančnega svetnika in stopil l. 1862. v pokoj. Dne 26. marca 1884. je umrl v Trstu.

Malo znano je dejstvo, da se je Koseski v revolucijskem letu 1848. tudi politično udejstvoval ter mnogo pripomogel k temu, da se je iredentistična propaganda za pripojitev Trsta k Italiji izjalovila. Bil je tudi v seznamku mož, ki so jih Novice junija 1848. priporočale za volitev v prvi državni zbor na Dunaju. Ko se je l. 1861. ustanovila Slavjanska čitalnica v Trstu, je bil Koseski nje prvi predsednik.

O njegovih pesniški veljavi ne bomo podrobneje razpravljali in ponavljali to, kar je napisano že v vsaki slovenski zgodovini. Časi, ko so ga Bleiweis in njegov okrog v zvezde kovali in ga postavljali celo nad Prešerna, so za nami, a prav tako je preteklo že pol stoletja od onih srditih napadov, ko so ga mladi (Stritar, Levstik, Mencinger, Zarnik) v nič devali in mu celo odrekli slovenstvo. Danes vemo, da je bil Koseski vendarle pesnik in to slovenski pesnik, ki je s svojimi zanešenimi verzi, polnimi odkritega narodnega ponosa, v nenavadni meri budil in krepil slovensko narodno zavest. Mogočni ritem njegovih heksametrov in pentametrov,* vznešeno krasnorečje njegovih ôd, nepoznani in nezaslišani v tedanjih preporodnih časih, je opajalo množice do solz in navduševalo celo trezne može.

Ob slovenskih prizadevanjih in bojih, ki jih je vodil dr. Janez Bleiweis, se je tudi Koseskega muza krepko uveljavljala, toda da je postal nekak programatični politični pesnik Bleiweisove dobe. Koseskega pa pri njegovem pesniškem stvarjanju ni vodilo načelo *L' art pour l' art*; s

* Do danes so se le še nekateri ohranili n. pr.:

    Hrast se omaje in hrib, zvestoba Slovencev ne gane —
    ali: Kdor zaničuje se sam, podlaga je tučjevi peti —
    in: Biti slovenske krvi, bodi Slovincem ponos!

svojim nedvomno velikim pesniškim talentom pa je zavestno skušal preskočiti meje tedaj še nerazvitega jezika in ga, čeprav s prisilnimi besednimi tvorbami, dvigniti na raven ostalih evropskih jezikov. To pa je bilo orjaško delo, ki ga je zmož, črpajoč iz večnih studencev čiste narodne govornice, edinole — Prešeren.

Veselove pesmi, ki so sedaj razen par izjem (Kdo je mar, Vojaška, Oče naš) pozabljene, pa so vendarle imele velik političen in kulturni vpliv na našo preporodno dobo, tako da stoji Vesel-Koseski pred nami kot mogočen buditelj narodne zavesti in uspešen bojevnik za našo kulturno in politično osamosvojitve.¹

*

Hilarij Vodopivec se je rodil 16. marca 1868. na Reki real. profesorju Francetu Vodopivcu, poznejšemu (od 1882.) okrajnemu šolskemu nadzorniku v Gorici in Uršuli roj. Vergna. Gimnazijo je l. 1888. z odliko dovršil v Gorici, pravne študije l. 1892. na Dunaju. Oktobra 1892. je vstopil kot pripravnik v konceptno službo pri primorskem finančnem ravnateljstvu in služboval do 1918. v Gorici, Sežani in Voloskem. L. 1896. je postal finančni koncipist, 1897. davčni inšpektor, 1902. višji davčni inšpektor, 1916. pa finančni svetnik. Po zedinjenju je napredoval 1919. za višjega finančnega svetnika ter bil v istem letu poslan v Celovec, odkoder pa je kmalu prešel v Novi Sad za namestnika finančnega delegata.

V začetku l. 1920. poklican za odsečnega predstojnika h generalnemu ravnateljstvu neposrednih davkov v Beograd, je že 15. novembra 1920. postal načelnik v finančnem ministrstvu, kjer je služil tri leta. Odtod je bil kot prvi Slovenec dne 20. junija 1923. imenovan za člana Glavne kontrole. Dne 25. maja 1929. je stopil zaradi bolehnosti po 37 letnem službovanju v pokoj, ki ga ni dolgo užival. Umril je za rakom dne 3. maja 1930. v Mariboru, dober teden pred sorodnikom, velikim županom dr. Fr. Vodopivcem.

Hilarij Vodopivec je bil izvrsten finančni strokovnjak in do skrupuloznosti natančen uradnik. Bil je nenavadno bistrega in prožnega duha ter v razmeroma kratkem času premagal tudi težke probleme. Zakon o davkih na poslovni promet je n. pr. njegovo delo, a izvršil jih je še mnogo več, ki so pokopana v molku ministerialnih arhivov, le številna odlikovanja (Sv. Sava IV, Beli orel V itd.) so bila zunanji znak njegovih uradnih zaslug. Poleg svojih službenih po-

¹ Prim.: Glaser, Zgodovina slov. slovstva III, 66—68; Bleiweisov zbornik 1909, 88—112, 245—8, 252—3; Grafenauer, Zgodovina novejšega slov. slovstva 1910, 188—196; isti, Kratka zgodovina slov. slovstva 1920, 173—4; Slodnjak, Pregled slov. slovstva 1934, 150—5.

slov je v svoji stroki tudi publicistično nastopal. Njegovi članki iz finančne politike v Slovincu in v beograjski Politiki so vzbujali splošno pozornost v finančnih krogih. Vsestransko nadarjen, se je poleg vsega tega še pečal z literarnimi in tehničnimi poskusi. Znan je njegov dovršen prevod Gregorčičeve „Soče“ v italijanščino, zanimiva pa je tudi njegova patentirana iznajdba meridianske ure.

Kakor da bi moral delati čast svojemu krstnemu imenu, je bil Hilarij Vodopivec vzlic vsej uradni in drugi zaposlenosti in vzlic zavratni bolezni, ki ga je dolga leta mučila, vedno vedrega in veselega značaja, ljubezniv in uslužen, tako da ga je moral vsakdo resnično vzljubiti. Bil pa je tudi podpornik dijaške mladine in njenih društev in neutrudljiv zaščitnik svojih primorskih rojakov, posebno za časa njegovega službovanja v Beogradu. Bil je dober, plemenit mož in vzlic svoji telesni šibkosti močan človek.¹

*

Valentin Žun je bil rojen v Trbojah pri Smledniku dne 20. februarja 1873. kot sin gruntarja Lovrenca Žuna in Marije roj. Čebašek. Ljudsko šolo je pohajal v Smledniku, zadnji razred pa v Ljubljani. L. 1886. je stopil v ljubljansko gimnazijo in bil sprejet v Alojzijevišče. Vse razrede in gimnazijsko maturo je končal z odliko. V 4. gimnazijskem razredu je bil sotrudnik Alojzijeviškega dijaškega lista „Vaje“, v katerem je priobčeval pod psevdonomom Bolimir, Br. Savski in šifro —u— lirične pesmi, ki so kazale mnogo pesniškega daru.

Od doma Žun ni prejemal nobene redne podpore. Njegov oče, sicer trden kmet, ni imel razumevanja za sinove študije. Tako je Žun že v gimnazijskih letih okusil grenki kruh inštruktorja.

L. 1894. se je vpisal na pravno fakulteto na Dunaju. Stradajoč se je prerival kot domači učitelj skozi visoke šole ter že takrat dobil kal bolezni, kateri je pozneje podlegel. Poleg pravnih študij je vneto izpopolnjeval svoje jezikovno znanje. Bil je pravi fenomen jezikovne nadarjenosti in se je že v gimnazijskih letih priučil razen nemščine še srbohrvaškemu, češkemu, ruskemu, poljskemu, francoskemu in italijanskemu jeziku.

Po končanih pravnih študijah je bil 17. februarja 1899. sprejet za provizornega finančnega koncipista pri finančnem ravnateljstvu v Ljubljani. Dne 13. novembra 1899. je bil kot definitivni finančni koncipist premeščen v Litijo,

¹ Prim.: Personalni akti Glavne kontrole v Beogradu, Slov. 1930, 109; Politika z dne 25.—27. maja 1930.

l. 1900. pa kot davčni nadzornik v Črnomelj, kjer je l. 1901. postal finančni komisar, na kar je l. 1903. prišel za davčnega referenta v Radovljico.

Tu se mu je zdravje v čistem planinskem zraku znatno zlepjšalo. V prijateljskem občevanju z odvetnikom in poznejšim županom dr. Jankotom Vilfanom je našel tudi družabno izpopolnitev svojega življenja. Pri občinskih volitvah v Radovljici l. 1904. je bil izvoljen v občinski odbor. Tu je vestno deloval v prosep radovljiške občine; poleg župana dr. Vilfana je bila v mnogem njegova zasluga, da je Radovljica dobila prepotrebni vodovod. Bil je tudi navdušen planinec in vnet član Radovljiške podružnice S. P. D. Zaradi svojega pravičnega uradovanja je bil pri prebivalstvu splošno priljubljen in spoštovan. Mestna občina Radovljica ga je dne 26. novembra 1908. izvolila za svojega častnega občana.

Jeseni l. 1908. pa je Žuna hudo zadela nenadna premešitev v Logatec, ki se je izvršila iz političnih razlogov. Vladi se je bil namreč močno zameril zaradi udeležbe pri radovljiških občinskih volitvah l. 1904. in svojega delovanja v radovljiškem občinskem odboru. Žun se ni mogel uživeti v nove službene razmere, tudi ostro kraško podnebje logaško je škodljivo vplivalo na njegova bolna pljuča. L. 1910. je bil na lastno prošnjo poklican kot finančni tajnik v finančno ministertvo na Dunaj ter dodeljen cenzurnemu oddelku za odmero pridobnine delniških družb, hranilnic in posojilnic. Tu je reševal vse akte iz Kranjske, Primorske in Dalmacije (slovenske, srbohrvaške, italijanske in nemške); naprtili so mu še Bukovino, za kar se je moral naučiti romunščine. Urađoval je kar v petih jeziki.

Tudi na Dunaju se mu zdravje ni hotelo zlepjšati. Zato je zaprosil za zopetno premešitev na Kranjsko. Julija 1914. je bil zopet v Ljubljani in služboval odslej — z majhnim presledkom v Kočevju — kot finančni tajnik pri finančnem ravnateljstvu v Ljubljani, dodeljen raznim odsekom, dasi bi bil moral po svojih izvrstnih sposobnostih in izredni delavnosti biti postavljen na čelo tem odsekom. Za finančnega svetnika v VII. čin. raz. je napredoval šele l. 1917. Tragika njegovega mukopolnega življenja se je izpolnila, ko je dne 19. oktobra 1918., teden pred našim osvobojenjem, ki ga je željno pričakoval, podlegel pljučnici kot posledici španske bolezni.

Pomen Valentina Žuna za slovenski narod ni v tem, da je bil eden izmed najodličnejših uradnikov finančne stroke v Sloveniji, ampak v tem, da je bil prvi in dolgo časa edini pionir znanstveno poljudnega obdelovanja finančnih in narodno gospodarskih vprašanj pri nas. Že kot dijak je s posebnim veseljem

proučaval narodno gospodarstvo in finančno vedo ter je prav zato vstopil v finančno službo, da bi tu praktično uveljavil in poglobil svoje teoretsko znanje.

Pisati je začel v Radovljici l. 1903. za tednik „Gorenjec“ vrsto uvodnikov in člankov gospodarske vsebine, ki jih sicer ni podpisoval, a so brez dvoma njegovi. Izmed njih naj bodo navedeni samo članki „Kmetске posojilnice“, „Vojna taksa“ in vrsta člankov „O narodnem gospodarstvu“, ki so izhajali od junija 1907. do l. 1908.

Najrajši pa je (od 1914) pisal v „Trgovski vestnik“, kateremu je ostal zvest do smrti in katerega je zlasti pod uredništvom dr. Rudolfa Marna obogatil s celo vrsto pomembnih člankov in razprav.

Najvažnejši izmed njih so naslednji:

1904: Pogled v opravilne knjige; Zakon o osebnih davkih;

1907: Družbe z omejeno zavezo;

1908: Najvažnejše določbe o pristojbinah;

1909—10: Kaj mora obrtnik vedeti o obrtnih in davčnih predpisih;

1911: Pridobitvene in gospodarske zadruge;

1912: Delniške družbe; Naši trgovinski odnošaji z balkanskimi državami; Varnost v hranilnicah naloženega denarja;

1913: Nekatera poglavja iz finančne vede; Kranjske hranilnice v poslovnem letu 1911;

1914: Nove določbe o osebnih davkih; Delniške družbe na Kranjskem v poslovnem letu 1912; Konzumna društva in prodaja neudom;

1915: Bilanciranje javnem dajanju računov podvrženih podjetij in vojna;

1916: Gospodarsko leto 1915; Naša valuta; Najvažnejše zakonske naredbe gospodarske vsebine;

1917: Stroga naredba proti navijalcem cen; Preizkuševalnice cen;

1918: Novemu času nasproti; Vpogled v knjige in v knjigovodstvo; Zakonski načrt o trgovskih agentih; Nekoliko statistike o cenah ob izbruhu vojne; Trgovina in kroženje dobrin.

Žun je sodeloval med 1913—1916 tudi pri „Slovenskem Pravniku“, kjer je objavil naslednje razprave: Nove davčne olajšave za pridobitne in gospodarske zadruge (1913), Delniške družbe in družbe z omejeno zavezo v avstrijskih davčnih določbah (1914), Pojem finančne vede (1914), Davek na vojne dobičke (1916) in Vojni pribitek k neposrednim davkom (1916). Tudi za koledarje Družbe Sv. Mohorja 1906.—1908. je poljudno opisal, toda brez imena,

razne nove davke, zlasti osebne; prav tako brezimno je prevajal razne knjige iz češčine in ruščine.

Poglavitno Žunovo delo pa je knjiga *Osnovni nauki o narodnem gospodarstvu*, ki je izšla na 327 straneh l. 1904. v založbi Narodne knjigarne v Ljubljani. V njej je bila prvič v slovenskem jeziku na jasen in poljuden način sistematično obdelana vsa tvarina narodno-gospodarske vede. Knjiga je močno povzdignila zanimanje za študij gospodarskih vprašanj med Slovenci in dolgo služila za učni pripomoček iz narodnega gospodarstva dijakom naše juridične fakultete.

Od samostojnih Žunovih del je še omeniti poljudno in zelo uporabno brošuro „Obdačba pridobitnih in gospodarskih zadrug“, ki je izšla l. 1915. v založbi Kmetске posojilnice ljubljanske okolice in knjigo „Dohodnina“, katero je l. 1914. v drugem natisu založila Katoliška bukvarna v Ljubljani. Ta knjiga je ustregla veliki potrebi gospodarskih krogov ter bila kmalu razprodana, dasi so jo natisnili čez 1000 izvodov. V Žunovi literarni zapuščini so se našli še rokopisi: „Davki“, „Finančna veda“ in „Pristojbinski zakon“.

Kdor pogleda ogromno delo, ki ga je izvršil Valentin Žun v 15 letih svojega znanstvenega delovanja, mora občudovati veličino njegovega duha, s katero se je povzpел nad ovire bolehnega telesa in gmotnih težav, ki so ga spremljale od dijaških let in v slabo plačani službi do smrti. Ni se jim uklonil, pogumno in samozavestno je oral neobdelano ledino slovenskega gospodarskega slovstva, pa najsi mu to ni donášalo nobenih gmotnih koristi niti moralnih priznanj.

L. 1918. se mu je začelo življenje jasni. Slovenska Matica ga je maja 1918. izvolila za odbornika, kar ga je zelo razveselilo. Odbor za osnovanje slovenske univerze ga je nameraval predlagati za predavatelja iz finančne vede ali narodnega gospodarstva. Ko so se mu v svitu nove svobode odpirala vrata lepše bodočnosti, pa je utrujen omahnil.¹

*

4. JURISTI V POŠTNI SLUŽBI.

Dr. Janko Debelak se je rodil 24. junija 1868. v Malih Rodnah pri Rogaški Slatini.

Gimnazijo je dovršil v Celju ter stopil oktobra 1891. kot poštni praktikant v službo pri poštnem ravnateljstvu v Trstu. Ko je bil kot poštni oficial l. 1899. premeščen na

¹ Prim.: Slov. Narod 1918, 245 (Dr. Marn).

Dunaj, je v triletni dobi tamošnjega službovanja z izredno energijo in marljivostjo napravil vse tri juridične izpite in 3 rigoroze, tako da je bil l. 1902. promoviran za doktorja prava. Po promociji je bil imenovan za poštnega koncipista pri poštnem ravnateljstvu v Zadru, kjer je do l. 1918. napredoval za poštnega svetnika. Ob prevratu 1918. mu je Narodna vlada za Slovenijo poverila organizacijo poštne uprave v Sloveniji, ki jo je Debelak s pomočjo dr. Alojzija Gregoriča, dr. Ivana Lamuta in dr. izvršil tako vzorno, da je poštna služba v Sloveniji tudi v najtežjih časih poslovala brezhibno. Upošteva je te zasluge, je ministrstvo za pošto in brzojav ob reorganizaciji drž. poštne uprave dr. Debelaka dne 13. dec. 1920. definitivno imenovalo za oblastnega ravnatelja pošte in brzojava v Ljubljani.

Dr. Debelak je bil mož izredne pridnosti in vztrajnosti, objektiv in blagega srca; zlasti mnogo je pomagal ruskim emigrantom. Zelo priljubljen je bil v svojem šmarskem okraju, kjer ga je sedem občin izvolilo za častnega občana. Umrl je 16. januarja 1926. v Ljubljani.

*

Dr. Debelaku je pri njegovem organizacijskem delu zvesto stal ob strani dr. I v a n L a m u t (1879—1937), višji svetnik poštnega in brzojavnega ravnateljstva v Ljubljani. Rodil se je 16. decembra 1879. v Gročiču pri Žrečah v kornjiškem okraju. Gimnazijo je dovršil v Mariboru, pravo pa v Gradcu, kjer je tudi promoviral ter se udeleževal dijaškega življenja v akademskem društvu Taboru. Sprva se je posvetil sodni praksi, a kmalu prestopil v službo pri poštnem ravnateljstvu v Trstu. Odtod je po prevratu prišel v Ljubljano in bil ravnatelju dr. Debelaku najzvestejša opora pri osnovanju poštnega in brzojavnega ravnateljstva v Ljubljani. Napredoval je do višjega poštnega svetnika in naposled za pomočnika ravnatelja. Bil je vrl narodni mož in vnet podpornik družbe sv. Cirila in Metoda. Za svoje zasluge je bil trikrat odlikovan, poslednjič z redom Jugoslovanske krone IV. stopnje. Umrl je 12. oktobra 1937. v Ljubljani.

*

Dr. Janko Polec:

Slovenski pravni znanstveniki pretekle dobe v tujini.

Uvod — I. Martin Pegius — II. Jurij Wohinz in Janez Josip Dinzl — III. Franc Ks. Jelenc — IV. Tomaž Dolinar — V. Janez Kopač in Josip Skedl — VI. Jožef Krajnc — VII. Josip Zhishman — VIII. Ivan Žolger — IX. Franc Žižek.

Če pogledamo v preteklost, v daljno ali bližnjo, prav do ustanovitve naše univerze v Ljubljani, moramo priznati, da ne najdemo na našem slovenskem ozemlju skoro nič tukaj nastalih juridičnih del, ki bi jih mogli prištevati pravnemu znanstvu. Večinoma vse, kar smo imeli, je nastalo iz prakse za prakso, le malo je bilo trajnejše vrednosti, pa so to spisi, ki so bili pisani na naših tleh v nemškem jeziku, ali pa pod okriljem „Slovenskega Pravnika“ v slovenščini.

Gotovo ni nikdar manjkalo darovitih mož našega rodu. Toda niso imeli niti možnosti izobrazbe, prilike razvoja svojih darov; ko bi jo bili pa slučajno imeli, ni bilo potrebnih znanstvenih pripomočkov, ne tvarne možnosti, da znanstveno delujejo in ustvarjajo v domovini.

Samo dobra peščica naših mož, ki jih je gnala neutešljiva žeja po znanosti ali ki so jih vrgle posebne izredne prilike v tujino ter jih tam obdržale, se je tukaj uveljavila v tujem duhu in tujem jeziku.

Razmeroma malemu številu slovenskih pravnikov znanstvenikov v tujini se ne smemo čuditi. Do zadnjih treh, štirih desetletij preteklega stoletja, ko je dorasel rod, vzgojen že v ozračju svobodnejše znanosti, na univerzah, ki niso imele več samo namena vzgajati le prihodnje uradnike, so imeli tudi veliki narodi, n. pr. Nemci, v primeri z današnjim številom malo vidnejših znanstvenikov; za dolge dobe so bili le posamezniki, okrog katerih se je osredotočila vsa, primerjana z današnjo, še malo razvita in razčlenjena pravna znanost.

Če prispodabljammo število nemškega naroda z našim številom in pa še število naših pravnikov in nemških ter še povrh uvažujemo zunanje razmere enega in drugega naroda, da nismo imeli Slovenci n. pr. svobodnega imovitega meščanskega stanu, iz katerega je izšel velik del nemških uče-

njakov, posebno da ni bilo na našem ozemlju nobenega, niti tujejezičnega vseučilišča, na Nemškem pa toliko in toliko univerz, potem se nam ni treba sramovati našega absolutno malega števila znanstvenih juristov.

Kvalitativno teh naših znanstvenikov v tujini ne smemo meriti za vse dobe enako: onih, ki so živeli in delovali v duhomornih razmerah stroge, večkrat pristranske cenzure znanstvenih spisov in v času predpisanih učbenikov, ter teh v dobi, ko je vladalo že načelo svobodne znanosti. In zlasti nacionalnega merila ne smemo jemati iz naše nacionalne dobe! Ta ima svoje vire šele v začetku, svoj razvoj pa v drugi polovici preteklega stoletja. Zato nam mora za presojo njihove pripadnosti do srede preteklega veka zadostovati, da so izhajali iz naše srede in tega niso zatajevali. Ne sme nas motiti, da so pisali skoro vseskozi v tujem jeziku. Deloma so imeli v tujini možnost znanstvenega delovanja samo v tamošnjem tujem jeziku, deloma je ta pojav, posebno v starejšem času, v zvezi z organičnim razvojem našega jezika. Tudi Nemci so imeli dolgo, tja v 18. stoletje, še vsaj deloma latinski pisano juridično književnost.

Različne panoge pravoznanstva so zastopali naši učeni pravniki. Med starejšimi so delovali v romanistiki Pegij, Wohinz in Dinzl, kasneje pa bolj sporedno Dolinar in Kopač; največ zastopnikov smo imeli skoro v cerkvenem pravu: Jelenca, Dolinarja in zlasti Zhishmana; v pravni zgodovini je nekoliko deloval univerzalni Dolinar. S civilistoma Dolinarjem in Krajncem se smemo ponašati. Če izvzamemo nekoliko Jelenca, v kriminalistiki ni nikdo deloval. Zastopnik javnega prava, ki je vzcvetelo šele v moderni dobi, je le Žolger. Statistiko so predavali sicer v prvih letih svojega akademskega delovanja Dolinar, Kopač, pa tudi Skedl, ki je bil pozneje zastopnik finančne vede, niso pa v tej stroki res znanstveno delovali; pač pa se sveti v moderni statistični vedi ime Franca Žižka.

Pestra je življenjska usoda mnogih teh mož, zanimiva njihova rast! Kaj različna je njihova pomembnost za znanost. Imamo pa med našimi pravnimi znanstveniki može, ki so v tujini v marsikateri pravni panogi nadkriljevali svoje tuje vrstnike. Pegij je s svojimi deli dve sto let vplival na prakso velikega ozemlja; Dolinar je že sto let vodilen v panogi avstrijskega ženitnega prava; Krajnc je zasnovatelj modernega sistema avstrijskega civilnega prava; Zhishman je celo utemeljitelj znanosti vzhodnega cerkvenega prava; Žižek je pokazal moderni statistični vedi nova pota.

Vse te može je pravna znanost tako zavzela, da se, izvzemši Pegija, niso mogli udejstvovati drugod. Krajnc je bil sicer v mladosti malo let politik, a to že prej, preden se je zapisal popolnoma pravoznanstvu. Žolgerja pa je prav

znanstveni ugled dvignil tudi le epizodno na visoko politično mesto.

Vsi ti možje, zopet izvzemši le Pegija, ki so delovali na tujem v pravni znanosti, so ustvarjali pod okriljem univerz, ki so jim pripadali kot učitelji. Tako se vidi, da namen, preizkušeni ustroj in stoletno izročilo univerz najbolj pospešuje razvoj znanstva, tudi pravnega. Vidimo pa to najbolj v čudovitem vzcvetu naše domače pravne znanosti skoro v vseh njenih panogah v komaj dveh desetletjih izza ustanovitve naše univerze. Jasno se je pokazalo tukaj, kakor drugod, da ni prejšnji obstoj nacionalne znanosti pogoj za pravilen razvoj univerz, marveč je le univerza potrebna za postanek nacionalne znanosti. Skoro toliko naših znanstvenih delavcev deluje tukaj v teh dvajsetih letih kakor prej v stoletjih na tujem. Koliko se pa morejo meriti njihova dela s temi svojih predhodnikov-rojakov v tujini, za to seveda danes še ni čas objektivne sodbe.

„Slovenski Pravniki“ je od prvega početka ob vsaki priliki kazal na naše znanstvenike preteklega doba v namenu, buditi hvaležnost za njihovo delo in ohraniti njihov spomin, dvigniti narodno zavest in ponos domačih pravnikov in bodriti z njihovim svetlim zgledom pravniški naraščaj.

Primerno je, da zaključimo ob polstoletnici društva „Pravniki“ svojo lepo izročilo sedaj, ko ni treba več zapuščati domovine, da moremo znanstveno delovati, in zbere duševne podobe pravnih znanstvenikov, ki so delovali v pretekli dobi na tujem, v skupinsko sliko. To je tembolj na mestu, ko je na podoben način zbral in prikazal sedanosti zaslužne odvetnike, javne notarje, sodnike in upravne juriste.

Ti zbrani profili po večini sicer ne kažejo bistveno novih potez. Zlasti pri onih, ki sem jih bil sam že obdelal za „Slovenski biografski leksikon“ (SBL), mi je bilo komaj mogoče še kaj pristaviti ali tudi le drugače povedati. Navzlic temu pa morda ne bo odveč, če jih še enkrat, po času delovanja razvrščene, predstavimo, zlasti našemu mlajšemu juridičnemu svetu, sicer v precej isti obleki, toda v lažje dostopni in preglednejši skupnosti.

Kakor je sicer zunanji potek življenja, znanstvena plodovitost in pomembnost mož, ki jih predstavljamo, različna, eno zlasti pripovedujejo, posebno za naše najmlajše, vsi, da je znanost sila trda gospodarica, ki zahteva za svojo vzvišeno službo brez izjeme od vsakogar, ki se ji posveti, dolgoletne resne priprave in trajnega neumornega dela.

I. Martin Pegius.

Prvi naših znamenitih pravnikov, ki je deloval v tujini, je Martin Pegius (Pegij).

Pegijevega prvotnega priimka, ki je očitno po običaju njegove dobe polatinjen, doslej ni bilo mogoče dognati. Vendar nima nobene zgodovinske podlage domneva, da bi bilo Pegijevo ime narejeno po grški besedi *pegé* = vir, češ da se je pisal prvotno za Virnika ali Vrelca¹ ali pa ker bi bil doma iz Vrzdence pri Polhovem gradcu. Salzburški historik dr. Franc Martin misli brez posebne utemeljitve, da je bil Pegar (Pegger); v ingolstadtskih univerzitetnih matrikah je zabeležen že kot Pegius. Da je bil Polhov gradec njegov rojstni kraj, vemo le iz nagrobnika, ki je še ohranjen na starem mestnem pokopališču pri Št. Petru v Salzburgu. Njegovo rojstno leto je neznano. Po Thalnitscherju (*Bibliotheca Labacensis publica*), ki pa ni verodostojen, ker navaja napačno rojstni kraj in leto smrti, bi bil rojen leta 1508.; po domnevi dr. Martina,² ki pa ne navaja za to nobenih dokazov, pa okrog leta 1523. Podatke o njegovem življenju povzemamo po veliki večini iz posvetil in uvodov, ki jih je napisal k svojim spisom; sicer moramo sodobnim virom prištevati le skopo poročilo V. Rotmarja (*Annales Ingolstadiendis Academicae*, 1580, I., 923) in še bolj redkobesedne zapise v zapisnikih salzburškega dvornega sveta. Le o zadnji njegovi življenjski dobi imamo obširnejša poročila njegovega sodobnika drja Janeza K. Ficklerja v rokopisni „Salzburger Chronik“.

Po kasnejših virih je zgodaj osirotelega dečka vzgojil neki trgovec. Kje, kdaj in kaj je študiral, ni znano. V. Rotmar pravi, da je bil skoraj avtodidakt. Sam Pegij pa pripoveduje v posvetilu svojega spisa o „Služnostih“, da je živel na Bavarskem izza mladosti skozi 20 let, in v posvetilu svojih „thyrocinij“ pa, da so ga „*exterae nationes mox ab incunabulis recepissent*“. Ker je odšel, kakor bomo kasneje videli, iz Mühldorfa na Bavarskem l. 1553., je morda prišel v to deželo, če vzamemo rojstno leto 1523. za pravilno, kot desetletni deček. Kako je prišel na Bavarsko, so li k temu pripomogle trgovske zveze ali pripadnost njegovega rednika ali loško-freisinški odnosi, to se po dosedanjih virih ne dá

¹ Drobntince 1854, 110, op.; LZ 1895, 412, proti pa LZ 1923, 692.

² V programu za nemški „Juristentag“ l. 1928. v Salzburgu.

dognati. Gotovo je le, da je promoviral l. 1552. za doktorja prava na unizerzi v Ingolstadt. To vseučilišče kakor tudi ono v Freiburgu v Breisgau je bilo takrat v Prednji Avstriji. Avstrijska vlada je tisti čas in tudi pozneje odvrčala ljudi naših krajev od italijanskih univerz in odrejala študij na imenovanih avstrijskih univerzah.³

Že pred l. 1552. je bil Pegij mestni pisar v Mühldorfu ob Innu, ki je bil takrat pod oblastjo salzburških nadškofov; tamkaj je bil tudi kasneje advokat. Izza 16. stoletja je moralo namreč imeti vsako sodišče na Bavarskem po dva zaprisežena prokuratorja in advokata; advokat je na domu strankam svetoval in sestavljal spise, prokurator jih pa zastopal pred sodiščem. V Mühldorfu se je seznanil s Simonom Tadejem Eckom, kancelarjem bavarskega urada v Burghausenu. Eck je bil tudi ingolstadtski doktor, oficijal passauskega škofa na Dunaju, ko je to škofijo upravljal vojvoda Ernest Bavarski. Ko pa je bil vojvoda Ernest upravljal kasneje nadškofijo v Salzburgu, je poklical l. 1553. na Eckovo prizadevanje tjakaj Pegija. Vojvoda Ernest je bil ljubitelj znanosti, zlasti mineralogije in najbrž tudi alkemije. Že prej l. 1541. je bil poklical v Salzburg slovitega Teofrasta Paracelsa, ki je tukaj že isto leto umrl. V to okolico pa je sodil po svojih nagnjenjih Pegij. Bil je v Salzburgu najprej kapiteljski in urbarski pisar. Ti so bili v tisti dobi važni uradniki. Pri sodiščih deželnih knezov in državnih stanov so bili oni doktorji. Pisar je združeval v sebi dolžnosti notarja, zapisnikarja, sestavljalca sodb in pravnega posvetovalca sodnikov. Večkrat je moral prava malo večim sodnikom nejuristom pomagati s svojim pravoznanstvom. Prebrati je moral včasih celo nepismenim sodnikom odločilna določila iz pravnih knjig in jih naravno večkrat tudi razložiti; s tem je močno vplival na pravosodstvo dotičnega kolegija. Naravno je ta vpliv rasel z naraščajočim vplivom rimskega prava in uvedbo rimsko-kanonskega postopka.⁴

Pegij se je bavil že tedaj tudi z žurnalistiko v tedanjem smislu. Prav to je l. 1557. povzročilo, da je bil nenadoma odpuščen. Pa zadeva se je poravnala. Na naslovnih listih svojih spisov je označen že l. 1558. kot knežji svetovalec, l. 1560. kot knežji salzburški svetovalec in prisednik konzistorija.

Zadnja njegova leta so bila polna nesreče zanj in njegovo ženo. Dne 15. februarja 1582. so ga poklicali na dvor in

³ Slov. študente v Ingolstadt gl.: P. Radics, Kranjski dijaki na nemških vseučiliščih v XVI. in XVII. veku, IMK IX., 25, 26.

⁴ Roderich Stintzing, Geschichte der populären Literatur d. röm.-kan. Rechtes in Deutschland am Ende des 15. u. im Anfang des 16. Jhs., (1867), XXX.

ga tam pridržali zaprtega v pisarni do 3. aprila. Ta dan so ga pripeljali na grad, kamor je bila privedena njegova žena že 13. februarja. Tu je bil ž njo brez obsodbe zaprt celih deset let do svoje smrti v avgustu l. 1592. Pegij sam je bil pokopan na št. Peterskem pokopališču v Salzburgu. Njegov nagrobnik je še ohranjen. Na istem nagrobniku je napisana tudi njegova prva žena Katarina Lobenstein, dočim je bila druga žena Beatrika Krautwabl, ki je malo pred Pegijem umrla v ječi, pokopana ponoči skrivoma na grobišču Sv. Sebastijana v Salzburgu. Otroci, ki jih je imel, kakor sporoča napis na nagrobniku, s prvo ženo šest, so najbrže kmalu umrli, kajti njegova zapuščina je pripadla nečaku druge žene.

O vzrokih, zakaj so Pegija zaprli, imamo dvoje sodobnih sporočil. Opat Martin poroča v svoji rokopisni kroniki, da so Pegija dolžili, češ da je podkupljen storil v svojih sodbah mnogo napačnega proti vesti in svoji dolžnosti. Ker se je pečal tudi z matematiko, so njega in njegovo ženo dolžili čarovništva. Obširneje pa poroča o tem v svoji rokopisni salzburški kroniki dr. Fickler. Po tem je bil Pegij obdolžen, da je sklepe knežjega dvornega sveta že pred sodbo sporočal strankam, da jim je sestavljal spise in se je torej postavil hkrati za sodnika in odvetnika. Obdolžili so pa tudi njega in ženo čarovništva; to so začeli prav takrat v Salzburgu bolj vneto zasledovati. Neposreden povod za to obdolžitev pa je dala najbrže izpoved nekega zaradi čarovništva obsojenega, ki je na običajno vprašanje, če pozna še koga, ki se s tem peča, imenoval Pegijevo ženo. Fickler označuje Pegija kot prav posebno praznovernega moža („ein sonder superstitiös und abergläubiger Mann“). Pri preiskavi so zasegli pri njem spise, iz katerih je bila ta praznovernost posebno razvidna. V njih je popisal, kakšne skrivnosti se izvedo iz zemlje, zraka in vode in to ob naraščajoči luni in le gotove dni; v njih so molitve, da naj mu prinese gorske vile iz Nonnberga pri Salzburgu na njegovo stanovanje zlata, denarja, natančno opisane dragulje in vse vednostne knjige; v njih so slednjič popisi, kakšna čuda se vidijo v raznih gorah, tudi v domači gori Sv. Lovrenca pri Polhovem gradcu in v Kranjskem vrhu pri Kranjski gori, ob katerem je prehajal iz ožje domovine v tujino: škrtati, vile, zlato in dragulji pa tudi razne osebe iz svetega pisma in zgodovine. Pegija sicer niso mogli ali hoteli obsoditi, vendar je ostal z ženo v ječi do smrti. Precejšno imovino nesrečnih zakoncev so upravljali in krili ž njo stroške zapora. Par mesecev pred njegovo smrtjo, spomladi l. 1592., je nadškof Wolf Dietrich von Raitenau še odklonil prošnjo onemoglega starčka, da bi smel stanovati vsaj v samostanu sv. Petra, ki je bil celo njegov dolžnik. Ta tragična usoda

in morda tudi resnične zablode zadnjih let pa Pegiju v tej dobi, polni praznoverja, niso mogle zatemniti njegovega znanstvenega imena, ki si ga je pridobil s svojimi spisi, pred vsem s pravnimi, pa tudi z astrološkimi. V desetletju od 1556.—1566. je napisal vrsto juridičnih del:

1. L. 1556. je izdal prvič spis o retraktni pravici: „Ius protomiseos sive congrui—Einstandtrecht“. Navedlo ga je na to delo spoznanje, koliko stroškov nastane strankam v zelo pogostih pravnih radi te pravice, ker niso niti zastopniki niti sodniki o njej dovolj poučeni. Namenil je to delo ne učenjakom, marveč laikom, zlasti neučenim ljudskim sodnikom. Po sedmih letih je Pegijeva razprava že pošla. Spoznal je, kakor navaja v posvetilu v drugi izdaji, da je obdelal težavno vprašanje prekratko ter da je prav premalo podroben prikaz zavedel mnoge, ki niso pogledali tudi v druge spise, v škodljive zmote. Zato je l. 1563. razpravo razširil in popravil, jo razdelil v 4 knjige in pridejal še posebno knjigo o pridržani kupni pravici. („Vom vorbehaltenen Wiederkauf“.) Ta Pegijev spis je doživel kasneje še pet izdaj (1564., 1567., 1717., 1720. in 1727.), skupaj torej sedem, od teh tri še 170 let po prvi izdaji.

2. Tretji in četrti izdaji (1564. in 1567.) je priložil še: „Tyrocinia consiliorum“ (fol., 5 listov posvetila, 3 listi registra in XCVII listov teksta), 15 pravnih mnenj iz obligacijskega, zakonskega, dednega in fevdnega prava v latinščini, prepleteni deloma z nemškimi stavki. Ta mnenja je sestavil nekaj uradno kot nadškofijski svetovalec, večinoma pa v privatne namene. Znamenito je posvetilo tega dela kranjskim deželnim stanovom; na to se povrnemo še v drugi zvezi.

3. Po časovni vrsti tretji je spis: „De iure et privilegiis dotium—Recht vnd Frayhaiten der Heuratgütter“ (Ingolstadt 1558.). — Ta spis, ki obsega 1 list posvetila, 4 liste predgovora in XLII listov besedila, je posvetil svojemu tastu Michaelu Krautwadlu. V posvetilu pove, da je delo napisal, ker so radi dote ljudje navadno v zmotah, ki jim povzročajo nepopravljivo škodo in delajo domačim hišam nečast. Sestavil je le nekaj malo, pa najvažnejših točk o doti in jih objavil v navadnem jeziku („in die gemain sprach“), da bi se navaden človek („gemain Mann“), mogel po njih ravnati in se obvarovati stroškov. V kulturno-zgodovinsko zanimivem uvodu, naslovljenem na zakonce in njihove pravne zastopnike, se Pegij izredno zgovorno s krepkimi besedami obrača proti razvadi, da gledajo ženini le na veliko doto, ne pa na duševne in telesne vrline. V krščanskem duhu govori o enakosti revežev in bogatašev. Obširno in zelo natančno poučuje očete, kako naj vzgajajo svoje hčere, da bodo dobre žene. Spis sam je razdeljen v tri dele: 1. del razpravlja o pojmu in predmetu dote; 2. del o privilegijih

in svoboščinah dote; 3. pa o terjatvi in plačilu obljubljene dote. Posamezna vprašanja obravnava pisec le v rahli medsebojni zvezi pod posebnimi naslovi. Tudi to delo je doživelo v razdobju dve sto let osem izdaj (v Ingolstadt: 1558., 1559., 1566., 1567.; v Frankfurtu in Leipzigu 1717., 1719., 1726. in 1733.).

4. Glavno in najbolj znano Pegijevo delo pa je njegov spis o služnostih: „Dienstbarkhaiten Stättlicher vnd Bawrischer Erbaigen“, ki je izšlo prvič l. 1558. Razprava je razdeljena v 3 knjige, od katerih je vsaka posvečena drugi osebi. Prva knjiga razpravlja o služnostih v splošnem (1½ lista posvetila, 1½ lista predgovora in tri liste pregleda vseh obravnavanih vrst služnosti s kratko oznako, 10 listov registra k celemu delu in v XIX listov besedila). Značilno za cenzurne razmere je posvetilo. V tem ravnodušno pove, da je mislil že spočetka na zaščitnika, da bi se njegovo delo že v začetku ne zatrla in uničilo. Izbral je zato bavarskega vojvoda Albrehta, ker je sam bival 20 let na Bavarskem; hoče se tudi izkazati hvaležnega za dobrote, ki so mu jih izkazali vojvoda in njegovi podložniki. V predgovoru pa poudarja podobno kakor že v prejšnjih delih, da manjka ljudskim sodnikom nemških knjig, iz katerih bi se mogli poučiti; tudi ni povsod učenih ljudi, advokatov in drugih zastopnikov, ki bi pa tudi mnogo stali. — V drugi knjigi (2 lista posvetila, 1½ lista predgovora in besedila XXVII do LXXIII), posvečeni dr. Simonu Tadeju Ecku v zahvalo za posredovanje druge ženitve, obravnava mestne služnosti. — V tretji knjigi (1 list posvetila ces. svetniku Wolfu pl. Hohenfeldenu, ljubitelju svobodnih umetnosti, s katerim se je malo prej seznanil v Lincu; 1 list predgovora in besedila l. LXXVI—CXXVII) je obdelal poljske služnosti. Razpravlja sicer o vseh vrstah služnosti, ki so bile običajne v nemškopravnem ozemlju, a izključno na podlagi rimskega prava, tako da izrečno govori o ponemčenju knjige digest VIII, 2 in 3, „De servitutibus“. To Pegijevo delo je doživelo celo 11 izdaj (v Ingolstadt 1558., 1560., 1566., 1567. in 1614.); v Strassburgu 1596., Regensburgu 1633., 1718., 1732., 1733.; v Frankfurtu in Leipzigu 1728.). Bilo je menda to prvo delo o servitutah v nemškem jeziku. Najdemo ga v premnogih knjižnicah po vsem nemškem pravnem ozemlju, tudi pri nas, citiral ga je še Krajnc v prvih izdajah.

5. Kot dodatek spisu o „Služnostih“ je izšel l. 1558. še drug znamenit Pegijev spis: „De iure emphyteutico — Bawrecht die man sonst nendt Erbrecht“ (po 2 lista posvetila in predgovora, 20 listov besedila). To je prvi spis v nemškem jeziku, ki je razpravljal o pravnih razmerah raznih vrst kmetskega podložništva. Razdeljen je na tri knjige. Prva obravnava pojem in vrste emfitevtičnih pravic, druga da-

jatve in službe, izgubo pravice in odsaditev upravičencev; tretja razpravlja o prodaji, spremembi in prenosnini (Anleit), ki jo mora plačati upravičenec ob spremembi posesti. Tudi tukaj se obravnavajo posamezna vprašanja brez tesne zveze pod posebnimi naslovi. Spis je izšel skupno v sedmih izdajah: V Ingolstadtu 1558., 1559., 1566., 1567.; v Strassburgu 1596.; v Frankfurtu in Leipzigu 1717., 1725., razen zadnjih dveh skupaj s „Služnostmi“. Pravna razmerja kmetskega podložnika do obdelovane zemlje in do zemljiškega gospoda podreja Pegij izključno določilom rimskega prava. Še danes bi nihče, ki razpravlja o pravnih razmerah bivših kmetских podložnikov, ne smel mimo tega Pegijevega spisa. Nobene tako izčrpne, nobene tako jasne razprave o tem predmetu ne poznamo. Zanimiva je že razprava o različnem nazivlju kmetško-pravnih odnošajev v posvetilu svaku, loškemu upravniku Leonhardu pl. Sigesdorffu zu Grasswinklarn. Spis mu bo po piščevem mnenju koristil kot upravitelju velikega podložniškega sodstva, četudi je izraz „Baurecht“, ki ga rabi za emfitevtsko razmerje, v loškem okolišu morda neznan in se tam rabi „Kaufrecht“ ali kaj podobnega.

6. Kaj zanimivo je, da je bil naš Pegij prvi, ki je vsaj del Justinijanovega kodeksa prevedel na nemščino. L. 1566. je namreč izdal: „Codex Justiniani. Das ist Großbuch der Rechtlichen sätzen des hochlöblichsten und weyt behümbtsten Kaysers vnd Gesetzgebers Justiniani“ (1 list predgovora, 8 listov registra, XCII listov besedila). Vendar pa je vsaj po izdaji v univerzitetni knjižnici, ki nam je bila dostopna, prevedel le dve knjigi kodeksa.^{4a} Tudi to bi bilo za tisti čas že zelo veliko delo, če pomislimo, da je delo Sintenis-Otto-Schilling, „Das Corpus iuris civilis ins Deutsche übersetzt“, ki velja v literaturi za prvi popolni prevod Justinijanovega corpora, izšel šele l. 1832. (Institucije v Murnerjevem prevodu so izšle že l. 1500. — gl.: Stintzing, Gesch. der populären Literatur, o. c. str. 496, pa tudi XLVIII). V uvodu upravičuje prevod kodeksa s tem, da je vsaka gosposka dolžna, soditi po predpisanem cesarskem pravu; zato je potreba, da ga ta oblastva razumejo in črpajo iz prvotnih virov.

7. Zadnje Pegijevo juridično delo je: „Gantrecht, wie die Kirchen und andere Güter im Fall der Noth mit freien feylen Gant mögen verkauft werden.“ 8° Ingolstadt 1566. — To delo o prodaji na dražbi je izšlo še enkrat l. 1732. v zborniku: Tractatus iuridici III. De subhastationibus seu venditionibus sub hasta von verschiedenen und vornehmsten

^{4a} Toliko popravljam svoje navedbe v SBL II., 288.

Arten derer Vergantungen oder Gantrecht, Frankfurt und Leipzig 1732.

Razen tega je izdal Pegij l. 1570. v Baslu astrološko delo: „Geburtsstundenbuch darinnen eines jetlichen Menschens Natur und Eigenschafft samt allerlay zufahlen auß den gewissen Leuffen deren Gestirn nach rechter wahrhaftiger vnd grundtlicher ahrt der Gestirnkunst mit geringer müh ausgereitet vnd derselb vor zufelligem Vnfahl gewarnet.“ — Vsebina tega spisa je razvidna že iz naslova: pokazati pot, kako določiti naravo in lastnosti vsakogar, pa tudi različne dogodljaje po pravem in temeljitem zvezdoznanstvu iz zvezd in tako tudi svariti pred slučajnimi neugodami. Delo je sestavljeno torej prav v duhu tedanje dobe. Priložene so astronomske tablice z uporabnim navodilom. Delu je pridejan še ekskurs: „Schirmschilt. Der Gestirnkunst Einleitung in die Arzneykunst der menschlichen Gebrechen, sehr dienstlich wider die Geissler der Gestirnkunst.“ — V tem spisu Pegij biča z najkrepkejšimi izrazi zasmehovalce astronomije. — Druga izdaja je izšla l. 1572. Značilno za delo, a nič manj za dobo duševnih stisk, v katerih živimo, je nova faksimilirana izdaja l. 1924. (založba: Asokthebu Otto Wilh. Barth), ki je izšla kot prvi zvezek zbirke „Klassiker der Astrologie“.

Za mnogostrano nadarjenost Pegijevo priča njegov spis iz retorike: „De Tropis et schematibus libri octo“ (Ingolstadt 1561.). Spisa ni sam izdal, marveč Kristijan Crippe, dvorni kaplan bavarski. Storil je to, spoznavajoč, da ni nobeno podobno delo bogatejše misli; vseč mu je tudi množica vzgledov, ki jih prodaja Pegij z najbolj izbranimi rekli. Pegij se predstavlja tukaj kot dober poznavalec latinske književnosti, iz katere je prevzel največ zgledov.

Kako mesto ima Pegij v pravni literaturi, kakšen je njegov pomen? Da to pravilno označimo, je treba, da v zelo širokih potezah očrtamo pravniške razmere v 16. stoletju. Radi imovinskih in prometnih razmer so mogli v tem času zelo redki obiskovati italijanske univerze. Pa tudi na mladih nemških univerzah jih je le malo doseglo akademske časti. V dobi vedno bolj uveljavljajočega se humanizma in s tem naraščajoče želje po omiki in spoznavanju zlasti tuje prava je obisk juridičnih fakultet, na katerih se je predavalo samo kanonsko in rimsko pravo, sicer naraščal. Predizobrazba večine slušateljev, zlasti v latinščini, je bila pa preskromna, da bi mogli slediti vseskozi latinskim predavanjem. Tudi akademski pouk sam ni bil tak, da bi omogočil redno pravniško izobrazbo. Stolice so bile slabo in nestalno zasedene. Metoda je bila zgolj eksegetična, izgubljajoča se v neštevilnih vprašanjih (quaestiones) in distinkcijah. Zgodopisci teh razmer nam poročajo, da so posamezni pre-

davatelji porabljali mesece za razlago enega fragmenta iz digest in da je profesor institucij rabil pet do sedem let za uvodno predavanje.⁵ Izpraševanje se večidel ni vršilo. Zato so izhajali iz teh pravnih fakultet le juridični polizobraženci. Razmeroma maloštevilni doktorji prava so bili le na najuglednejših mestih: kot svetovalci vladarjev in knezov, rzsodniki v njihovih pravnih zadevah in pa konzulenti najznamenitejših državnih mest. Mnogoštevilni juridični polizobraženci so pa zasedli razna mesta pri nižjih sodiščih in so tukaj odločilno, večkrat v veliko škodo strank vplivali na prakso teh sodišč kot pisarji, notarji, odvetniki in prokuratorji, besedniki. Njihov vpliv je bil tem večji, tem potrebnejši, a tudi tem usodnejši, čim bolj je prodrlo tuje rimsko pravo, zlasti rimsko-kanonski pravni postopek. Sodobniki so polni pritožb radi njihovega pomanjkljivega znanja.⁶ Že v 15. stoletju so poskušali posamezni pravniki zboljšati razmere s tem, da so sestavljali za take funkcionarje literarne pripomočke različne vrste. Sem spadajo pregledi razdelitve pravnih knjig in v literaturi uporabljenih kratic, rubrike, sestavljene radi lažje uporabe v abecednem redu, zbirke kratkih pravil, nekaki izvlečki, summae. To so početki tako zvane popularne pravne literature te dobe.⁷ Ob koncu 15. stoletja in v začetku 16. stoletja se pojavljajo tudi prva dela te literature v nemškem jeziku, v katerem so nekaj desetletij prej sploh začeli zopet pisati.⁸ Nastala sta prav ob začetku 16. stoletja pravdna priročnika „Richterlicher Klagspiegel“, ki ga je v novi izdaji l. 1516. humanist Sebastijan Brant šele poimenoval, in pa Tennglerjev „Layenspiegel“, čegar naziv že označuje namen.⁹ Manjkajo pa še popolnoma spisi, ki bi v najnavadnejših, tako rekoč dnevnih vprašanjih materialnega prava temeljito poučevali v domačem jeziku latinščine nevesče sodnike, stranke in njihove zastopnike. To vrzel, ki so jo živo občutili, je med prvimi izpolnjeval naš rojak Martin Pegius. Sam pripoveduje n. pr. v posvetilu prve knjige svojih „Služnosti“, da ga je več mož, ki so upravljali sodišča, in pa pravdači zelo in neprestano prosili, da temu odpomore. To kaže tudi na to, da je bil Pegij na glasu jezikovno večšega teoretski in praktično sposobnega pravnega strokovnjaka. Vse svoje pravne spise, ki smo jih prej podrobneje navedli in ki jih je sestavil vse v zanj tako plodovitem desetletju 1558.—1568., je izrečno v naslovih, predgovorih in posvetilih

⁵ R. Stintzing, *Gesch. der populären Literatur*, o. c., XX, XXVII—XXIX.

⁶ R. Stintzing, *Gesch. der populären Literatur*, o. c., XXI.

⁷ R. Stintzing, o. c., 4.

⁸ R. Stintzing, o. c., XLIV.

⁹ R. Stintzing, o. c., XXXIII i. sl., XLV ter 335 sl.

namenil podeželskim sodnim gosposkam, prisednikom, odvetnikom, prokuratorjem, pisarjem, ki so bili, kakor že rečeno, pravno in jezikovno le polizobraženi. Obravnaval je glavna pravna vprašanja, na katera je sam v praksi največkrat naletel: retraktno pravico, kmetsko razmerje, služnosti, dotalno pravo. Čeprav se je oziral na domače razmere in običaje, — v svoji „tyrocinih“ tudi v naslovu omenja, da so „moribus Germaniae plurimum accommodata“ — nikakor ni hotel deromanizirati prava, marveč se drži izključno rimskega prava. Tudi to je bil splošen znak tako zvane popularne literature.¹⁰ O Justinianovem kodeksu, ki ga je delno prevedel, pravi izrečno, da je glavna knjiga veljavnega cesarskega prava. Namen njegovih spisov kakor tudi ostale literature te dobe je uvedba in uporaba rimskega prava. Drži se, kakor vsi njegovi sodobniki, nauka glosatorjev in postglosatorjev. V uvodu k svojemu „Einstandtrecht“ navaja kratice za njih 19, na katere se sklicuje v svojih spisih. Prav v tem spisu samem pa navaja še druge, na katere se naslanja.

Tudi v dolgih, včasih moralizujočih in mestoma tudi pobožnjaških uvodih in posvetilih, ki so le deloma v zvezi z obravnavanim predmetom, je otrok svojega časa. Najdemo jih tudi v sodobni nejuridični književnosti. Kako zelo nas spominjajo na uvode v spisih sodobnika Primoža Trubarja! Iz obojih zajemamo glavne podatke za njun življenjepis.

Pegij kaže v svojih spisih očiten dar, podati težko snov jezikovno, po slogu in v stvari lahko umljivo; svoja jasna izvajanja podpira večinoma še s srečno izbranimi primeri. Te odlike odgovarjajo namenu popularnih spisov, posredovati lahko razumevanje prava. Njegova metoda pa, s katero hoče očitvidno dvigniti tudi znanstveno pojmovanje predmeta, povzdiguje njegove spise kar na mejo resnično znanstvenih del.¹¹ Morda je prav ta, deloma znanstveni značaj njegovih po namenu, slogu ter načinu prikazovanja vendarle poljudnih spisov vsaj eden glavnih razlogov njegove stoletja trajajoče veljavnosti.

Te veljavnosti ne moremo sicer izvajati le iz velikega števila izdaj njegovih del, ki je izredno za današnje razmere, ne pa za popularne juridične spise tiste dobe.¹² Pač pa smo upravičeni, poudarjati Pegijevo veljavo zato, ker se te izdaje raztezajo skozi dve stoletji, prav v 18. stoletje, ko je nastala že obsežna domača juridična literatura, in prav do postanka velikih partikularnih zakonodaj.

¹⁰ R. Stintzing, *Gesch. d. populären Literatur*, o. c., XXXVIII.

¹¹ R. Stintzing, *Gesch. der populären Literatur*, o. c., XLVI in LI.

¹² R. Stintzing, *Gesch. der populären Literatur*, o. c., XL.

To veljavo potrjujejo pa tudi sodobni kronisti: salzburški opat Martin in dr. Fickler, pa Rotmarjeve anale, poznejši pisatelji Valvasor, Kobolt, Jöcher; še l. 1928. je ob nemškem „Juristentagu“ v Salzburgu sodobni glavni salzburški zgodovinar dr. Franc Martin predstavil kongresistom usodo in dela največjega salzburškega jurista, našega rojaka Martina Pegija.

Ugled Pegijev je bil tolikšen, da so mu podtaknili še mnogo pozneje (1719) nastalo anonimno delo: „Tractatus iuridicus de iure canum oder Hunderecht“.

Nastane za nas sedaj glavno vprašanje: smo li upravičeni, ponašati se pred svetom s tem pomembnim možem, ga moremo li prištevati slavnim juristom slovenskega rodu? Po mojem mnenju vsekakor. Ni dvoma, da je izhajal po rojstvu iz našega naroda. Njegov rojstni kraj Polhov gradec ni štel tujih narodnih primesi. Po svojem službovanju in svojem pisateljskem udejstvovanju resda spada v tuj, salzburški, nemški krog. Toda on ne smatra Salzburške za svojo pravo domovino. Še vedno čuti dolžnosti do rodne zemlje. S kako zgovornimi besedami nam je to sam izpričal v svojem posvetilu „Tyrocinij“ deželnim stanovom kranjskim: „...Kajti dasi mi ni neznano, da je sleherni dolžan svoji domovini in rodni zemlji dajati ne samo prizadeve, dela, trude, usluge, pomoč in znanje, marveč zanjo tudi zastaviti svoje življenje, če je treba, vendar me je doslej marsikaj oviralo, da domovini nisem dal, kar sem bil dolžan. Tuji narodi so me otroka sprejeli („mox ab incunabilis recepissent“), zredili in mi od dne do dne više pomagali. Tako je prišlo, da sem jim kot rejenc za dolžno zahvalo posvetil svoje delovanje, kolikor so dale moje moči, in se pri njih kakor na skalnatem otoku Siren postaral. Oni so mi dali moči, značaj, časti in dostojanstva in mi naložili takšen dolg, da nisem smel brez velike sramote in očitka nehvaležnosti odtod, seveda še manj domá služiti domovini, ki mi je dala življenje, ne da bi prej povrnil, kar sem prejel, kakor se spodobi za takšne dobrote; zdi se mi, da doslej še nisem dovolj storil. Da pa se ne bi zdelo, da sem doslej rodno zemljo čisto v nemar pustil in ji bil nehvaležen, sem med drugim, s čimer se zase ukvarjam, napisal in objavil nekaj del („parerga“, pač zato, ker jih je napisal poleg službenih dolžnosti) v latinskem in nemškem jeziku, ki bi vsaj nekaj koristila javnosti v tujini in doma. Menim, da sem pametno ravnal, ko sem z javnim spisom prestregel očitek nehvaležnosti obeh svojih domovin, ko jima ne morem služiti vsaki posebej. Iz istega razloga sem zbral in izdal tudi tele „Pokusne pravnih mnenj“ (Tyrocinia consiliorum), v katerih odgovarjam na vprašanja, jih sklenil pokloniti vam in vsej domovini in ne dvomim, da bodo tudi pri vas splošnosti ko-

ristili, saj obsegajo marsikaj, po čemer se dajo razsoditi tudi težavne in važne zadeve. Te vam pošiljam za spomin nase, da se ne bo kdaj zdelo, da sem umrl domovini prav nič hvaležen.“ —

In ko bi bilo po teh zanosnih besedah v poslanici kranjskim deželnim stanovom potreba še kaj dokazov, da smemo prištevati Pegija našim možem, naj še pripomnim, da se mu je njegov duh še v poznih letih ustavil v njegovih usodnih prividih pri domačem vrhu Sv. Lovrenca in pri Karavankah. In da tudi v tujini, ki mu je postala druga domovina, ni prikrival med prijatelji, da ni njihovega rodu, kaže naziv „Dalmata“, s katerim ga označuje njegov sodobnik opat Martin kot moža slovanskega porekla.

Prim.: J. Polec, Pegius, SBL II., 281—292 in tukaj navedeno literaturo. — Po tem je posnet pričujoči življenjepis.

II. Jurij Wohinz — Janez Josip Dinzl.

Za Pegijem dolgih dve sto let nismo imeli pomembnejšega jurista, ki bi izšel iz našega naroda in se odlikoval v tujini s svojim znanstvenim delom. Temu se ne smemo čuditi. Redki so bili pri nas oni, ki bi jim bile imovinske razmere dopuščale, bivati na oddaljenih vseučiliščih. Še redkejši so bili tisti, ki bi imeli za univerzitetni študij potrebno predizobrazbo. Vsi so bili sinovi podložnikov, ki so morali imeti za študij posebno dovoljenje zemljiškega gospoda. Pa tudi možnosti udejestvovanja bi bile za naše juriste majhne. Ne cerkvene, ne svetne zemljiške gosposke niso bile tako obsežne in bogate, da bi v tem času neobhodno potrebovale juridičnega uradnika, prav tako ne naša mala mesta. Edino pri stanovskem ogradnem sodišču so bili potrebni maloštevilni odvetniki in prokuratorji, ki so morali biti juristi. Pozneje so bili taki tudi tajniki stanov. Toda že iz zgolj prestižnih razlogov vsaj do 18. stoletja takih niso jemali iz vrst domačih podložniških sinov. Na univerzah samih pa je bilo še do zadnjih desetletij 18. stoletja le malo stolic: po ena za institucije, za digeste in za kodeks ter za kanonsko pravo. Ta pa je bila v Avstriji do zadnjih desetletij 18. stoletja zasedena po bogoslovcih. Na tako redka mesta so mogli naši ljudje komaj računati.

Vendarle pa je zasedel ob koncu 17. stoletja stolicu digest na dunajski univerzi kranjski in nedvomno slovenski rojak Jurij Wohinz (Bohinc), doktor modroslovja in prava, dvorni in sodni odvetnik, svetnik dunajskega škofijskega konzistorija. L. 1675. je bil rektor dunajskega vseučilišča. Spisal je: *Idea fiscalis seu assertiones de iure fisci*,

fol., 1765 in pa „Elogium D. Ivoni, incl. facultatis juridicae patrono“, slavnostni govor, ki ga je v stolnici sv. Štefana na Dunaju pred zbranim profesorskim zborom in slušatelji govoril njegov sin Jurij. Wohinz je napravil ustanovno listino za znano dijaško ustanovo rojaka Luke Knafla za kranjske mladeniče na dunajski univerzi. Najbrže se imamo prav Wohinzovemu nasvetu zahvaliti za to ustanovo, ki je bila napravljena v letu njegovega rektorata in je skozi 250 let omogočala stotinam naših rojakov akademski študij.

Morda bi tukaj še omenili **J a n e z a J o s i p a D i n z l a** iz stare domače kranjske rodbine, o katerem doslej le vemo, da je bil rojen l. 1666. in je študiral pravo v Ingoldstadtu. Tukaj je tudi umrl kot profesor prava 27. decembra 1686. Spisal je: „Compendium in quatuor libros institutionum“ ter „Quaestio problematica de ratione status“.

Prim. glede **Wohinza**: M. Pohlin, Bibliotheca Carnioliae, 61; glede **Dinzla**: V. Steska, Dolničarjeva „Bibliotheca Labacensis publica“, IMK X., 1900, 145.

III. Franc Ks. Jelenc.

Šele ob koncu 18. stoletja moremo zaznamovati zopet vidnejšega predstavnika našega rodu med pravniki v tujini, profesorja **F r a n c a K s. J e l e n c a**. Rodil se je pri Španu na Češnjici št. 21 poleg Selc v Sorški dolini 26. novembra 1749. gruntarju Gašperju. Jelenc sam pripoveduje zunanji potek svojega življenja, zlasti svoje mladosti precej obširno v publikaciji Viljema Bocka: „Sammlung von Bildnissen gelehrter Männer und Künstler nebst kurzer Biographie derselben“ (Nürnberg, 1802). Do 10. leta se ni nič učil. V tem najlepšem času, pravi, ni ničesar vedel, česar ni videl in mu ni oče ukazal. Očetovi ukazi so bili redki, pa sila strogi, tako da pozneje zaradi neposlušnosti ni bil nikdar kaznovan. Leta 1739. ga je oče po tedanjem gorenjskem običaju poslal na nemško šolo v Beljak; že drugo leto pa pridržal doma. Domači duhovnik Semen, o katerem zatrjuje Jelenc, da ga nikdar ne pozabi, ga je poučeval v latinščini in verouku. L. 1763. je odšel na licej v Celovec, kjer je dovršil pri jezuitih štiri razrede, čeprav se ni nikdar učil, s takim uspehom, da so ga v četrtem letu skušali pridobiti za svoj red in so si to prizadevali še kasneje do juridičnih študij. Izza konca l. 1766. je nadaljeval študije v Ljubljani skozi 4 leta. Bil je to čas „čitanja in naobrazbe“. Eden njegovih najljubših učiteljev Bernardin grof Hohenwart je nekoč v retoriki prepovedal različne knjige, med njimi tudi Ovidove Heroides, ki so mu jih leto prej dali jezuiti sami kot „praemium“. Takoj po šoli je hotel dognati vzrok prepo-

vedi. „In to je bil električni udarec“, pravi sam. Logike in metafizike jezuitov da itak ni razumel, zato je odslej čital noč in dan; bil je prvi, ki je svoje rojake seznanil z Gellertom, Rabenerjem, Hagedornom, Uzom itd. Od l. 1770. je študiral, zapuščen od svojega očeta, ki ga je bil določil za duhovski stan, celih devet let na dunajski univerzi pravo, pa je mnogo čital tudi francosko literaturo. Trpel je hudo pomanjkanje; radi bede je moral nekaj časa celo k vojakom. Jelenc sam pravi v svoji avtobiografiji, da mu je bila narava dobra mati in ga je obdarila „z dobro glavo“, zlasti s tako izvrstnim spominom, da ga je sloviti profesor naravnega prava Martini pri nekem javnem izpitu začuden imenoval „monstrum Carnioliae“. Zato ni čuda, da je bil „brez zaščitnika in brez imovine“ še l. 1779. imenovan za rednega profesorja kanonskega prava na univerzi v Innsbrucku.

Že v prvih desetletjih 18. stoletja so se začeli vladni krogi prizadevati, da bi zboljšali študij na avstrijskih univerzah. Glede pravnih fakultet so se posebno pritoževali radi zanemarjanja domačega prava. Po velikih sporih na juridični fakulteti v Innsbrucku je grof Rudolf Chothek, cesarski namestnik v Pragi in v svrhu preosnove uprave na Tirolsko odrejeni komisar, uredil l. 1748. študij na innsbruški juridični fakulteti. Študijsko dobo je znižal na tri leta. Za nastavitev v državni službi je bilo treba poslušati: ius civile, canonicum, criminale, feudale in publicum. Stolica za codex je bila odpravljena; profesorja institucij in digest naj porabljata codex le v dopolnilo in popravilo svoje stroke; nepotrebna snov naj se le kratko omenja, zato pa polaga večja važnost na postopek, domače statute in običaje. Predavanja so se delila v lekcije in collegia; pri prvih se je razlagalo, pri drugih „snov pojasnjevala z vprašanji, vajami, disputacijami“. Prva so bila torej predavanja, druga vaje po današnjem smislu. V prvih je bilo odločeno predavanju $\frac{3}{4}$ ure, $\frac{1}{4}$ ure pa je moral vselej profesor izpraševati in vpisovati rede v katalog. Dotedanje diktiranje je odslej prepovedano; predavati so morali po predpisanih učbenikih; celo čas predavalnih ur je bil z uredbo predpisan. Namen juridičnega študija je bil samo, vzgajati za bodočo prakso sposobne uradnike. — Uvedeni so bili posebni direktorji fakultet, ki jih je imenoval vladar. Ti so imeli prednost pred dekani; pravico, sklicevati profesorje k sejam, in jih nadzirati tudi pri predavanjih, odrejati in odločevati izpite, prisostvovati inskripciji, postavljati javne repetitorje. — Dekane voli sicer profesorski zbor, vendar ima direktor pravico, suspendirati volitve nevrednega. Njihove dolžnosti so: namestovati direktorja, podpisovati in pečatiti listine fakultete; pred profesorji vseh fakultet imajo prednost.

L. 1770. so odvzeli po vzorcu drugih fakultet jezuitom stolico cerkvenega prava in jo poverili odslej svetnim profesorjem. Zlasti v jožefinski dobi je postala vedno bolj naloga teh, pospeševati vpliv države na cerkvene zadeve, posebno na tako zvane zunanje cerkvene uredbe po načelih galikanizma in febronianizma.

Le upošteva vse te razmere, cenzurne, organizatorne ter cerkvenopolitične, moremo pravilno motriti in presojudati znanstveno delovanje Jelenčevu po obsegu in vsebini.

Jelenc je užival očividno že ob nastopu svojega delovanja v Innsbrucku veliko zaupanje vlade. Kajti že leto nato l. 1780. je bil po preporni volitvi od vlade oktroiran kot rektor univerze. Vladno poročilo pravi, da je Jelenc „postaven in skromen mož“. Na univerzah so morali tedaj profesorji polagati pri slovesni službi božji prisego glede brezmadežnega spočetja Marijinega v roke univerzitetnega kancelarja. Ko l. 1781. innsbruški prof. Schwarzel ni hotel priseči v predpisani obliki, je nastal prepir, ki je privedel do tega, da se je ta slovesnost na vseh univerzah odpravila in da je izšel hud napad zoper innsbruško univerzo v utrechtskih „Nouvelles ecclesiastiques“. Zato je priobčil Jelenc v Schlözerjevih Staatsanzeigen, I., 3. zv., 1782., (str. 309 — 324) svojo „Eingangsrede zu den kanonischen Vorlesungen von 1781. Zur Probe der liberalen Denkungsart die unter den Gelehrten in Innsbruck herrscht. Zugleich eine vorläufige kräftige Widerlegung der Verläumdung, die ohnlängst in den Utrechter Nouvelles ecclesiastiques bei Gelegenheit der dortigen Immaculaten-Händel, verbreitet worden.“ V tem spisu hvali Jelenc odredbe Jožefa II. ter napada papeštvo in meništvo.

V teku jožefinskih preosnov univerz je bila univerza v Innsbrucku ukinjena. Jelenc je bil imenovan na prosto stolico rimskega, civilnega in kriminalnega prava v Freiburgu v Breisgauu. Od l. 1790. je bil tam poleg tega še apelacijski svetnik za Prednje avstrijske dežele. V obeh službah je ostal, dokler se ni apelacijsko sodišče umaknilo pred Francozi v Konstanco, Jelenc pa je ostal v Freiburgu.

Nameraval je 1796. oditi v Celovec,¹³ očitno k notranje-avstrijskemu apelacijskemu sodišču, vendar se je vrnil v Innsbruck, je bil od l. 1798. „reprezentant“ in od l. 1802. direktor obnovljene juridične fakultete. Zgodaj, že 19. aprila 1805. je umrl, še ne 56 let star, v Innsbrucku. Zapustil je pet hčera. Njegovi potomci živijo še na Bavarskem. O njegovi priljubljenosti priča žalost ob njegovi smrti. Dijaštvo je skozi mesec dni nosilo žalne trakove na klobukih in je zbralo v treh dneh preko 300 gold. za njegov spomenik, ki

¹³ Pismo prof. Klüpfla v Freiburgu Tomažu Dolinarju z dne 19. dec. 1796 v Dolinarjevi rokopisni zapuščini v univ. knjižnici v Ljubljani.

so mu ga postavili v bronu v avli univerze. Sodobna posmrtnica poudarja, da se je odlikoval po strogi pravicoljubnosti, neumorni delavnosti in neustrašenosti.

Jelenc je bil tudi član obnovljene akademije operozov v Ljubljani pod imenom Patrius. To že kaže, da stika z domovino ni prekinil. Da se je svojega slovenskega pokolenja zavedal, pričuje, da je imel na svojem pečatniku grb s podobo jelena.

Njegovi spisi so maloštevilni: Še najobširnejši je knjižica: *Zwo Reden über die allgemeinen Grundsätze des Kriminalrechts und desselben Literargeschichte*, (Dunaj 1785).¹⁴ V prvem govoru (str. 9—44) podaja Jelenc kratko glavna načela kazenskega prava. Sam pravi, da so mu vodniki: Montesquieu-jev „*Esprit des lois*“, Becarijev spis, „*Dei delitti et delle pene*“ in Iselinov „*Poskus o zakonodavstvu*“. Na nekaterih mestih (n. pr. 22) se jasno vidi, da stoji Jelenc popolnoma na stališču Rousseau-ovega „*Contrat social*.“ Vseskozi pa zastopa Jelenc tukaj moderna načela razsvetljencev. Čitajoč to zanimivo razpravo, se zdi včasih, kakor bi imeli pred seboj spis iz moderne sociološke kriminalistične šole. V boju proti zločinu so mu važni pripomočki: verstvo (15), vzgoja (16), zboljšanje gospodarskih razmer (16), pa tudi spoštovanje svobode državljanov in zmernost v zakonodaji (18); kazni ima namen poboljšanja, generalne preprečevanje in povračila škode (21), nikdar pa povračila zla za zlo. Kazenski postopek naj se ne uvaja na brezimne ovadbe (26). — Zločin označuje kot svobodno, državi škodljivo in njenim kazenskim zakonom nasprotujoče dejanje (28). Glede zločinov zoper vero: bogokletja, krive prisege, krivoverstva in odpadništva od vere stoji na stališču modernega pojmovanja (30—33). Ta dejanja so le toliko, kolikor so škodljiva državi, zločini proti tej, ne pa zločini samo proti Bogu. Namen kaznujoče pravice je le blaginja, varnost družbe; njeno merilo škoda države: sicer je vsako nedovoljeno dejanje greh in ne zločin; merilo kazni ni žaljeni predmet. Kjer dejanje proti Bogu ne obsega še drugega dejanja, ki moti javni mir, ga ne more kaznovati človek. Kar se je tukaj dogajalo, se je zgodilo med Bogom in človekom, On ve, da se je ta drznil upreti njegovi sveti postavi in je čas in mero kazni že davno določil. — Kazen oznamuje kot ono zlo, ki jo je zakonodajalec združil s

¹⁴ En izvod v univ. (licejski) knjižnici v Ljubljani, sign. 16.452. Ta izvod je podaril I. A. Zupančič (Suppantšitsch) dr. Jakobu Zupanu na Dunaju l. 1809. s stih:

„Den Mond schau oben dort
Er läßt die Hunde bellen
Und wandelt ruhig fort
Was Nacht ist, aufzuhellen!“

prestopkom državnih zakonov (35). — Glede merila kazni zastopa stališča praktične šole: Poena commensurari debet delicto (37—40).

Resnične besede, ki bi veljale tudi za naš čas, je napisal (41—42) o izvršitvi kazni. S to naj se ne prenašli, toda izvrši se naj prej ali slej, izvršiti se mora z gotovostjo. Storišci se ne smejo zanašati na srečne dogodke v življenju države, ob katerih bodo pomiloščeni. Pravico pomiloščenja je treba izvrševati v pravem času, iz utemeljenega vzroka in z modro varčnostjo (43).

V zadnjem odstavku (45) svojega spisa pa toži Jelenc, da nasprotuje pri večini deželskih kazenskih sodišč izvrševana praksa izvajeni teoriji. Konča z retoričnim vprašanjem: Ali bi moral biti sklad za plačevanje odškodnine zaradi sodniškega nasilja v eni ali drugi pokrajini svete vladavine rimskega naroda znaten?

V tem malem spisu se tako zelo zrcalijo sodobni kriminalistični nazori in razmere, da bi moral po njem seči vsak, kdor bi pisal še vedno nepisano zgodovino jožefinskih kriminalističnih nazorov in preosnov.

Naslov drugega govora „Literargeschichte des deutschen Kriminalrechtes“ ne odgovarja povsem njegovi vsebini. V tem podaja, kolikor je to pač na 24ih straneh male osmerke mogoče, v najširših obrisih zgodovino nemškega kazenskega prava in deloma tudi postopka od najstarejše do svoje dobe. Za starejši čas porablja največ Böhmerjeva *Elementa iuris prudentiae criminalis* (1757); Heineccius, *Historia iuris germanici*; za proces: Hauschild, *Gerichtsverfassung der alten Deutschen*, za novejši čas večkrat: Selchow, *Geschichte der in Deutschland geltenden fremden und einheimischen Rechte*. Govorec o „zavratni temi“ skrivnih sodb (Vehmgerichte) kaže že na to, kako je to Göthe v Götzu točno označil. Zanimive so njegove opazke o salvatorični klavzuli *Carolinae*. Na koncu pa navaja na poldrugi strani tedanjo kriminalistično literaturo.

Omeniti moramo še nenatisnjeno mnenje, ki ga je sestavil Jelenc o osnutku k obnovljenemu prvemu delu jožefinskega državlanskega zakonika (*Entwurf zum verneuten ersten Teil des (Jos.) ABGB.*)¹⁵ Z dekretom z dne 3. maja 1792. so bili namreč za to zaprošeni vsi profesorji civilnega prava tedanjih avstrijskih univerz. Jelenc, tedaj profesor v Freiburgu, je spisal 10 pol mnenja (z dne 19. avg. 1792). Število njegovih spreminjalnih predlogov je precej veliko; Pfaff-Hofmann pravita v svojih „*Excursus über österreichisches allgemeines bürgerliches Recht*“, I, 21, da se zdi, da so se ozirali na več teh predlogov, „nekateri drugi bi zaslužili

¹⁵ Prijazno opozorilo g. prof. dr. Borisa Furlana.

tak obzir; nekatere Jelenčeve opazke so dosti značilne, da so še danes zanimive“. Med temi navajata opazko, ki zopet kaže Jelenčovo zavzetost za rimsko pravo in za jožefinske preosnove tudi preko groba Jožefa II.: „Lepo, plemenito in enostavno je bilo rimsko pravo; grozen nestvor pa je iurisprudentia romano-canonico-germanico forensis. Poenostavljenje civilne zakonodaje je vedno neprecenljiva dobrota za avstrijske narode, za katero se Jožefu II. in njegovim svetovalcem ne bodo mogli dovolj zahvaliti.“ Potem navajata Pfaff-Hofmann na navedenem mestu str. 21—26 nekaj Jelenčevih izpreminjevalnih predlogov.

Druga Jelenčeva dela so le prigodnega značaja; osvetljujejo nekoliko politično-kulturno miselnost one dobe, nimajo pa pomena za pravoznanstvo. Sem spadajo natisnjeni govor ob smrti Marije Terezije v Innsbrucku l. 1780; panegirik na Jožefa II., ki ga je govoril na univerzi v Freiburgu l. 1790. Kulturnozgodovinsko je zanimiv njegov pamflet v verzih: „Der Mann am Kapitol“, ki je izšel najprvo anonimno v Kemptenu. Spis je izredno značilen za miselnost jožefinizma in še bolj za propagando, katere se je posluževal. Dočim skuša Jelenc v svojem uvodnem predavanju iz l. 1781. svoje napade vsaj ogrniti v plašč navidezne znanstvenosti, nastopa v anonimni pesnitvi v vsem strastnem cinizmu privrženca jožefinskega cerkvenopolitičnega sistema. Lahko se reče, da še ni noben Slovenec zagrešil takega pamfleta proti papeštvu in cerkvenim ustanovam. Na tako duševno usmerjenost najbrž ni vplival samo duh časa in vsega okolja, marveč mogoče tudi prej navedeni osebni doživljaji v srednji šoli, takratna francoska svobodomiselna literatura in pa morda tudi še vedno delujoči vpliv zagrenjenosti zaradi trpljenja, ki ga je preстал, ker se ni hotel vdati očetovi želji glede izbere poklica.

Zdi se, da je bilo priobčilo Jelencu samemu mučno. Priobčil je pamflet še enkrat v Posseltovem „Wissenschaftliches Magazin für Aufklärung 1785. (str. 377—396) z naslovom: Der Mann am Kapitol oder Sendung der Mönche. An mein Vaterland (mit kanonischen Noten) s kratkim uvodom. V tem se opravičuje, da pesnitev ni bila namenjena za javnost, marveč je bila le nedolžna igrača v žalostnih dneh hipohondra, določena le za prijatelje. Nikdar ne bi bila zagledala belega dne, da ga ni prekanil prijatelj, ki mu je njegov rokopis ali za kratek čas izmaknil ali pa ga v njegovem stanovanju prepisal, izpustivši 12 kitic. — Vsekakor je Jelenc po svojem mišljenju in udejstvanju zaslužil, da je dobil častno mesto v biografskem leksikonu jožefincev: „Oesterreichische Biedermannschronik“ (1785, I, 106).

Prim.: J. Polec, SBL I., 395; po tem je ta življenjepis posnet.

IV. Tomaž Dolinar.

Iz iste okolice kakor Jelenc je izhajal tudi **Tomaž Dolinar**. Rodil se je v Dorfarjih, župniji starološki, 12. decembra 1760. celozemljaku Blažu Dolinarju na hišni številki 19. Njegova študijska leta so potekala podobno kakor 11 let starejšemu Jelencu. Temelje osnovnega pouka mu je položil neki duhovnik na starološkem gradu; tudi on se je učil nemščine na Koroškem, v Trbižu, pri tamošnjem učitelju; v latinščini ga je potem nekoliko pripravljaval star duhovnik v Škofji Loki. Zaradi bolehnosti ga je oče poslal šele v šolskem letu 1772.—73. v Ljubljano. Tu je dovršil 6 razredov gimnazije, vseskozi kot prvak v razredu, dve leti modroslovja in še dve leti bogoslovja, tudi to z odličnim uspehom. Izza početka modroslovnega študija se je vzdrževal popolnoma sam z inštrukcijami in službo domačega učitelja ter si še prihranil 300 gold. Ker je čutil posebno nagnjenje do matematike, je zapustil bogoslovje in odšel l. 1782. na Dunaj študirat matematiko in astronomijo. Profesor teh ved, eksjezuit Schärfer in drugi znanci so ga prestrašili, češ da te vede v tedanjih razmerah ne dajo nobenega upanja na poznejšo preskrbo. Rojaki so ga komaj odvrnili, da se ni povrnil v Ljubljano, nadaljevat bogoslovne študije; pregovorili so ga, da poskusi na Dunaju s pravoslovjem. To se mu je kmalu omililo. Prvo leto se je preživljal večinoma z ljubljanskim prihrankom in maloštevilnimi inštrukcijami; v naslednjih letih so ga iskali kot juridičnega korepetitorja; razen tega je prejemal tudi Knafljevo ustanovo. L. 1786. je končal že svoje redne juridične študije in napravil državne izpite vseskozi z odličnim in izvrstnim uspehom. V naslednjih dveh letih (1787 in 1788) je preстал Dolinar, že 28 letnik, tudi doktorske izpite. Ker ni mogel plačati večjega predpisanega prispevka v fond za preskrbo doktorskih vdov, ki ga je bilo treba odšteti tekom dveh let po promociji, in tudi za enkrat ni potreboval doktorskega naslova, je bil promoviran šele 28. novembra 1796. skupaj s svojim štiri leta mlajšim rojakom Jurijem Dolinarjem (1764—1858), kasnejšim profesorjem rimskega prava in Napoleonovega zakonika na francoski univerzi v Ljubljani ter pozneje profesorja cerkvenega prava in cerkvene zgodovine na ljubljanskem semenišču, katerega je on sam izvabil leta 1790. na Dunaj.¹

To osemletno meddobje je izpolnil z zelo marljivim službenim in znanstvenim delom. Dolinar ni čutil mnogo veselja za praktično juridično delo. Zato je rad sprejel ponudbo univerzitetnega sindika dr. Strahla in dekana

¹ SBL I., 142.

Sortschana, ki je spoznal Dolinarja pri izpitih, da prevzame pouk v juridičnih predmetih na orientalski akademiji, to je na visoki šoli za diplomatski naraščaj na Dunaju. Tako je poučeval tukaj v letu 1788./89. z letno plačo 200 gld. dnevno 2 uri naravno privatno pravo, splošno državno in pa meddržavno pravo. Hkrati je bil tudi suplent pri stolici cerkvenega prava, ki jo je zasedal Jožef Janez Pehem. Temu je pomagal tudi pri njegovih znanstvenih delih, zlasti pri njegovem spisu: *Historisch-statistische Abhandlung von Errichtung, Ein- und Abtheilung der Bisthümer itd.*, Dunaj 1790.

Na prigovarjanje profesorja Pehema je napravil leta 1789. konkurzni izpit na Terezijanski viteški akademiji za korepetitorja nemške državne zgodovine, fevdnega in nemškega državnega prava. To mesto z letno plačo 500 gld. mu je bilo tudi podeljeno. Zato se je že jeseni 1789. zahvalil na učiteljskem mestu na orientalski akademiji. V letih 1789. in 1792., pa tudi še kasneje je po več mesecev nadomestoval profesorja državne zgodovine Schmidta in profesorja državne zgodovine in nemškega državnega prava Fölscha na dunajski univerzi pri predavanjih in semestralnih izpitih.

L. 1797. je prosil za izpraznjeno mesto cenzorja juridičnih in zgodovinskih knjig, ki bi ga upravljal poleg službe korepetitorja. V prošnji navaja Dolinar svoja literarna opravila, boje in uspehe. Trpko poudarja, da pač zasluži še malo službo v starosti 37ih let z 9½ službenimi leti, ko je napravil v svoji stroki v škodo svojemu zdravju z največjo nesebičnostjo toliko, kakor bi morda tisoči na njegovem mestu ne storili. Ta službica bi njegov položaj nekoliko popravila in ga malo potolažila, ker je že več njegovih prednikov in tovarišev iz Terezijanišča doseglo v malo letih boljša mesta ter že mnogo njegovih sošolcev in učencev sedi pri posvetovalni mizi ali pa so si kako drugače pomagali.

Zaprošenega mesta Dolinar sicer ni dobil, pač pa se je njegov položaj na drug način nekoliko izboljšal. Na Terezijanišču so bili namreč ta čas za juridične študije le korepetitorji, ki so z gojenci samo ponavljali na univerzi predavano snov. V začetku šolskega leta 1797./98. pa je bila Terezijanska akademija zopet obnovljena s svojimi profesorji. Dolinar je bil zato imenovan za profesorja državne zgodovine, fevdnega in nemškega prava z letno plačo 800 gld.

Že v zvezi s svojim udejstvovanjem kot korepetitor je izdal v učne svrhe: „*Erklärung des allgemeinen deutschen Lehenrechts nach Böhmers Principia iuris feudalis*, (1793) (brezimno). Böhmer, tedaj profesor v Göttingenu, sam to

razlago častno omenja v predgovoru k 6. izdaji svojih „Principia“. V istem letu 1793. je izdal Dolinar tudi brezimno: „Erklärung des deutschen Staatsrechts nach Pütters kurzem Begriff“. S tem delom je še bolj uspел. Prokurator komornega sodišča v Berlinu, Hoffmann, ga hvali v „Rhapsodien aus dem reichskammergerichtlichen Rechte u. Prozesse“; na bavarski univerzi v Erlangenu so ga uporabljali celo kot predavalno knjigo. Še obsežnejše je delo: „Erläuterung der deutschen Reichsgeschichte nach des geheimen Justirates Pütter Grundriss der Staatsveränderungen des deutschen Reiches“. (I. zv. 1794.; II.² zv. 1801.; III.² zv. v dveh oddelkih 1802.). Če samo vemo, da šteje Pütterjev oris 280 strani, Dolinarjeva razlaga pa 732 + 456 + 334 + 477 = 1969 strani iste oblike, potem je jasno, da je takrat v ustavni zgodovini edino veljavno ime göttingenskega profesorja Johanna Štefana Pütterja le izvesek, s katerim je bilo mogoče doseči uveljavljenje tega dela kot učbenika vsaj na avstrijskih univerzah, za katere je bil v glavnem namenjen. Dolinar se omejuje, da prikazuje v okviru državne zgodovine, kakor se je tačas delalo, ustavni in upravni razvoj nemške države.

Udejstvovanje pri Pehemevi kanonistični univerzitetni stolici in profesura po večini historičnih predmetov na Te-rezijanišču je odločilo Dolinarjevo nadaljnjo znanstveno pot. Delo v navedenih dveh panogah je privedlo prvotno matematično, torej realistično usmerjenega, pa, kakor kažejo njegovi vsestransko odlični učni uspehi, univerzalno sposobnega moža že v zrelih letih na pot globljih zgodovinskih raziskav. Vsa desetletja od doktorskih izpitov dalje je ves svoj prosti čas porabljal za najintenzivnejši študij zgodovinskih virov. Ob tedanjem stanju arhivov in ob pomanjkanju znanstvenih inštitutov je mogel preiskovati po večini le bogato rokopisno zbirko dvorne knjižnice. Tu je preživel vse to desetletje. Prav v tem dolgotrajnem delu, polnem truda in odpovedi, je pokazal Dolinar resnične lastnosti in nagnjenja pravega znanstvenika.

V svoji avtobiografiji nam Dolinar sicer ne pove, kaj ga je najprvo privedlo do teh obsežnih arhivaličnih raziskav. Najbrže se pa ne motimo, da ga je njegov kanonistični študij in morda tudi občevanje s svojim zaščitnikom profesorjem Pehemom navedlo do razsežnih raziskav o zgodovini konkordatov nemškega naroda s Sveto stolico. Obsežne arhivalne izpiske je Dolinar le deloma sam porabil v dveh spisih: „Noch einmal: Sind die von der deutschen Nation zu Mainz akzeptierten Basler Decrete Theile auch des mit dem römischen Stuhle geschlossenen Concordats? Kann es der deutschen Kirche gleichgültig, wird es ihr sogar vorteilhaft seyn, wenn diese Decrete nicht als Vertrags-

artikel, sondern bloss als allgemeine Kirchengesetze angesehen werden sollten?“ — Spis je bil po tedanjem običaju objavljen ob inavguralni disertaciji J. N. pl. Sertenthala; naperjen je pa proti trditvam prof. Spittlerja v Göttingenu. — Ob priliki druge inavguralne disputacije pa je bila priobčena l. 1790. Dolinarjeva druga razprava iz zgodovine konkordatov: „Ausführlicher Beweis, daß der wahre Geburtsort der am 17. Februar 1448 mit dem römischen Stuhle geschlossenen Concordate nicht Aschaffenburg, sondern Wien sey; worin zugleich einige andere, dieses Concordat betreffende Umstände theils berichtet, theils näher beleuchtet werden.“ — Nekaj gradiva o koncilih je pa po svojem nesebičnem običaju dal profesorju cerkvenega prava v Salzburgu Korbinijanu Gärtnerju; ta sam to omenja v uvodu k svojemu corpus juris ecclesiastici, Salzburg 1797., pag. X. Preostalo gradivo iz zgodovine nemških konkordatov pa hrani prejšnja licejska, sedanja univerzitetna knjižnica v Ljubljani.

Kolikor se mu že sama po sebi ni rodila želja po nadaljnjih zgodovinskih raziskavah, napotila ga je ad fontes gotovo tudi njegova gori navedena obsežna nemška državna zgodovina.

Najbolj znana publikacija Dolinarjeva, ki je izšla iz njegovih zgodovinskih raziskav v dvorni knjižnici je pa „Codex epistolaris Primislai Ottocari II. Bohemiae Regis, complectens semicenturiam literarum ab Henrico de Isernio ejus Notario partim ipsius nomine, partim ad ipsum scriptarum, quas ex Mspto. Bibliothecae Palatinae Vindobonensis eruit, ordine, quantum potuit, chronologico disposuit, commentarioque illustravit“ (1803). Delo je bilo razdeljeno ob slavnostni disputaciji ob promociji pl. Aichena v Terezijanski akademiji. Ta Otokarjeva pisma tvorijo važen vir za zgodovino njegove vladavine in tzv. medvladja.

Plod Dolinarjevih zgodovinskih študij je bila tudi njegova razprava: „Untersuchung der Frage: Ob Rudolph von Habsburg durch ein auf den Herzog Ludwig den Strengen von Bayern aufgestelltes Compromiß zum Kaiser erwählt worden sey? (Oberdeutsche Literatur-Zeitung 1795., št. 150 do 152).

Najbolj zanimivo in za Dolinarjevo delovanje značilno pa je, da se je pečal z dvema problemoma slovenske zgodovine, ki sta danes v ospredju zgodovinskega zanimanja.

V študiji, izdani ob inavguralni disputaciji Fr. Ölslerja: „Histor.-critischer Versuch über das angebliche Verhältniß der östlichen Gränzprovinz und ihrer Gränzgrafen zu Bayern unter den Carolingern 1796“ se naslanja na „Conversio Bagoariorum et Carantanorum“ in na podlagi te določuje mejo med tedanjo Bavarsko in Vzhodno Marko ter

bivališče ondotnih Slovanov, posebno Slovencev. Zdi se, da je imel Dolinar Konverzijo stalno v vidu. Kakor namreč sporoča Kopitar Dobrovskemu v pismu z dne 20. do 24. novembra 1809., bi bila njegova želja, da bi bil nameščen v dvorni knjižnici; prvo bi bilo potem, da s pomočjo Dolinarja komentira Konverzijo. — V pismu z dne 20. okt. 1810. pa piše zopet Dobrovskemu, da ga je Dolinar spomnil Konverzije in mu obljubil podatke. Glede Dolinarjevega sodelovanja se, kakor znano, Kopitarjeva želja ni spolnila. Kopitar je objavil v svojem Glagolita Clozianus (1836) Konverzijo, toda le njen karantanski del, to je njeno besedilo od poglavja 3. do konca. Besedilo je opremil z nekaterimi kritičnimi opombami. V nekaterih teh opombah (n. pr. str. LXXIII, op. 6, str. LXXIV, op. 6) se sklicuje na „doctissimum Dolinar“ in pravi, da je ta vojvodo Ratimara v svoji razpravi str. 64 „praeclare illustravit“. Kopitar je imel sploh veliko mnenje o Dolinarjevih zmožnostih in njegovem zgodovinskem znanju. Ko je na pr. nadvojvoda Janez razpisal l. 1812. nagrado za spis o zgodovini in topografiji Notranje Avstrije v srednjem veku, piše Kopitar na veliki petek 1812. Dobrovskemu, da bi to nalogo najboljše izvršil Dolinar. Kajti on je že veliko o tem delal, je to nalogo prav za prav zamislil, to svojo zamisel priporočil Hormayrju, ta pa dalje nadvojvodi. Žal da te naloge ne more izvršiti zaradi bolehnosti in šolskih obveznosti.

Drugo vprašanje iz naše zgodovine, s katerim se je Dolinar kasneje pečal, je bilo o poreklu sv. Heme. V IV. zvezku zbornika Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde (Frankfurt 1824.) je o tem napisal razpravo: „Einige Aufschlüsse über das zweifelhafte Stammhaus, aus welchem die heilige Hemma, Schutz-Patroninn von Kärnthen, entsprungen ist und über die bisher unbekante österreichische Provinz, auf welche ein ungarischer Graf Joachim vermöge einer Cession seines Königs gegen den Kaiser Rudolph von Habsburg Ansprüche gemacht hat.“ Iz podatkov teh razprav bi bilo povzeti, da izhaja sv. Hema iz rodu grofov Bogen in da je navedena avstrijska pokrajina najbrže Slovenska krajina (Windische Mark).²

Dolinar je dajal mnogim pisateljem učenih zgodovinskih del prepise listin in podatke iz svoje zbirke. Za nekatere je nalašč zbral gradivo. Tako je na primer po posredovanju dunajskega vseučiliškega profesorja Dannenmayerja preskrbel freiburškemu profesorju dogmatike Engelbertu Klüpflu prepis epistolarija Konrada Celta, njegovo oporo in nešteto podatkov iz raznih spisov, rokopisov in

² Prim. k tej razpravi pismo Hormayrovo Dolinarju z dne 1. okt. 1807., v katerem mu piše H., da mu je poslal važne krške (Gurker) listine.

starih knjig v dunajskem univerzitetnem arhivu in dvorni knjižnici. Klüpfel se mu zahvaljuje s prav navdušenimi besedami v mnogih svojih pismih, hranjenih v Dolinarjevi zapuščini v ljubljanski univerzitetni knjižnici. Klüpfel je sestavil na podlagi teh podatkov še pred svojo smrtjo l. 1811. delo o Konradu Celtu in ga poslal Dolinarju, da ta preskrbi izdajo. Ker ta tega do Klüpflove smrti ni izvršil,³ sta storila to po nalogu freiburške univerze prof. Janez Gašper Ruef in Karol Zell v 12 programih, l. 1817. pa skupaj v dveh zvezkih.⁴

Prof. Pertz v Hanovru je prispeval Dolinar mnogo listov za *Epistolae Petra de Vineis*, znanega kancelarja, za izdajo v *Monumenta Hist. Germaniae*; prof. Rammerju v Berlinu za njegovo zgodovino Hohenstaufov. V delu dr. Hüttnerja o zakonitem dedovanju po državljskem zakoniku (1819), je spisal ves oddelek o zapuščinah duhovnikov.

Omeniti moramo še, da je Dolinar v prvih devetdesetih letih nekaj časa privatno poučeval iz nekaterih pravnih predmetov kasnejšega zbiratelja historičnih starin in kulturnega zgodovinarja Jožefa barona Erberga, s katerim je bil tudi še kasneje v osebnih in pismenih stikih. (Fr. Kidrič, *SBL*, I., 163, 165, 166). Koliko je morda prav Dolinar vne- mal Erbergova historična nagnjenja, je danes kaj težko še reči. Kasneje, po l. 1809., ko je bil Erberg sedem let „ajo“ cesarjeviča Ferdinanda, je ponudil Dolinarju, da bi poučeval cesarjeviča v pravni vedi. Dolinar je to ponudbo odklonil, češ, da ni za dvorno službo, v resnici pa morda tudi zaradi znane duševne zaostalosti poznejšega cesarja Ferdinanda.

V marljivem, zlasti zgodovinskem znanstvenem delu, ki ga je opravljal s tolikimi žrtvami v skromnih zunanjih razmerah, je skoraj pozabil nase. Vsled francoskih vojska na Dunaju naraščajoča draginja in bolehnost sta ga slednjič opomnila, da je mislil na boljšo preskrbo.

Vzrok, da Dolinar ni še zasedel stolice na kakšni univerzi, za katero je bil gotovo sposoben, je bil doslej v glavnem tudi ta, ker se ni mogel odločiti, da bi zapustil svoje znanstveno delo v dvorni knjižnici. L. 1798. je bilo že skoro na tem, da prevzame nasledstvo stolice za državno pravo po svojem rojaku Pflegerju na liceju v Lvovu. Iz korespondence s prof. Klüpfelom v Freiburgu pa je razvidno, da to

³ Gl. pismo Ruefovo z dne 30. apr. 1812. v Dolinarjevi rokopisni zapuščini v univ. knjižnici.

⁴ *Allg. Deutsche Biographie*, 16. zv., 258. — V ostalini Klüpflovi v freiburški univ. knjižnici ali v tamošnjem škof. arhivu bi bilo pogledati, če so ohranjena Dolinarjeva pisma. V njih bi našli gotovo, kakor se dá to posneti iz Klüpflovih pisem, mnogo podatkov za Dolinarjev življenjepis.

ni bilo niti malo njegova želja, marveč so le drugi na to delali.⁵ Dolinar je slednjič iz zdravstvenih razlogov umaknil prošnjjo.

Že pred tem in pozneje do l. 1800. mu utira Klüpfel pot v Freiburg na razne stolice. Dolinar se ni mogel odločiti za Freiburg.⁶ Pač pa je prosil zopet l. 1800. za izpraznjeno mesto profesorja cerkvenega prava na univerzi v Pragi. To mesto je tudi dobil v začetku l. 1801.; radi bolehnosti ga pa ni nastopil, marveč se mu je koncem šolskega leta celo odpovedal. Za to so bili morda odločilni še drugi razlogi, mogoče odpor praških krogov samih. Na to bi kazalo, da mu je naučna uprava ob odpovedi izrečno zagotovila, da se bo tudi brez konkurza nanj posebno ozirala, če ozdravi in prosi za izpraznjeno stolico, za katero ima potrebne sposobnosti. „Češka družba znanosti“ pa ga je tudi v tem času ob izdaji Otokarjevega epistolarija imenovala za svojega člana. Leto kasneje se je pa izpraznila stolica za cerkveno pravo na dunajski univerzi. Na to je bil Dolinar imenovan v starosti 45-ih let 28. februarja 1805.

Dolinar je svoja predavanja iz cerkvenega prava uredil tako, da ni predaval, kakor njegov prednik le splošnega, marveč predvsem avstrijsko cerkveno pravo. Ko je pa bilo po Zeillerjevi novi uredbi juridičnega študija z dne 13. julija 1810. predavanje cerkvenega prava reducirano le na en semester, je moral prevzeti Dolinar odtelej še predavanje istočasno zelo okrnjenega rimskega prava, ki mu je bil določen drugi semester. Dolinar je bil nadvse vesten predavatelj. V času 25 letnega delovanja na dunajski univerzi je zamudil le 9 ur radi boleznii. Poleg predavalne dolžnosti je moral Dolinar prisostvovati še doktorskim izpitom na bogoslovni fakulteti ter konkurznim izpitom za kuratne beneficije; za te sestavljati pismena vprašanja, oddajati mnenja o konkurznih elaboratih za župne izpite, kakor tudi za učne stolice cerkvenega prava v vseh samostanskih in škofijskih učiliščih vseh nemških pokrajin; cenzurirati cerkvenopravne teze, ki so bile postavljene na privatnih bogoslovnih učiliščih. Seveda je Dolinar tudi izpraševal pri državnih izpiti in rigorozih.

⁵ 21. maja 1798. piše Klüpfel na Dolinarjevo sporočilo o tej zadevi: „Quid non audebit humana vel improbitas vel impudentia, quae talia machinatur“ in 8. junija 1798., ko se je zadeva obrnila: „Habitaré commodé non modica portio est felicitatis nostrae; eam Tibi iam obtigisse ex animo Tibi gratulor, mihiqúe gaudeo. Ut Sarmatica illa profectio ad Kalendas graecas differatur, boni superi tribuant; id, quod maxime in votis habeo.“

⁶ Klüpflova pisma v Dolinarjevi zapuščini rokopisov v univ. knjižnici v Ljubljani: 19. XII. 1796; 8. III.; 20. III.; 27. III.; 25. VIII.; 1. XII. 1797; 14. VI.; 9. VIII.; 16. IX.; 28. X. 1799; 8. I. 1800.

Navzlic tej veliki zaposlenosti je Dolinar vendar nenavadno plodno književno delal.

L. 1810. se je lotil izpopolnitve in predelave Rechbergerjevega priročnika avstr. privatnega cerkvenega prava. Njegovo zakonsko pravo pa, o katerem bo kasneje govor, ga je tako zavzelo, da svoje namere ni mogel popolnoma izvršiti. Izdal je zato l. 1813.: *Darstellung des Rechtes geistlicher Personen*, 8°, (str. 177), spis, ki ga sam označuje v predgovoru le kot akademsko razlago in izpopolnitev prvega poglavja Rechbergerjevega priročnika. L. 1817. je izšlo to delce v drugi pomnoženi izdaji. — L. 1822. je izdal v tej zvezi še spis: „*Von Errichtung und Umänderung der Beneficien, wie auch von der Errichtung der Zivil- und Militär Seelsorge in den österreichischen Ländern*“. Obe razpravi sta izšli tudi v latinskem, po Dolinarju pregledanem prevodu Mihaela Juranicha l. 1824. L. 1822. je spisal še razpravi: „*Von Obligationen ex delictis et variis causarum figuris*“ ter „*Von Befestigung, Umänderung und Aufhebung der Obligationen*“. kot dovršitev po prof. F. Kaufmannu započetega dela: „*Anfangsgründe des römischen Privat-Rechtes*“; to je bilo l. 1824. uvedeno kot učbenik na vseh avstrijskih univerzah in licejih. — Želji učne uprave, da napiše tudi še učbenik za cerkveno pravo, ker je bil dosedanji Rechbergerjev postavljen na *index librorum prohibitorum*, se je Dolinar ubranil. Ni smatral za primerno, da se proti svojemu prepričanju ukloni vladajoči reakciji. Po njegovem mnenju bi cerkveno pravo, ki bi ga on sestavil, takrat odločujočim krogom še manj ugajalo kakor Rechbergerjevo. Iz tega bi bilo sklepati, da je bil Dolinar še velik pristaš jožefinskih cerkvenopolitičnih nazorov.

Po naročilu je priredil v latinščini „*Appendix I. in II. novellarum constitutionum generalium*“ k I. in II. delu lat. kaz. zak. za hrvatsko-ilirska sodišča l. 1818.

Dolinar se je bavil v zadnji dobi svojega delovanja tudi z zgodovino učenjakov in dunajske univerze. V tej panogi je napisal: „*Einige Nachrichten über den Rechtsgelehrten Ubertus von Lampugnano*“ v *Savingyjevi Zeitschrift für geschichtliche Rechtswissenschaft*, II. 1816. (Dopolnila k življenjepisnim podatkom o juristu, znanem navadno pod imenom *Lampamiano*, iz 14. stol., ki velja za prvega učitelja drž. prava na praški univerzi). — „*Andeutungen über die Zwillingsbrüder Henricus u. Johannes de Carniolia, Mönche des Stiftes Melk und S. Afra zu Regensburg*“, v *Riedlerjevem Archivu* 1831, št. 31. — „*Einige Nachrichten über den als Wunder der Gelehrsamkeit ausposaunten Jüngling Ferdinand von Cordova, wie er als Disputant auf der Wiener Universität am 19. September 1448. aufgetreten ist*“, v istem zborniku 1883, št. 143 in 144. — Slednjič: „*Die Wiener Hoch-*

schule und ihre alten Freiheitsurkunden“, priobčeno prav tam 1851, št. 39—43.

Glavno Dolinarjevo literarno delovanje vso dobo izza časa, ko je bil imenovan za profesorja na dunajski univerzi l. 1805., pa do njegove smrti, je bilo osredotočeno v avstrijskem ženitnem pravu.

Od nastopa dunajske profesure mu je dajal kot kano-nistu dvorni svetnik Zeiller, takrat ravnatelj juridične fakultete in referent dvorne komisije za zadeve juridičnih zakonov, spise, tikajoče se duhovskih poslov in ženitnega prava, o katerih je imel Zeiller referat, da je napisal svoje mnenje. V tem svojem delu je imel priliko spoznavati mnoge spornih vprašanj iz ženitnega prava. L. 1811. je bil uveljavljen naš obči državljanski zakonik, ki na novo urejuje na kanonskih predpisih temelječe ženitno pravo. Kot kanonist je bil v prvi vrsti poklican, da napiše sistem ženitnega prava na podlagi novih določil. Treba je bilo zlasti pojasniti, koliko veljajo še kanonski predpisi in mnogobrojni prejšnji politični, ženitnega prava tičoči se predpisi. Dolinar se je, kakor pravi sam v uvodu, lotil tega dela, pozvan od več strani. Namenil ga je ne le juristom, marveč tudi prava ne-vešči duhovščini. Zato se mu je zdela potrebna prav po-drobna razlaga. Potrudil se je rešiti čim več vprašanj, ki so se mu pojavila pri študiju zákonskih določil in v njegovi praksi, da bi preprečil nepotrebno nadlegovanje oblasti s stalnim vpraševanjem. Prizadeval se je izrečno, da zaščiti interese države, ki da niso po nobenem poslu bolj izpostavljeni prikrajšanju nego po zakonski pogodbi, kateri se je znalo dati cerkveni videz. Skušal je zadostiti zahtevam teorije in prakse. Po teh glavnih vidikih je sestavil Dolinar svoj znameniti „Handbuch des in Osterreich geltenden Ehe-rechts“. Prvi zvezek je izšel l. 1813. (str. 408); drugi zvezek (str. 284) pa l. 1818. Zanimiva je v predgovoru k prvemu zvezku zahvala dvornemu svetniku Zeillerju, da mu je kot direktor juridičnega študija rokopolis po oddelkih, kakor mu jih je bil pač prinesel, brez odloga cenzuriral. — Dolinar je bil med tem l. 1816. imenovan za rednega prisednika dvorne komisije v zadevah justičnih zakonov. Tu je vodil do imenovanja generalnega poročevalca približno 11 let referat za duhovske in zakónske zadeve.

Literarno je obdelaval tudi še sedaj po dovršitvi pri-ročnika silno marljivo vprašanja iz avstrijskega zakonskega prava, zlasti iz procesa. V Pratoberverovih „Materialien“ I—VI. ter v Zeitschrift für österr. Rechtsgelehrsamkeit und polit. Gesetzkunde“ v vseh letnikih 1825—1839, to je v 14 letih, je napisal skupno 61 razprav iz tega pravnega ob-močja. Vse te spise je Dolinar vdelal v drugo izdajo svojega zakónskega prava. Ta obsega 4 zvezke. Prva dva sta močno

pomnožena predelava obeh med tem že večkrat ponatisnjenih zvezkov prve izdaje pod starim naslovom „Handbuch des in Oesterreich geltenden Eherechtes“ in pod naslovom na posebnem drugem listu: „Ausführliche Erläuterung des zweiten Hauptstückes des allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuches von § 44—77“. oz. 2. zvezek „§§: 78—92“.

Tretji in četrti zvezek sta pod edinim naslovom: „Ausführliche Erläuterung des zweiten Hauptstückes des allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuches vom §§ 98—110“, oz. 4 zv.: „§§ 111—122“, nova in vsebujeta ženitni proces, ki ga je dotlej Dolinar obdelal le v posameznih razpravah. Ti zvezki pa niso izšli sočasno, marveč najprvo 3. in 4. zvezek l. 1835. Prva dva zvezka te druge izdaje nosita sicer tudi oba isto letnico 1835., izšla sta pa znatno kasneje. Za novo izdajo prvega zvezka je dobil Dolinar cenzurno dovoljenje po večkratnih pogonih od policijske cenzurne oblasti šele po več letih; za drugi zvezek pa Dolinar dovoljenja do svoje smrti niti ni pričakal, čeprav ga je predložil v cenzuro l. 1834. Izšel je v resnici šele po njegovi smrti l. 1842. Razlog je bil baje ta (Volčič, SP. 1905., str. 61), ker je bila med tem imenovana komisija za revizijo zakonskega prava, pa se je izrazila želja, da naj cenzurna oblast ne pripusti nobenega spisa, ki bi prestregel končno odločitev o tem predmetu.

Dolinarjevo zakonsko pravo je bilo za svoj čas klasično delo, ki je ostalo navzlic temu, da je danes po 100 letih seveda zastarelo, vendarle še podlaga nauku o ženitnem pravu, dokler je to urejeno v občem državljanskem zakoniku. Navzlic mnogostranostim njegovega znanstvenega udejstvovanja sloni Dolinarjev ugled, vsaj v pravnem znanstvenem svetu, in živi njegov še vedno ne popolnoma ugasli vpliv skoro izključno v tem delu.

O zunanjem poteku Dolinarjevega življenja moramo le še zabeležiti, da je bil po svojem značaju zelo skromen, morda pa celo še bolj gorenjsko ponosen, družabno ne lahko prilagodljiv mož, samec, ki ni iskal in prosil časti. Čeprav gotovo med najuglednejšimi člani svoje fakultete, ni bil nikdar dekan, ne rektor. Že l. 1816. o priliki imenovanja v dvorno komisijo za zadeve justičnih zakonov bi bil dobil običajni naslov vladnega svetnika, a je odklonil, da bi za to prosil. Šele ko je priredil Kaufmannove „Anfangsgründe des röm. Rechtes“ l. 1824., je bil odlikovan s tem naslovom brez svoje prošnje.

Po svojem bistvu je bil zelo dobrotljiv napram prijateljem, domačim sorodnikom in zlasti napram dijakom, ki jim je odpuščal in vračal izpitne takse in mnogim dajal hrano.

Slušatelji drugega letnika so ga dali l. 1822. slikati. Temu se moramo zahvaliti, da poznamo njegov zunanji lik, ki razodeva pravi tip našega rodu. Sliko so slovesno namestili v predavalnici med drugimi za univerzo zaslužnimi možmi. Leta 1830. so pa dali zopet drugi slušatelji njegovo sliko litografirati ter razdeliti odtise.⁷

Koncem šolskega leta 1830. je bil Dolinar upokojen v 70. letu starosti po 42 letnem službovanju; januarja 1831. pa je bil tudi odvezan članstva dvorne komisije za zadeve justičnih zakonov.

Po upokojitvi Dolinar ni miroval, marveč je še zelo marljivo deloval. Nadaljeval je svoje razprave o ženitnem pravu, pripravil novo izdajo ženitnega prava in po smrti prof. Wagnerja prevzel skupno s prof. Kudlerjem uredništvo „Zeitschrift für österr. Rechtsgelehrsamkeit“, da jo reši propada. — Zadnje njegove razprave v tem časopisu so veljale razlagi §§ 1475 in 1505 o. d. z. (1838 in 1839).

Vse življenje je bolehen, je dosegel Dolinar, prav do poslednjih ur delaven, vendarle visoko starost 79 let. Umrli je prav pred sto leti 15. februarja 1839. na Dunaju in je bil na svojo željo pokopan 17. februarja na pokopališču v Maria Enzersdorfu pri Brunnu am Gebirge, ne daleč od Dunaja. Noben spomenik se ne dviga na njegovem grobu, ki se ne da več določiti.

V svoji oporoki z dne 23. januarja 1839. se je z večjimi volili spomnil svojih dveh služabnic, glavni dedič pa je bil njegov nečak Martin Kuralt. Ta je kupil potem l. 1846. večinoma z dedščino, združeni graščini Turn in Smuko pri Semiču. Ko so to posestvo l. 1902. razkosali in razprodali in grad Podturn celo podrli, opravo in spise pa raznesli, se je blagopokojnemu dr. Edvardu Volčiču, takrat sodnemu svetniku v Novem mestu, čegar žena je bila Kuraltova sorodnica, posrečilo rešiti nekatere Dolinarjeve osebne spise, ki jih navaja v „Slovenskem Pravniku“ l. 1905. (str. 37). Kam so pa ti prešli po Volčičevi smrti, danes še ne vemo; isto velja tudi o prepisu Dolinarjeve avtobiografije, ki ga je dobil Volčič od „Češke družbe znanosti“. Rokopisno ostalino, s katero je po oporoki razpolagal Dolinarjev učeni prijatelj Jernej Kopitar, je ta izročil bivši licejski, sedanji vseučiliški knjižnici v Ljubljani.

„Slovenski Pravniki“ je že dvakrat opisal življenje in delovanje Tomaža Dolinarja, prvokrat l. 1893. potem l. 1905. Drugič ga je orisal Edvard Volčič na temelju avtobiografije in zlasti že na tej podlagi svoj čas sestavljene biografije, ki jo je objavil v „Zeitschrift für österreichische Rechtsgelehrsamkeit“ 1839. (str. 275—296) Dolinarjev prijatelj,

⁷ Glej sliko v „Slov. Pravniku“ 1905.

profesor Jožef Kudler. Društvo „Pravnik“ pa mu je presrbelo l. 1905. spominsko ploščo na njegovi rojstni hiši v Dorfarjih.

Gradivo za njegov življenjepis še ni izčrpano. Preiskati bi morali n. pr. še arhiv naučnega ministrstva na Dunaju, pa tudi Erbergovo ostalino v Narodnem muzeju v Ljubljani.

Ko priobčuje sedaj društvo „Pravnik“, to pot v zbrani vrsti slovenskih pravnih znanstvenikov, med katerimi Dolinar prednjači, tretji oris njegovega življenja in delovanja, naj bodo te vrste poklon slovenskih pravnikov njegovim Manom ob stoletnici smrti.

Prim.: J. Kudler, Zeitschrift für österr. Rechtsgelehrsamkeit u. polit. Gesetzkunde 1839 (str. 275—296); E. Volčič, „Slov. Pravnik“, 1905 (str. 35—74); SBL I., 143.

V. Janez Kopač in Josip Skedl.

Isto stolico, kakor Tomaž Dolinar na Dunaju, je zavzel v Innsbrucku in v Gradcu skozi 30 let njegov učenec **J a n e z K o p a č**. Rojen je bil 6. decembra 1793. na Klancu pri Škofljici, župnije Šmarje na Dolenjskem. Gimnazijo je dovršil v Ljubljani, pravoslovje pa je študiral na Dunaju 1817—22. Tega leta je bil tam tudi promoviran za doktorja prava. Bil je poseben zaščitenec profesorja Dolinarja. Njegovi stolici cerkvenega in rimskega prava je bil več let deljen kot asistent in suplent; od 1. aprila 1825. je predaval statistiko v Terezijanski akademiji. Leta 1829. se je istočasno z Matijo Čopom potegoval za mesto kustosa na licejski knjižnici v Ljubljani. Po Dolinarjevi upokojitvi l. 1830. je supliral njegovo stolico na dunajski univerzi skozi dve leti do svojega odhoda v Innsbruck. Udeležil se je petih konkurzov za vseučiliške stolice in sicer za statistiko na univerzah v Lvovu in na Dunaju, za rimsko pravo na dunajskem Terezijanišču in na univerzi v Gradcu. Slednjič je bil 3. junija 1832. imenovan na stolico rimskega in cerkvenega prava na mesto prof. Schullerja v Innsbrucku; tukaj je deloval 18 let do svojega vpoklica na univerzo v Gradcu l. 1850. Ko so bila po neuspehlih naporih, ustanoviti univerzo v Ljubljani, dovoljena slovenska predavanja za avstrijsko zasebno in kazensko pravo in kazenski postopek na graškem vseučilišču, je prevzel predavanja iz kazenskega postopka prof. Kopač. Predaval je potem ta predmet v letnem semestru 1851 in v zimskem 1851/52 v slovenščini. Da bi privabil k tem predavanjem več slovenskih slušateljev, je povzročil, da je akademski senat graške univerze zaprosil učno upravo, da dovoli vsaj nekaj mest Knafljeve, sicer dunajski univerzi namenjene ustanove graškim di-

jakom iz Kranjske. Vendar ta prošnja ni bila uslišana. Slovenska predavanja so pa bila deloma zaradi premajhne udeležbe ukinjena. V šolskih letih 1851./52. in 1855./56. je bil dekan pravne fakultete, l. 1857./58. pa rektor univerze. Upokojen je bil marca 1863. Živel je še v Gradcu do svoje smrti 2. decembra 1872. Počival pa je pri Sv. Krištofu v Ljubljani v grobnici rodbine svoje žene, rojene Maličeve. Nagrobnega napisu ni nikdar imel.

Kopač je predaval do Thunove reforme univerz l. 1850. še v času, ko so bili za predavanja predpisani učbeniki in so se znanstveni spisi cenzurirali. Kakšne težave je imel s cenzuro še l. 1835. in naslednja leta celo tak učenjak kakor je bil Dolinar! Take razmere so morale slabo vplivati na znanstveno plodovitost tedanjih univerzitetnih profesorjev. Tako nam je zapustil tudi Kopač, kolikor smo mogli dognati, samo en tiskan spis: „Die Erledigung und Wiederbesetzung des hl. röm. apostol. Stuhles nebst den dabei vorgeschriebenen Feierlichkeiten“ (Innsbruck 1842). Pričajo pa nam njegovi številni skrbno sestavljeni rokopisi, ki so nam ohranjeni v njegovi literarni zapuščini, ki je sedaj shranjena v centralni knjižnici justične palače v Ljubljani, o njegovi res znanstveni izobrazbi in o mnogostranskem zanimanju za razne panoge rimskega in cerkvenega prava ter o veliki vestnosti pri sestavljanju predavanj. Tako je na restavracijskih slavjih inšbruške univerze predaval (7. maja) 1840. o utemeljitvi duhovnega sodstva, počeniši od prvih časov, in o njegovem razvoju; (8. maja) 1846. pa o razmerju cerkve in države; v muzeju „Ferdinandeum“ je predaval l. 1845. o poreklu desetih. Ohranjeni so še rokopisi: „O koncilih“, „Uvod v zakonsko pravo katolikov v Avstriji“; „Mešani zakoni po občem in avstr. cerkvenem pravu“; „O pojmu duhovskega stanu po smislu katoliške cerkve“; „O sposobnosti oporočevanja kat. svetnih duhovnikov“; „Cerkveni pogreb po občem avstr. pravu“; „Vzroki odpada tzv. nemških katolikov“; „Odnosi kat. cerkve do javnega pouka“; „Zunanja cerkvena zgodovina“; „O usodi rimskega prava od propada zahodno-rimskega cesarstva dotlej, da je študij rimskega prava zopet vzcvetel, v splošnih obrisih“. Njegova ohranjena predavanja iz cerkvenega prava kažejo, da je predaval po učbenikih Walterja Richterja, Roßhirta, Pachmanna in Helferta.

Omeniti moramo še, da je svojo precej veliko knjižnico takoj ob upokojitvi l. 1863. daroval svoječasni „Jur. Gesellschaft“ v Ljubljani. Ko je ta l. 1868. prenehala, se je ves njen inventar s knjižnico vred hranil pri finančni prokuraturi v Ljubljani. Po nekaterih selitvah med svetovno vojno (gl. SBL I., 495) je pokrajinska uprava za Slovenijo l. 1921. priključila to knjižnico centralni knjižnici v justični

palači v Ljubljani. Tukaj tvori dragocen del starejšega cerkveno- in rimskopravnega knjištva.

Kopača sicer ne moremo uvrstiti med odlične znanstvenike njegove dobe. Ni pa zginjal pod povprečno ravniyo svojih tovarišev, ki so bili po svoji oficialni namembi takrat v prvi vrsti učitelji bodočega uradniškega naraščaja. Kot tak je Kopač naš rod častno zastopal, zavedajoč se svojega porekla. To dokazuje, da je bil poleg Josipa Skedla in Josipa Krajnca prvi, ki je predaval pravo na vseučiliški stolici v našem jeziku. Zato se bo njegovo ime vedno s častjo imenovalo v zgodovini našega kulturnega razvoja.

Iz tega razloga moramo vsaj omeniti še dr. Josipa Mihaela Skedla, ki je bil rojen v Št. Rupertu na Dolenskem l. 1818. in je umrl l. 1868. kot profesor na univerzi v Gradcu. Pravoslovne nauke je dovršil v začetku štiridesetih let na Dunaju z doktoratom. Tukaj se je tudi habilitiral za finančno vedo in statistiko in je bil več let suplent prof. Springerja. Skedl je bil imenovan 25. sept. 1850. za profesorja finančne vede v Gradcu prav z obvezo, predavati kazensko pravo v slovenščini. Predaval je počeniš s poletnim tečajem l. 1851. do poletnega tečaja l. 1854. v slovenščini po 4 ure tedensko in sicer prva dva semestra pod naslovom „O avstrijskih kaznovavnih postavah čez hudodelstva“, v poletnem tečaju l. 1852. pod naslovom „Avstrijsko kazensko pravo razlaga skoz 4 ure...“ in naslednje štiri semestre pod naslovom „Novo knjigo kazenskih postav čez hudodelstva razlaga...“. Posebna Skedlova znanstvena dela niso poznana. Pomagal je mnogim našim dijakom. Z narodnimi možmi v domovini, zlasti z dr. Bleiweisom je bil v stalnih stikih.¹

Prim. glede J. Kopača: J. Polec, Kopač SBL I., 495 in tam navedeno literaturo; glede J. Skedla: Polec-Senekovi, Vseučiliški Zbornik, 56; glede Arturja Skedla: Prager Juristische Zeitschrift, III, (1923), 257—260; Fritz Freund, Das österr. Abgeordnetenhaus, Ein biogr.-statist. Handbuch, 1907—1913, XI. Legislaturperiode (XVIII. Session, str. 612 [s sliko]).

¹ Njegov edini sin Artur je bil rojen 7. julija 1860. v Gradcu. Dovršivši tukaj vse študije, se je v Leipzigu specializiral pri prof. Wachu za civilni proces, zakar ga je v Gradcu vnel prof. Canstein. Habilitiral se je z razpravo „Die Nichtigkeitsbeschwerde in ihrer geschichtlichen Entwicklung“ (1886). Sledila je razprava „Die Urteilsnichtigkeit im österr. Prozessrechte“ (Ztschft. f. das priv. u. öffentl. Recht der Gegenwart, XIV). Koj nato je bil imenovan za profesorja civilnega postopka v Černovicah, l. 1912. na isto stolico v Prago; tukaj je umrl 5. junija 1923. — Spisal je še zlasti: „Das Mahnverfahren“ (1891, str. 180); „Das österr. Civilprozessrecht I“ (1900, str. 446); „Die Grundlagen des österr. Konkursrechts in ihrer histor. Entwicklung“ (1913, 4°, str. 174, v Festschrift für A. Wach); „Das Wesen der Nebenintervention“ (Prager Jur. Zeitschrift, 1922, 97); — Spisi so večinoma historično-razvojni in spričujejo Cansteinovo šolo. — L. 1922. je izdal

VI. Jožef Krajnc.

Prvim civilistom novejšje dobe prištevajo po pravici našega rojaka Jožefa Krajncja.

Jožef Krajnc je bil rojen 17. februarja 1821. v Škalah pri Velenju premožnemu kmetu. Do 12. leta se je šolal doma; l. 1832. je prestopil v 3. normalni razred v Celju in je dovršil tukaj tudi gimnazijo. L. 1841. se je vpisal na pravni fakulteti v Gradcu in si pridobil že l. 1842. doktorat filozofije. Ker je bil odslej vzgojitelj v rodbini Kodolitschevi, se je učil prava le privatno, bivajoč menjaje v Gradcu in Radgoni. Ko je l. 1845. končal pravne študije, je vstopil v službo pri magistratu v Radgoni, po preselitvi Kodolitschevih v Gradec pa pri tamošnjem magistratu. L. 1847. je naredil praktični izpit za kazenskega sodnika pri apelacijskem sodišču v Celovcu. Do l. 1848. je napravil dva juridična rigorozna. Dogodki tega leta so ga pa vrgli v politično življenje. Napram vsenemškemu stremljenju avstrijskih Nemcev je odlično poudarjal stališče avstrijskih Slovanov, ki nočejo zedinjenja Nemčije in ne osvoboditve pod nemškim varuštvom. Bil je zato proti temu, da bi bili v frankfurtskem parlamentu poslanci iz Slovenije, videl je prihodnost Slovanov le v Avstriji, predvideval je skupni književni jezik avstrijskih Slovanov, verjel na ustanovitev avtonomne enakopravne Slovenije v okviru Avstrije; odtod da se bo kultura posvetila med Slovane pod turško vlado in jih privedla pod vlado Avstrije osvoboditeljice. (Take misli je razvijal v „Grazer Zeitung“ 10. junija l. 1848. in št. 92 istega leta; v „Sloveniji“ 11. julija 1848; v „Allgemeine Slavische Zeitung“, 1848, št. 8.) Julija 1848. je bil komaj 27 letni Krajnc v slovenjgraškem okraju izvoljen v dunajski državni zbor. Do oktobrskih dogodkov je v državnem zboru skupno v dr. Kavčičem večkrat glasoval z liberalno, po večini nemško levico; pri malo vprašanjih, ki so se tikala slovanske narodnosti pa vedno, brez razločka, s češko desnico. Po oktobrski vstaji sicer ni več pohajal k sejam državnega zbora, ostal pa je še na Dunaju. Svojim rojakom se je opravičeval, da le v strahu za življenje in premoženje ni mogel odpotovati. Z levico je tudi glasoval v razpravi o „odpravi kmetskega podložništva“. Ko je bil

s praškim prof. E. Weissom Taaffejevo korespondenco „Der politische Nachlass des Grafen Eduard Taaffe.“ — A. Skedl je bil 1895—1914 deželni poslanec bukovinski; od 1897—1911 je zastopal volilno okrožje Suzawa—Seret v državnem zboru. Tu se je priključil nemški napredni skupini. — L. 1914. je pobudil zadnja češko-nemška pogajanja v Pragi.

A. Skedl je svoje počitnice do konca rad preživljal pri št. Rupertu na Dolenjskem, kjer je imel tudi posestvo. Ni bil sicer naš narodni nasprotnik, toda ni se priznaval k našemu narodu. Oče mu je umrl še otroku, mati je bila Nemka, okolica, v kateri je bil vzgojen, tuja. Zato se njegovi odtujenosti ne smemo čuditi.

ta zakon sprejet in podpisan (7. septembra 1848.), je to razglasil svojim volilcem s posebno okrožnico z dne 8. septembra; ta je bila za Krajnca dolgo let vir mnogih neprilik. Kmetje so dotedanjim gosposkam takoj odpovedali desetino in druge dajatve. To je nakopalo Krajncu mnogo sovražnikov med duhovniki in graščaki. Ovaden je bil sodišču, da hujska kmetsko ljudstvo.

Izvoljen je bil potem za Štajersko poleg Miklošiča za člana ustavnega odbora državnega zbora. Krajnc se je posvetovanj tega odbora in njegovih odsekov izmed slovenskih poslancev za Kavčičem najbolj živahno udeleževal. Krajnčevo stališče je bilo trezno, po današnjem pojmovanju konservativno, večkrat celo reakcionarno. Tako je glasoval n. pr. proti izključitvi telesnega kaznovanja, s Palackim in s Poljaki proti načelu šolske dolžnosti, za cerkveno nadzorstvo šolstva, za kavcijo izdajateljev časopisov v interesu dobrega tiska. Pri posvetovanju o osnutku ustave v ožjem smislu je pri vprašanju o razdelitvi države predlagal Palacký med drugim deželno skupino Slovenijo, obstoječo iz Štajerske, Koroške, Kranjske in Primorske. Poslanec Kavčič je bil proti priključitvi Koroške k tej skupini. Za Kavčičev predlog se je izjavil tudi Krajnc, češ, da je za delitev Štajerske, ker jo želi slovensko prebivalstvo. Spričo nemške večine v deželi ni pričakovati ravnopravnosti v uradu in šoli, dokler se ne ugotovi narodnostnemu načelu, vsaj kolikor dovoljuje „konvenienca“. Prepričan pa je, da se ne more razviti noben narod, če njegov jezik ne živi v šoli in v uradu. Sicer pa priznava v odseku izraženo načelo konvencije, ker se ne smejo pretiravati narodni oziri na stroške gmotne koristi; zato ni hotel glasovati za razdružitev Češke in Koroške, ki se narodnostno ne moreta tako deliti kakor Štajerska. Naposled je glasoval za Riegröv predlog, naj bi le Kranjska in Koroška tvorili Ilirijo, Štajersko in Primorsko pa samostojne pokrajine z okrožji po narodnostih. Politično delovanje Krajnca ni zadovoljilo. Sam je sodil: proti njegovu namenu je bilo moje delo ničevno; za poslansko delo nisem ustvarjen in iz tega časa sem ohranil samo zmes srečnih in nesrečnih spominov.

Zato se je po razpustu kromeriškega državnega zbora popolnoma posvetil pravoznanstvu. Najprvo je končal juridične študije in bil 2. avgusta 1849. v Gradcu promoviran za doktorja prava. Prva leta je nihal med teorijo in prakso, med vseučiliško stolicco in odvetništvom. Ko so konec šolskega leta 1849. prenesli slovenska pravoslovna predavanja iz Ljubljane v Gradec, je bil Krajnc z odlokom 30. decembra 1849. imenovan za docenta civilnega prava v slovenskem jeziku na univerzi v Gradcu z letno remuneracijo 600 gld. Takoj je nadaljeval in že julija 1850. končal prevod občega

državljanskega zakonika, ki ga je Anton Mažgon pustil nekončanega. Hkrati je vstopil v odvetniško pisarno dr. Ulma v Gradcu. V velikih počitnicah l. 1851. je potoval po Franciji in Angliji. Julija l. 1851. je prosil Krajnc za izredno profesuro avstr. civil. prava v slovenskem jeziku v Gradcu. V prošnji navaja, da ga je privedla ljubezen do pravoznanstva in želja, da pripomore k razvoju svojega doslej znanstveno zanemarjenega jezika do tega, da se je posvetil docenturi in je pustil ob strani dobičkanosnejša podjetja, vendar pa bi rad ustalil svoj položaj, ker bi bil sicer primoran, posvetiti se odvetništvu. Juridična fakulteta v Gradcu je Krajnčevo prošnjo podpirala, graški gubernij pa jo je odklonil. Nato je Krajnčev zaščitnik minister grof Leon Thun sporočil guberniju, da mu je mnogo na tem, da se poleg slovenskih predavanj obdrži tudi docent Krajnc, ki ga zaradi njegovega znanja zelo slavijo. Obdrži naj se tudi potem, ko bi radi slabega obiska morala prenehati slovenska predavanja; potem bi pač predaval nemški, zlasti ker bo zaradi pomanjkanja naraščaja kmalu možno, da se uporabi kot profesor drugod. Navzlic tej Thunovi želji je ob spremljenih razmerah ministrstvo prošnjo za profesuro v Gradcu ob koncu l. 1852. zavrnilo. Zato je sklenil, da se popolnoma posveti odvetništvu. Še l. 1853. je vstopil v prakso pri državnem pravdništvu v Gradcu, da si pridobi vse pogoje za polaganje odvetniškega izpita. Ugodno rešitev prošnje za ta izpit so sicer izprva ovirali politični pomisleki zaradi Krajnčevega delovanja l. 1848. Ko pa je bil sredi avgusta l. 1853. k izpitu pripuščen, ga je prebil z odliko. Nato se je proti koncu leta odpovedal docenturi; 25. januarja 1854. je bila odpoved sprejeta. Vstopil je pri finančni prokuraturi v Ljubljani za pomožnega poročevalca, ker je bila to tedaj najbolj gotova pot k odvetništvu. Toda čeprav je bil najstarejši koncipient, je spomladi l. 1855. propadel pri konkurzu za odvetniško mesto v Celju. Sumil je, da mu je še vedno na poti okrožnica iz l. 1848. Čeprav se je težko ločil od domovine, je pol leta po preteku konkurznega roka prosil za mesto profesorja civilnega, trgovskega in meničnega prava na pravni akademiji v Sibirju na Sedmograškem in ga l. 1855. s Thunovo pomočjo dobil. Tu je bil profesor do februarja 1871., torej celih 16 let. Žal, da o njegovem znanjem in notranjem življenju te dolge dobe nič ne vemo; nimamo za to še nobenih virov. Gotovo pa je, da so že tukaj nastajala njegova predavanja, iz katerih je potem izšel njegov sistem. Tukaj je bila napisana tudi edina njegova razprava, ki je izšla pred njegovo smrtjo: „Über das leitende Princip der bürgerlichen Rechte“. (Allg. österr. Gerichtszeitung, 1868, št. 95—100 in 1869, št. 13—31). Na podlagi te razprave je bil imenovan 22. novembra 1870. za profesorja

avstrijskega civilnega prava v Innsbrucku, ne da bi se mu vštela njegova sibinska službena doba. V Innsbrucku, kjer je predaval tudi zgodovino nemškega privatnega prava, je ostal le dva semestra. V tem času se je izpraznila nemška stolica za avstrijsko civilno in rudarsko pravo na takrat še ne razdeljeni univerzi v Pragi. Za to stolico se je potegoval tudi Krajnc, ki je imel dva nevarna tekmeča: Adolfa Exnerja, profesorja v Zürichu in izrednega profesorja Hofmanna na Dunaju. Na fakulteti se je zavzemal Randa za Krajncu na prvem mestu, Czyhlarz in zlasti Schulte za Exnerja. Odločil pa je minister Jireček v prid Krajncu. V Pragi je pričel svoja predavanja v letnem semestru l. 1872. Predaval je po 7 ur na teden civilno pravo, v zimskih semestrih še po 3 ure rudarsko pravo; v letnem semestru l. 1874. je vodil seminarske vaje.

Značilno je za Krajncu, da so v pričetku njegovih predavanj v Pragi demonstrirali proti njemu kot Slovanu na nemški stolici nemški slušatelji; zavzeli so se zanj v posebni adresi praškim študentom bivši sibinski slušatelji.

Krajncu ni bilo usojeno dolgo delovanje v Pragi, umrl je, komaj 54 let star, za uremijo 22. februarja 1875. Kakor že navedeno, je objavil Krajnc do svoje smrti le razpravo o vodilnem načelu zemljiško-knjižnega prava. Zapustil pa je vendar bogato dediščino, svoja predavanja iz avstrijskega občega državljanskega zakonika. Pripravljal jih je že sam za tisk. Rokopis je obsegal okroglo 2000 po sredi prelomljenih strani male 4°. Od tako nastalih štirih strani osmerke vsakega lista, je vsebovala prva in tretja stran besedilo, druga in četrta pa opombe. Ta rokopis je bil, kakor pravi Pfaff v uvodu k prvi izdaji Krajncovega sistema, plod več desetletij trajajočega neumornega, neverjetno marljivega dela, ki je bilo skozi in skozi preiščeno in se vedno opira na prakso vrhovnega sodišča in literaturo. Hodeč po potih, ki jih je naznačil avstrijski civilistiki Unger, je prispel Krajnc večkrat do zaključkov, ki se niso skladali z vladajočim mnenjem, ki so jih pa kasneje objavljeni motivi k občemu državljanskemu zakoniku sijajno opravičili. Krajnc je prvi podal celotni sistem občega državljanskega zakonika, ko je bil ta že 50 let v veljavi. To je glavni pomen Krajncovega dela. Ob njegovi smrti še ni bilo godno za tisk. Posamezni deli niso bili enakomerno obdelani; nekateri, zlasti rodbinsko pravo, so bili zelo kratko očitani, večina je imela običajni obseg predavanj, nekateri oddelki pa so bili izdelani v monografski obsežnosti tudi v več redakcijah.

Toda vse to veliko delo bi ostalo torzo in pozabljeno, Krajnc bi bil širšemu svetu nepoznan, v našem narodu bi mu živel spomin samo kot politik v burni dobi l. 1848. in kot slovenskemu predavatelju v Gradcu, ko bi se ne zavzel

po Krajncovi smrti za njegovo nedovršeno delo dunajski profesor, civilist Leopold Pfaff, s katerim je bil Krajnc v Sibiriji in Innsbrucku v osebnem in ozkem znanstvenem stiku. Pfaff se je dolgo premišljal, ugoditi prošnji Krajncove vdove, dobro vedoč, da je komaj kaj bolj nehvaležnega kakor izdajati tuje znanstveno delo. Vse dobro se pripisuje avtorju, a z vsako pravo ali dozdevno napako se obremenjuje izdajatelj. Odločil pa se je vendar, ker je čutil, da ne more odgovarjati, da bi se izvrstno delo ne objavilo. Celih 14 let je bila izdaja Krajncove knjige delo Pfaffovih velikih počitnic in še enega celega leta.¹ Brezprimerna je bila Pfaffova požrtvovalnost in nesebičnost, s katero je dal končno obliko Krajncovemu delu in ga predstavil vsemu juridičnemu svetu v njegovi veličini. Prva izdaja Krajncovega dela je izšla l. 1885. in 1889. pod naslovom „System des österr. Allgemeinen Privatrechtes“. Pfaff je v uvodu k prvi izdaji sistema zanesljivo in točno označil tudi osebnost svojega prijatelja, naglašajoč njegovo skromnost, ljubeznivost in vestnost, temeljito učenost in zrelo, premišljeno sodbo. Pfaff je pravilno sodil o Krajncovem rokopisu. L. 1894. je bila potrebna že druga izdaja; tretjo do šesto izdajo je hitro zaporedoma izdal profesor Armin Ehrenzweig; šele v šesti, močno predelani izdaji (1925) je postavil svoje ime na prvo mesto. S temi številnimi izdajami je bil Krajnc zanesljiv učitelj in vodnik tisočim pravnikom razsežnega pravnega ozemlja; nesle so njegovo ime in njegovo slavo tudi daleč preko teh mej. Postal je pravnik evropskega slovesa, s katerim se upravičeno ponášamo.

Prim.: E. Volčič, Slovan, 1885 s sliko (vodilen življenjepis na podlagi avtobiogr. podatkov); J. Polec, SBL I., 547 in tukaj navedeno literaturo; po tem je popolnoma posnet pričujoči sestavek.

VII. Josip Zhishman.

Odlično mesto med našimi znanstveniki, pa tudi v zgodovini pravne znanosti sploh zavzema Josip Zhishman (Čižman). Rodil se je v Ljubljani dne 18. februarja 1820. Jožefu Zhishmanu, učitelju normalke, rodom iz Povodja pri Skaručni pod Šmarno goro (1789—1835). Oče mu je umrl, ko je bil star 15 let. Zato se je moral že na gimnaziji in za časa modroslovnih študij, ki jih je zvršil l. 1839. v Ljubljani, sam preživljati s poučevanjem. Peš, z nekaj goldinarji v žepu, je šel na Dunaj, učiti se prava, katero je l. 1843. dovršil. Potem se je mnogo pečal z orientalskimi jeziki in se

¹ L. Pfaff: Rede auf Franz Hofmann, Grünhut'sche Zeitschrift f. d. Privat- und öffentl. Recht d. Gegenwart, XXXI. zv., 1904, tudi poseben odtis, str. 216.

pripravljaj na filozofski doktorat, ki ga je dosegel l. 1848. Ker so bila vsa prizadevanja, da bi bil nastavljen na gimnaziji ali filozofski fakulteti, ostala brezuspešna, je od l. 1848. do konca l. 1851. vnovič študiral na filozofski fakulteti na Dunaju. V tem času je delal v filološkem in historičnem seminarju. L. 1851. je napravil Zhishman usposobljenostni izpit iz latinščine, grščine, zemljepisja in zgodovine za vso gimnazijo. Po poskusnem letu na tržaški gimnaziji je l. 1852. postal tukaj pravi učitelj. L. 1854. pa je bil premeščen na gimnazijo. Po poskusnem letu na tržaški gimnaziji je l. 1952. je priobčil dve jezikoslovni razpravi: „Die Isterfahrt im griechischen Sagenkreise“ v Izvestjih gimnazije v Trstu l. 1852.; drugo pa „Einleitung zur Rede des Demosthenes über die Truggesandtschaft“ v programu gimnazije Terezijske akademije na Dunaju l. 1855.

V svoji prošnji¹ za ustanovitev stolice za orientalsko cerkveno pravo na dunajski univerzi z dne 14. februarja 1864. Zhishman sam pripoveduje, kaj ga je privedlo, da je začel raziskovati vzhodno cerkveno pravo. L. 1852., ko je bival še v Trstu, mu je v Markovi knjižnici v Benetkah prišel pod roke rokopis humanista Bessariona. (Ta je bil rojen l. 1403. v Trapezuntu, umrl pa je 19. novembra 1462. v Raveni. Kot škof v Niceji je deloval na koncilu v Ferari l. 1438. za združitev vzhodne in zahodne cerkve, je prestopil l. 1440. v zahodno cerkev, postal kardinal, škof v Sabini in Frascatiju ter je upravljal l. 1450.—55. papeško legacijo v Boloniji. Prizadeval se je, seznaniti zahod z grško literaturo, posebno s Platonom. Svojo knjižnico, bogato grških rokopisov, je zapustil knjižnici sv. Marka v Benetkah.) Študij Bessarionovega rokopisa je vzbudil v Zhishmanu željo, da sestavi njegov življenjepis. Viri pa, ki jih je zbral v ta namen, so ga privedli k temu, da je proučeval vzhodno cerkveno pravo in da je napravil regeste za zgodovino carigradske patriarhije. V l. 1855. se je posebno bavil z organizacijo in pravnimi razmerami vzhodne cerkve. Ta študij ga je pa zopet napotil na rimsko in bizantinsko pravo, kolikor je to v zvezi z vzhodnim cerkvenim pravom. S tem študijem se je pečal tri leta, do l. 1858. V tem letu je izšel na Dunaju tudi spis, ki je potekel iz raziskave delovanja Bessariona: „Die Unionsverhandlungen zwischen der römischen und orientalischen Kirche seit dem Anfange des XV. Jhds. bis zum Concil von Ferrara“. Naslednja tri leta je študiral izključno grške cerkvene očete, bizantinske in sploh vzhodne kanoniste. Tako je bil Zhishman sistematično podkovan v stroki, ki se doslej znanstveno sploh ni obdelovala.

¹ Arhiv bivšega min. za uk in bogočastje na Dunaju, spis III/a, 1726 ex 1864.

Vzhodna cerkev se ravna kakor znano, po zbirki predpisov, ki so deloma strogo cerkvenega izvora, deloma pa so prevzeti iz rimskega in bizantinskega prava ter so prešli brez znanstvenega sistema v večjem ali manjšem obsegu v staro- in novogrške, slovanske in rumunske nomokanone. Manjkalo je ob Zhishmanovem času še vsake sistematske znanstvene obdelave teh predpisov, izvzemši nekatere neznatne, specialne spise. Za tako znanstveno delo pa je treba mnogostranskih sposobnosti: bogoslovnih, zgodovinskih, jezikovnih in juridičnih. Tudi so zbirke predpisov vzhodne cerkve zelo težko dostopne v raznih knjižnicah. Zhishman, v katerem so se srečno združile skoro vse potrebne sposobnosti, si je stavil nalogo, da vzhodno cerkveno pravo znanstveno obdela. Za njegovo stremljenje se je zaznalo v avstrijskem ministrstvu za uk in bogočastje, ki je imelo nalogo, da skrbi tudi za ureditev zunanjih cerkvenih zadev pripadnikov vzhodne cerkve, ki jih je bilo v Avstriji nad 6 milijonov, in sicer $3\frac{1}{4}$ milijonov katolikov vzhodnega obreda in 3 milijone pravoslavnikov. Že l. 1860. je ministrstvo za bogočastje zaprosilo Zhishmana za nekatera pojasnila iz vzhodnega cerkvenega prava. L. 1861. pa mu je poverilo nalogo, da sistematski obdela ženitno pravo vzhodne cerkve, ki je bilo, kar je pač naravno, najbolj potrebno. Zato je bil dovoljen Zhishmanu dopust od šolskega leta 1861.—62. dalje do 1864. Tega je Zhishman porabil v to, da je iz rokopisov v knjižnicah v Münchenu, Oxfordu in Parizu izpopolnil svoje gradivo. Zakonsko pravo je začelo izhajati že l. 1863. v sešitkih, l. 1864. pa je bilo končano pod naslovom „Das Eherecht der orientalischen Kirche“ (str. 826). S tem velikim delom, kateremu se ni moglo v tej stroki primerjati nobeno drugo delo, je postal Zhishman naenkrat utemeljitelj znanosti cerkvenega prava vzhodne cerkve. Na prav nobeno literarno delo se Zhishman ne naslanja, samo na prvotne vire utemeljuje svoja izvajanja. Ta so zelo jasna, jezik je lahko tekoč, čeprav se seveda ne smemo čuditi, da manjka še juridične preciznosti; to je deloma v zvezi z obliko virov. Občudovati moramo posebno jezikovno znanje, s katerim je mogel predelati raznojezične vire. Vire vzhodnega cerkvenega prava je hkrati v tej knjigi (str. 28—56) sploh šele prvi sistematski zbral in obdelal. (Zhishmanovo tako učeno delo je ocenjeval sproti, kakor so izhajali sešitki, tedanji freiburški profesor, kasnejši kardinal Hergenröther v Archiv für katholisches Kirchenrecht 1863 in sl.)

Razen tega velikega dela je opravil v tem času za ministrstvo za bogočastje še celo vrsto organizacijskih poslov: Načrt za čitanje virov vzhodnega cerkvenega prava v štirih letnikih bogoslovnega učilišča v Černovicah; seznam bogoslovnih spisov vzhodne cerkve za napravo knjižnice na tem

učilišču; potem osnutek za upravo cerkvene imovine po načelu vzhodne cerkve.

Naslanjaje se na svoje ogromno delo, je zaprosil Zhishman l. 1864. za ustanovitev stolice za vzhodno cerkveno pravo na dunajskem vseučilišču; predlagal je hkrati sam, naj se mu poveri profesura na tej stolici z dosedanjimi prejemki. Kazal je, kako potrebna je taka stolica za izobrazbo duhovščine vzhodne cerkve v Avstriji. Zhishman je imel v ministrstvu s svojim delom veliko zaslonbo, menda tudi osebno pri referentu za cerkvene zadeve, Čehu Josipu Jirečku. Njegovi prošnji se je ugodilo; l. 1867. je postal izredni profesor vzhodnega cerkvenega prava, l. 1871. pa redni profesor.

Kakšno zaupanje je vžival Zhishman kot strokovnjak, pedagog in človek, najbolje kaže to, da mu je bilo l. 1867. poverjeno, sestaviti načrt za gimnazijske študije prestolonaslednika nadvojvode Rudolfa. Učil ga je sam klasične jezike, zgodovino in zemljepis do l. 1874.; kasneje mu je predaval o cerkvenem pravu in bil pri vseh njegovih izpitih komisar.

Izpraševalni komisar je bil tudi na univerzi za historični državni izpit. Dvakrat je bil dekan juridične fakultete, nazadnje rektor. Njegova predavanja so bila zelo natančna in skrbno sestavljena, zlasti o virih in literaturi. Bil je sijajen predavatelj in govornik, znan je bil po svojem posebnem spominu. Njegov seminar so obiskovali v velikem številu tudi dovršeni bogoslovci in juristi. Zgodilo se je, da mu je tukaj včasih kdo namerno stavil vprašanje iz kakšne zelo oddaljene materije cerkvenega prava, da bi preskusil njegovo znanje. Za odgovor pa Zhishman ni bil nikdar v zadregi. Podprl ga je takoj s citati iz cerkvenih očetov v grščini, citiral je gladko dolge podatke iz virov v latinščini, v cerkveni slovanščini, armenščini itd.²

Seveda je bil tudi še kot profesor strokovni referent ministrstva za zadeve vzhodne cerkve. Sestavil je n. pr. v tej dobi še: 1872. referat o ustanovitvi pravoslavne metropolije v Černovicah; 1873. osnutek za ustanovitev in organizacijo bogoslovne fakultete na novo ustanovljeni univerzi v Černovicah; 1874. ustanovilni diplom za pravoslavno škofijo v Kotoru in za metropolijo v Černovicah; statut o zakonitem dednem nasledstvu po pravoslavnih škofih v Avstriji in osnutek rigoroznega reda na bogoslovni fakulteti v Černovicah; 1880. osnutek za novo pravoslavno semenišče v Sarajevu in 1883. osnutek poslovnega reda za konzistorij pravoslavnega metropolita v Sarajevu.

² Nekrolog v „Neues Wiener Tagblatt“ 5. sept. 1894, števil. 244, rubrika: „Wiener Tages-Bericht“.

Iz tega njegovega praktičnega udejstvovanja so izšla še nekatera znanstvena dela: „Memorandum über die Organisierung der kirchlichen Aemter an den Kathedralen der orientalischen Kirche“ (1864, le v nekaj izvodih). Na direktno uradno pobudo Josipa Jirečka³ je napisal malo, ali za upravo vzhodne cerkve važno delo: „Die Synoden und die Episkopalämter in der morgenländischen Kirche“ (1867). Slednjič je izšel l. 1888. še spis „Das Stifterrecht in der morgenländischen Kirche“ (str. 105). Tukaj obravnava avtor takozvano ktitorsko pravo, ki je skladno patronatnemu pravu zahodne cerkve.

Za naše slovenske slušatelje si je pridobil veliko zaslug kot dolgoletni upravitelj Knafljeve ustanove in sploh kot njihov podpornik. Preskrboval jim je inštrukcije in drug zaslužek in jim dajal priporočila za cesarsko zasebno blagajno, kjer je Zhishmanova beseda vedno zalegla. Vidno se je veselil učnih uspehov slovenskih dijakov, vedno jih je izpraševal po razmerah v domovini, za katere se je stalno zanimal.

L. 1887. se je dal upokojiti kot profesor. Imenovan pa je bil za ravnatelja cesarske fideikomisne knjižnice. To dostojanstvo se je podeljevalo navadno zaslužnim znanstvenikom kot postranski priboljšek.

Že prej je prejel velike časti.

Zhishman je sicer l. 1843. dovršil pravne študije, ni bil pa dosegel, kakor smo že prej navedli, doktorata prava, marveč filozofije. To pomankljivost v formalni kvalifikaciji profesorja prava so odpravili na ta način, da ga je dunajska univerza imenovala za doktorja iuris honoris causa (de enarando iure ecclesiastico imprimis ecclesiae orientalis insigniter meritum). Že l. 1865. je prejel zlato svetinjo za znanost in umetnost; l. 1879. mu je bilo podeljeno kot vitezu železne krone III. razr. po takrat veljavnih štatutih viteško plemstvo, l. 1881. pa naslov dvornega svetnika.

Umrli je po daljšem bolehanju za kapjo v schönbrunnskem parku na Dunaju, 4. sept. 1894.

Zhishman je užival kot znanstvenik, ki je cerkveno pravo vzhodne cerkve prvi sistematično po virih obdeloval, največji, lahko rečemo svetovni ugled kakor le še malokdo naših rojakov.⁴

Prim.: Wurzbach, Biograph. Lexikon, 59. zv., 361; Ilustrovani Narodni koledar za l. 1895., 66—69, s sliko.

³ Spis ministrstva za uk in bogočastje, Prot. Nr. 5173/271.

⁴ Znamenit po svojem znanju in zanimiv po svoji življenjski usodi, je bil tudi mlajši brat Josipa Zhishmana Antona Zhishman, (1821—1874), ki je bil prvotno jurist, po mnogih potovanjih po Ameriki geograf in je umrl kot ravnatelj navtične akademije v Trstu. (Gl.: Wurzbach, Biograph. Lexikon, 59, zv., str. 359).

VIII. Ivan Žolger.

Izza Zhishmanovega odhoda z dunajske univerze noben slovenski pravnik ni več predaval na vseučilišču do l. 1900., ko se je habilitiral Ivan Žolger na dunajski univerzi.

Ivan Žolger je bil prav tako odličen upravni uradnik kakor znanstvenik. Zato je prav, da je tudi v vrsti slovenskih praktičnih upravnih juristov orisal njegovo življenjsko pot in označil njegov pomen dr. Rudolf Andrejka, njegov učenec, pozneje pa njegov tajnik in sodelavec v morda najbolj burni dobi njegovega delovanja, ko je kot prvi in zadnji slovenski minister v Avstriji zastopal naše narodne interese. Seveda pa zato ne smemo pogrešati tega izrednega moža v galeriji slovenskih pravnikov-znanstvenikov, ki so bili prisiljeni, delovati v preteklih časih izven naših narodnih mej, zlasti ker Žolger po pomembnosti med njimi ni bil zadnji in je bil menda prvi, ki je bil ves prežet moderne narodne misli. Njegovemu znanstveniškemu liku naj začrtamo še nekatere skromne poteze.

Žolger je pokazal že kot vseučilišnik vse odlike svoje osebnosti. Bil je gotovo izredno nadarjen. Brez tolikšne naravne darovitosti bi, četudi še tako marljiv, ne mogel nikdar doseči svojih kasnejših uspehov. Toda vsaj prav tako je bila prav posebno nenavadna njegova marljivost, neumornost in vztrajnost, njegova energija dela. Žolgerjev akademski učitelj, profesor L. Gumpłowicz je večkrat poudarjal, da še nikdar, ne prej ne posej, ni videl akademika, ki bi se s tolikim naporom in s tako vestnostjo pripravljal na svoje izpite kakor Žolger. Cele noči je preštudiral; da ga ni premagal spanec, je držal večkrat noge v vodi. Tako se je že v mladih letih z železno voljo izvežbal v nenavadni duhovni koncentraciji, da je bil v stanu, vzdržati dolge ure brez odmora pri visoko kvalificiranem delu. L. Pitamic je v spominskem govoru na ljubljanski univerzi dne 27. maja 1925.¹ pravilno poudarjal, da to ni bila samo intelektualna, marveč moralna kvaliteta Žolgerjeva.

Na avstrijskih in tudi ogrskih univerzah in, od l. 1894., tudi na zagrebškem vseučilišču je bila takrat lepa in spodbudna uredba promocij „sub auspiciis imperatoris“. Doktorandi vseh fakultet, ki so vseskozi z odličnim uspehom dovršili gimnazijske razrede in opravili vse državne in doktorske izpite z odliko iz vseh predmetov, so imeli pravico, zaprositi za tako promocijo. Vršila se je posebno slovesno ob navzočnosti zastopnika vladarja, ki je bil navadno cesarski namestnik v dotični kronovini; doktorand je predaval inavguralno disertacijo iz predmetov svoje stroke,

¹ „Čas“, XIX., (1924/25), 247.

vladarjev zastopnik pa mu je po izvršeni promociji s primernim nagovorom izročil cesarjev dar: zlat prstan z briljanti ali kravatno iglo z briljanti. Vsako leto je mogla biti le ena taka promocija na vsej univerzi. Preteklo pa je včasih tudi mnogo let, da ni nihče izpolnil vseh strogih pogojev.

Na graški univerzi zelo odlični izpiti nadarjenih, pretežno spodnještajerskih slovenskih dijakov niso bili redki. Tudi v številu promocij sub auspiciis so bili Slovenci častno zastopani: leta 1889. je bil tako promoviran dr. Vladimir Žitek, kasneje odvetnik v Novem mestu (umrl 31. avgusta 1919.), 14. junija 1985. naš doktor Ivan Žolger in leta 1901. sedanji univ. profesor v Zagrebu dr. Fran Ilešič.^{1a} Niso sicer vsi, ki so se tako odlikovali v svojih študijah, kasneje sami znanstveno ustvarjali, vendar pa mnogi med njimi. Tudi Žolger je pokazal, da mu ni bilo pri njegovih študijah le za zunanji uspeh, marveč da je imel resnično globoko znanstveno nagnjenje. Mislil je takoj na habilitacijo za javno, in sicer za državno in upravno pravo. Prof. Gumpłowicz je v pogovorih večkrat omenil, da je on pobudil Žolgerja, naj obdela v avstrijskem pravu še povsem nezorano ledino naredbenega prava. Priporočil mu je za vzor neko francosko delo, menda: *Dejamme, Du pouvior règlementaire*, ki je komaj l. 1893. izšlo in ga Žolger v svojem poznejšem delu nekajkrat omenja (n. pr. str. 140, 220, 378). Še kot konceptni praktikant graškega namestništva je potem izdal že l. 1898. o tem predmetu svoj habilitacijski spis: *Österreichisches Verordnungsrecht* (str. 424). Pisatelj si je stavil nalogo, da prikaže pravo, ki je veljalo v Avstriji glede izdajanja naredb. Tukaj so dotlej obravnavali znanstveniki naredbo zgolj iz državnopravnega, to je po današnji terminologiji iz ustavnopravnega vidika; po tej obravnavi so prihajale v poštev le naredbe centralnih oblastev. Žolger pa razpravlja o naredbi upravnopravno; pri tem je pokazal, da naredba ne izhaja le od vladarja in od centralnih oblastev, marveč tudi od krajevnih, najnižjih, i od samoupravnih oblastev. Avtor se je oziral tudi na upravno prakso. Prav razsodbe upravnih sodišč in upravnih oblastev so glavna snov, na kateri gradi svoja izvajanja. V opredelitvi uredb, zlasti v trditvi, da so tudi tzv. upravne naredbe pravne norme, vsebujejo Žolgerjeva izvajanja mnogo, kar je tedanja teorija odklanjala, kar pa spoznava moderna metoda javnega prava za utemeljeno.²

Žolgerjev prvi spis, je že nenavadno zrelo delo povsem dozorelega znanstvenika. Odlikuje se po strogi sistematiki

^{1a} Na dunajski univerzi sta promovirala sub auspiciis: prof. dr. Matija Murko in dr. Jakob Žmavc, sedaj gim. prof. v p. v Mariboru.

² L. Pitamic, Spominski govor 27. maja 1925., o. c., str. 245.

v zgradbi, po ostrem pojmovanju, natančni popolnosti, po jasnosti sloga, lahkotnem, živahnem jeziku in tudi že po veliki samostojnosti naziranja, skratka po lastnostih, ki odlikujejo vsa Žolgerjeva dela.

„Naredbeno pravo“ je juridični svet sprejel z vsem priznanjem. Ostalo je, čeprav njegov prvenec, morda najboljšo njegovo juridično znanstveno delo. Navzlic temu pa Žolger ni uspel, da bi se habilitiral na graški univerzi. Narodno-politične razmere so bile tedaj v Avstriji že zelo napete. Boji, ki so se vneli za uveljavljenje slovenskega jezika pri sodiščih, so vprav l. 1898. vzvalovile politične strasti Nemcev. Prav tako je boj za slovensko vseučilišče prav to leto zavzel konkretne oblike. Dr. Danilo Majaron in Ivan Hribar sta takrat pričela svojo akcijo v „Pravniku“, v deželnem zboru kranjskem in mestnem svetu ljubljanskem. Na graški univerzi, ki se je čutila po slovenskih zahtevah posebno ogroženo, je bilo zato proti Slovencem veliko nerazpoloženje. Smatrali so, da bi se s habilitacijo dr. Žolgerja podprla slovenska zahteva. Zategadelj je sploh niso vzeli v pretres, čeprav je bilo Žolgerjevo delo tudi v čast univerzi, iz katere je izšel kot eden njenih najodličnejših učencev. Zato se je dr. Majaron, ki se je pravkar z vsem svojim idealizmom lotil vprašanja slovenskega vseučilišča, z vso energijo zavzel za Žolgerja. Po njegovi neprestani pobudi se je posebnemu prizadevanju takratnega državnega poslanca dr. Andreja Ferjančiča posrečilo, da je bil Žolger že l. 1898., še kot konceptni praktikant, poklican v službovanje v naučno ministrstvo z namenom, da se habilitira na dunajski univerzi. Pa tudi tukaj so habilitacijo, ki se je izvršila končno l. 1900., skoraj dve leti ovirale politične razmere. Žolgerjev primer je jasen dokaz, da so bile v tej dobi avstrijske univerze za slovenske docente skoraj zaprte.

Nobenh ovir pa ni imel Žolger v svojem uradniškem napredovanju. Pozvan l. 1902. še kot ministrski koncipist med redkimi izbranimi, v ministrsko predsedstvo, je v pičlih trinajstih letih — kakor je to že na drugem mestu v tej publikaciji navedeno — preletel uradniško lestvico do sekcijskega načelnika; dve leti nato je bil pa prvi slovenski minister v Avstriji.

S to uradniško službeno potjo je bilo v kar najožji zvezi njegovo znanstveno delo. V običajni praktični upravni službi je deloval Žolger pravzaprav le pičla tri leta svojega poslovanja v Gradcu in Ptuju. Kasneje pa je bil vseskozi na službenih mestih, kjer je mogel po naravi poverjenih mu nalog, deloma tudi po svojem lastnem pojmovanju, opravljati, izvršujoč uradne posle, hkrati sistematično znanstveno delo. Znanstveni spisi te dunajske dobe so vsi nastali tako, da je Žolger, — kakor pravi L. Pitamic lepo —

„... snovi, s katerimi se je praktično bavil na odgovornih mestih, tudi teoretski izobličil ter jih v izpopolnjeni in poduševljeni obliki položil na oltar znanosti.“³

Tako so že njegovi prvi dunajski spisi — bolj kompilatoričnega značaja, — iz območja šolske organizacije: „Kommercielles Bildungswesen in England (1903), im Deutschen Reich (1905), in Italien (1908) izšli iz njegovega uradnega referata prvih dveh let v naučnem ministrstvu. Prav tako pa je bilo tudi z drugimi spisi dunajske dobe.⁴

Avstrijsko ministrsko predsedstvo je imelo ob Žolgerjevem vstopu poleg računskega dva glavna oddelka: predsedstveni in tiskovni. Žolger je delal prvotno v drugem. Med Avstrijo in Ogrsko se je pripravljala v tistih letih nova nagodba; sploh je bilo razmerje med obema državnima polovicama v neprestanem trenju in razvoju. Naravno so se kopičili v predsedstvu državnopravni posli. K reševanju teh vprašanj so pritegnili Žolgerja. S svojo nadarjenostjo in pridnostjo jih je kmalu popolnoma obvladal. Stvoril si je nov državnopravni oddelek, ki mu je načeloval. Ni misliti, da bi Žolger ne bil spoznal, da so bile težave avstro-ogrškega razmerja v politični dinamiki, ki se z znanstvenimi pripomočki ne dadó odpraviti. Spoznal pa je tudi, da so izvirala mnoga nesporazumljenja, ki so bila nepotrebna, iz različnega besedila avstrijskega in ogrskega nagodbenega zakona in deloma iz netočnega prevoda ogrskega besedila. Kako se je Žolger sam lotil, da odpravi te nedostatke, kako se je sam z njemu lastno energijo priučil ogrskemu jeziku, je pisano že na drugem mestu v tej publikaciji.

Iz tega uradnega posla je izšlo potem l. 1911. njegovo veliko znanstveno delo: „Der staatsrechtliche Ausgleich zwischen Österreich und Ungarn“, ki je utrdilo Žolgerju velik ugled ne le v znanstvenem, marveč tudi v političnem svetu. V tem delu si je stavil izrečno kot „glavno nalogo, razložiti pravne temelje in materijalije, ki so za presojo državnopravnega razmerja obeh držav merodajne, v oni popolnosti in zanesljivosti, ki bi omogočili znanstveno obdelavo vprašanja.“ Zato je podal v svoji knjigi najprvo na avtentičnem, večinoma v ogrskem jeziku pisanem gradivu temelječo, doslej še nepisano pravno zgodovino obeh nagodbenih zakonov in njunih določil (str. 1—35), potem znanstveno kritičen prevod ogrskega zak. čl. XII (str. 45 do

³ ZZR, V, (1925./1926.), 1.

⁴ Izvzeti bi mogli mogoče le Žolgerjevo predavanje v dunajskem pravniškem društvu (Jur. Gesellschaft), l. 1901., ki ga je priobčil v „Slov. Pravniku“, 1901, (str. 130, 161): „Jamstvo za poškodovanje ob uporih“, kjer po širšem primerjalno-pravnem razgledu — tudi na staro jugoslovansko pravo (str. 164, 165) — zagovarja kolektivno odgovornost občine.

296) in slednjič primerjavo določil ogrskega in avstrijskega pogodbenega zakona (str. 307—346). Za hrvatsko zgodovino so zanimiva izvajanja (str. 25—34) in komentar (str. 247—296). Državnopravno pa je Žolger izsledke svojega dela strnil v stavku, da je državnopravna pogodba med Avstrijo in Ogrsko nastala na temelju obvezne, po obojestranskih zakonih uzakonjene pogodbe in da zato enostranska razveljava ali sprememba pogodbenih zakonov pravno ne more ničesar spremeniti na pogodbeno določenih medsebojnih pravicah in dolžnostih (str. 295).

Ogrski juristi so sicer ugovarjali temu Žolgerjevemu sklepu, priznavali so pa soglasno eksaktnost in izvirnost njegovega dela.

Iz območja Žolgerjevega uradnega poslovanja na avstro-ogrski pogodbi sta izšli tudi razpravi: l. 1914. v jubilejni številki „Slovenskega Pravnika“: „O sistemu skupnih zadev v avstro-ogrski državnopravni pogodbi“ in v Oesterr. Zentral-Blatt für öffentliches Recht, 1916, (str. 237, 342, 493): „Die staatsrechtlichen Grundlagen der Wehrmacht Oester.-Ungarns“.

V istem udejstvovanju se je rodilo tudi tretje veliko Žolgerjevo delo, ki je bilo končano že pred svetovno vojno, pa je izšlo šele l. 1917. v „Wiener staatswissenschaftliche Studien“, (izdajatelja prof. Bernatzik in Philippovich), XIV. zv.: „Der Hofstaat des Hauses Oesterreich“ (str. 414). — Pisatelju je bil praktično glavni namen pokazati, kakšno stališče ima dvor skupne dinastije na podlagi pogodbenih zakonov v dualistični monarhiji. To nalogo je mogel rešiti le na historični podlagi, ki pa si jo je moral šele sam ustvariti. Tako podaja zgodovino raznih dvornih uradov, ki segajo globoko v državno pravo; vendar pa sloni ta zgodovina skoro samo na tiskanih virih. Kakor pravi avtor sam v uvodu, razjasnjuje razvojno-zgodovinski opis dvorstva hkrati v najpomembnejših odnošajih nastanek moderne države, ker pojasnjuje, kako se od dvorne uprave kot prvotnega sedeža vsega državnega življenja cepi polagoma državna uprava in se osamosvojuje v organizaciji in pravnem redu, kako stopa z napredujočo ločitvijo dvornega in državnega interesa vedno ostreje v ospredje ideja državne osebnosti in kako se ta več kot stoletni proces ločitve dvorne in državne oblasti zaključuje v ustavni državi. Avtorju se je pojavilo pri obdelavi tudi splošno državnopravno vprašanje, ki ga je skušal rešiti ob svojem gradivu, namreč: o subjektivnem pravnem položaju vladarja, njegovem razmerju do vladarske hiše in o razmerju obeh do države. Sploh ni za prvimi historičnim, nič manj zanimiv in važen povsem enako obsežni drugi, juridični del spisa. Poglejmo na pr. samo izvajanja o postanku državne osebnosti (str. 199)

ali o ločitvi državne in knežje zasebne imovine (str. 205)! Prav pravi L. Pitamic, da dober del te knjige ni važen samo za bivšo Avstrijo, temveč za vse tiste države, ki so se razvile iz vladarjevega absolutizma v moderne monarhije s posebno patrimonijalno organizirano dinastijo.⁵

Žal pa je naslov dela v zvezi z dalekosežnimi političnimi spremembami, ki so nastopile skoro potem, ko je knjiga izšla, povzročil, da je bilo za spis malo zanimanja in da je nezasluženo skoro nepoznan.

Uradni posli delegata naše države na mirovni konferenci v Parizu so pa pobudili v Žolgerju zopet tolikšno znanstveno zanimanje za meddržavno pravo, da se mu je odslej skoro izključno posvetil in da je zasedel stolicu tega prava na naši pravni fakulteti. Žolger je tedaj delal v svojem poklicu praktično in teoretično postopoma v upravnem, ustavnem in slednjič v meddržavnem pravu, povsod z isto vneto in z istim uspehom.

Tako je komaj leto potem, ko je nastopil po opravljenih težavnih poslih v Parizu in Ženevi svojo profesuro v Ljubljani z nastopnim predavanjem: „Novo meddržavno pravo“ (Slov. Pravnik 1921, str. 1—17), napisal za drugi letnik „Znanstvenih razprav juridične fakultete“ obsežno razpravo: „Kršitev mednarodnih obveznosti in njena pravna posledica (mednarodna krivica)“ (str. 118). Tukaj se je „postavil na moderno stališče takozvane normativne šole, izvajajoč mednarodnopravno odgovornost izključno iz norm, to je iz pozitivnih pravil in odklanjajoč vse aprioristične teorije. Žolger zagovarja dalekosežno odgovornost države za mednarodne delikte, storjene ne samo po državnih organih, temveč tudi po državljanih. S kritiko obstoječih teorij in s pozitivno konstrukcijo je podal Žolger v tem svojem spisu novo in moderno teorijo o mednarodnem deliktu.“⁶

V „Času“ l. 1923. je objavil takrat aktualno študijo iz meddržavnega prava: „Reparacijski problem in zasedba Poruhrja“. V območje tega prava spada vsaj deloma tudi njegova razprava v „Slov. Pravniku“, 1923.: „Da li je naša kraljevina nova ali stara država“. Tukaj kakor tudi v svoji študiji o jugoslovanski ustavi, katero je priobčil s točnim nemškimi prevodom ustave v „Jahrbuch des öffentlichen Rechts der Gegenwart“ 1922., je zastopal stališče, da je naša kraljevina v pravnem oziru nova država. — Delo na posebnem široko zasnovanem sistemu meddržavnega prava pa je prekinila smrt.

⁵ L. Pitamic, Spominski govor, o. c. str. 246.

⁶ L. Pitamic, Spominski govor, o. c. str. 247.

Kar pa je storil Žolger kot delegat naše države v političnem oziru zanjo, kako je kot vodja slovenske delegacije usmeril njeno delo idejno in ga uredil organizatorno, kaj je zlasti njegovega v znanstvenih propagandnih spisih na primer o Koroški, Prekmurju, o naši meji na Štajerskem, vse to popisati je doslej še neizpolnjena dolžnost članov slovenske delegacije, zlasti onih, ki so imeli priliko, Žolgerjevo delo stalno in bliže opazovati. Vsekakor pa moramo že danes trditi, da se je njegova energija, njegova neumornost, njegova dalekovidnost udejstvovala tudi v težavnem diplomatskem poslu na najodgovornejšem mestu in v najusodnejšem času v polni meri.

V okviru orisa Žolgerjevega znanstvenega dela moramo začrtati tudi njegovo razmerje do naše mlade univerze in zlasti do njene pravne fakultete. Od njegovih mladeniških let je bila njegova želja, delovati na slovenski univerzi. Vsa dolga leta, zlasti od l. 1902. dalje je bil v boju za njeno uresničenje najboljši svetovalec in pobudnik voditeljem v tej borbi. Tudi v najbolj obupnih časih ni izgubil globoke svoje vere v končno uresničenje svojega ideala. Dr. Danilo Majaron, ki je bil z Žolgerjem vsa leta od l. 1900. v stalnih osebnih stikih, je ne enkrat črpal iz te vere pogum za nadaljnje svoje delo. Neštetokrat je dr. Majaron to poudarjal.

Slučajno mi je prav v zadnjih dneh prišla pod roke porumenela pola papirja iz zapuščine dr. D. Majarona. Popisana je prva stran in še devet vrstic na drugi strani od njegove roke. Osnutek je to nekrologa za dr. Žolgerja, ki ga ni nikdar končal! Ne morem imeti bolj klasične priče za svoje gori navedene trditve kakor prav zadnji odstavek tega nedovršenega osnutka. Takole se glasi: „Neverjetno je bilo tisto navdušenje, s katerim je dr. Ivan Žolger upal na ustanovitev vseučilišča v Ljubljani, neverjetno po okolnostih, v katerih je dr. Žolger živel in ki bi skoraj vsakega drugega premotile, da bi drugače mislil o vseučilišču, ki naj se osnuje v manjšem pokrajinskem mestu in z najskromnejšo zaslonbo. Dr. Ivan Žolger je bil že izredni profesor prava na dunajskem vseučilišču in sekcijski načelnik v predsedstvu ministrskega sveta, že avtor znamenitih nemških znanstvenih del, ko je nekoč l. 1916. — torej tretje leto vojne — vprašal v pogovoru pisca teh vrst, kako bo z vseučiliščem v Ljubljani. Odgovor: kako da to vprašate in še v sedanjih razmerah? Dr. Žolger: za to ker hočem dobiti stolico na ljubljanski univerzi. Jaz: Vi v vaši poziciji, ali naj vam to verjamem? Dr. Žolger: Gotovo in vedite, jaz opustim tukaj vse, kadar se ustanovi univerza v Ljubljani, in bom njen profesor. Saj znabiti tudi ne verjamete, da imam sina, ki je znal najprvo slovenski. Pa me obiščite!“ — S tem neha osnutek nekrologa.

Ko pa se je Žolgerju veliko pričakovanje izpolnilo, je bil sicer imenovan med prvimi tremi profesorji, ki bi naj organizirali našo juridično fakulteto. Važni posli mirovnega delegata so ga pa zadržali v Parizu, da organizacije ni mogel sam osebno izvesti. Ko pa se je vrnil l. 1921. v domovino, se je takoj z vso svojo vnemo lotil znanstvenega dela na naši univerzi. Kako je to odgovarjalo njegovemu bistvu, je najbolj razvidno iz tega, kako srečen je bil v svojem delokrogu. On, ki je bil živel tako dolgo v velikih razmerah, na najvišjih mestih, v časteh in sijaju, je bil tako zadovoljen v naših skromnih razmerah, da je zatrjeval svoji ženi še zadnje tedne pred svojo usodno boleznijo: „Počutim se kakor kralj“. Toda žal, da je bila njegova sreča in njegovo delovanje na naši fakulteti tako kratkotrajno. Za zimski semester 1924/25 je še napovedal svoja predavanja, ne da bi jih bil mogel še vršiti, za naslednji letni semester pa ne več. Še 17. aprila 1925, torej skoro na dan natančno, mesec dni pred svojo smrtjo je narekoval svoji ženi pismo dekanatu, ki ga je mogel le še podpisati; v tem se ganljivo poslavlja od svojih tovarišev in od univerze. Sporoča hkrati, da je dal večji del svoje knjižnice, kakor je že od nekdaj nameraval, izločiti, napraviti seznam in da je odredil poslati knjige juridični fakulteti. Tako so še misli že umirajočega velikega znanstvenika in rodoljuba veljale našemu najvišjemu juridičnemu znanstvenemu zavodu, še z zadnjimi svojimi močmi mu je poklonil svoj velikodušni znanstveni dar.

Prim.: Rudolf Andrejka, „Slov. Pravniki“, 1925., 150.

IX. Franc Žižek.

Franca Žižka moremo komaj že prištevati znanstvenikom v preteklosti. Šele 20. maja 1938. so se v Frankfurtu na Meni zaprla za njim nenadoma in mnogo prezgodaj „groba vrata“. Njegova živa, elegantna osebnost deluje še vedno, čeprav samo v svežem spominu njegovih učencev, in njegova dela, ki jih je zapustil, so še najmodernejša, kar jih nudi sodobna statistična znanost. Smrt pa je vendar že zarezala neizprosno končno črto njegovemu delovanju in ga izročila preteklosti.

Franc Žižek je bil rojen 15. januarja 1876. v Gradcu. Oče mu je bil vojaški zdravnik iz dobre kmetske rodbine pri Sv. Antonu v Slov. Goricah. Bil je odločen Slovenec, vedno prijatelj in podpiratelj slovenskih visokošolcev v Gradcu. Mati ni bila Slovenka. Edinec je bil izredno skrbno vzgojen. Starši so vse storili, da mu utrejo ugledno bodoč-

nost. Mati ga je spremljala že odraslega, ko je izpopolnjeval svojo izobrazbo v inozemstvu in služil kot mlad uradnik na Dunaju. Vse šole je dovršil v Gradcu; na tukajšnji univerzi je bil promoviran l. 1898. za doktorja prava. Kot visokošolec se je družil s tovariši v „Triglavu“. Potem je obiskoval „École des sciences politiques“ v Parizu. Nekaj časa je praktical pri sodiščih v Gradcu; l. 1903. pa je bil poklican v službovanje k Statistični centralni komisiji na Dunaju. Tukaj sta ga uvajala v statistično prakso odlična strokovnjaka, univ. profesor in kasnejši prvi minister za socialno skrb Viktor Mataja in agrarni statistik Walter Schiff. Kasneje se je izpopolnjeval v statistiki še pri profesorju Bowley-ju v Londonu. Iz Statistične centralne komisije je prestopil v trgovinsko ministrstvo, kjer je deloval v raznih oddelkih, slednjič najdalje pri Statističnem uradu dela (Arbeitsstatistisches Amt), nazadnje kot ministrski podtajnik.

Njegov pogled v prihodnost in vse njegovo delo je bilo pa že zgodaj usmerjeno na akademsko življenjsko pot.

Prvi Žižkovi spisi so iz območja socialno-ekonomske stroke. L. 1901. je priobčil v Österr. Zeitschrift für Verwaltung (št. 51) malo študijo: „Der Ratenhandel und die Reform des § 59 der Gewerbeordnung“, kjer priporoča, da se naj sicer kupčija na obroke ne prepové, pač pa omeji na prodajalno in obratovalnico kupčevalca. — L. 1902. je napisal v „Zeitschrift für Volkswirtschaft, Sozialpolitik u. Verwaltung“ (X. zv., 106—120): „Die moderne Sozialpolitik in Frankreich und in Österreich (Versuch einer Parallele); v Jahrbücher für Nationalökonomie u. Statistik (III. Folge, 78. zv., 661—668); „Die Bank der französischen Arbeiterproduktivgenossenschaften“; slednjič: „Die Wohnungsfrage in Frankreich“ (dopolnila k referatu prof. H. Albrechta v XCVII. zvezku „Schriften des Vereins für Sozialpolitik, Neue Untersuchungen über die Wohnungsfrage, 3. zv.). — V „Soziale Rundschau“, 1906, št. 12 je izšel njegov spis: „Die neuere Entwicklung des Arbeiterschutzes bei Vergebung öffentlicher Arbeiten in Österreich“ (str. 20). Ti njegovi spisi so bili vsi v zvezi z njegovimi uradnimi posli.

Njegov prvi veliki znanstveni tekst je pa njegovo habilitacijsko delo: „Theorie der statistischen Mittelwerte“ (1908), katero je takoj vzbudilo mnogo pozornosti in priznanja v znanstvenem svetu. Spis je prevedel prof. W. M. Persons v New-Yorku l. 1913. v angleščino pod naslovom „Statistical averages“, Japonec Okasaki v japonščino. Na podlagi tega spisa se je Žižek tudi habilitiral za statistiko na juridični fakulteti dunajskega vseučilišča.

Na Dunaju je Žižek napisal še l. 1911. razpravo „Soziologie u. Statistik“ (47 str.) in menda edino razpravo v na-

šem jeziku „O ljudskem štetju“ v „Vedi“ 1911, (str. 14—26); 5 strani tega spisa (21—26) posveča avtor tudi vprašanju statističnega poizvedovanja občevalnega jezika.

Dunajska juridična fakulteta je l. 1916. raztegnila Žižkovo veniam legendi na celo območje politične ekonomije. Isto leto pa je bil Žižek pozvan tudi na stolico statistike na novi (mestni) univerzi v Frankfurtu. Ob ustanovitvi naše univerze so snovatelji in organizatorji juridične fakultete z gotovostjo računali na Žižka za stolico narodnega gospodarstva. Zlasti Žolger ga je želel pritegniti v Ljubljano. Profesor Žižek je pa dr. Majaronovo in dr. Žolgerjevo vabilo odklonil, češ da ima obveze na frankfurtskem vseučilišču. Prav tako je Žižek odklonil poziv v Leipzig (1927) in tudi vabilo v Beograd.

Navzlic organizatornemu poslu, ki je vedno zvezan z novo ustanovljeno stolico, in slabim razmeram, ki so nastale v Nemčiji po svetovni vojni, je Žižek že l. 1921. presenetil znanstveni svet z velikim sintetičnim, pravim standarddelom „Grundriß der Statistik“ (470 strani). Avtor si je postavil za znanstveno nalogo, da vso statistiko, „teorijo“ in pa „praktični“ ali „posebni“ del (n. pr. statistiko prebivalstva, gospodarsko statistiko itd.), kar se doslej še ni zgodilo, enotno prikaže. Dosegel bi naj to na ta način, da nauk o statističnih metodah izgradi in poglobi, da dá statističnim pojmom in kategorijam splošnejši obseg in prevede številne statistične posamezne postopke na skupne metodologične splošne pojme. Matematična statistika naj bi bila iz „Orisa“ sicer izločena, vendar je prikazal pisatelj tudi osnovne misli matematičnega statistika.

Strokovna kritika, ki se je oglasila ne samo v Nemčiji, marveč po vsem znanstvenem svetu: v Angliji, Ameriki, Franciji, Italiji, Skandinaviji je morala splošno priznati, da se je Žižku znanstvena naloga, ki si jo je postavil, posrečila; mnogi le dvomijo, če je Žižkov „Oris“ primeren za učbenik. Angleški vodilni statistik Bowley označuje Žižkov nauk o statistični metodi, ki jo tukaj razvija, „admirably systematic“.

Hoteč to statistično metodiko posebej še bolje razviti, kakor mu je bilo to mogoče v okviru „Orisa“, je izdal l. 1922. spis: „Fünf Hauptprobleme der statistischen Methodenlehre“ (str. 53). (Razdeljen je v tehle pet poglavij: 1.) Statistične številke in statistični pojmi. 2.) „Samovoljnost“ v statističnem postopku. 3.) Zakaj v statistiki tolikokrat ne najdemo tega, kar iščemo. 4.) Statistična primerjalnost. 5.) „S statistiko je mogoče vse dokazati!“)

Prva izdaja „Orisa“ je na mah pošla. Zato je izdal Žižek že l. 1923. drugo, popolnoma predelano izdajo (553 str.). Takeda jo je prevedel v japonščino.

Žižek je zbral kritike svojega „Orisa“ in „Petih glavnih problemov“ v vzorni, konstruktivni, stvarni polemiki: „Meinen Kritikern.“ — „Erläuterungen und Ergänzungen zu „Grundriß der Statistik“ und zu „Fünf Hauptprobleme der Stat. Methodenlehre“ v reviji „Allg. Statistisches Archiv“, zv. 16. (tudi poseben odtis, 48 str.).

Odslej je Žižek v mnogih razpravah izpopolnjeval in poglobljal v glavnem svoje metodologične raziskave in izsledke, probleme, ki jih je že obravnaval v svojem „Orisu“. Take razprave so v „Allg. Statist. Archiv“: „Ursachenbegriffe und Ursachenforschung in der Statistik (zv. 17, 1927, 383 sl.); „Das Gesetz der großen Zahlen, die zeitliche Konstanz und die typische Reihengestaltung“ (zv. 18., 1928, 118 sl.), „Gleichartigkeit, Homogenität und Gleichwertigkeit in der Statistik“ (zv. 18., 1928, 415 sl.); „Der Begriff der Gleichartigkeit“ (zv. 20., 1930, 8 sl.); „Nichtkorrekte statistische Verfahren“ (zv. 21., 1931, 27 sl.); „Der statistische Vergleich“ (zv. 21., 1931, 525 sl.); „Komplexe gleichartiger und quantitativer Erhebungsmerkmale mit Häufungs- und Gliederungsmöglichkeit“ (zv. 25., 1936, 257 sl.); dalje v „Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik“, III. Folge: „Die statistischen Einheiten“ (zv. 76, 1929, 61 sl.) in „Die „Allgemeine“ und die „Spezielle“ statistische Methodenlehre“ (zv. 83, 1935, 643 sl.) ter slednjič v Weltwirtschaftl. Archiv: „Zahns Jubiläumsschrift des intern. statist. Instituts“ (zv. 42, 1935, 251 sl.).

Glavna dognanja teh svojih razprav je združil Žižek v zadnjem svojem delu: „Wie statistische Zahlen entstehen. — Die entscheidenden methodischen Vorgänge (1937, 151 str.).

Poleg strogega znanstvenika je bil Žižek še izboren akademski učitelj; imel je mnogo slušateljev in učencev tudi izven nemških mej. Njegova priljubljenost in njegov ugled v znanstvenem svetu se je pokazala tudi ob njegovih šestdesetletnici, ko so ugledni nemški statistiki, neposredni in posredni učenci, teoretiki in praktiki, ki so dobili pobude iz Žižkovih spisov, izdali: „Beiträge zur deutschen Statistik. — Festgabe für Franz Žižek zur 60. Wiederkehr seines Geburtstages. Herausgegeben von Paul Flaskämper und Adolf Blind“ (288 str.).

Jugoslovanska vlada ga je poklicala l. 1921. v Beograd, kjer je dal nasvete za izvršitev prvega ljudskega štetja. Pozneje (1928) je prišel še enkrat v Beograd, da izdela načrt za reorganizacijo jugoslovanske statistike.

V glavnem pa tiči seveda pomen Franca Žižka v njegovih znanstvenih delih, ki hočejo predvsem poglobiti statistično metodologijo. Imel je redko sposobnost, da je pojme

premisli do končne popolne jasnosti in jih zli v dobro zgrajen, v zelo gladkem slogu podan sestav. Statistična znanost je sicer od njega še mnogo pričakovala, zlasti, da bi svoj „Oris“ v novi izdaji izpopolnil na podlagi svojih metodologičnih študij, ki jih je, kakor smo videli, posamič sproti objavljaj. To nado je sicer tako zgodnja in nenadna smrt kruto uničila. Vendar je Žižek s svojimi deli mnogo, bistveno pripomogel, da se je statistična znanost v zadnjih desetletjih utrdila, razširila in zavzela samostojno mesto v krogu ostalih socialnih ved. S svojimi deli je utrl statistični znanosti nova pota; brez teh bi ta ne bila na svoji današnji stopnji. To pa je ena največjih odlik, ki se more priznati znanstveniku.

Prim.: Paul Flaskämper, Franz Žižek zum 60. Geburtstag. Allg. Statist. Archiv, 25. zv., 1936, 475—477; isti v Frankfurter Zeitung, 22. maja 1938, št. 258—259, str. 4. (nekrolog); isti, Deutsches Statistisches Zentralblatt 1938, 98, 99; Journal de la Société Hongroise de Statistique“, XVI., 1938, št. 1. 104—106; Rudolf Andrejka, SP, 1938, 302, 303; Lazo M. Kostić, Arhiv za pravne i društvene nauke, 1938, knjiga LIII., 645.

Kazalo življenjepisnih črtic.

- Abram Filip 43
Abram Jožef 135
Babnik 65
Bežek 73
Brumen 61
Bučar 62
Budau 44
Bulovec 76
Cigale 85
Černe 74
Čop 31
Debelak 149
Defacis 58
Derbitsch 81
Dev Edvard 39
Dev Oskar 72
Dinzl 165
• Dobida 139
Dolenc 45
Dolar 171
Doljak 34
Domicelj 87
Dominkuš 83
Dralka 88
Einspieler 59
Erberg 25
• Ferjančič 54
Fon 71
Gerdešič 45
• Gertscher 49
Globočnik 88
Gogala 31
• Golia 53
Gorjup 34
Gostiša 45
Gross 56
Guzelj 32
Hermann 37
Höffern - Saalfeld 92
Hozhevar 95
Hrašovec 38
Hren 42
Jakopič 53
Jeglič 68
Jelenc 165
Kaprec 35
• Kavčič 57
Kavčnik 64
Kersnik 37
Kočevar 44
Kopač 182
Kos 46
Kozler 36
Krajnc 185
Kraut 69
• Kremenšek 96
Kremžar 71
Laharnar 97
Lamut 150
Lapajne 97
Lehmann 33
Levičnik Albert 48
• Levičnik Jurij 34
Levec 60
Lipič 25
Lubec 140
Mahkot 98
• Mahkovec 100
Mahnič 100
Martinak 38
Mažgon 33
Mencinger 101
Milčinski 69
Milovčič 61
Modic 77
Mohorič 75

- Mrače 70
- Mulej 77
- Nabernik 48
- Napret 39
- Oblak 52
- Ogrinc 51
- Okretič 67
- Pajk 81
- Parma 102
- Pegius 154
- Perne 105
- Petrovič 57
- Pfleger 25
- Pino 81
- Pirc 106
- Pleško 52
- Podobnik 83
- Polley 106
- Ponebšek 141
- Potočnik 84
- Presker 68
- Ravnikar 39
- Rebek 107
- Regally 73
- Schwinger 52
- Senekovič 109
- Sitter 64
- Skaberne 78
- Skedl Artur 184
- Skedl Josip 184
- Smola 57
- Sterger 68
- Strahl Edvard 34
- Strahl Karel 34
- Svetic 42
- Šavnik 142
- Škerlj 53
- Škofic 52
- Šorli 111
- Štuhec 38
- Šubelj 112
- Ternovec 46
- Terstenjak 77
- Tomšič 51
- Toporiš 69
- Travner 62
- Trenz 59
- Tuma 69
- Tušar 48
- Ulepič 32, 81
- Uršič 136
- Vedernjak 61
- Vencajz 51
- Vesel-Koseski 144
- Višnikar 55
- Vodopivec Franc 114
- Vodopivec Hilarij 145
- Vojska 41
- Volčič 62
- Volkar 115
- Vončina 137
- Voušek 56
- Wenger 57
- Winkler 119
- Wohinz 164
- Zaplotnik 81
- Zbašnik 137
- Zdolšek 77
- Zhishman Anton 193
- Zhishman Josip 189
- Žižek 201
- Žmavec 71
- Žolger 128, 194
- Žun 146
- Župnek 132

Vsebina.

Uvodna beseda	3
Dr. Rudolf Sajovic: „Pravnik“ v zadnjih desetih letih	5
Rado Kušej: „Pravniku“ ob petdesetletnici	15
Dr. štefan Sagadin: Ob petdesetletnici društva „Pravnika“	17
Dr. Josip Wilfan: Društvo „Pravnik“ v Trstu in njegov „Pravni vestnik“	20
Dr. Vladimir Travner: Naši sodniki in državni pravdniki	25
Dr. Rudolf Andrejka: Zaslužni slovenski upravni juristi	80
Dr. Janko Polec: Slovenski pravni znanstveniki pretekle dobe v tujini	151
Kazalo življenjepisnih črtic	206

OHK - Zgodovina

D 1590

061.25(497.4 Ljubljana):34(091)

43000003900

UNIVERZA V LJUBLJANI - FF

COBISS